

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE
DERS KİTAPLARINDA ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK: 1998 – 2017
SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CİHAN TAŞ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. YUSUF KESKİN

SAKARYA 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE
DERS KİTAPLARINDA ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK: 1998 – 2017
SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CİHAN TAŞ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. YUSUF KESKİN

SAKARYA 2019

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

Cihan TAŞ

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

'Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Çok Kültürlülük: 1998 – 2017 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Karşılaştırılması' başlıklı bu yüksek lisans tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan. Doç. Dr. Sengi COŞKUN KESKİN

Üye. Doç. Dr. Yusuf KESKİN

Üye. Doç. Dr. Ahmet KATILMIŞ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

11.04/2019

(İmza)

Prof. Dr. Ömer Faruk TUTKUN

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu araştırmayla, farklı felsefelere dayanan 1998 ve 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve bu programlara göre hazırlanmış ders kitapları çok kültürlülük olgusuna yer vermesi bakımından karşılaştırılmıştır.

Çalışmalarım sırasında değerli katkılarından dolayı Doç. Dr. Yusuf KESKİN ve Doç. Dr. Sevgi KESKİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hazırlanan bu tezin sosyal bilgiler alanına katkı getirmesi dileğiyle...

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE DERS KİTAPLARINDA ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK: 1998 – 2017 SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Taş, Cihan

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal
Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Yusuf Keskin

Mart, 2019. xix+187 Sayfa.

Bütün insanlığın ortak yaşam alanı olan dünyada birbirinden çok farklı ya da az çok ortak yanları olan etnik gruplar, diller, dinler, inançlar bulunmaktadır. Bu farklılık ve benzerlikler dünyanın var oluşundan itibaren toplumsal yapıda canlı bir mekanizma oluşturmuştur. Geçmiş dönem siyaseti ve yapısı incelendiğinde kara ve deniz imparatorluklarının ve bu imparatorluklar bünyesinde farklı dilleri konuşan, farklı dini ve inancı olan, farklı ırkları olan insanların bir arada yaşadığı görülmektedir. İmparatorluğu kuran milletlerin tutumuna göre kimi zaman bu farklılar kabullenilirken kimi zaman da asimile edilmeye çalışılmıştır. Son zamanlarda küreselleşme olgusu doğrultusunda dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler, göçler, savaşlar, büyük felaketler vb. durumlar, farklı grupların ve yapıların, dinlerin, inançların, dillerin birbirleriyle daha çok bir araya gelmesine neden olmuştur. Bu durumun sonucunda da karşımıza çokkültürlülük olgusu çıkmıştır. Çokkültürlülük fikrinin ve farklılıkların bir arada sağlıklı bir şekilde yaşaması düşüncesinin bireylere aşılması durumu da çokkültürlü eğitimi ihtiyaç haline getirmiştir. Çokkültürlü eğitimle; farklı kültürlerin tanınmasını, kültürlerarası etkileşimlerin yaşanmasını; gelecek nesiller olan çocukların bu farklılıklara saygı ve hoşgörü çerçevesinde öğrenmelerini sağlamak hedeflenmiştir. Bu amaçla ülkelerin okullarında ve eğitim öğretim programında yerini almıştır. Çokkültürlü eğitimin; insan haklarına saygılı olma, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşma gibi becerilerin kazandırılmasında önemli bir disiplin ise sosyal bilgiler dersi eğitimidir.

Bu araştırmayla, farklı felsefelere dayanan 1998 ve 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve bu programlara göre hazırlanmış ders kitapları çok

kültürlülük olgusuna yer vermesi bakımından karşılaştırılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanarak yapılan çalışmada veri kaynağı olarak; 1998 ve 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve bu programlara bağlı olarak Talim Terbiye Kurulu tarafından kabul edilen ilköğretim ders kitapları kullanılmıştır. 1998 tarihli sosyal bilgiler ders programında 4, 5, 6. ve 7, sınıf düzeylerinde 4 ders kitabı kullanılmıştır. 2017 tarihli sosyal bilgiler ders programında ise yenilenen öğretim programı nedeniyle 5 ve 6. sınıf düzeyindeki ders kitapları incelenmiştir. Elde edilen veriler nitel içerik analizine tabi tutularak tablo ve görseller yardımıyla betimlenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programının 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programından daha çok ve çeşitli boyutlarıyla çokkültürlülük olgusuna yer verdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, çokkültürlü eğitim, sosyal bilgiler öğretim programı, ders kitabı incelemesi.

ABSTRACT

MULTICULTURALISM IN SOCIAL STUDIES COURSES AND CURRICULUM: A COMPARISON OF SOCIAL STUDIES BOOKS

1998 –2017

Master Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education,

Department of Social Studies Education

Consultant: Assoc. Prof. Dr. Yusuf Keskin

March, 2019. xix+187 Pages

There are ethnic groups, languages, religions and beliefs that are too different or less common in the world, which is the common living space of all mankind. These differences and similarities have formed a living mechanism in the social structure since the existence of the world. When the politics and structure of the past period are examined, it is seen that there were the land and sea empires and the people who have different races and who speak different languages and who have different religion and beliefs live together in these empires. According to the attitude of the nations establishing the Empire, sometimes these differences were accepted and sometimes they were assimilated. Recently, technological developments migrations, wars, major disasters etc., in the world in the direction of the fact of globalization, different groups and structures, religions, beliefs, languages have brought together more . As a result of it, Multiculturalism has emerged. Multidisciplinary education has become a necessity because of the idea of multiculturalism and instilling individuals the idea of living the differences together in a healthy way. With multicultural education; It is aimed to ensure that recognition of different cultures, intercultural interactions; make children with future generations learn these differences within the framework of respect and tolerance. For this purpose, it has taken its place in the schools and education curriculum of the countries. In Multicultural education; Social studies course is an important discipline in gaining skills such as respect for human rights, tolerance with differences.

In this research, the social studies course curriculums of 1998 and 2017 based on different philosophies and the textbooks prepared according to these programs were compared in terms of multi culturalism. As a data source in the study conducted by

using document analysis technique from qualitative research methods; The social studies course curriculums of 1998 and 2017 and the primary school textbooks have been used depending on these programs and the board of education and discipline. In the social studies curriculum of 1998, 4 books were used in the grades of 4th 5th 6th and 7th In the social studies curriculum of 2017, the textbooks in the 5th and 6th grades were examined due to the renewal in the curriculum. The obtained data were depicted with the help of tables and visuals and through subjecting to qualitative content analysis. As a result of the study, it is determined that the social studies course curriculum of 2017 has referred the term “multiculturalism “more than the social studies curriculum of 1998.

Keywords: Multiculturalism, multicultural education, social studies curriculum, the assessment of course book.

İÇİNDEKİLER

Bildirim	iv
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	v
Önsöz	vi
Özet	vii
Abstract	ix
İçindekiler	xi
Tablolar Listesi.....	xiv
Görseller Listesi	xv
1. Bölüm, Giriş	1
1.1 Problem Cümlesi.....	5
1.2 Alt Problemler.....	5
1.3 Araştırmanın Önemi.....	6
1.4 Sınırlılıklar	7
1.5 Tanımlar	7
2. Bölüm, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi Ve İlgili Araştırmalar.....	9
2.1 Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	9
2.1.1 Kültür	9
2.1.2 Çokkültürlülüğün Tanımı.....	10
2.1.3 Çokkültürlülüğün Önemi	11
2.1.4 Dünyada Çokkültürlülük.....	12
2.1.5 Türkiye’de Çokkültürlülük	14
2.1.6 Çokkültürlü Eğitim	16
2.1.6.1 Dünyada Çokkültürlü Eğitim	19
2.2 İlgili Araştırmalar.....	32
3. Bölüm, Yöntem.....	37

3.1 Araştırma Modeli	37
3.2 Örneklem.....	38
3.3 Verilerin Toplanması Ve Analizi.....	39
3.4 Geçerlik Ve Güvenirlik.....	39
4. Bölüm, Bulgular ve Yorum.....	41
4.1 1998 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çokkültürlülük Kavramına Yer Verilme Durumu	41
4.1.1 1998 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Genel Amaçlar ve Açıklamalar Bölümlerinin Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi.....	41
4.1.1.1 1998 Tarihli Sosyal Bilgiler Programının Genele Amaçlar Kısımında Çokkültürlülük Olgusuna Yer Verme Durumu.....	42
4.1.1.2 1998 Tarihli Sosyal Bilgiler Programının Açıklamalar Kısımında Çokkültürlülük Olgusuna Yer Verme Durumu.....	45
4.1.2. 1998 Tarihli 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi.....	48
4.1.2.1 “Aile, Okul Ve Toplum Hayatı” Ünitesi.....	49
4.1.2.2 “Tarih, İlk Yurdumuz Ve Tarihte Anadolu” Ünitesi	60
4.1.3 1998 Tarihli 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi.....	61
4.1.4 1998 Tarihli 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi.....	69
4.1.4.1 “Demokratik Hayat” Ünitesi	70
4.1.5. 1998 Tarihli 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi.....	85
4.1.5.1 “Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası” Ünitesi.....	86
4.2 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çokkültürlülük Kavramına Yer Verilme Durumuna Ait Bulgular	101

4.2.1 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Genel Amaçlar Bölümünün Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi.....	102
4.2.2 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Açıklamalar Bölümünün Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi.....	105
4.2.3 2017 Tarihli 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi.....	105
4.2.3.1 “Birey ve Toplum” Öğrenme Alanı	107
4.2.4 2017 Tarihli 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi.....	124
4.2.5 1998 ve 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları Karşılaştırması.....	144
5. Bölüm, Tartışma, Sonuç ve Öneriler.....	153
5.1 Tartışma ve Sonuç.....	153
5.2 Öneriler	161
Kaynakça.....	163
Özgeçmiş ve İletişim Bilgisi	168

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 1998 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Genel Amaçlar ve Açıklamalar	42
Tablo 2. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üniteleri ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük	49
Tablo 3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üniteleri ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük	62
Tablo 4. 1998 Tarihli 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üniteleri ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük	69
Tablo 5. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üniteleri ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük	85
Tablo 6. 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Genel Amaçlar ve Açıklamalarda Çokkültürlülük.....	102
Tablo 7. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük.....	106
Tablo 8. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük.....	124
Tablo 9. 1998 ve 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Karşılaştırılması	145
Tablo 10. 1998 Tarihli Programın Ünite Bağlamında Çokkültürlülük Temaları.....	147
Tablo 11. 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Programı Çokkültürlülük Temaları ..	149

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. “Ailenin Yapısı ve Önemi” Etkinliği	50
Görsel 2. “Aile Bireyleri Arasında Dayanışma ve Önemi” Etkinliği	51
Görsel 3. “Aile Hayatında Sosyal Güvenceler” Etkinliği	52
Görsel 4. “Ailede Demokratik Hayat” Etkinliği	53
Görsel 5. “Ailede Demokratik Hayat” Etkinliği	54
Görsel 6. “Okulda Demokratik Hayat” Etkinliği	55
Görsel 7. “Toplumda Demokratik Hayat” Etkinliği	56
Görsel 8. “Toplumda Demokratik Hayat” Etkinliği	57
Görsel 9. “Toplum Hayatında Sevgi, Saygı, İş Birliği ve Dayanışmanın Önemi” Etkinliği.....	58
Görsel 10. “Toplum Hayatında Sevgi, Saygı, İş Birliği ve Dayanışmanın Önemi” Etkinliği.....	58
Görsel 11. “Aile Bireyleri Arasındaki Sevgi, Saygı ve Hoşgörünün Önemi” Etkinliği.....	59
Görsel 12. “Toplum ve Çalışma Hayatında Türk Kadının Yeri” Etkinliği.....	60
Görsel 13. “Din ve İnanış ile Sosyal ve Ekonomik Hayat” Etkinliği	61
Görsel 14. “Milleti Oluşturan Öğeler” Etkinliği	63
Görsel 15. “Millet Sevgisi” Etkinliği	64
Görsel 16. “Millet Sevgisi” Etkinliği	65
Görsel 17. “Yardımseverlik” Etkinliği.....	65
Görsel 18. “Hoşgörülü Olmak ve Yardımseverlik” Etkinliği	66
Görsel 19. “Hoşgörülü Olmak ve Yardımseverlik” Etkinliği	67
Görsel 20. “Eğitim ve Kültür Alanında İnkılap” Etkinliği	68
Görsel 21. “Toplumsal Alanda İnkılap” Etkinliği.....	68
Görsel 22. “Demokrasi ve Demokrasinin Türk Toplumunu İçin Önemi” Etkinliği.....	71
Görsel 23. “Hürriyet ve Eşitlik” Etkinliği.....	72

Görsel 24. “Demokrasinin Korunmasında Bireylere Düşen Görevler” Etkinliği	73
Görsel 25. “Kamuoyunu Oluşturan Etkenler” Etkinliği	74
Görsel 26. “Eğitim ve Demokrasi İlişkisi” Etkinliği	75
Görsel 27. “Toplumda Yardımlaşma” Etkinliği.....	76
Görsel 28. “Çocuk Hakları ve Çocukların Korunması” Etkinliği.....	77
Görsel 29. “Çocuk Hakları ve Çocukların Korunması” Etkinliği.....	78
Görsel 30. “Çocuk Hakları ve Çocukların Korunması” Etkinliği.....	78
Görsel 31. “Eğitimsiz Nüfus ve İşsizlik” Etkinliği	80
Görsel 32. “Doku ve Organ Nakli” Etkinliği	81
Görsel 33. “Kırsal Yerleşmelerden Kentlere Göçün Nedenleri ve Sonuçları” Etkinliği.....	82
Görsel 34. “Kırsal Yerleşmelerden Kentlere Göçün Nedenleri ve Sonuçları” Etkinliği.....	82
Görsel 35. “Yurdumuzda Sanat” Etkinliği.....	83
Görsel 36. “Yurdumuzda Sanat” Etkinliği.....	84
Görsel 37. “Yurdumuzda Spor” Etkinliği	84
Görsel 38. “Yurdumuzun Komşuları ve Bulgaristan” Etkinliği	88
Görsel 39. “Yurdumuzun Komşuları ve Yunanistan” Etkinliği.....	88
Görsel 40. “Yurdumuzun Komşuları ve Suriye” Etkinliği	89
Görsel 41. “Yurdumuzun Komşuları ve Irak” Etkinliği	89
Görsel 42. “Yurdumuzun Komşuları ve İran” Etkinliği	90
Görsel 43. “Yurdumuzun Komşuları ve Azerbaycan” Etkinliği.....	90
Görsel 44. “Yurdumuzun Komşuları ve Ermenistan” Etkinliği.....	90
Görsel 45. “Yurdumuzun Komşuları ve Gürcistan” Etkinliği	91
Görsel 46. “Yurdumuzun Komşuları ve Gürcistan” Etkinliği	91
Görsel 47. “Yurdumuzun Komşuları ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” Etkinliği	91

Görsel 48. “Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Kazakistan” Etkinliği.....	92
Görsel 49. “Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Türkmenistan” Etkinliği	93
Görsel 50. “Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Özbekistan” Etkinliği	93
Görsel 51. “Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Kırgızistan” Etkinliği.....	94
Görsel 52. “Avrupa’da Türklerin Yaşadığı Diğer Ülkeler ve Bölgeler ile Romanya” Etkinliği.....	95
Görsel 53. “Avrupa’da Türklerin Yaşadığı Diğer Ülkeler ve Bölgeler ile Makedonya” Etkinliği	95
Görsel 54. “Avrupa’da Türklerin Yaşadığı Diğer Ülkeler ve Bölgeler ile Bosna- Hersek” Etkinliği.....	96
Görsel 55. “Yurdumuzdaki Sosyal Yardım Kurumları ve Kızılay” Etkinliği	97
Görsel 56. “Yurdumuzdaki Sosyal Yardım Kurumları ve Türk Hava Kurumu” Etkinliği.....	97
Görsel 57. “Yurdumuzdaki Sosyal Yardım Kurumları ve Milli Eğitim Vakfı” Etkinliği.....	98
Görsel 58. “Uluslararası Kuruluşlar” Etkinliği	99
Görsel 59. “Uluslararası Kuruluşlar” Etkinliği	99
Görsel 60. “Türkiye’nin Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar” Etkinliği.....	100
Görsel 61. “Türkiye’nin Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar” Etkinliği.....	101
Görsel 62. “Tüm Renkler Bir Arada” Etkinliği	108
Görsel 63. “Tüm Renkler Bir Arada” Etkinliği	108
Görsel 64. “Tüm Renkler Bir Arada” Etkinliği	109
Görsel 65. “Tüm Renkler Bir Arada” Etkinliği	109
Görsel 66. “Tüm Renkler Bir Arada” Etkinliği	110
Görsel 67. “Kültürümüz” Etkinliği	111
Görsel 68. “Kültürümüz” Etkinliği	111
Görsel 69. “Şimdi Oyun Zamanı” Etkinliği.....	112

Görsel 70. “Şimdi Oyun Zamanı” Etkinliği.....	113
Görsel 71. “Çocuk Olmaya Hakkım Var” Etkinliği.....	114
Görsel 72. “Çocuk Olmaya Hakkım Var” Etkinliği.....	115
Görsel 73. “Çocuk Olmaya Hakkım Var” Etkinliği.....	115
Görsel 74. “Çocuk Olmaya Hakkım Var” Etkinliği.....	115
Görsel 75. “Keşfe Çıkalım” Etkinliği	116
Görsel 76. “Keşfe Çıkalım” Etkinliği	117
Görsel 77. “Keşfe Çıkalım” Etkinliği	117
Görsel 78. “Keşfe Çıkalım” Etkinliği	118
Görsel 79. “Yollar Birbirine Bağlanıyor” Etkinliği	119
Görsel 80. “Yollar Birbirine Bağlanıyor” Etkinliği	119
Görsel 81. “Yollar Birbirine Bağlanıyor” Etkinliği	120
Görsel 82. “Dünyada Yaşam” Etkinliği	121
Görsel 83. “Dünyada Yaşam” Etkinliği	121
Görsel 84. “Dünyada Yaşam” Etkinliği	121
Görsel 85. “Dünyada Yaşam” Etkinliği	122
Görsel 86. “Dünyada Yaşam” Etkinliği	123
Görsel 87. “Dünyada Yaşam” Etkinliği	123
Görsel 88. . “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği	126
Görsel 89. “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği	126
Görsel 90. “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği	126
Görsel 91. “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği	127
Görsel 92. “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği	127
Görsel 93. “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği	127
Görsel 94. “Kültürel Özelliklerimiz” Etkinliği	128
Görsel 95. “Kültürel Özelliklerimiz” Etkinliği	129

Görsel 96. “Kültürel Özelliklerimiz” Etkinliği	130
Görsel 97. “Kültürel Özelliklerimiz” Etkinliği	130
Görsel 98. “Kültürel Özelliklerimiz” Etkinliği	130
Görsel 99. “Geçmişten Günümüze” Etkinliği	131
Görsel 100. “Geçmişten Günümüze” Etkinliği	132
Görsel 101. “Geçmişten Günümüze” Etkinliği	132
Görsel 102. “Afetlerin İnsan Üzerinde Etkileri” Etkinliği.....	133
Görsel 103. “Afetlerin İnsan Üzerinde Etkileri” Etkinliği.....	133
Görsel 104. “Halka Hizmet Edenler” Etkinliği.....	135
Görsel 105. . “Halka Hizmet Edenler” Etkinliği.....	135
Görsel 106. “Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı” Etkinliği	136
Görsel 107. “Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı” Etkinliği	137
Görsel 108. “Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı” Etkinliği	137
Görsel 109. “Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı” Etkinliği	137
Görsel 110. “Ticaret ve Teknoloji” Etkinliği.....	138
Görsel 111. “Ticaret ve Teknoloji” Etkinliği.....	139
Görsel 112. “Ticaret ve Teknoloji” Etkinliği.....	139
Görsel 113. “Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor” Etkinliği	140
Görsel 114. “Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor” Etkinliği	141
Görsel 115. “Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor” Etkinliği	141
Görsel 116. “İnsanlığın Ortak Mirası” Etkinliği	142
Görsel 117. “İnsanlığın Ortak Mirası” Etkinliği	143
Görsel 118. “İnsanlığın Ortak Mirası” Etkinliği	143
Görsel 119. “İnsanlığın Ortak Mirası” Etkinliği	143
Görsel 120. “İnsanlığın Ortak Mirası” Etkinliği	144

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çelik (2008: 321) çokkültürlülüğün yeni bir kavram olmadığını, aslında farklı kültürlerin daima etkileşim halinde olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: “*Çeşitli kültürler her zaman yan yana birlikte var olmuşlardır. Tarihin hiçbir döneminde kültürler birbirleriyle tamamen ilişkisiz, tümüyle içine kapalı olmamışlardır. İnsanlık tarihi, sürekli bir etkileşim ve mübadele sürecidir; ayrı grupların birbirleriyle temasa geçtikleri, çarpıştığı, birbirlerinden borç aldığı, birbirlerini değiştirdiği ve kendi içlerinde değiştikleri bir sürecin tarihidir. Bu süreçte toplumlar arasında dostluk, düşmanlık veya bunların ortasında melez durumlar oluşmuştur*”.

Geçmiş dönem siyaseti ve yapısı incelendiğinde kıtalara sahip kara ve deniz imparatorluklarının ve bu imparatorluklar bünyesinde ise farklı dilleri konuşan, farklı dini ve inancı olan, farklı ırkları olan insanların bir arada yaşadığını görmekteyiz. Bu durumda eski imparatorlukların çokkültürlü bir yapıyı ihtiva ettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca imparatorluklar döneminde çokkültürlü bir toplum yapısının insanların bir arada yaşamasına engel olmadığını görmekteyiz (Kaya, 2013). Örneğin Osmanlı devleti döneminde farklı toplumlar bir arada yaşamakta, aynı mahallede oturmakta, ibadet yerleri farklı olsa da ortak mekânlarda sohbet etmeyi başarmışlardır. Osmanlı Türkleri 14. ve 15. yüzyıllarda Ortadoğu, Kuzey Afrika, Yunanistan ve Doğu Avrupa'nın çoğunu fethetmiş ve böylelikle birçok Yahudi ve Hristiyan tebaa edinmiş Müslümanlardı. Çeşitli teolojik ve stratejik nedenlerden dolayı, Osmanlılar bu azınlıklara yalnızca dinlerini yaşama özgürlüğü değil, aynı zamanda kendi yasaları ve mahkemeleriyle, salt dâhili meselelerde kendilerini yönetme yönünde daha genel bir özgürlük de tanımıştı. Yaklaşık beş yüzyıl boyunca, 1456'dan 1. Dünya Savaşı'nda imparatorluğun çöküşüne kadar, Müslüman olmayan üç azınlık cemaati - Yunanlı Ortodokslar, Ermeni Ortodokslar ve Yahudiler- özyönetimle cemaatler olarak resmen tanınmıştı ve her biri, özellikle etnik köken ve dil temelinde, çeşitli

daha küçük, yerel idari alt birimlere bölünmüştü. Her millet bağlı olduğu kilise lideri (Hahambaşı ve iki Ortodoks patrik) tarafından yönetiliyordu (Runciman, 1970; Braude ve Lewis, 1982 akt. Kymlicka 2015: 263-264).

Her dinsel grubun yasal gelenekleri ve pratikleri, özellikle aile statüsü konularında, saygı görüyor ve imparatorluk tarafından destekleniyordu. Ne var ki Hristiyan ve Yahudi milliyetleri işlerini özgürce yürütmekle birlikte, yönetici Müslümanlarla ilişkileri sıkı kurallara bağlıydı. Örneğin; Müslüman olmayanlar dinlerini değiştiremezler ve ancak izinle yeni kiliseler kurabilirlerdi. Cemaatler arası evliliklere sınırlar getirilmişti ve Müslüman olmayanlar askerlik hizmeti yerine özel vergiler ödemek zorundaydı. Ancak bu sınırlar içinde onlar kendi yasalarına ve adetlerine itaat ederek, tam bir özyönetim yaşıyorlardı. Kiliseleri ve manastırlarının mülkiyeti yanında, kolektif ibadet özgürlükleri garanti altındaydı ve kendi okullarını kendileri yönetiyorlardı (Runciman, 1970; Braude ve Lewis, 1982 akt. Kymlicka 2015: 263-264).

Osmanlı devletinin uzun yıllar uygulamış olduğu bu hoşgörülü sistem sayesinde farklı dil, din, ırka mensup insanların tek çatı altında uzun süre yaşadıklarını görmekteyiz. Braude ve Lewis'in kaydettiği gibi, "*Neredeyse yarım bin yıl boyunca, Osmanlılar tarihte eşi görülmemiş çeşitlilik barındıran bir imparatorluğu yönetti. Dikkate değer biçimde, bu çok etnikli ve çok dinli toplum yaşadı. Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler kendi ayrı kültürlerini zenginleştirerek yan yana ibadet ettiler ve çalıştılar*" (Braude ve Lewis, 1982. akt. Kymlicka 2015: 264).

Bundan dolayıdır ki bu imparatorlukların mirasçıları olarak kurulan ulus devletler de aslında bu çokkültürlülüğü miras almışlardır. İlk zamanlarda ulus devletler bu çokkültürlü olma durumunu inkâr etseler de zamanla bu durum değişmiştir. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası devletlerin bağımsızlıklarını kazanması, ülkeler arasında yaşanan göç olayları, ulus devletlerin içindeki azınlık grupların kültürel, toplumsal ve siyasi taleplerine karşılık olarak, farklılıkların bir arada, saygı ve hoşgörü çerçevesinde yaşamasını sağlamaya yönelik olarak çokkültürlülük kavramı önem kazanmıştır. Son dönemlerde ülkemizde de farklı kültürel değerlerin ve zenginliklerin siyasi, sosyal ve eğitim alanlarında gündeme geldiği, bu konuda bilimsel alanda çalışmaların olduğu da görülmektedir (Kaya, 2013).

Yanık (2012) çokkültürlülüğü bireylerin, toplumların kimliksel, dilsel ve dinsel olarak tanınması olarak tanımlamıştır. “Tanınma”, “farkına varma” ve “dile getirilme” olarak ifade edilebilen ve özel alanla sınırlı olabilen bu süreç, kamusal alanda farklılıkların görünürlüklerine neden olmuştur. Teorik planda çokkültürlülük, farklılıkların büyük toplum içerisinde bir arada ya da birlikte yaşamının olanaklı hale getirilmesi üzerine odaklı olduğu gibi, siyasi, toplumsal ve düşünsel birtakım gelişmelerle bağlantılı gelişim seyri takip etmiştir.

Çokkültürlülük ve eğitim kavramları arasındaki ilişkiye bakıldığında, bunların birbirini tamamlayıcı özelliklerinin olduğu söylenebilir. Toplumsal yapı içerisinde farklı kültürel özellikler taşıdığı iddia eden gruplar, farklılıklarını korumak ve sürdürmek amacıyla çokkültürlülük kavramını gündeme getirmektedirler. Çokkültürlülük, ırk, etnik yapı, dil, cinsel yönelim, cinsiyet, yaş, engelli olma, sosyal sınıf, eğitim, dinsel yönelim ve diğer kültürel boyutların farkına varılmasıdır (APA, 2002 akt. Cırık, 2008). Bunlarla birlikte Açıkalin (2010: 1227)’ın belirttiği üzere “Çokkültürlü eğitim yaklaşımı Amerika Birleşik Devletleri’nde 1960’lı yıllarda başlayan azınlık hakları hareketleriyle doğmuş ve günümüzde öğrencilerin kültürel farklılıklarının dikkate alınarak, eğitimin eşitlik ve adalet ilkeleri çerçevesinde geliştirilmesini benimsemiştir”. Çokkültürlü eğitimle ilgili yapılacak bir değerlendirme de insan haklarına saygı duyma, kültürel farklılıkları hoşgörülü olma, eğitimde fırsat eşitliği sağlama, kültürel çeşitliliği yansıtıcı eğitim ortamları oluşturma, farklı bakış açılarını ve fikirleri analiz etme gibi ortak özellikler olarak tanımlanabilir (Cırık, 2008).

Çokkültürlü eğitimin; insan haklarına saygılı olma, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşma gibi değerlerinin öğrencilere kazandırılmasında en önemli ders ilkökul ve ortaokul yıllarında okutulan sosyal bilgiler dersidir (Keskin, 2008). “Sosyal bilgiler; bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ders programıdır” (MEB, 2005). Öztürk, Keskin ve Otluoğlu (2014: 2) ise sosyal bilgileri “Sosyal bilgiler; sosyal bilimlerin bulgularını bütünleştirip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak, öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara

çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programı...” şeklinde tanımlamışlardır.

Çokkültürlülük, çokkültürlü eğitim ve sosyal bilgiler disiplini birlikte düşünüldüğünde bunların aslında birbirleriyle ilgili olduklarını görmekteyiz. Yılmaz ve Yiğit (2010: 331) “...sosyal bilgiler eğitimi programlarında küresel ve çokkültürlü eğitime ilişkin derslerin konulması öğrencilerin bu alanda kendilerini daha iyi yetiştirmelerine, toplumu ve tüm dünya insanlarını ilgilendiren olayları ve sorunları geniş bir perspektiften ele alarak değerlendirmelerine yardımcı olacaktır” ifadesiyle, çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim uygulamalarının Türkiye için gerekliliğini belirtmişlerdir. Türkiye’de ele alınacak çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim çalışması eğitimin kültür aktarımı işlevinden yola çıkarak vatandaşlara kendi kültürünü ve diğer kültürleri öğretmeyi, çeşitli sebeplerden kaynaklanabilecek belli başlı kültürel farklılıkları aktarmayı, kültürel sorunları gidermeyi, kültürel duyarlılığı arttırmayı, ülkede birlik ve bütünlüğü sağlamayı, demokrasi, eşitlik ilkeleri çerçevesinde eğitim vermeyi amaçlamalıdır. Bununla birlikte ülkenin kendi çokkültürlülük algısını oluşturmasına yardım edebilecek özellikte olmalı; bireylerin kültürlerini geleceğe taşımalarına, kimliklerini korumalarına, farklılıklara hoşgörülü yaklaşmalarına, küreselleşen dünyaya uyum sağlamalarına, küresel kültüre karşı kendi kültürlerini korumalarına, küresel kültürün tek-tipleştirilmesi etkisinden uzak kalmalarına imkân tanınmalıdır. Burada çokkültürlü eğitim çalışmalarının niteliğini etkileyebilecek en önemli iki unsurun öğretim programları ve öğretmenler olduğu söylenebilir. Öğretim programı olarak ilkökul ve ortaokullarda çokkültürlülüğe ait öğelerin verilebileceği/öğretilbileceği en uygun ders tartışmasız sosyal bilgilerdir (Akhan ve Yalçın, 2016: 23). Sosyal bilgiler programının kendi niteliğinin yanında sosyal bilgiler öğretmenlerinin nitelikleri ve donanımları da sosyal bilgiler dersinde verilecek kültürel bir eğitimin ya da çokkültürlü eğitimin kalitesini etkileyebilir (Demirsoy, 2013).

Bu çalışmada yukarıdaki açıklamalardan hareketle 1998 ve 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve bu programlara uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında çokkültürlülük olgusuna yer verme durumu tespit edilmeye çalışılmış ve elde edilen bulgular tablo ve görseller yardımıyla desteklenmiştir.

1.1 PROBLEM CÜMLESİ

Günümüzde dünyada siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik değişim hızlı bir şekilde yaşanmaktadır. Ülkeler sürekli birbirleriyle siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik olarak etkileşim ve iletişim içindedirler. Yaşanan bu değişim ve etkileşimler de kurumların, kültürlerin ve bireylerin günün koşullarına uyum sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Eğitim de yaşanan bu değişim ve etkileşimden payını alarak kendini ona göre düzenleme ihtiyacı duymaktadır. Eğitim kurumu, miras olarak bizlere kalmış kültürel değerleri gelecek kuşaklara aktarma ve bireylerin topluma uyum sağlaması için belki de en önemli görevi üstlenmektedir (Canatan, 2010).

Ülkemizde de son zamanlarda yeni ilköğretim programı ve yeni sosyal bilgiler öğretim programı ile kültürel mirasın korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak, demokrasi bilinci kazanmış, farklılıklara saygı ve hoşgörü gösteren, eleştirel düşünen ve sorgulayan bireyler yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum ise çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim olgusunu karşımıza çıkarmaktadır. Yaşadığımız yüzyılda gelişen teknoloji ile birlikte mesafeler daha da kısalmaya ve nerdeyse yok olmaya başlamıştır. Kıtalar ya da ülkeler arasında çok rahat ve hızlı bir şekilde yolculuk, ticaret vb. durumlar gerçekleşmeye başlamıştır. Yaşanan bu durum ise beraberinde farklı toplumların, kültürlerin hiç olmadığı kadar etkileşim içine girmesini sağlamıştır. Yaşanan bu etkileşim toplumların birbirlerini tanımalarına, kültürlerin ise karşılıklı olarak birbirlerini etkileme ve birbirlerinden etkilenmelerine neden olmuştur.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de uygulanmış 1998 tarihli ve yeni uygulanmaya başlanan 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında çokkültürlülük olgusuna nasıl yer verildiğini belirlemektir.

1.2 ALT PROBLEMLER

Araştırmanın ana problemi doğrultusunda belirlenen alt problemler şunlardır:

1. 1998 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan açıklamalar ve genel amaçlar bölümünde çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yer verilme durumu nedir?
2. 1998 sosyal bilgiler dersi öğretim programında sınıflar düzeyinde belirtilen amaçlarda çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yer verilme durumu nedir?
3. 1998 sosyal bilgiler dersi öğretim programı uyarınca hazırlanan ve uygulanan ders kitaplarında çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yer verilme durumu nedir?
4. 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan açıklamalar ve genel amaçlar bölümünde çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yer verilme durumu nedir?
5. 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programında sınıflar düzeyinde belirtilen kazanımlarda çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yer verilme durumu nedir?
6. 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programı uyarınca hazırlanan ve uygulanan ders kitaplarında çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yer verilme durumu nedir?

1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Dünyada ve ülkemizde yaşanan sosyo-kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmeler öğrencilerin gelecekte toplumun üretken üyeleri olarak sahip olmaları gereken vasıf örgüsünü ve nitelik dokusunu da değiştirmiştir. İçerisinde bulunduğumuz çağda, öğrencilerin sahip olmaları gereken temel bilgi, beceri ve değerlerin yanı sıra bunları edinme sürecindeki farkındalıkları da önem arz etmektedir. Ayrıca kazanılmış olan özelliklerin hayatın farklı alanlarında kullanılabilmesi için iyi bir donanım ve altyapıya sahip olunması da bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, ülkemizin bugününden yarınlarına kendilerine büyük umutlar bağlanan gelecek nesillerinin daha donanımlı bir şekilde yetişmesi için öğretim programlarının yenilenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Yenileme çalışmalarının başlamasında kalkınma planları, 64 ve 65. Hükûmetlerin eylem planları, uluslararası ölçekte gerçekleştirilen sınavların sonuçları, farklı ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlar ile gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar etkili olmuştur. Sonuç

olarak mevcut programlar, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler doğrultusunda çağın gerekliliklerini, ferdin ve toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yenilenmiştir (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB], 2017: 4).

Milli eğitim bakanlığının yukarıda ifade ettiği gibi günümüzde değişen ihtiyaçlardan dolayı programlarda yenileme çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada da 1998 sosyal bilgiler dersi programında yer verilen çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim ile yenilenen 2017 sosyal bilgiler dersi programında çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yer verme durumu incelenmiştir.

1.4 SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

1. 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitapları ve
2. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitapları (4. ve 5. sınıf) ile sınırlıdır.

1.5 TANIMLAR

Kültür: “Kültür, insanın doğaya eklediği tüm maddi ve manevi varlıkların toplamıdır. Bu anlamda, insanoğlunun yarattığı, ürettiği, her mal, her ahlak kuralı bir kültür ögesidir” (Kongar, 1996, akt. Başbay ve Bektaş 2009: 32)

Çokkültürlülük: “İrk, dil, cinsel tercih, dinsel yönelim, eğitim gibi kültürel boyutların farkındalığı” (American Psychological Association [APA], 2002).

Çokkültürlü eğitim: “Öğrencilerin farklı kültürleri hoş karşılamalarının sağlanması için, öğrenme ortamlarının farklılaştırılması” (Cırık, 2008).

Sosyal bilgiler: “İlkokul ve ortaokullarda iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak,

öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” (Bilgili 2016: 4).

Çokkültürcülük: “Toplumun çokkültürlü yapısını onaylayan politikadır” (Oruç, t.y.).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın kuramsal çerçevesi alt başlıklar halinde ele alınmış, sonrasında ise araştırma konusuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar ayrıntılı olarak tanıtılmıştır.

2.1 ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu başlık altında kültür kavramı, çokkültürlülük kavramına ait tanımlar, çokkültürlülüğün önemi, Dünyada ve Türkiye’de çokkültürlülük ile çokkültürlü eğitim kavramına yönelik kuramsal bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

2.1.1 Kültür

APA (2002) çokkültürlülüğü, “*ırk, etnik yapı, dil, cinsel yönelim, cinsiyet, yaş, engelli olma, sosyal sınıf, eğitim, dinsel yönelim ve diğer kültürel boyutların farkına varılması*” olarak tanımlamaktadır (akt. Cırık 2008: 28). Aşağıda çokkültürlülük kavramının daha iyi anlaşılması için kültür kavramı üzerinde durulmuştur.

Kültür kavramının çeşitli kaynaklarda farklı tanımları bulunmaktadır. TDK’ye ait Türkçe Sözlük (2005), Fransızca “*culture*”den gelen “*kültür*” ün altı anlamını şu şekilde belirtmiştir:

1. “*Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın*

doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin...

2. *“Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserinin bütünü...”*

3. *“Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi”.*

4. *“Bireyin kazandığı bilgi...”*

5. *“Tarım”*. 6. ... *“Uygun biyolojik şartlarda bir mikrop türünü üretme”* (akt. Demirsoy 2013: 14).

Koca (2003) ise kültür kavramını *“bir milletin kendisine özgü yaşayış, düşüncesi, inanış ve davranış biçimi”* olarak tanımlamaktadır. Devamında ise bu tanımın kültürün sadece manevi boyutuna vurgu yapıldığını, aslında kültürün maddi boyutunun da bulunduğunu belirtmektedir (akt. Avcı 2016: 105). Kültür tanımlarından anlaşılacağı üzere, her toplumun kendine özgü kültürleri, yani ortak tarihleri, yaşam tarzları, gelenek ve görenekleri, değer biçimleri, inanışları bulunmaktadır. Çokkültürlülüğün buradaki işlevi ise farklılıkların tanınması, anlaşılması, farklılıkların saygı ve hoşgörü ile kabul edilmesini sağlamaktır.

2.1.2 Çokkültürlülüğün Tanımı

Çokkültürlülük kavramının ülkelere göre değişen çeşitli anlamları olabilmektedir. Çokkültürlülüğün farklı şekillerde tanımlanması sabit bir tanımının yapılmasını engellemektedir. Ancak literatürde karşılaşılan tanımlar çerçevesinde çokkültürlü bir toplumun şartları farklı ırka, farklı dile, farklı dine, farklı tarihe, farklı etnik kökene, farklı coğrafyaya, farklı ulusa, farklı kültüre mensup insanların varlığı şeklinde ifade edilebilir. Ayrıca örf, adet, gelenek, adalet anlayışı ve değer farklılığı çokkültürlülüğü oluşturabilirken; etnik özellik taşımayan cinsiyet, cinsel yönelim, siyasi düşünce, sakatlık gibi farklılıklar, dışlanmış sosyal gruplar da çokkültürlülük oluşturabilmektedir (Demirsoy, 2013).

Bazıları *“çokkültürlü”* terimini, çeşitli nedenlerle, egemen toplumdan dışlanmış ya da kenara itilmiş etnik olmayan çok çeşitli sosyal grupları içine alacak şekilde oldukça geniş bir anlamda kullanır. Bu kullanım ABD’de özellikle yaygındır ve *çokkültürlü* bir gündemin yandaşları bu terimi sıklıkla sakatlar, geyler ve lezbiyenler, kadınlar, işçi sınıfı, ateistler ve komünistler gibi grupların tarihsel dışlanışını tersine çevirme gayretlerini ifade etmek üzere kullanırlar (Kymlicka 2015: 51).

Çokkültürlülük ilk olarak kültürel çeşitlilik anlamında farklı sosyal çevre, farklı din, farklı etnik köken ve farklı milliyete mensup insanların birlikteliğini; ikinci olarak farklılıklarda bireyselliği değil, kurumsallığı ve örgütselliği; üçüncü olarak farklılıkların siyasi sistemlerde tanınmasını ve yer edinmesini belirtmektedir (Demirsoy 2013: 23).

Çokkültürlülük; farklı kültürlere sahip insanların, farklı milletlerin temsilcileri, ırklar veya hâkim kültür ile aynı ulustaki ortak kültür üyeleri, etnik gruplar etkileşimi ve karşıt kültürel, kültür içi iletişim ile ırklar arası iletişimi inceleyen kültürlerarası iletişimde çokkültürlü bir dünyanın farklı taraflarını ortaya koymaktır (Karahan, 2010). Balı (2001) ise çokkültürlülüğü; farklı kültürlerin bir arada yaşamasına işaret eden sosyolojik ya da antropolojik bir olgu olarak tanımlar. Uygur (2003) ise çokkültürlülüğün kavram yapısı üzerinde durarak *“çokkültürlülük deyimi yeni bir deyimse de çokkültürlülük olayı pek eski bir gerçekliktir. ‘Çok’ kavramı, ‘çokluk’, ‘sayıca çokluk’, ‘çeşitlilik’ anlamına geldiğine göre, ‘çokkültürlülük’, kültür yönünden çokluk demektir”* şeklinde bir açıklama getirmiştir.

Çok kültürlülük teriminin biri demografik ve tanımlayıcı olan, yani, toplumda ve devlette din, mezhep, dil ve etnik açıdan farklı kesimler bulunduğuna işaret eden - çok kültürlü toplum diyeceğimiz- ikincisi koruyucu norm koymaya yönelik -çok kültürlülük politikası diyeceğimiz- iki ayrı anlamı vardır (Tacar, 1996).

Yukarıda çokkültürlülük kavramına yönelik verilen tanımlamalar incelendiğinde, bu kavramın çok farklı tanımlamalarının olduğu ve üzerinde anlaşmaya varılmış genel geçerli bir tanımının olmadığı görülmektedir. Hatta kavramın yapısı üzerinde de farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin bazı kaynaklarda *“Çok kültürlülük”*, *“Çokkültürlülük”* gibi *“Çok”* kavramının ayrı ya da bitişik yazıldığı görülmektedir.

2.1.3 Çokkültürlülüğün Önemi

Her kültür insan yaşamı için önem arz etmektedir. Her kültürün kendine göre normları bulunmakta olup bir kültürün tüm iyi özellikleri taşıması beklenemez. Bundan dolayı her kültür başka kültürler ile etkileşime girmektedir. İnsanlar içinde yaşadıkları kültürel yapıya göre yaşarlar. Sadece kendi kültürlerine göre yaşarlarsa sadece kendi kültürlerinin tek doğru olduğunu düşünürler ve bu da onların

özgürlüklerini kısıtlar. Ancak çokkültürlülük sayesinde kendi kültürleri ve çevrelerindeki farklı kültürler ile etkileşime girme imkânı bulurlar. Çiftçi ve Aydın'ın (2014: 202) da belirttiği üzere “*öğrenciler de eğitim programları kendi kültür, yaşantı ve bakış açılarını yansıttığı zaman daha yüksek motivasyonla öğrenirler. Bu nedenle baskın kültür merkezli eğitim programlarının, farklı kültürleri de dikkate alarak çokkültürlü bir şekilde yeniden düzenlenmesi gereklidir*”.

Giddens (1991) çokkültürlülüğün önemi noktasında şunları söylemiştir:

Çokkültürlülük, farklı kültürlerin birbirleri ile yararlı olacak diyaloglara girmelerini kolaylaştıran ortamlar yaratır. Farklı gelenekler; ahlaki, artistlik, edebi, müzikal değerler birbirlerini sorgular, araştırır, birbirlerine meydan okur, karşılıklı fikirler ödünç alıp bunlarla denemeler yapar ve sık sık hiçbirinin kendi başına üretmediği yepyeni fikir ve duyarlılıklar ortaya koyarlar. Topluluklar, eleştirileri kabul etmeyecek kadar zorba ya da kendini beğenmiş etnosentrik bir tutum içinde olmadıkları takdirde, kültürel açıdan çeşitlilik gösteren ortamlarda birbirlerini eğitir, hatta uygarlaştırırlar (akt. Kaya, 2013).

2.1.4 Dünyada Çokkültürlülük

Çokkültürlülük kavram olarak 1970’li yıllarda Avustralya, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri’nde kültürel çeşitliliği ve farklılıkları ele alan bir kavram olsa da aslında çokkültürlülük çok daha eski tarihlere kadar gitmektedir. Tarihin her döneminde farklı kültürlerle sahip toplumlar siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerle etkileşim halinde bulunmuşlardır. Ancak asıl büyük etkileşimin Avrupalı devletlerin sömürge döneminde hızlandığı söylenebilir (Yanık, 2012).

Balı (2001) farklı kültürlerle sahip toplumların özellikle yaşanan sömürge dönemlerinde meydana geldiğini şu şekilde belirtmektedir; “*Farklı medeniyetler ve kültürler arasındaki ilk büyük etkileşimin sömürgecilik dönemi ile başladığını söylemek yanlış olmaz. Gerçekten de bu dönemde kültürleri birbirinden ayrı tutan setlerin yavaş yavaş yıkılmaya başladığını görüyoruz*”. Özellikle batılı sömürgecilerin, sömürdükleri toplum üyeleri üzerinde, onların kültürlerini değiştirmek yönünde ciddi bir baskı kurmuş olduklarını söyleyebiliriz (Demirsoy, 2013).

İmparatorluklar dönemine bakıldığında tek çatı altında toplanmış farklı dil, din, ırk, örfe sahip toplum yapılarını görmekteyiz. Ancak bu toplumsal yapıların bir sorun olarak algılanmadığı, farklılıkların bir arada yaşadığını söyleyebiliriz. Özellikle Osmanlı Devleti toplum yapısı incelendiğinde üç kıtaya yayılmış olan bu imparatorluk bünyesinde çok farklı gelenek-görenek, dil, din, inançtan toplumların uzun bir dönem boyunca yan yana yaşadıklarını görmekteyiz.

Her dinsel grubun yasal gelenekleri ve pratikleri, özellikle aile statüsü konularında, saygı görüyor ve imparatorluk tarafından destekleniyordu. Ne var ki Hristiyan ve Yahudi milliyetleri işlerini özgürce yürütmekle birlikte, yönetici Müslümanlarla ilişkileri sıkı kurallara bağlıydı. Örneğin; Müslüman olmayanlar dinlerini değiştiremezler ve ancak izinle yeni kiliseler kurabilirlerdi. Cemaatler arası evliliklere sınırlar getirilmişti ve Müslüman olmayanlar askerlik hizmeti yerine özel vergiler ödemek zorundaydı. Ancak bu sınırlar içinde “onlar *kendi yasalarına ve adetlerine itaat ederek, tam bir özyönetim yaşıyorlardı*”. Kiliseleri ve manastırlarının mülkiyeti yanında, kolektif ibadet özgürlükleri garanti altındaydı ve kendi okullarını kendileri yönetiyorlardı (Runciman, 1970; Braude ve Lewis, 1982 akt. Kymlicka 2015: 263-264).

Ancak daha sonra dünyada meydana gelen büyük olaylar, farklı toplumları bünyesinde taşıyan imparatorlukların yıkılmasına neden olmuştur. Yıkılan bu imparatorlukların yerlerine daha küçük topraklara sahip, tek bir dil, tek bir bayrak, tek bir inancı esas almaya çalışan ulus-devletler kurulmaya başlanmıştır. 1. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yıkılmıştır. 2. Dünya Savaşı, Britanya İmparatorluğunun yıkılmasını hızlandırmıştır. Bu imparatorlukların yıkılması sonucu daha küçük çaplı devletler kurulmuştur. Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun; Macaristan, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun; Hindistan, Pakistan, Burma ve Endonezya, Britanya ve Almanya İmparatorluğu'nun; Estonya, Litvanya, Letonya, Kazakistan, Ukrayna, Gürcistan ve Azerbaycan gibi ülkeler Rus İmparatorluğu'nun ardından vücuda gelmişlerdir. 20. yüzyılda oluşan bu devletlerin çoğu ulus-devlet olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir (Kaya, 2013).

Kurulan bu ulus-devletler ilk zamanlarda tek bir ulus, tek dil, tek kültür yapısı oluşturmaya çalışmışlardır. Zamanla farklı dil, ırk, inanç ve kültürlere sahip grupların

egemen topluma benzemeye başladığı görülmüştür. Ancak dünyanın gittikçe küresel bir hal alması, homojen bir yapıyı amaçlayan toplumların politikalarını gözden geçirmelerine neden olmuş ve bu sayede çağa ayak uydurmalarını sağlamıştır (Kaya, 2013).

Cornell ve Hartmann (1998) “*günümüz dünyasında çok sayıda farklı dil, etnisite ve kültür mevcuttur. Tam tersine homojen devlet sayısı ise birkaç taneyi geçmeyecek kadar azdır. Hemen hemen tüm devletler, kimliklerinin tanınmasını, farklılıklarından dolayı ayrımcılığa maruz kalmamayı ve egemen halk ile eşit haklara sahip olmayı talep eden azınlık gruplarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Ulus-devletin tek tipleştirici, asimile edici, görmezden gelici, farklılıkları bastırmaya çalışan tutumuna karşı bu gruplar direnç göstermekte ve karşı çıkmaktadırlar*” (akt. Kaya 2013: 56). İşte günümüz dünyasında yaşanan bu sorunların çözümü, farklılıkların tanınması, farklılıklara saygı ve hoşgörü göstermek, azınlıktaki halk ile egemen halk arasında eşitliği sağlamak için çokkültürlülük politikasının gündeme geldiğini söyleyebiliriz.

2.1.5 Türkiye’de Çokkültürlülük

Osmanlı Devleti küçük bir beylik olarak kurulduktan sonra üç kıtaya hâkim olmuş, bünyesinde farklı dil, din, ırka sahip toplumları barındırmıştır. Uzun yıllar varlığını sürdürdüğü bu süreçte farklılıklara hoşgörü ile yaklaşmıştır. Uzun (2010) “*Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan Fatih dönemine kadar gayrimüslimlere İslam Hukukunun tanıdığı haklar çerçevesinde muamele yapılmış; ancak onlara devletin hiyerarşik yapısı içinde örgütlenmiş, dinsel-siyasal topluluklar olarak özerk bir statü tanınmamıştır. Gayrimüslim tebaaya, devlet organizasyonu içinde otonom haklara sahip bir ‘millet’ statüsü verilmesi Fatih zamanında gerçekleştirilmiş, İstanbul’un fethinden sonraki süreçte, İstanbul’da yaşayan başta Ortodoks Hıristiyan halk olmak üzere, gayrimüslimlere verilen idari ve dinsel özgürlükler alanı, daha sonra olgunlaşacak millet sisteminin özünü oluşturmuştur*” (akt. Yanık, 2012: 177-178).

Bu durum ele alındığında imparatorluğun toplumsal yapısını Zürcher (2003) şöyle belirtir; “*Asya eyaletlerinde nüfusun büyük bir çoğunluğu Müslüman’dı ayrıca önemli miktarda Hristiyan ve Musevi azınlık toplulukları vardı. Balkanlarda*

çoğunluk Hristiyan'dı ayrıca önemli miktarda Müslüman azınlık toplulukları vardı” (akt. Yanık, 2012: 178).

Ancak Osmanlı Devleti de bunlara rağmen içerden ve dışardan yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle yıkılmayı engelleyememiştir. Olumsuzlukların fark edilmesiyle birlikte devlet çeşitli önlemler almaya çalışmıştır. Örneğin Osmanlılık politikasıyla dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin bünyesindeki tüm toplumları tek çatı altında tutmaya çalışmıştır. Ancak yaşanan savaşlar ve isyanlar nedeniyle Avrupa’da, Balkanlarda toprak kaybetmeye başlayınca Osmanlılık politikasının önemini kaybetmeye başladığını görmüşlerdir. Bu sefer daha başka politika olan İslamcılık politikasıyla Müslüman tebaanın devletin bünyesinde kalmasını sağlamaya çalışmışlardır. Ancak Müslüman ülkelerde de toprak kayıplarının yaşanması bu politikanın da işlevselliğinin kaybedildiğini anlamışlardır. Daha sonra yaşanan 1. ve 2. Balkan Savaşları, 1. Dünya Savaşı ile birlikte Osmanlı Devleti yok olmanın eşiğine gelmiştir. Osmanlı Devleti’nin elinde son dönemde Anadolu toprakları kalmıştır. Ancak bu topraklara da göz diken itilaf grubu devletleri kalan bu son toprağı da almaya çalışmıştır. Ama Türk halkının kahraman ve azimli duruşuyla bu amaçları son bulmuştur. Kurtuluş savaşı yıllarında yeni bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulurken uzun yıllar barış ve hoşgörü ile farklı toplumları bünyesinde barındıran Osmanlı Devleti yıkılmıştır (Yanık, 2012).

Osmanlı Devleti’nin yerine kurulan Cumhuriyet idaresinde uygulanan ulus-devlet anlayışı daha sonraları değişmek zorunda kalmıştır. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı devletinden miras aldığı Anadolu topraklarında çok çeşitli kültürler barındırmaktadır. Özhan’a (2006) göre Kürtler, Araplar, Çerkezler, Lazlar, Zazalar, Arnavutlar, Özbekler... vb. etnik çeşitliliği oluştururken; Aleviler, Sünniler, Hristiyanlar, Yahudiler, Süryaniler, Masonlar da dinsel çeşitliliği oluşturmaktadır (akt. Kaya 2013: 26).

Konda (2006) yaptığı araştırmada; Türkiye’deki dilsel çeşitliliğe bakıldığında, *“%84,54’ü Türkçe, %12,98’i Kürtçe, %1,38’i Arapça ve %1,11’i diğer dilleri konuşmaktadır. Türkiye’de birçok farklı inançtan (Müslüman, Hristiyan, Yahudi vd.) bireylerin olduğu bilinmektedir. Türkiye nüfusunun %99’u Müslüman’dır ancak İslamiyet içindeki mezheplere göre çeşitliliğe bakılırsa %81,96’sının Sünni Hanefi, %5,73’ünün Alevi-Şii olduğu görülmektedir. Alevilerin %43’ü Türk, %42’si Kürt,*

%7'si Arap ve kalanı diğer etnik kökenlerden gelen kişilerden oluşturmaktadır. Bu kategorilere bölgesel farklılıklar (aynı dini veya etnik kökene sahip olsalar bile), mezhepsel farklılıklar, cinsel yönelimler, inanmayanlar, kendini herhangi bir dini veya etnik yapı içinde tanımlamayanlar, cinsiyet vb. eklenebilir” (akt. Polat ve Kılıç, 2013: 358).

Türkiye'deki çokkültürlülük olgusunun ele alınışı üzerine yapılabilecek genel bir değerlendirmede, Türkiye'deki çokkültürlülük algısının genel özellikleri itibariyle kimliksel talepler temelinde şekillendiğini söylemek gerekir. Özellikle 1990'lı yıllar içerisinde Kürtlerin kimliksel ve dilsel anlamdaki farklılık talepleri her ne kadar askeri tedbirler alınarak çözümlenmeye çalışılmış olsa da siyasi ve toplumsal alandaki problemler hala çözülebilmemiş değildir. 1990'lı yıllar içerisinde aynı zamanda, politik alanda klasik formülasyonu içerisinde ulus-devlet anlayışına dayalı parti ve toplumsal bileşkeler, konjonktürle gelişmelere paralel olarak bir değişime tabi tutulmuşlardır. Merkezi partilerin çevreye olan yansımalarında yaşanan bu değişimde, merkezi partiler tarafından sunulan çözüm önerileri yerine toplumsal ve siyasi alanda yeni aktörlerin gelişimine olanak tanıyabilmiştir. Merkezi partilerin, bir anlamda, milliyetçi ve merkezîyetçi söylemleri yerine çevrenin farklılık taleplerini dile getirebilen farklı aktörlerin geliştiği ve çokkültürlülük politikasını bir araç olarak kullanabildiği ortamlar yaratılabilmıştır (Yanık, 2013).

2.1.6 Çokkültürlü Eğitim

Bu başlık altında yukarıda verilmeye çalışılan çokkültürlülük kavramının eğitimde yansımaları olan çokkültürlü eğitim kavramı üzerinde durulmuş, devamında dünyada ve Türkiye'de çokkültürlü eğitim ile ilgili yapılan kuramsal çalışmalar tanıtılmıştır.

Çokkültürlülük kavramı devletlerin bünyesinde yaşayan toplumsal yapıların teklik, farklı değil aynıymış gibi algılanan ulus-devlet düşüncelerine karşı; toplumdaki yapıların farklılığına, farklı kültürlerin tanınmasına olanak tanıyan bir kavram olarak adlandırılmıştır. Tarihsel süreç incelendiğinde yaşanan coğrafi keşifler, sömürgecilik, sanayi inkılabı, kurulan uluslararası kuruluşlar gibi olaylar devletlerin, toplumların ve bireylerin farklılıklarla daha fazla karşılaşmalarını sağlamıştır. Çokkültürlülüğün ise yaşanan bu küreselleşmenin bir ürünü olduğu söylenebilir.

Kültürel özelliklerin ve kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması önemli bir konudur. Geçmişten günümüze kadar yaşatılan maddi ve manevi değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında ise en önemli faktör eğitimidir. Bireyler günlük hayatlarında bazı kültürel değerleri günlük hayatlarında öğrenseler de genel olarak kültürleri ve kültürel değerleri örgün eğitim sayesinde içselleştirmektedirler. Eğitim, bireylere kendi kültürel değerlerini öğretmenin yanında içinde yaşadıkları toplumda var olan farklı kültürel değerleri de öğretmektedir. Eğitim sayesinde bireyler kendi kültürlerini ve farklı kültürel değerleri öğrenerek onlara saygı ve hoşgörü göstermeyi öğrenir. Çokkültürlü eğitim ise; yukarıda belirtildiği gibi dünyada yaşanan bu büyük olayların sonucunda dünyanın küreselleşmesi ile birlikte çokkültürlülük kavramının eğitimde yer edinmiş hali olarak düşünülebilir (Yanık, 2012).

Çiftçi ve Aydın (2014: 197) çokkültürlü eğitimi; *“etnik, ırksal, dil, din, cinsiyet, vb. gibi kültürel özelliklere bağlı farklılıkların olduğu toplumlarda, önyargı, kimlik çatışması, güç çekişmelerini azaltmak için, toplumun farklı beklentilerine cevap veren eğitim politikaları ve uygulamalarının eğitime yansıtılması ve kültürel çoğulculuğu teşvik etmek için demokratik değerlere dayalı eğitim- öğretim yaklaşımı ya da eğitim eşitliğini sağlamayı taahhüt eden karma okul anlayışı”* olarak tanımlamışlardır.

Banks (2009) ise çokkültürlü eğitimi *“yaş, cinsel tercih, sosyal sınıf, etnik köken, din, dil ve kültürel özelliklerin farkındalığı, bunların normal şeyler olduğunun kabul edilmesi ve bu farklılıklara sevgi, saygı ve hoşgörü sağlanmasına dönük olarak verilen eğitime dikkat çekmektir. Bu tür bir eğitimin hedefi farklı din, dil, ırk ve kimlikten öğrencilere saygı duymak ve onlara ait bu özellikleri eğitime taşıyarak eğitim ve öğretim sürecini zenginleştirmek”* olarak tanımlamıştır (akt. Keskin ve Yaman, 2014: 935).

Gay (1994) ise çokkültürlü eğitimin amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır;

1. *Kültürel ve etnik okuryazarlığı geliştirmek:* Eğitim ve öğretim programları hazırlanırken farklı etnik ve kültürel gruplar hakkında bilgilerin yer almasını sağlamak.
2. *Kişisel gelişim:* Eğitim sisteminin öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunulacak şekilde düzenlenmesidir.

3. *Davranış ve değerlerden arınmışlık*: Her grupta başka gruplar hakkında oluşmuş ön yargılar vardır. Eğitimin işlevi öğrencilerde farklı gruplar hakkında yansız bir şekilde bu gruplar hakkında bilgi vermektir.
4. *Çokkültürlü sosyal yeterlilik*: Çokkültürlü eğitim öğrencilerin sosyalleşmesini, farklılıklara saygı duymalarını, farklı gruplarla etkileşim kurmalarını sağlamalıdır.
5. *Eğitimsel eşitlik ve mükemmellik*: Çok kültürlü eğitimde farklılıkların dikkate alınmasını zorunlu kıldığı için her öğrencinin de farklı bir şekilde öğrendiğini dikkate alarak programın ona göre düzenlenmesi gerektiğidir.
6. *Temel yetenek kazanımı*: Çok kültürlü eğitimle farklı kültürlerden gelen öğrencilerin olması farklı yeteneklerinin olduğu açıktır. Bunun içinde eğitim programının öğrencinin yeteneğini ortaya çıkaracak şekilde düzenlenmesi gerekir.
7. *Sosyal reform için kişisel gelişmişlik*: Çok kültürlü eğitimin amaç toplumsal değişimleri okuldan başlatıp tüm topluma yaymaktır (akt. Kaya 2013: 29-31).

Cırık (2008) çokkültürlü eğitimi, “*insan haklarına saygı duyma, kültürel farklılıkları hoş karşılama, eğitimde fırsat eşitliği, kültürel çeşitliliği yansıtıcı eğitim ortamları düzenleme, farklı bakış açılarını ve fikirleri analiz etme öğelerinin ortak paydaşlar olduğu*” bir sistem olarak tanımlamaktadır. Parekh (2002) ise çokkültürlü eğitimi “*entelektüel merak, özeleştirici, savları ve kanıtları değerlendirip bağımsız bir karar oluşturabilme, başkalarına saygı, farklı düşünce ve yaşam biçimlerine duyarlı olma ve etnik merkezci bir anlayıştan uzaklaşma amacına yönelik yürütülen faaliyetlerdir*” şeklinde tanımlamaktadır (akt. Başbay ve Bektaş, 2009: 35)

Çokkültürlü eğitimin tek tip birey yetiştirmeye ve tek bir kültüre dayanmaya karşı, her bireyin kültürel farklılığına saygı duyan, bireylere eşit derecede gelişim fırsatı sağlayan, farklı kültürlere karşı duyarlı olan topyekûn bir eğitim politikası olduğu söylenebilir. Tanımların ortak paydalarına bakıldığında çokkültürlü eğitimin, her bireyin bütün farklılıklarıyla değerli kabul edilip bütün kültürlere eşit mesafede olan bir sistem olduğu, çokkültürlü eğitimin özgür düşünen, sorgulayan, kendi kültürünü tanıyan ve aynı zamanda özeleştirici yapabilen, farklı düşünce ve yaşam biçimlerine saygı duyan, farklılıkların zenginlik olduğunu kabul eden bireylerin yetiştiği eğitim sistemi olduğu sonucuna varılabilir (Polat ve Kılınç, 2013).

Çokkültürlü eğitim savunucuları, bir ülkedeki eğitim sisteminin o ülkede yaşayan herkesin bütün azınlıklar veya farklı kültürel kökene sahip insanlarda dâhil olmak üzere- ihtiyaçlarına cevap vermesi ve herkese eğitimde fırsat eşitliği olanağı vermesi gerektiğini belirtmektedir (Açıklan, 2010).

Ülkemizde, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili bilgi, beceri ve değerlerin önemli kısmı ilköğretim okullarında okutulan sosyal bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Vatandaşlık eğitiminde bir araç olarak görülen bu dersin son yayınlanan öğretim programı ve ona uygun hazırlanan ders kitapları incelendiğinde birtakım değişimlerin olduğu görülmektedir. Bu değişimlerden biri, belki de en önemlisi çokkültürlü eğitime geçiştir. Çokkültürlü eğitim, küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan ve oldukça yeni sayılabilecek bir olgudur. Tüm dünyada yaşanan küreselleşme süreci ulus devlet anlayışını yıpratmakta ve bu modelden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu modelden uzaklaşma neticesinde, farklılıklar üzerine vurgu yapan yeni bir anlayış olan çokkültürlü politikalar benimsenmektedir. Bu paradigma gerek vatandaşlık bilincimizde gerekse de eğitim sistemimizde değişimlere yol açmıştır. Bu değişimi en iyi tespit edebileceğimiz ders ise ilköğretim okullarında okutulan sosyal bilgiler dersi (Keskin ve Yaman, 2014: 933).

2.1.6.1 Dünyada çokkültürlü eğitim

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile birlikte yaşanan büyük olaylar dünyanın siyasi, sosyal ve kültürel alanlarında da büyük değişimlere neden olmuştur. Yaşanan savaşlardan sonra imparatorluklar yıkılmış, yerlerine miras olarak ulus-devletler kurulmuş, sömürü altındaki devletler bağımsızlıklarına kavuşmuştur. Sanayinin gelişimi ile birlikte hızlı bir teknolojik gelişme, devletlerarasında büyük ticaret ağları ve gittikçe küreselleşen bir yapı ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerde yaşanan sanayi olayları beraberinde ülkelere işçi göçlerinin de hızlanmasını sağlamıştır. Gelişmiş ülkeler zaten geçmişten beri farklı toplumsal yapılardan oluşmaktaydı. Ancak yaşanan gelişmeler ve gelişmiş ülkelere yapılan göç olayları ülkelerin daha da farklı yapıları bünyelerinde taşımaya neden olmuştur. Yaşanan bu olaylar devletlerin çözüm bulmalarını zorunlu kılmıştır. Gelişmiş devletler dünyanın farklı yerlerinden, bölgelerinden gelen dili, dini, ırkı, inancı, yaşam biçiminin farklı olduğu bireyleri hem kendi kültürlerini yaşatmaya devam ettirmek, kendi kültürleri ile gurur

duymalarını sağlamak hem de bu farklılıkları buldukları ülkenin kültürü ile uyum sağlamak için çokkültürlü eğitim kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır (Kaya, 2013).

Banks (2010) “2. Dünya Savaşından sonra Avrupa kıtasındaki Fransa, Almanya, Hollanda, İsveç, İsviçre gibi ülkelerden gelen birçok göçmen gruplar Amerika’ya yerleştiler. Eski kolonilerden de İngiltere ve Fransa gibi ülkelere önemli sayıda göçler yaşandı. Mesela İngiltere çok sayıda Asyalı ve Batı Hintlinin; Fransa ise, Kuzey Afrikalı, Hintli ve Çinlinin göçüne şahit oldu. Birçok güney ve doğu Avrupalı göçmen de daha iyi hayat şartları için batı ve kuzey Avrupa’ya yerleştiler. İtalya, Yunanistan ve Türkiye’den de kuzey ve Batı Avrupa’ya yüksek oranda göçler oldu. 2. Dünya Savaşından sonra Kanada ve Avustralya’nın etnik ve göçmen nüfusunda da önemli miktarda artış oldu. Yaşanan yoğun göçler sonucu, okullarda yaşanan birtakım sıkıntılar karşısında Avrupa’daki birçok ülke, Kanada ve Avustralya gibi ülkeler farklı etnik gruplardan olan öğrencilerin ve göçmen öğrencilerin başarısını arttırmak, öğrencilerin ve öğretmenlerin ırksal, kültürel, etnik ve dilsel farklılıklara karşı daha pozitif davranışlar kazanmalarını sağlamak için çeşitli programlar uygulamaya koymuşlardır” (akt. Kaya 2013: 33-34). Böylece Avrupa ve diğer gelişmiş ülkeler yaşanan göçler sonucunda ülkelerinde çokkültürlü eğitim politikaları ve uygulamalarını devreye sokmuşlardır.

1960’lı yıllarda çokkültürlü eğitimin Amerika Birleşik Devletleri’nde başladığını Ramsey (2008) şöyle belirtir; “Bugün olduğu gibi o dönemde de A.B.D. çok farklı etnik kökenden oluşan bir nüfusa sahipti. Bu nüfusun bir bölümü Avrupalı ve Asyalı göçmenler ile ataları köle olarak getirilmiş siyahi Amerikan vatandaşlarından; diğer bir bölümü ise yurtları işgal edilmiş olan Amerikalı yerlileri ve Meksikalılardan oluşmaktaydı” (akt. Açıklan 2010:1227-1228).

Parekh (2002) ise çokkültürlü eğitimin, özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde, sıcak tartışmalara konu olduğunu belirtmiştir. Oradaki baskın görüşe göre eğitimin ana görevi, öğrencileri Amerikan “ulusal kültürüne” veya “inanç sistemine” alıştırmak, onlarda güçlü bir “ulusal kimlik” bilincinin oluşmasını sağlamak ve “uyumlu bir ulus” yaratmaktır. Bazı Afrikalı Amerikalı ve diğer gruplar bu tür bir eğitimin kendilerini kenara ittiğini, küçük gördüğünü vs. iddia etmiş ve eğitimin ana hedefinin öğrencilerin etnik ve kültürel kimliklerini yaşatmak, tarihleri ve

başarılarından gurur duymalarını sağlamak ve uyumlu etnik topluluklar yaratmak olduğunu öne sürmüştür (akt. Demirsoy 2013: 60).

Bu çerçevede çokkültürlü eğitimin ABD’de ortaya çıkış gerekçeleri arasında, farklı kesimlerden gelen öğrencilerin dışlanmasını engellemek, kimliklerini yaşatmalarına imkân tanımak, geçmişlerinden gurur duymalarını sağlamak ve farklılıkları ulusal kimliğe entegre ederek birbirleriyle uyumlu bir toplum oluşturmaya çalışmak olarak belirtilebilir (Demirsoy, 2013).

Doytcheva (2009) çokkültürlü kelimesi 1941 yılında ilk kez kullanıldıktan sonra, “çokkültürlülük” şeklinde kullanımı, Amerika Birleşik Devletleri gibi göçle meydana gelmiş ve göçmen kökenlerini bir zenginlik olarak gören ülkeler olan Kanada ve Avustralya’da kullanılmıştır ve Kanada hükümeti 1971 yılında çokkültürlülük politikasını uygulamaya koymuştur. Bu ülkeleri daha sonra ABD, Büyük Britanya ve Yeni Zelanda izlemiştir. Özellikle 1970-1980 arasında başlığında “çokkültürlülük” geçen kitapların önemli bir çoğunluğu, Kanada ya da Avustralya’da basılmış ve çokkültürlülük terimi ancak, 1989 yılında İngilizce Oxford English Dictionary sözlüğüne girmiştir (Yıldırım, 2013).

2.1.6.2. Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim

Seban ve Uyanık (2016:5) çalışmalarında “*Birçok ülkede çok kültürlü eğitim ile ilgili çalışmalar gündemde olmakla beraber Türkiye’de henüz bu konuda bilimsel çalışmaların başlangıç aşamasında olduğu izlenmektedir. Yaklaşık elli yıldır dünyada aktif bir şekilde çalışılan ve sürekli güncellenen çok kültürlü eğitimin Türkiye’de ilköğretim programlarına girmesinin henüz temel boyutta olduğu söylenebilir*”.

Türkiye farklı etnik kökenlerden gelen (Türk, Kürt, Arap, Çerkez gibi) insanların bir arada yaşadığı bir kültür mozağine sahiptir. Ayrıca anadili Türkçe’nin yanında Kürtçe, Lazca, Rumca gibi diller de konuşulmakta ve dinsel inanışlar konusunda da aynı çeşitliliğin var olduğu bilinmektedir. Bu açıardan düşünüldüğünde, çokkültürlü eğitimin ortaya çıktığı Kanada, ABD ve Avustralya ile ülkemizin şartları birbirinden farklıdır. Söz konusu ülkeler göç sebebiyle çok zengin bir etnik, kültürel, dinsel ve dilsel çeşitlilik sergilemektedir (Canatan, 2009). Ancak Türkiye özelinde

düşünüldüğünde durum farklıdır. Türkiye eski zamanlardan günümüze kadar gelen bir kültürel zenginliğe sahiptir.

Hiç şüphesiz ki geçmişten bu yana farklı kültürlerden gelen insanların yaşadığı ülkemizde çokkültürlü eğitimin etkileri beklenmelidir. Her ne kadar ülkemizde etnik köken dikkate alınarak nüfus sayımı yapılmasa da son yıllarda özel bir araştırma şirketi tarafından yapılan etnik köken anket çalışması, Türklerin genel nüfusun yaklaşık olarak %80'ni oluşturduğu ve geri kalan nüfusun büyük oranı Kürtler başta olmak üzere Arap, Laz ve Gayrimüslimler ile diğer gruplardan oluştuğunu belirtmektedir. Aynı araştırma Türkiye nüfusunun %85'inin anadilinin Türkçe olduğunu; ama bunun yanında Kürtçe başta olmak üzere Zazaca, Arapça ile Ermenice ve Rumca gibi dillerin ülkemizde konuşulan anadiller arasında olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, şu ana kadar Türkiye nüfusunun etnik köken, dil, din ve mezhep gibi kültürel öğelerini içeren nüfus yapısı sağlıklı verilerle ortaya konmamışsa da ülkemizde çeşitli kültürel farklılıkların olduğu açıktır. Bu nedenle çokkültürlü eğitim anlayışının tartışılması da bir gereklilik olmuştur (Açıkalın, 2010).

Yukarıda verilen araştırmalar incelendiğinde ülkemizin kültürel anlamda çeşitlilik gösteren bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca hem ülkemizin tarihten miras almış olduğu kültürel zenginlik hem de günümüz dünya şartları ve ülkemizin çağa uymak zorunda kalma ihtiyacı çokkültürlü eğitimi zorunlu kılmaktadır. Coşkun (2006)'a göre çokkültürlü eğitim yaklaşımı, Türkiye'nin de küreselleşme sürecinde yerel, ulusal, uluslar üstü birlik ve uluslararası boyutlarda, etkileşimli bir diyalog içine girmesini ve bütün katılımcıların yararına kültürlerarası bir sentezin oluşmasını sağlayacaktır. Türkiye, Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde Anadolu'da yaşayan değişik grupların dil, kültür ve dini özelliklerini eğitim alanında göz önünde bulundurmada durumunda kalmaktadır. Türkiye'ye gelen ve ileride gelecek olan yabancılardan dolayı da Türkiye, eğitim alanında yeni kavramlar, projeler, programlar, okul organizasyon tipleri, öğretmen yetiştirme modelleri, eğitim ve öğretim materyalleri geliştirme konularında, ihtiyaçlara cevap verecek politikalar geliştirmek durumunda kalacaktır (Cırık, 2008).

İçinde bulunduğumuz yüzyılda dünyamız ekonomik, siyasi ve kültürel alanda hızla küreselleşmektedir. Bu nedenle bu gelişmelere duyarsız kalmamızın ve kendi

değerlerimizi korumak adına sınırlarımız içerisine kapanmamızın pek akılcı bir yaklaşım olmayacağı düşünülmektedir. Diğer ülkelerde olan değişme ve gelişmelerin ülkemize yansımaları kaçınılmaz hale gelmiştir. Örneğin Tokyo borsasında düşüş anında ülkemize de yansımaktadır veya Amerika'nın yaptığı herhangi bir siyasi çıkış tüm dünyadaki siyasi dengeleri etkilemektedir. O halde eğitimde de küreselleşmenin yansımalarını görmezden gelmek düşünülemez. Ancak, küreselleşen dünyaya uyum sağlayabilecek bireyler yetiştirirken özellikle, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının, ulusallaşmada, temel eğitim kademeleri olduğu da göz ardı edilmemelidir (Cırık, 2008).

Cırık (2008) çokkültürlü eğitim noktasında Türkiye'de birtakım sıkıntıların yaşanabileceği belirtmektedir. O'na göre çokkültürlü eğitim mevcut üniter devlet yapısını bozabileceği gibi, ileri aşamada bölünmelere bile neden olabilir. Bu türden kaygılar dengeleri tam olarak oturmamış ülkelerde geçerli olabilir. Ancak, siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal dengeleri oturmuş olan ülkemizin, çokkültürlü eğitim uygulamalarıyla bölünebileceğini düşünmek, ülkemizin kuruluşundan bu yana oluşturduğu güçlü yapıyı görmezden gelmek anlamına gelecektir.

Medeniyetlerin beşiği olan Anadolu topraklarımız tarihin her kesiminde çok farklı kültürlerle ev sahipliği yapmıştır. Ya bu topraklar üzerinde her daim kültürler var olmuştur ya da çoğu zaman çeşitli kültürler Anadolu coğrafyasına göç ederek buralarda siyasi ve sosyal yapılar oluşturmuştur. Oluşan bu kültürel zenginlikler günümüzde doğal ve beşerî kültürel miraslar olarak her yerde görülebilmektedir. Bu zenginlik bir gül bahçesi gibi bir güzellik sergilemiştir ve sergilemeye devam etmektedir. Bundan dolayıdır ki oluşan bu çokkültürlü yapı bizim için bir zenginliktir. Anadolu topraklarında yaşayan insanlar farklılıklar içinde saygı ve hoşgörü ile yaşamayı alışkanlık haline getirmiştir. Yüzyıllardır medeniyetler beşiği olarak adlandırılan Anadolu, bugün hala üzerinde farklı medeniyetlerin yaşadığı bir bölgedir. Bu yüzden Türkiye'de yaşayan insanların, kendi kültürlerini yansıtan müfredatları talep etmeleri, eğitimde fırsat eşitliği ilkesi gereğince olağan bir durumdur. Bunun için de Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) 2012 yılında, Kürtçe, Arapça gibi dillere, seçmeli ders olarak müfredatta yer vermiştir (Damgacı ve Aydın, 2013).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemine bakıldığında oluşturulan özellikle Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık derslerinde ulus-devlet politikasına uygun olarak Türk milliyetçiliğinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Ülkemizde günümüze kadar sosyal bilgiler içerikli dersleri kapsayan birçok ilkököl ve ortaokul programı hazırlanmış ve uygulanmıştır (Keskin, 2008). Bu programlardan biri olan 1968 tarihli ilkököl programı Cumhuriyet döneminin en önemli programlarından biridir. Zaman zaman değişiklikler yapılarak 2004 yılına kadar uygulamada kalmıştır. Bu programlar zaman zaman ihtiyaca göre değiştirilmiştir. 1995 tarihli Ortaokul Programı ise toplama bir programdır. Sosyal bilgiler kapsamındaki dersler Milli Tarih, Milli Coğrafya, Vatandaşlık Bilgileri, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük olarak dört kısma ayrılmıştır (Kaya, 2013). Verilen bu programlar incelendiğinde ulus-devlet politikası gereği temel amaç ulusal bilincin oluşturulması, vatandaşlık, yurt sevgisi hatta yurt sevgisi gereği vatani için fedakâr bireyler yetiştirilmenin ön plana çıkarılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak bunlar yapılırken ülkedeki diğer kültürel zenginlikler göz ardı edilmiştir. 2005 yılında yapılandırmacı anlayışa uygun olarak hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programında ise çokkültürlü eğitime geçişin amaçlandığı açıkça görülmektedir (Keskin ve Yaman, 2014; Ertürk, 2006; Şimşek, 2007; Cırık, 2008; Keskin, 2008; Açıkalm, 2010).

Son yayınlanan 2017 programında da çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime dönük öğelerin varlığı program incelendiğinde görülebilmektedir (Çoban ve Akşit, 2018). Ancak programın yeni uygulanıyor olması nedeniyle çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim noktasında yeteri kadar araştırmanın olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmanın, 2017 tarihli sosyal bilgiler öğretim programı ve bu program uyarınca hazırlanan ders kitaplarında çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim konularına yer verme durumunu göstermesi bakımından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.1.6.2.1 Sosyal bilgiler öğretim programlarında çokkültürlü eğitim

İnsanoğlu toplumsal bir varlıktır. Toplum içinde gelişimini sürdürür. Eğitim de vatandaşların bu toplumsal bir varlık olarak bilgi, beceri ve değerlerin öğretiminde önemli görev üstlenmektedir. Böylece eğitim sayesinde vatandaşlar hem yaşadığı toplum içindeki kültürel değerleri hem de komşu devletlerin de kültürünü öğrenmiş olur. Vatandaşlar büyüdükçe hem kendi kültürlerini benimsemekte hem de kendi

kültüründen farklı olan kültürleri de öğrenmiş olmaktadır. Vatandaşların kültürlerini öğrenmelerine, farklı kültürlere yönelik algılarını geliştirebilmelerine olanak sağlayan alanlardan birinin çokkültürlü eğitim olduğu söylenebilir.

Sizemore'a (1979) göre, eğitim programını içerik, yöntem ve uygulama alanlarının toplamı olarak tanımlamak mümkündür. Çokkültürlü eğitim programlarının gerçekleştirilebilmesi için ise bir programın çok dilli, çokkültürlü, çok modelli ve çok boyutlu olması önemlidir. Farklı dillerin ve kültürlerin ihtiyaçlarına yanıt verebilen, farklı modeller kullanılarak yapılan ve çok boyutlu öğrenme araç ve gereçlerinin kullanıldığı bir program öğrenme açısından etkili bir programdır (akt. Seban ve Uyanık 2016: 3).

Sosyal bilgiler dersi, hızla küreselleşen dünyada sevgi, saygı, hoşgörü kavramları temelinde farklılıklara saygı duyarak bir arada yaşama olgusunun pekiştirilebileceği en önemli derstir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretim programı geliştirme çalışmalarında, çokkültürlü eğitim kapsamında kültürel çeşitliliği yansıtan program yapısı üzerinde hassasiyetle durulması, demokratik değerlerle yoğrulmuş nesillerin yetişmesi açısından son derece önemlidir (Akhan ve Yalçın 2016: 43).

Cırık (2008)'a göre: “*Çokkültürlü eğitimde öğrencilerin kültürel farklılıklarla ilgili tutumları eğitim programları tarafından olumlu bir şekilde etkilenmektedir. Aynı zamanda eğitim programı, öğrencilerin, öğretmenlerin, okul ortamının ve toplumun özelliklerinden etkilenmektedir*”. Çokkültürlü eğitimde eğitim programı ve öğretmenlerin yanında öğrencilerin, okul ortamının ve toplumun etkili olması, insanların kültürlerini öğrenmelerine ve yaşamalarına imkân tanıyabilir. Her vatandaşın kendi kültürünü ve diğer kültürleri okulda öğrenme imkânına sahip olması demokrasi, eşitlik ve adalet anlayışıyla örtüşen bir durumdur.

Coşkun (1997: 45) çokkültürlülüğün Türkiye ve Türk eğitimindeki gerekliliğini şöyle açıklar: “*21. yüzyıla girerken Türkiye kültürel, ekonomik, bilimsel, politik ve teknolojik gelişmeler açısından dünya ile daha sıkı bir diyalog içerisine girmektedir. Bu diyalog süreçlerinde Türkiye'nin gerekli yerini alabilmesi için, eğitim kurumları, etkinliklerini Anadolu sınırlarını aşacak şekilde tasarlamalıdır. Böyle bir eğitim aynı zamanda çok dilliliği ve çokkültürlülüğü de beraberinde getirecektir*”.

Sosyal bilgiler öğretiminde üç gelenek olduğunu belirten Öztürk (2009: 35) bunlardan; “*Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi*” geleneğinin

amacına ilişkin şunları ifade etmektedir: “*Vatandaşlık Aktarımı, Sosyal Bilgiler Öğretimindeki en eski ve yaygın yaklaşımdır. Genel amaç, toplumun temel kurum, değer ve inançlarının öğretilerini telkin ederek, mevcut durumun devamını sağlamaktır*”. Kültürel özelliklerin, değerlerin, inançların gelecek nesillere aktarılması; böylece toplumun devamlılığının sağlanması sosyal bilgiler öğretiminin amaçları arasında yer almaktadır. Kabapınar (2009), sosyal bilgiler açısından “*etkili bir vatandaş*” yetiştirmenin önemine vurgu yaptıktan sonra bu dersin önemine ilişkin olarak “*Sosyal bilgiler eğitim programları aracılığıyla demokratik vatandaşlık değerlerinin ve becerilerinin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu çerçevede bilgi temelli ve bilimsel akıl yürütme ile bütünleşmiş yerel ve ulusal anlamış ve evrensel değerlere saygılı bir vatandaş portresi sosyal bilgiler dersinde öne çıkmaktadır*” ifadelerini kullanmıştır.

Yereli, ulusal ve küresel kültürü anlamış, evrensel değerlere sahip, demokrasiye bağlı etkili bireyler yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler öğretiminin başarıya ulaşmasında, öğrenciye kazandırılacak değerlerin kalıcı olmasında katkısı olabilecek faktörlerden birinin de öğretmenler olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin sahip olduğu değerler, bilgi, birikim ve donanım öğretimin niteliğinde ve başarıya ulaşmasında belirleyicidir. Bu durum öğretmenlerin farklılıklara, farklı kültür ve değerlere bakış açısı da önemlidir. Özellikle uzakların yakın olduğu günümüz iletişim çağında farklılıklarla iç içe olmak kaçınılmayacak bir boyuta ulaşmıştır.

Öğretmenlerde kültürel farklılıklara saygıyı, çok kültürlü anlayışı, demokratik nitelikleri geliştirmek öğretmen eğitimi sırasında sağlanabilir. Eğitim fakültelerinde farklılıklara ve farklı kültürlere duyarlı, onları tanıyan, hoşgörülü, çokkültürlü anlayışa sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi, kendi kültürlerini koruyabilmeleri ve eğitimin kalitesini için de gereklidir.

Çokkültürlülüğün sosyal bilgilerdeki önemine ilişkin Yılmaz ve Yiğit (2010: 20) şunları söylemektedir: “*Küreselleşme ve bilgi teknolojisindeki ilerlemeler sonucu kültürler arası ilişki ve etkileşimin gün geçtikçe hız kazandığı günümüz dünyasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının farklı kültürleri tanımaları, bu kültürlere saygı duymaları ve çok kültürlü bir dünyada kendi kimliklerini ve kültürel değerlerini kaybetmeden uyum içerisinde yaşamayı öğrenmeleri sosyal bilgiler eğitimi amaçlarının gerçekleştirilmesi açısından önemlidir*”.

Çokkültürlülük, küreselleşen dünyada gerek sosyal bilgiler öğretmen adaylarının gerek farklı branşlardaki öğretmenlerin gerekse vatandaşların kimliklerini korumalarına ve kültürlerinin devamlılığını sağlamalarına yardımcı olabilir. Sosyal bilgiler eğitiminin kalitesi açısından ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çokkültürlülüğe ilişkin yeterli donanıma sahip olması, öğretmen olduklarında demokratik, farklılıklara duyarlı, yerel ve küresel değerleri anlamış bireylerin yetiştirilmesine katkı sağlayabilir. Türkiye’de son yıllarda yapılan bazı bilimsel çalışmalarda çokkültürlülüğe ve çokkültürlü eğitime önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Örneğin, Açıkalın (2010) çalışmasında Türkiye’de çokkültürlü ve küresel eğitim yaklaşımlarına gereken önemin verilmediğini, Başbay ve Bektaş (2009) Türkiye’nin dünya ölçeğinde çokkültürlülüğe daha az yer verdiğini ve çokkültürlü eğitime ve öğretmen yeterliliğine önem vermesi gerektiğini, Baş (2006) çokkültürlü bir ortam olarak Quebec eğitim kurumlarında uygulanan din eğitiminin Türkiye’ye örnek olması gerektiğini, Cırık (2008) ise gelecekte uluslararası arenada söz sahibi olabilecek bireylerin yetiştirilmesi amacıyla Türkiye’de çokkültürlü eğitimin öğretim kademelerine uygulanması gerektiğini belirtmişlerdir.

1998 Tarihli sosyal bilgiler öğretim programında çokkültürlü eğitim;

1997 yılında gerçekleştirilen program değişiklikleri 8 yıllık kesintisiz eğitime geçiş uygulamasının doğal bir sonucudur. 1997 değişikliğinde belirtilen ilköğretimin amaçları 1968 tarihli ilkokul programı ile aynıdır. Zaten 1997 değişikliği, eğitimin amaçlarını değiştirmeye yönelik değil, 1968 programını sekiz yıllık kesintisiz eğitime uyumlu bir hale getirme amacı ile gerçekleşmiştir. (Ertürk, 2006).

8 yıllık kesintisiz ilköğretim uygulamasına geçişten sonra yayınlanan ilk sosyal bilgiler öğretim programı 1998 yılına aittir. Bu program TTKB’nin 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile kabul edilmiş ve 2487 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayınlanmıştır (Keskin, 2002). İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programının 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada üçer saat olarak hazırlandığı, 43 madde ile de sosyal bilgilerin eğitim ve öğretiminde dikkat edilecek hususlara yer verdiği görülmektedir (MEB, 1998).

1998 programında sosyal bilgiler dersinin genel amaçları “*Yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden, Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden, Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden ve Ekonomik*

yaşama fikrini geliştirmek yönünden” şeklinde sınıflandırılarak dört kısım olarak açıklamıştır (MEB, 1998). Bu genel amaçların çokkültürlü eğitim ile ilgili olan maddeleri bulgular kısmında ayrıntılı bir şekilde verilmiş ve analiz edilmiştir.

Dündar (2008) amaçlar ile ilgili olarak 1998 tarihli sosyal bilgiler programının önemli bir yenilik getirdiğini şu cümlelerle ifade etmiştir: “*Önceki sosyal bilgiler dersi programlarında verilmeyen Özel Amaçlara bu programda yer verilmiştir. Özel amaçlar, her sınıf düzeyinde ve ünite düzeyinde belirtilmiştir. Ayrıca sınıflar düzeyinde, ünitelerin dağılımı içinde ünite adlarının, üniteye ait amaç sayılarının, ünite için öngörülen ders saati sayılarının ve oranlarının yer aldığı tablolar özel hedeflerin sonuna eklenmiştir*” (akt. Çatak 2014: 86). Yine bulgular kısmında her sınıf ve ünite düzeyinde verilen bu özel amaçlar tek tek incelenmiş ve bu özel amaçlardan çokkültürlü eğitim ile ilgili olanlar belirlenmiş ve analize tabi tutulmuştur.

2017 Tarihli sosyal bilgiler öğretim programında çokkültürlü eğitim;

2017 tarihli son sosyal bilgiler öğretim programının hazırlanma gerekçesinde önceki programlarda olduğu gibi toplumsal, ekonomik, bilim ve teknolojik gelişmelere yapılan vurgunun yanında bireysel (ferdin) ihtiyaçlar daha çok vurgulanmıştır (Çoban ve Akşit, 2018). Ayrıca program hazırlanırken uluslararası ölçekte gerçekleştirilen sınavların sonuçları, kalkınma planları, farklı ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlar, 64 ve 65. Hükûmetlerin eylem planları ile bilimsel araştırmalardan elde edilen veriler dikkate alınmıştır (MEB, 2017’a: 5-6).

Bu program 2017-2018 öğretim yılı itibari ile sadece 4. ve 5. sınıflarda uygulanmaya başlamıştır. 2018- 2019 eğitim öğretim yılı itibarıyla ise programın topyekûn uygulanmasına geçilmiş ve sonrasında yapılacak izleme değerlendirme sonuçlarına göre yine gerekli güncellemelerin yapılması karara bağlanmıştır. Böylelikle programın gelişmelerle ve bilimsel, sosyal, teknolojik vb. ihtiyaçlarla koşutluğunun sağlanması amaçlanmıştır (MEB, 2017).

Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim

becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmiştir. Böylelikle üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çerçevesinde bütünleşmiş bir öğretim programı oluşturulmuştur (MEB, 2017).

Yeni oluşturulan programda değerlerin öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamı olduğu belirtilmiştir. Değerlerimiz öğretim programının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünümüze ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır (MEB, 2017). 2017 tarihli sosyal bilgiler programında -diğer ilköğretim (ilkokul+ortaokul) programlarında olduğu gibi- yer alan “*kök değerler*” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır (MEB Sosyal Bilgiler Kılavuz Kitabı, 2017). Kılavuz kitapta yer alan kök değerlerin yeni oluşturulan programın temeli olduğu ifade edilmektedir. Kök değerlerdeki özellikler incelendiğinde “*adalet, saygı, sevgi, yardımseverlik, dürüstlük*” değerlerinin çokkültürlülük kavramı ile ilgili değerler olduğu görülmektedir.

Yeni oluşturulan 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programında önceki programda yer alan becerilere yenileri de eklenmiştir. Öğrencilere kazandırılması amaçlanan toplam beceri sayısı 26 tanedir. Bunlar “*araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, empati, finansal okuryazarlık, girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, iletişim, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekânı algılama, öz denetim, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, Türkçeyi doğru, güzel*

ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme ve zaman ve kronolojiyi algılama”dır (Çoban ve Akşit 2018: 8). 2017 programında yer alan bu beceriler çokkültürlülük kavramı çerçevesinde incelendiğinde bazı becerilerin çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu söylenebilir. Örneğin sosyal katılım becerisi bunlardan birisidir. Çünkü bu beceri ile birlikte yaşadığı toplumun ve dünyanın bir parçası olarak kendine güvenen ve topluma katkıda bulunabilme bilincine sahip bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır. Böyle bir bilinç kazandırmak ve topluma katkısı olan bireyler yetiştirmek için öğrencilerin okul çağının ilk yıllarından başlayarak toplumsal hayattaki işleyişi kavraması gerekir. Öğrenciler, toplumsal olaylara ilgi duymalı, sorunların farkında olmalı, gerektiğinde hem kendi hem de başkalarının iyiliği için harekete geçebilmelidir.

Yeni oluşturulan sosyal bilgiler dersi öğretim programında yukarıda verilen ve bütün öğretim programlarında ortak olan kök değerlere ek olarak öğrencilere kazandırılması istenen toplam 18 değer belirlenmiştir. Bu değerler “*adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik*”tir (Çoban ve Akşit 2018: 8). Verilen bu değerler incelendiğinde birçok değerın çokkültürlü eğitim ile ilişkisinin olduğu söylenebilir. Örneğin dil, din ırk ayrımı gözetmeksizin herkese eşit ve adaletli davranma değerinin kazandırılması; toplumda bireylerin birbirlerine karşı duyarlı olmaları, bireylerin dayanışma ve yardımsever olmaları; farklı kültürlere, değerlere, geleneklere sahip bireylerin birbirlerine karşı saygı ve sevgi duymaları çokkültürlü eğitim ile ilgili değerlerdir.

İlk defa 2004 tarihli sosyal bilgiler öğretim programında karşımıza çıkan öğrenme alanları 2017 programında da varlığını sürdürmüştür. Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır (MEB, 2004). Yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programı 7 öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır. Bunlar;

- Birey ve Toplum*
- Kültür ve Miras*
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler*
- Bilim, Teknoloji ve Toplum*

- ❑ *Üretim, Dağıtım ve Tüketim*
- ❑ *Etkin Vatandaşlık*
- ❑ *Küresel Bağlantılar*

Öğrenme alanları, bir ya da birden fazla akademik disiplini içerebilir. Örneğin; “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında sosyal bilimlerden psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikolojiye odaklanılmakla birlikte disiplinler arası bir yaklaşım benimsemiştir. Temelde tarih odaklı olan “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanı kültür ve kültürel mirası ön plana çıkararak bir yapıya sahiptir. Türk kültürünü oluşturan temel öğelerden hareketle kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak bir milli bilincin oluşturulmasını amaçlamaktadır. “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” insan yaşamı için gerekli mekânsal temel bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere kazandırmayı amaçlayan bir öğrenme alanı olup, temelde coğrafya odaklıdır. Günümüzün teknolojik gelişmeleri sonucunda insanlar tüm dünya ile iletişim kurabilmekte, bu sayede birbirlerinden etkilenmekte ve birbirlerini etkilemektedir. “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*” öğrenme alanında öğrencilerden, yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşüncenin bilim ve teknolojideki gelişmelerin temeli olduğunu; bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki kavrayarak bilgiye ulaşmada teknolojiyi kullanma becerisi edinmeleri beklenmektedir. “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanının temelini öğrencilerde girişimci ve bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesi oluşturmaktadır. “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanı sosyoloji, siyaset bilimi ve hukuk çerçevesinde etkin vatandaşlık kavramına odaklanmaktadır. Öğrencilerin, grup, kurum ve sosyal örgütlerin nasıl oluştuğunu; onları etkileyen ve kontrol eden mekanizmaları, bunların bireyleri ve kültürü nasıl etkileyip kontrol ettiğini ve varlıklarını nasıl sürdürüp değiştirdiklerini öğrenmesi istenmektedir. “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanı ile gelişen dünyanın gündemini takip eden, karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen etkin ve sorumlu Türk vatandaşları yetiştirmek amaçlanmaktadır (MEB Sosyal Bilgiler Kılavuz Kitabı, 2017). Bu öğrenme alanları incelendiğinde “*Birey ve Toplum*”, “*Kültür ve Miras*”, “*Etkin Vatandaşlık*” ve “*Küresel Bağlantılar*”ın çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

2.2 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1998 ve 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yer verme durumuna ilişkin çeşitli kuramsal araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Açıkalin (2010) “*Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar: Çokkültürlü ve Küresel Eğitim*” başlıklı çalışmasında küresel eğitim ve çokkültürlü eğitim kavramları arasında farklılıkların olduğunu söylese de bu iki kavram arasında ortak yanların olduğunu da belirtmiştir. Bunlar “*kültürleri anlama ve kültürlere saygı duyma, eşitlik ve sosyal adaleti geliştirme, çoklu bakış bilinci, önyargı ve ayrımcılığı azaltma, kültürel farklılık bilincini geliştirme, insani ve kültürel farklılıkların bilincinde olma, kültürel öğeleri değerlendirerek eğitime yön verme, kültürlerarası etkileşimi geliştirecek tecrübe ve ziyaretler*” olarak belirtmiştir. Ayrıca bu iki akım arasında çok yoğun ilişkiler ve ortak yönler olduğunu da ifade etmiştir.

Demirsoy (2013) “*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çokkültürlülüğe İlişkin Görüşleri ve Çokkültürlü Eğitime Yaklaşımları*” başlıklı çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çokkültürlülüğe ilişkin görüşleri ve çokkültürlü eğitime yaklaşımlarını belirlemeye çalışmıştır. Yaptığı çalışmanın amacı olarak sosyal bilgiler öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin çokkültürlülüğe ilişkin görüşlerini ve çokkültürlü eğitime yaklaşımlarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırma çerçevesinde görüşlerin analizi sonunda öğretmen adaylarının çokkültürlülüğü, birden fazla kültürün, farklı kültürel grupların ve farklı kültürel unsurlara sahip insanların bir arada olması olarak gördükleri; çokkültürlü eğitime de farklı kültürlerin, kültürel grupların ve kültürel unsurların müfredatlarda ve eğitim kurumlarında yer alması olarak yaklaştıkları sonucuna ulaşmıştır. Çokkültürlülüğü, küreselleşmeyle ilişkisi çerçevesinde ve kendi yeterlilikleri açısından da değerlendiren öğretmen adayları, ayrıca çokkültürlülüğü ve çokkültürlü eğitimi engelleyen etmenlere ilişkin de görüşlerini belirtmişlerdir. Bazı görüşlerde ise öğretmen adaylarının altyapılarına göre farklılıklar olduğu sonucuna varmıştır.

Ertürk (2006) “*Ders Kitaplarında Toplum, Yurttaşlık, Vatanseverlik ve Ekonomi Anlayışının Dönüşümü: 1997 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir İçerik Analizi*” adlı çalışmasında Türkiye’de 2004 yılında gerçekleştirilen ilköğretim müfredat değişikliğinin hangi koşulların ürünü olarak ortaya çıktığını, ilköğretim amaçlarında meydana gelen değişimlerin neler olduğunu ve bu değişimlerin müfredat ve ders kitaplarında toplum, yurttaşlık ve vatanseverlik anlayışını; ekonomi ve ekonomik bir aktör olarak birey kurgusunu nasıl dönüştürdüğünü anlamaya yönelik bir çalışma yapmıştır.

Çalışmanın kapsamı, erken Cumhuriyet döneminden 1980’lere değin ilköğretim müfredatlarında meydana gelen değişimlerin incelenmesi, 1997 ve 2004 ilköğretim müfredatlarının amaçlarının ve bu amaçlara göre yazılmış 8 adet 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının karşılaştırması ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada sosyal bilgiler ders kitapları hem niceliksel hem de niteliksel içerik analizi tekniği kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Ertürk çalışmasının sonucunda, 2004 müfredat değişikliğinin ve yenilenen ders kitaplarının temelde iki amaca hizmet ettiğini belirtmiştir. Birincisi 1997 müfredatında hâkim olan ulus-devlet paradigmasına dayanan ekonomi anlayışının değiştirmek, küresel bir ekonomi tahayyülü oluşturmak ve işgücünün niteliklerini küresel piyasa ekonomisinin gerekliliklerine uygun bir hale getirmek olduğunu dile getirmiştir. İkinci olarak ise küreselleşme sürecine kültürel ve siyasal anlamda uyum sağlamak üzere milli kültürü ve milli kimliği yeniden tanımlama çabası olarak görmüştür. Bu çabanın da milli eğitimin temel doktrini olan milliyetçi söylemi, insan haklarına ve farklılıklara saygı, okullardaki ilişkilerin demokratikleşmesi gibi Avrupa Birliği’nin eğitimle ilgili kriterleriyle uyumlu bir hale getirmektir. Bütün bunların sonucu olarak yapılan araştırma çerçevesinde iki dönem ders kitaplarında hâkim olan milliyetçi söylemin niteliği değişmiş ve bu ders kitaplarındaki toplum, yurttaşlık, vatanseverlik anlayışının da farklılıklar olduğunu ifade etmiştir.

Yeni müfredat ve ders kitaplarında, milli değerlerin yanında evrensel değerleri de içeren, iktisadi anlamda dünya ile bütünleşmeyi vurgulayan, daha liberal bir milliyetçilik anlayışının ön plana çıktığını belirtmiştir. 1997 müfredat ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki otoriter milliyetçi söylemin yeni müfredat ve ders

kitaplarında evrensel değerlere ve demokratik değerlere yapılan vurgunun artmasını olumlu gelişme olduğunu ifade etmiştir.

Cırık (2008) “*Çok Kültürlü Eğitim ve Yansımaları*” adlı çalışmasında içinde yaşadığımız dönemde, ülkeler arasında bulunan sınırların, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler sayesinde ortadan kalktığını, farklı kültürlerin bir araya gelmesi ve kültürler arası diyalogun geliştirilmesi yaşadığımız dönem için zorunluluğundan bahsetmiştir. Bu nedenle gelecek yüzyılda uluslararası alanlarda söz sahibi olabilecek etkili ve verimli yetiştirilebilmesi için eğitimde yeni bir paradigma olan çok kültürlü eğitimin yansıtılması ile olanaklı olacağını ifade etmiştir. Farklılıklarımızı ayrılıklarımız olarak değil, çatışmalara karşı toplumsal olarak oluşturduğumuz direnç noktalarımız olarak gördüğümüz taktirde ebrunun renklerinin daha da canlanmasını sağlayacaktır.

Sonuç olarak çokkültürlü eğitimin okul öncesi dönemden başlayarak tüm eğitim kademelerinde yer verilmesinin, bireylerin bütünsel anlamda gelişmelerine destek sağlayacağını, programların geneline yansıyan bir anlayışın oluşturulmasının daha anlamlı olacağını, eğitimle ilgili tüm paydaşların katılabileceği çok kültürlü eğitim etkinliklerine okullarda yer verilmesinin de okul atmosferini olumlu yönde etkileyebileceğini söylemektedir.

Keskin ve Yaman (2014) “*İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı ve Ders Kitaplarında Yeni Bir Paradigma: Çokkültürlü Eğitim*” çalışmalarında öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili bilgi, beceri ve değerlerin önemli bir kısmının verildiği sosyal bilgiler programında ve ders kitaplarında birtakım değişimlerin olduğunu belirtmektedirler. Bu değişimlerden birinin çokkültürlü eğitime geçiş olması. Yapılan çalışmada son yayınlanan sosyal bilgiler öğretim programında ve ona uygun hazırlanan ders kitaplarında çokkültürlü eğitime hangi düzeyde ve nasıl yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmalarının sonucunda son yayınlanan sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında çokkültürlü eğitime vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Program ve ders kitaplarında yaşanan değişimler de ise çok katı bir anlayışın benimsenmediği ve yumuşak bir geçişin amaçlandığı tespit edilmiştir.

Kaya (2013) “*Öğretmenlerin Çokkültürlülük ve Çokkültürlü Eğitim Hakkında Görüşlerinin Belirlenmesi (Diyarbakır İli Örneği)*” adlı çalışmasında öğretmenlerin çokkültürlülük, çokkültürlü eğitim ve iki dilli eğitim hakkındaki düşünceleri tespit

etmek için bir ölçek geliştirilmiştir. Çalışmada pilot uygulama yapılarak geçerlilik ve güvenilirlikten geçirilmiştir. Geliştirilen ölçek Diyarbakır ilinde görev yapan sınıf, sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenlerinden oluşan toplam 426 kişilik bir örnekleme uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin çokkültürlü eğitim konusunda yüksek düzeyde olumlu görüş bildirdikleri saptanmıştır. Ayrıca dört alt boyut ile etnik köken ve cinsiyet gibi bazı değişkenler arasında da anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Polat ve Kılıç (2013) “*Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim ve Çokkültürlü Eğitimde Öğretmen Yeterlilikleri*” adlı çalışmalarında Türkiye’de çokkültürlü eğitim ve çokkültürlü eğitimde öğretmen yeterlilikleri üzerine bir alan yazın taraması yapılmıştır. Çalışmada yaygın bir şekilde ilkokuldan yükseköğretim kurumlarına kadar kültürel farklılıklara eğitim programlarında yer verilmesinin önemi üzerinde durmuşlardır. Eğitim programında yapılacak her türlü değişikliğin başarısının öğretmen yeterliliğine bağlı olduğunun önemi üzerinde durulmuştur. Bu nedenle öğretmenlerin çokkültürlü eğitim hakkında bilgi sahibi olmaları ve çokkültürlü eğitimin prensiplerini sınıf ortamında nasıl uygulamaları bilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Çokkültürlü eğitimde farklı kültürlerden gelen öğrencilere imkân verilmesi açısından öğretmenin rolü oldukça önemlidir. Yapılan bu çalışmada öncelikle çokkültürlülük kavramı tanımlatılarak çokkültürlülüğe ilişkin farklı bakış açıları ortaya konmuştur. Bu çalışma ile çokkültürlü eğitime ilişkin alan yazın taraması yapılarak Türkiye’ de çokkültürlü öğretmen yeterlilikleri tartışılmıştır.

Aykaç (2011) “*Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşundan Günümüze Sosyal Bilgiler Programının Eğitim Programı Öğeleri Açısından Değerlendirilmesi*” çalışmasında 1998 yılında ilköğretim sekiz yıla çıkarılmasıyla yeniden düzenlenen sosyal bilgiler programına değişen eğitim anlayışı ile birlikte, insan hakları, laiklik, demokratik yapı, bireylerin yaratıcılığını geliştiren hedef ifadelerine yer verildiğini, 2005 programı incelendiğinde ise, ulusal amaçlara olan vurgunun zayıfladığı, ulusal amaçlara ilişkin içeriğin yeterli olmadığını belirtmiştir. 2005 sosyal bilgiler programının, amaçlar açısından incelendiğinde diğer programlardan köklü bir kopuşun olduğunu belirtmiştir.

Bu kopuşun hem içerik hem de amaçlar açısından belirgin olduğunu, geliştirilen sosyal bilgiler programı incelendiğinde, “*Türk Kimliği*” ve “*Türk Ulusu*”

kavramlarından uzaklaşıldığı “Küresel Bağlantılar” yaklaşımı ile eğitim programlarını Avrupa Birliğine uyumlu hale getirme çabası içine girildiğini ifade etmiştir. Bu yönüyle programın yerel, toplumsal ve ulusal değerlerden uzaklaştığını dile getirmektedir. 1998 programı, içerik açısından incelendiğinde, daha çok yerel değerlere yer verildiği, evrensel değerlerin yeterince programa yansıtılmadığı, 2005 programında ise yerel değerlere daha az yer verildiğini belirtmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde yapılan çalışma ile ilgili olarak araştırmanın yapıldığı model, evren ve örneklem ile geçerlik ve güvenirlikle ilgili bölümler verilmiştir.

Bu araştırma, 1998 ve 2017 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları ve bu programlara göre hazırlanmış ders kitaplarının incelenmesi esasına dayanmaktadır. Nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. *“Yazılı eserler geçmiş hakkında bize bilmediğimiz pek çok şeyi sunan önemli kaynaklardır. Bu nedenle, yazılı materyaller nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar”* (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

3.1 ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma, 1998 ve 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve bu programlara göre hazırlanmış ders kitaplarının incelenmesi esasına dayanmaktadır. Nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Yazılı eserler geçmiş hakkında bize bilmediğimiz pek çok şeyi sunan önemli kaynaklardır. Bu nedenle, yazılı materyaller nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

3.2 ÖRNEKLEM

Yıldırım ve Şimşek (2011: 197) göre “*doküman incelemesine dayalı araştırmalarda, tüm doküman verisinin bir bütün olarak analize konu olması mümkün olmayabilir. Bu nedenle, çoğu zaman araştırmacılar, eldeki veri setinin içinden bir örneklem oluşturmaya çalışır*”. Bu çalışmada *ölçüt örnekleme* kullanılmıştır. Ders kitapları seçilirken 1998 programının 4, 5, 6 ve 7. sınıf ders kitapları ile 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının 4. ve 5. sınıf uygulanmakta olanları seçilmiştir.

1998 sosyal bilgiler dersi öğretim programına göre hazırlanmış ders kitapları;

4. Sınıf: Şenünver, G., Karabulut, Dr. E., Kesim, H.S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2000). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

5. Sınıf: Şenünver, G., Karabulut, Dr. E., Kesim, H.S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2000). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

6. Sınıf: Kara, K., Vural, İ., Kaman, N. (2002). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Serhat Yayınları, İstanbul

7. Sınıf: Şenünver, G., Karabulut, Dr. E., Kesim, H.S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2000). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programına göre hazırlanmış ders kitapları;

4. Sınıf: Evirgen, Ömer F., Özduval, Z., Özkan, J., Öztürk, S. (2017). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Saray Matbaacılık A.Ş. Ankara

5. Sınıf: Evirgen, Ömer F., Özduval, Z., Özkan, J., Öztürk, S. (2017). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Bilnet Matbaacılık A.Ş. İstanbul

Yukarda listesi verilen ders kitapları analiz edilirken, 1998 ve 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarındaki amaçlar ve kazanımlar ile bunların açıklamaları analiz edilmiştir. Bu amaçlar ve kazanımlara uygun olarak hazırlanan etkinlikler gözden geçirilmiş ve bu etkinliklerin çokkültürlü eğitime uygunluğu belirlenmeye çalışılmıştır.

3.3 VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Daha öncede belirtildiği gibi ülkemizde son zamanlarda çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yönelik araştırmaların olduğu belirtilmiştir. Bu durumdan hareketle araştırmada, 1998 ve 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ona uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında çokkültürlülüğe yapılan vurgulamaların nitelik ve nicelikleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikle 1998 ve 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programları genel amaç, açıklamalar ile amaç ve kazanımlar kademeli olarak analiz edilmiştir. Daha sonra ise bu programlara uygun olarak hazırlanmış ders kitaplarının analizine geçilmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki araştırmanın yapıldığı dönemde yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programı nedeniyle 2017 sosyal bilgiler programında 4. ve 5. kademelerinde yer alan ders kitapları incelenmiştir. Araştırmanın yapıldığı 2017-2018 Eğitim Öğretim yılında 2005 yılına ait ders kitapları okullarda okutulmaktaydı. Bundan dolayı araştırma 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programı genel amaçlar, açıklamalar, 4. ve 5. sınıf kazanımları ile 4. ve 5. sınıf ders kitaplarının analizlerinden oluşmaktadır. Analizler tablo ve görseller ile verilmiştir.

3.4 GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK

Bu araştırma, 1998 ve 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve bu programlara göre hazırlanmış ders kitaplarının incelenmesi esasına dayanmaktadır. Nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. *“Yazılı eserler geçmiş hakkında bize bilmediğimiz pek çok şeyi sunan önemli kaynaklardır. Bu nedenle, yazılı materyaller nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar”* (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Yıldırım ve Şimşek (2011: 197) göre *“doküman incelemesine dayalı araştırmalarda, tüm doküman verisinin bir bütün olarak analize konu olması mümkün olmayabilir.*

Bu nedenle, çoğu zaman araştırmacılar, eldeki veri setinin içinden bir örneklem oluşturmaya çalışır”. Bu çalışmada *kolay ulaşılabilir durum rneklemesi* kullanılmıştır. Sınıflara göre seçilen sosyal bilgiler ders kitapları şunlardır:

1998 sosyal bilgiler dersi ğretim programına göre hazırlanmış ders kitapları;

4. Sınıf: şennver, G., Karabulut, Dr. E., Kesim, H.S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2000). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

5. Sınıf: şennver, G., Karabulut, Dr. E., Kesim, H.S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2000). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

6. Sınıf: Kara, K., Vural, İ., Kaman, N. (2002). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Serhat Yayınları, İstanbul

7. Sınıf: şennver, G., Karabulut, Dr. E., Kesim, H.S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2000). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

2017 sosyal bilgiler dersi ğretim programına göre hazırlanmış ders kitapları;

4. Sınıf: Evirgen, Ömer F., zdural, Z., zkan, J., ztrk, S. (2017). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Saray Matbaacılık A.ř. Ankara

5. Sınıf: Evirgen, Ömer F., zdural, Z., zkan, J., ztrk, S. (2017). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Bilnet Matbaacılık A.ř. İstanbul

Yukarda listesi verilen ders kitapları analiz edilirken, 1998 ve 2017 sosyal bilgiler dersi ğretim programlarındaki amaçlar ve kazanımlar dikkate alınmıştır. Bu amaçlar ve kazanımlara uygun olarak hazırlanan etkinlikler gözden geirilmif ve bu etkinliklerin çokkültürlü eğitime uygunluğu belirlenmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde ilk olarak 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile bu program uyarınca hazırlanan ders kitapları, sonrasında ise 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile bu programa uygun olarak hazırlanan 4. ve 5. sınıf ders kitaplarının analizi sonrasında ulaşılan bulgu ve yorumlar yer verilmiştir.

4.1 1998 TARİHLİ SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA VE SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK KAVRAMINA YER VERİLME DURUMU

1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada üçer ders saati olmak üzere, her sınıf için 36 haftada toplam 108 saatlik bir süre öngörülerek hazırlanmıştır (Kocaoluk 1999: 688). Program çokkültürlü eğitim bağlamında incelenmiş ve aşağıda genel amaçlar, açıklamalar ve özel amaçlarda sınıflar düzeyinde tespit edilen bulgular tablo ve görseller yardımıyla verilmeye çalışılmıştır.

4.1.1 1998 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Genel Amaçlar ve Açıklamalar Bölümlerinin Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi

Bu başlık altında, 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan genel amaç ve açıklamalardan doğrudan veya dolaylı olarak çokkültürlü eğitimle ilgili olanları maddeler halinde verilmiş ve her maddenin altına açıklamalar getirilmiştir. 1998 programının genel amaçlar ve açıklamalar kısmında tespit edilen

çokkültürlü eğitimle bağlantılı maddeler aşağıdaki tabloda (Tablo 1) toplu olarak verilmiştir.

Tablo 1. 1998 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Genel Amaçlar ve Açıklamalar

Çokkültürlülük	Genel Amaçlar	Açıklamalar
Doğrudan	1 (md: 2)	1 (md: 11)
Dolaylı	8 (md:1, 3, 8; 1, 3, 4, 5; 4.)	8 (md: 1, 5, 8, 9, 10, 16, 32, 39)
Toplam	9	9

Tablo 1 incelediğinde 1998 sosyal bilgiler öğretim programının hem genel amaçlar hem de açıklamalar kısmında çokkültürlü eğitim ifadelerine dolaylı ve doğrudan yer verildiği görülmektedir. 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi programının genel amaçlar ve açıklamalar kısmı incelendiğinde; genel amaçlar kısmında yer alan 34 maddeden, 1 maddenin (md: 2) çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu, 8 maddenin (md:1, 3, 8; 1, 3, 4, 5; 4.) ise çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Açıklamalar kısmındaki 43 madde incelendiğinde ise; 1 maddenin (md: 11) çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu, 8 maddenin (md: 1, 5, 8, 9, 10, 16, 32, 39) de çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda genel amaçların neredeyse dörtte birlik kısmının, açıklamalar kısmının da neredeyse beşte birlik kısmının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu görülmüştür. Konuyla ilgili ayrıntıya “*genel amaçlarda çokkültürlülük*” ve “*açıklamalarda çokkültürlülük*” başlıkları altında aşağıda yer verilmiştir.

4.1.1.1 1998 tarihli sosyal bilgiler programının genele amaçlar kısmında çokkültürlülük olgusuna yer verme durumu

1998 sosyal bilgiler dersi öğretim programına ait ilgili genel amaçlarda; çokkültürlü eğitim ile doğrudan ve dolaylı olarak 9 maddede yer verildiği görülmektedir. Bu programda genel amaçlar “*Vatandaşlık Görevleri ve Sorumlulukları Yönünden*”,

“Toplumda İnsanların Birbirleriyle Olan İlişkileri”, “Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yetenekleri”, “Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden” olmak üzere 4 başlık altında ele alınmıştır.

“Vatandaşlık Görevleri ve Sorumlulukları Yönünden” tanımlanan genel amaçlarda toplamda 3 maddede (Md. 1, 3 ve 8) çokkültürlülük olgusuna yer verilmiş olup, bu maddeler aşağıda verilmiştir.

□ **Madde 1:** “Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılap ve ilkelerine bağlı, çalışkan, yaratıcı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler”.

Belirtilen genel amaç cümlesi incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir. Bu maddede bir vatandaş olarak sahip olunması gereken özelliklerin belirlendiği görülmektedir. Ailesine, milletine, vatanına bağlı; erdemli, iyi vatandaş olma gibi özellikler, bir bireyin toplum içinde yaşayan ve çokkültürlülük tanımına giren tüm özellikleri kapsayan diğer bireylerle uyumlu yaşamasını gerektirir.

□ **Madde 3:** “Türkiye Cumhuriyeti’nin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar”.

Belirtilen amaç cümlesi incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir. ‘Türkiye Cumhuriyeti devletinin demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olduğunu bilir’ vurgulaması ile vatandaşların eşit haklara sahip, herhangi bir inanç farkı gözetmeksizin özgür oldukları kastedilir. Ayrıca sosyal bir hukuk devleti olarak; devletin dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin her bireye eşit şekilde yaklaşması ve ayırım yapmaması çokkültürlülük ile dolaylı olarak ilgilidir.

□ **Madde 8:** “Toplumunu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varılır”.

Bu madde incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir. Mustafa Kemal, Mimar Sinan, Mevlâna gibi daha birçok Türk büyüklerinin farklı coğrafyalarda doğmalarına rağmen Türk milletine ya da başka

milletten insanlara hizmetlerinin olduğu bilindiğinden ve bunların evrensel hizmetlerde bulunduğunu, tüm insanlık kast edilerek sevgi, saygı ve hizmet bilincinin kazandırılması amaçlandığı söylenebilir.

“*Toplumda İnsanların Birbirleriyle Olan İlişkisi*” tanımlanan genel amaçlarda toplamda 5 maddede (Md. 1, 2, 3, 4 ve 5) çokkültürlülük olgusuna yer verilmiş olup bu maddeler aşağıda yer verilmiştir.

❑ **Madde 1:** “*İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar, grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler*”.

Bu madde incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir. Dil, din, ırk ayrımı yapmadan bütün insanların birbirlerine muhtaç olduğu bunun içinde toplumun yardımlaşma ve dayanışma içinde olmaları gerektiği söylenebilir.

❑ **Madde 2:** “*İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılamaları gerektiğini benimserler*”.

Bu madde incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu söylenebilir. Çünkü insanların herhangi bir ayırım gözetmeksizin karşılıklı hak ve sorumluluklarının olduğu, insanların görüş ve inançlarına saygı ve hoşgörülü olmanın ya da farklılıklara saygının vurgulandığı söylenebilir.

❑ **Madde 3:** “*Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler*”.

Toplum içinde olan bireylerin bir arada yaşaması için birlik ve beraberlik, yardımlaşma içinde yaşama ve birbirlerine karşı sorumlulukları olduğundan bu maddenin çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir.

❑ **Madde 4:** “*Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler*”.

Bu madde incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile dolaylı ilgili olduğu söylenebilir. Toplum içinde yaşayan farklı dil, din, ırk, vs. olan tüm bireylerin demokratik yani eşit haklar ve sorumluluklara sahiptir.

□ **Madde 5:** “Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamanın zorunluluğunu kavratırlar”.

Belirtilen amaç cümlesi incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir. Aile, okul ve toplum hayatının temel ilkeleri olan; başkalarına yardım etme, insanların karşılıklı hak ve sorumluluklarının olması, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygılı olunması, beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma, demokratik olma, birbirlerinin görüş ve inançlarına saygı ve hoşgörülü olma gibi özellikler; aile, okul ve toplum gibi alanlarda çokkültürlü ortamı gerektiren ilkelerdir.

“Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yetenekleri İlişkileri” tanımlanan genel amaçlarda toplamda 1 maddede (Md, 4) çokkültürlülük olgusuna yer verilmiş olup bu madde aşağıda yer verilmiştir.

□ **Madde 4:** “İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler”.

Bu madde incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir. Dünya insanların karşılıklı olarak birbirleriyle etkileşimlerini, dünya üzerindeki farklı yaşam şekillerinin incelenmesi ve öğrenilmesi amaçlanmıştır.

“Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden” bağlamındaki genel amaçta çokkültürlülük kavramına yer verilme durumu

Yapılan inceleme sonucu bu genel başlık altındaki maddelerde doğrudan ya da dolaylı olarak çokkültürlü eğitim kavramına yer verilmediği belirlenmiştir.

4.1.1.2 1998 tarihli sosyal bilgiler programının açıklamalar kısmında çokkültürlülük olgusuna yer verme durumu

1998 tarihli sosyal bilgiler programının uygulanmasıyla ilgili açıklamalar incelendiğinde çokkültürlü eğitime doğrudan ve dolaylı olarak toplamda 9 maddede yer verildiği görülmüştür. Bu maddeler şunlardır:

□ **Madde 1:** “Öğrencilerin, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı laik, demokratik ve çağdaş değerleri benimseyen ve koruyan bireyler olarak yetişmeleri sağlanır”.

Bu maddede çokkültürlü eğitime dolaylı olarak yer verildiği söylenebilir. Demokratik kavramının herkesin eşit haklara sahip olduğu düşünüldüğünde, bu

maddede kazandırılmak istenen demokratik haklar çokkültürlülük bağlamı ile ilgili olduğu söylenebilir.

❑ **Madde 5:** “*Öğrencilerin; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden, kişilere karşı sevgi, saygı ve güven duyguları kuvvetlendirilir; milli birlik ve dayanışmanın anlam ve önemi kavratılır*”.

Türk milleti olgusu konusunda Atatürk’ün söylemleri, milleti ırka dayalı değil; ırk, dil, din ayrımı yapmayan bir milleti esas aldığı görülmektedir. Bu durum Atatürk’ün şu söyleminde rahatlıkla görülebilir: “*Bugünkü Türk Milleti siyasal ve sosyal topluluğu içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri ve hatta Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş vatandaş ve millettaşlarımız vardır. Fakat geçmişin despotluk devirleri ürünü olan bu yanlış adlandırmalar, birkaç düşman aleti, gerici beyinsizden başka hiçbir millet bireyi üzerinde üzüntü ve tasadan başka bir etki yapmamıştır. Çünkü bu millet bireyleri de bütün Türk toplulukları gibi aynı ortak geçmişe, tarihe, ahlaka, hukuka sahip bulunuyorlar. Bugün içimizde bulunan Hıristiyan, Musevi vatandaşlara kader ve talihlerini Türk milliyetine vicdani arzularıyla bağladıktan sonra, kendilerine yan gözle yabancı bakışıyla bakılmak, medeni Türk milletinin asil ahlakından beklenebilir mi?*” (İnan, 2000).

❑ **Madde 8:** “*Öğrencilere, demokrasinin çağımızın en güzel yaşam tarzı olduğu kavratılır, demokrasimizin korunması ve geliştirilmesi gerektiği bilinci kazandırılır*”.

Demokratik yönetimlerde siyasal denetim, doğrudan doğruya düzenli aralıklarla halkın özgürce seçtiği temsilcilerin elinde bulunduğu, *toplumsal ve ekonomik durumu ne olursa olsun* tüm yurttaşların eşit sayıldığı yönetim biçimi olduğu düşünüldüğünde; bu maddenin çokkültürlü eğitime dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir.

❑ **Madde 9:** “*Öğrencilere, çoğulcu demokratik rejimin, başka rejimlerden üstünlüğünü, tarihten örnekler verilerek kavratılır. Demokratik bir toplum hayatının gerektirdiği duyuş, düşünüş ve davranışları kazanabilmelerini sağlamak için okul içi eğitici faaliyetlerden yararlanılır. Özellikle, sınıf ve eğitici kol temsilciliklerine aday olmada, çeşitli iş ve grup çalışmalarında öğrenciler cesaretlendirilir*”.

Çoğulcu demokrasi; bir başka deyişle batı demokrasisi yönetme hakkının çoğunluğu elde eden siyasal iktidara bırakıldığı, yaş ve uyrukluk gibi belli koşullara sahip herkese oy hakkı tanındığı, genel seçim yolu ile siyasal iktidarın belirlendiği, demokrasinin bir ideoloji değil yönetim biçimi olarak esas alındığı bir demokrasi türüdür. Çoğulcu demokraside insan amaçtır ve her şey insanın mutluluğu içindir. Devlet ise, insanların mutluluğunu demokratik yollarla sağlamakla yükümlüdür (Gözübüyük, 2003). İnsanı herhangi bir özelliğini öne çıkarmadan sadece insan vasfından dolayı önemli gören çoğulcu demokrasi anlayışını, öğrencilere kazandırmayı hedefleyen 9 notlu maddenin çokkültürlü eğitim ile dolaylı ilgili olduğu söylenebilir.

❑ **Madde 10:** “*Öğrencilere, vatandaşlık hak ve görevleri ile sorumlulukları kavratılır, yasalara uyma alışkanlığı kazandırılır*”.

Şeklindeki maddede ise çokkültürlü eğitim kavramına dolaylı olarak yer verildiği görülmektedir. Vatandaşlık kavramının din, dil, ırk, cinsiyet, vs. ayırım gözetmeksizin ele alınan bir kavram olduğu düşünüldüğünde bu maddede kazandırılmak istenen vatandaşlık hak, görev ve sorumluluklarını kavranılması ve uygulanması amacı, çok kültürlülük bağlamında dolaylı olarak söylenebilir.

❑ **Madde 11:** “*Öğrencilere, topluluk halinde yaşayan insanların sevgi, saygı ve anlayış duyguları içinde iş birliği yapmaları, birbirlerinin görüş ve düşüncelerine saygı göstermeleri ve başarılarını takdir etmeleri gerektiği benimsetilir*”.

Bu madde incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu söylenebilir. Madde incelendiğinde açık bir şekilde insanların karşılıklı sevgi ve saygı içinde birbirlerine saygı duymaları gerekliliği ifade edilmektedir.

❑ **Madde 16:** “*Öğrencilere, Anadolu uygarlıklarına ait tarihi eserlerin ve anıtların tarihin bir belgesi olduğu kavratılır, bunları yıkılmaktan, bozulmaktan ve yabancı ellere geçmekten korumanın, bakım ve temizliklerine önem vermenin milli bir görev olduğu belirtilir*”.

Bu madde incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile dolaylı ilgili olduğu söylenebilir. Öğrencilerin Anadolu'nun hem zengin bir kültürel mirasa sahip olduğunun bilinci kazandırılması, hem de bu tarihi eserler ile ülkemizin her yıl birçok turist tarafından ziyaret ettiği söylenebilir. Böylece farklı dil, din, ırka sahip insanlar ülkemizi ziyaret etmekte ve ülkemiz farklı kültürlerle karşılaşmaktadır. Bu karşılaşma zaten

medeniyetlerin beşiği benzetmesi yapılarak tarih boyunca farklılıklara ev sahipliği yapmış Anadolu için yabancı olunmayan bir durumdur.

❑ **Madde 32:** “*Öğretmenin belirleyeceği bazı ünitelerde küme yöntemi çalışması uygulanır. Bu suretle öğrencilerin; çeşitli kaynaklardan bilgi elde etme ve bilgilerini başkalarına sunma yolları, yardımlaşma, iş birliği yapma, birlikte çalışma, eleştirel düşünme, başkalarının görüşlerine saygı duyma, gruba katılma, grubu yönetme, kendine güvenme, sorumluluk alma, topluluk karşısında konuşabilme, vb. becerileri geliştirilir*”.

Bu madde incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir. Öğretmenin sınıf içinde yapacağı etkinliklerde öğrencilerin birbirlerinin görüşlerine saygı duyma, iş birliği yapma, vb. davranışlarının kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir.

❑ **Madde 39:** “*Öğretmen, ders kitabında yer alan milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdirci okuma parçalarından derslerin işlenişi sırasında araç olarak yararlanır*”.

Bu madde incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir. Ülkemizin sahip olduğu milli değerler ile yönetim ve toplumsal yaşamda eşitliği esas alan demokratik ve sosyal hukuk kavramlarının vurgulandığı görülmektedir.

4.1.2. 1998 Tarihli 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi

Bu başlık altında 1998 tarihli 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında çokkültürlü eğitime doğrudan ve dolaylı olarak yer verme durumu incelenmiştir. 4. sınıf düzeyinde yer alan tüm ünitelerde, ders kitabı merkezli olarak çokkültürlü eğitim konusuna ver verilme durumu aşağıdaki tabloda (Tablo 2) verilmiştir.

Tablo 2. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üniteleri ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük

Çokkültürlülük	4. Sınıf Üniteleri											
	Aile, Okul ve Toplum Hayatı			Yakın Çevremiz			İlimizi ve Bölgemizi Tanıyalım			Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu		
	A.S.	D.S	Oran	A.S.	D.S	Oran	A.S.	D.S	Oran	A.S.	D.S	Oran
Doğrudan	32	27	25	16	15	14	32	39	36	16	27	25
Dolaylı		9										
Toplam		1							1			
Amaç/Çokkültürlülük*		10							1			
		~ 1/3		0		0			1/16			

*Amaç ve çokkültürlülüğe yer verilmesi durumunun birbirine oranı

Kaynak: Kocaoluk, 1999: 694.

Dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan üniteler çokkültürlülük bakımından incelendiğinde, “*Aile, Okul ve Toplum Hayatı*” ünitesinde yer alan 32 amaçtan 10 amacın (3, 6, 7, 8, 22, 23, 27, 28 ve 29); “*Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu*” ünitesinden 16 amaçtan 1 amacın (15) çokkültürlü eğitim konusuyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Yakın Çevremiz*” ve “*İlimizi ve Bölgemizi Tanıyalım*” ünitelerinde ise çokkültürlü eğitim konusuna yer verilmediği görülmüştür.

Bu amaçlardan “*Aile, Okul ve Toplum Hayatı*” ünitesinde 9 amacın (3, 5, 6, 7, 8, 22, 23, 28 ve 29) doğrudan, 1 amacın ise (2) çokkültürlü eğitimle dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilirken; “*Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu*” ünitesinde sadece 1 amacın (15) çokkültürlü eğitimle dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4. sınıf düzeyinde 2 ünitenin ve bu iki üniteye 48 amaç içinden 11 amacın çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Aşağıda bu amaçların çokkültürlü eğitim ile olan ilişkileri açıklanmıştır.

4.1.2.1 “Aile, okul ve toplum hayatı” ünitesi

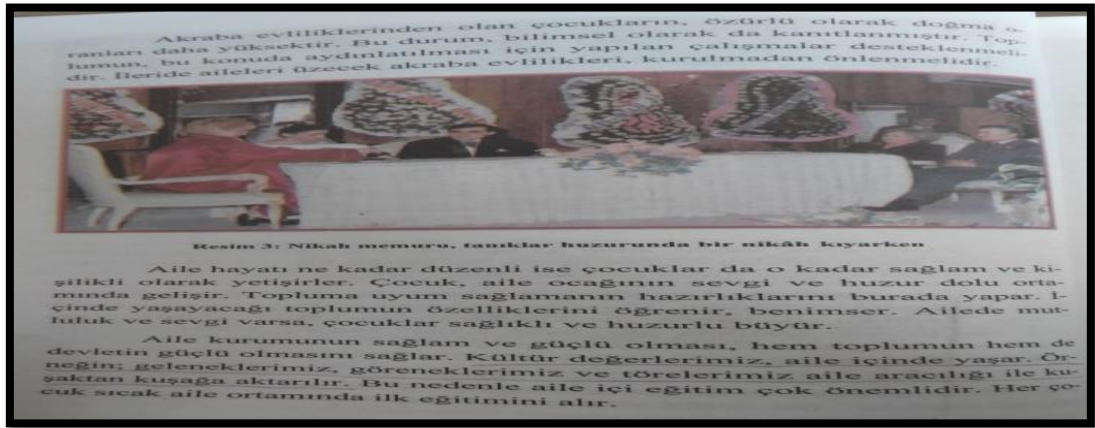
Yukarıda belirtildiği üzere, bu üniteye sosyal bilgiler programında 3, 6, 7, 8, 22, 23, 27, 28 ve 29 numaralı amaçlarda çokkültürlü eğitim olgusuna yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde hazırlanan ders kitabı incelendiğinde tek bir amaç (28) hariç, geriye kalan tüm amaçlarda çokkültürlü eğitim olgusunun ders kitabına yansıdığı tespit

edilmiştir. Ders kitabının incelenmesi sonrasında programda olmamasına rağmen 3 ve 5 numaralı amaç ders kitabında işlenirken çokkültürlü eğitime yer verildiği tespit edilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren özel amaçlarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

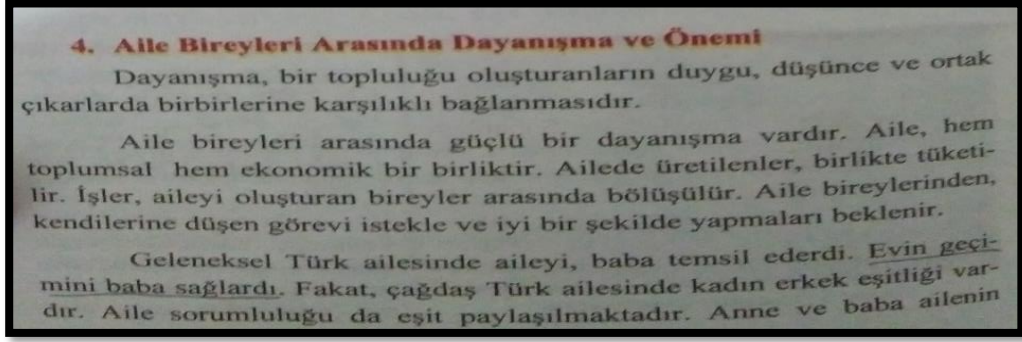
□ Amaç 3. “Ailenin önemini kavrayabilme”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “*Ailenin önemini kavrayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; “Aile bireyleri arasındaki dayanışma ve önemi; Aile, sevginin, saygının ve hoşgörünün öğrenildiği bir kurum” olarak ifade edilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; Ailede mutluluğun kaynağı, karşılıklı saygı, sevgi, hoşgörü ve bağlılık olduğuna değinilmiştir (Bkz. Görsel 1, 2). Atatürk’ün “*Çocuk sevgisi, insan için bir ihtiyaçtır*” çocuklarda sevgi ve saygıya dayalı sözüne yer verilmiştir. Dayanışma kavramının bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması şeklinde tanım yapılmıştır. Devamında aile bireyleri arasında güçlü bir dayanışmanın olduğu, geleneksel Türk ailelerinde evin geçiminin babanın sağladığı ancak çağdaş Türk ailelerinde kadın erkek eşitliği olduğu yani herhangi bir cinsiyet ayrımcılığının olmadığı görülmektedir.

Görsel 1. “Ailenin Yapısı ve Önemi” Etkinliği

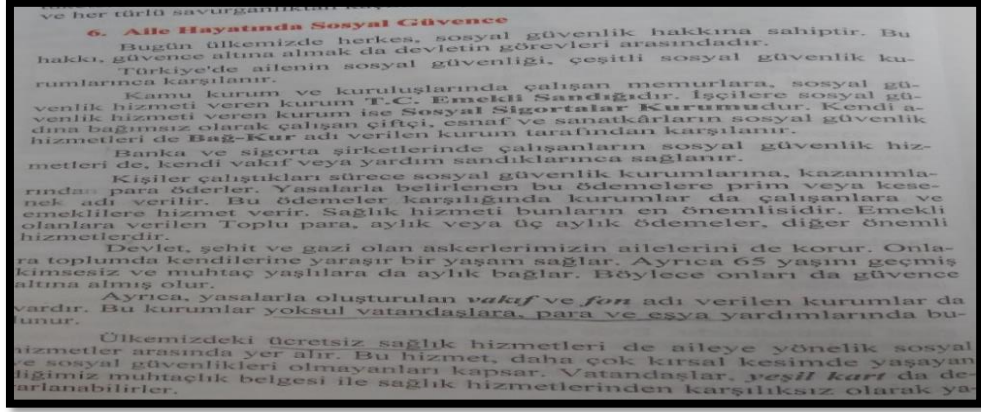

Görsel 2. “Aile Bireyleri Arasında Dayanışma ve Önemi” Etkinliği

□ **Amaç 5. “Aile hayatında sosyal güvenceler bilgisi”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “*Aile hayatında sosyal güvenceler bilgisi*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; “emeklilik, sigorta, yeşil kart, gelir kaynaklarımız, ailenin sosyal güvenliği, çeşitli sosyal kurumlarca nasıl karşılandığı” kazandırılmaya çalışılmıştır.

Etkinlik incelendiğinde; T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve BAĞ-KUR kurumlarınca sosyal güvenliklerinin güvence altına alındığı ifade edilmiş. Ayrıca devlet, şehit ve gazi olan askerlerimizin ailelerini okutur, onların toplumda kendilerine yakışır bir yaşam sağlar, 65 yaşını geçmiş kimsesiz ve muhtaç yaşlılara da aylık bağlar, yasalarla oluşan vakıf ve fon verilen kurumlarla yoksul vatandaşlara, para ve eşya yardımında bulunur gibi kazanımlarla toplumda bütün yurttaşların eşit bir şekilde yaşamları sağlanmaya çalışılmıştır. Ülkemizde herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu, bu hakların güvence altına almak da devletin görevleri arasında olduğu ifade edilmektedir (Bkz. Görsel 3).

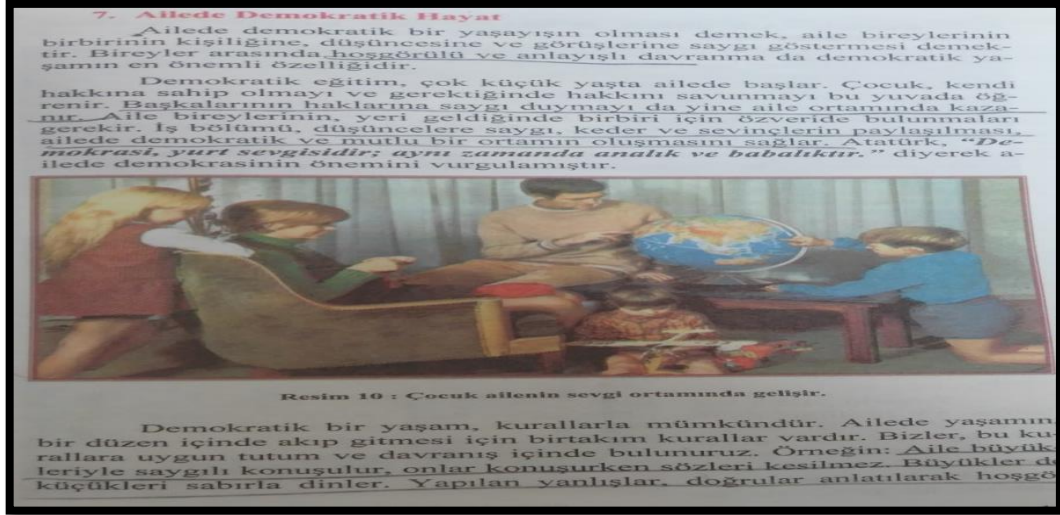

Görsel 3. “Aile Hayatında Sosyal Güvenceler” Etkinliği

❑ **Amaç 6. “Ailede demokratik hayatın oluşturulmasının önemini kavrayabilme”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Ailede demokratik hayatın oluşturulmasının önemini kavrayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; “Ailede demokratik hayat” olarak yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; demokratik aile demenin ne anlama geldiği vurgulanması yapılmıştır. Örneğin saygı ve anlayış, hoşgörü, keder ve sevinçlerin paylaşılması gibi. Ayrıca demokratik eğitimin çok küçük yaşlarda aile de başladığına, başkalarına saygı duymayı, iş bölümü, düşüncelere saygı duyma, keder ve sevinçlerin paylaşılması gibi kazanımların aile kurumunda öğrenileceğine değinilmiştir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan bir resim ile mutlu bir aile ortamının verildiği görülmektedir. Resimde örgü ören bir anne ve onu izleyen bir kız çocuğu, masanın üstünde yer alan bir Dünya küresi üstünde konuşan baba ve erkek çocuk görülmektedir (Bkz. Görsel 4).

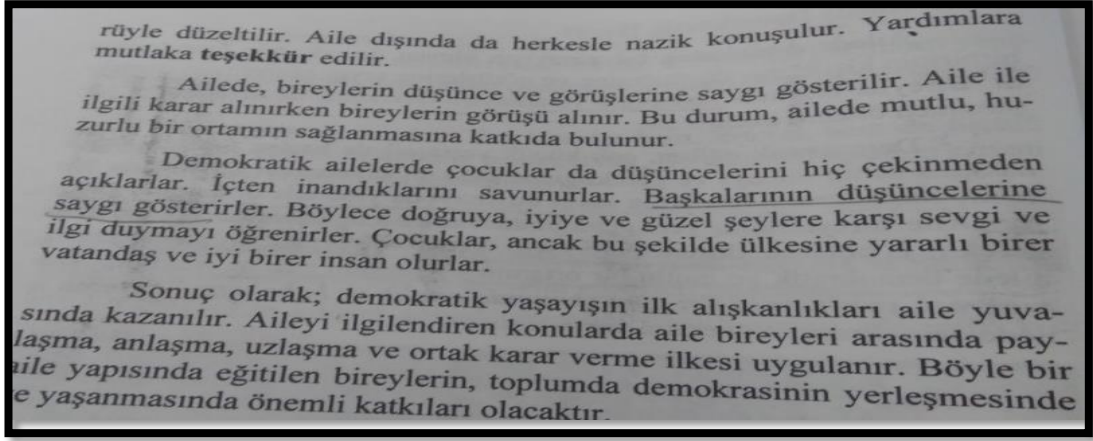

Görsel 4. "Ailede Demokratik Hayat" Etkinliği

□ Amaç 7. "Ailede demokratik hayatın gereklerine uymaya istekli oluş".

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, "Ailede demokratik hayatın gereklerine uymaya istekli oluş" şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; "Ailede demokratik hayat" olarak yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; demokratik ailelerde çocukların da düşüncelerinin hiç çekinmeden açıkladıkları, başkalarının düşüncelerine saygı duydukları, doğruya, iyiye ve güzel şeylere karşı sevgi ve ilgi duydukları ifade edilmiştir. Ailede bireylerin düşünce ve görüşlerine saygı gösterildiği, aile ile ilgili karar alınırken bireylerin görüşlerinin alındığı bunun da ailede mutlu, huzurlu bir ortamın sağlandığına yer verilmektedir. Devamında ise demokratik yaşamın ilk alışkanlıklarının aile yuvasında kazanıldığı, böyle bir aile yapısında eğitilen bireylerin, toplumda demokrasinin yerleşmesinde ve yaşanmasında önemli katkıları olacağı vurgulanması çokkültürlülüğe uygun olduğu söylenebilir (Bkz. Görsel 5).

Görsel 5. “Ailede Demokratik Hayat” Etkinliği

❑ **Amaç 22. “Okuldaki demokratik hayatın oluşturulmasının önemini kavrayabilme”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Okuldaki demokratik hayatın oluşturulmasının önemini kavrayabilme” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; “Okulda demokratik hayat, demokratik yaşayış ve alışkanlıkları kazandıran ortamlardan birinin de okul olduğunu” değinilmiştir.

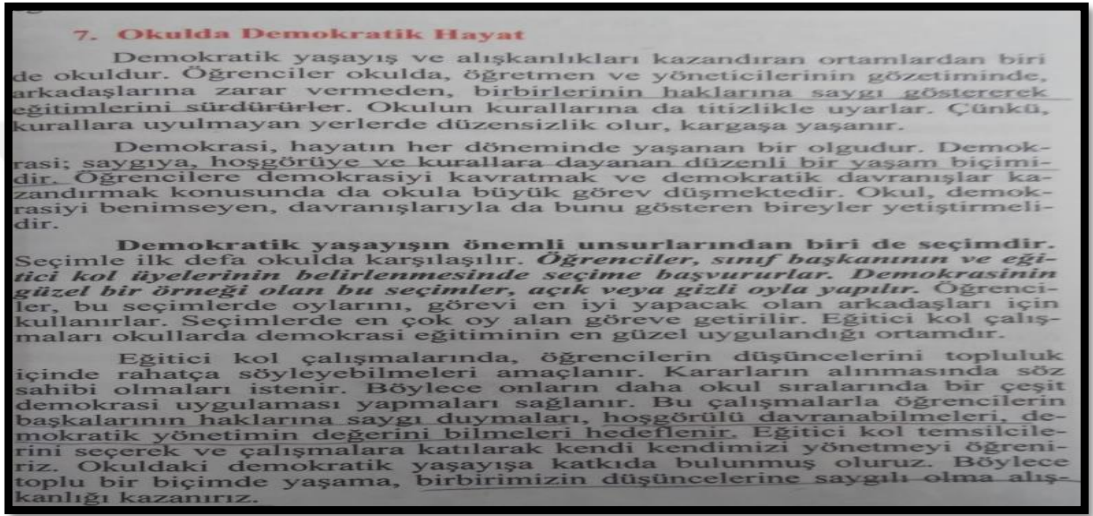
Etkinlik incelendiğinde (Bkz. Görsel, 6); Okulun, öğrencilerin başkalarına zarar vermeden, birbirlerinin haklarına saygı gösterdikleri, saygının, hoşgörünün ve kurallara dayalı düzenli bir yaşam biçiminin öğretildiği, sınıf başkanı ve oy kullanarak demokrasinin önemli öğelerinden olan seçim ve oy kullanmanın öğretildiği, başkalarının haklarına saygı duymaları, hoşgörülü davranabilmeleri, demokratik yönetim değerlerinin öğretildiği bir kurum olarak öğrencilere öğretilmeye çalışılmıştır.

❑ **Amaç 23. “Okulda demokratik hayatın gereklerine uymaya istekli oluş”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Okulda demokratik hayatın gereklerine uymaya istekli oluş” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; “Okulda demokratik hayat” olarak yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; çocuğun sınıf başkanı seçiminde, kol çalışmalarında ve öğrencilerin düşüncelerini topluluk içinde rahatça ifade etmeleri sağlanarak öğrencilerin kararların alınmasında söz sahibi olmaları sağlanarak bir çeşit demokrasi

uygulamaları sağlanmaya çalışılır. Öğrencilerin okulda öğretmen ve yöneticilerin gözetiminde, arkadaşlarına zarar vermeden, birbirlerinin haklarına saygı göstererek eğitimlerini sürdürdükleri, demokrasinin saygıya, hoşgörüye ve kurallara dayanan düzenli bir yaşam biçimi olduğu ifade edilmektedir. Devamında okulda yapılan sınıf başkanı seçimi ve eğitici kol çalışmalarında yer aldığı, böylece onların daha okul sıralarında bir çeşit demokrasi uygulaması yapmaları sağlanması çokkültürlülüğe uygun etkinlikler olduğu söylenebilir (Bkz. Görsel, 6).

Görsel 6. “Okulda Demokratik Hayat” Etkinliği

□ Amaç 26. “Toplumda demokratik hayatın önemini kavrayabilme”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Toplumda demokratik hayatın önemini kavrayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; “Toplumda demokratik hayat” olarak yer verilmiştir.

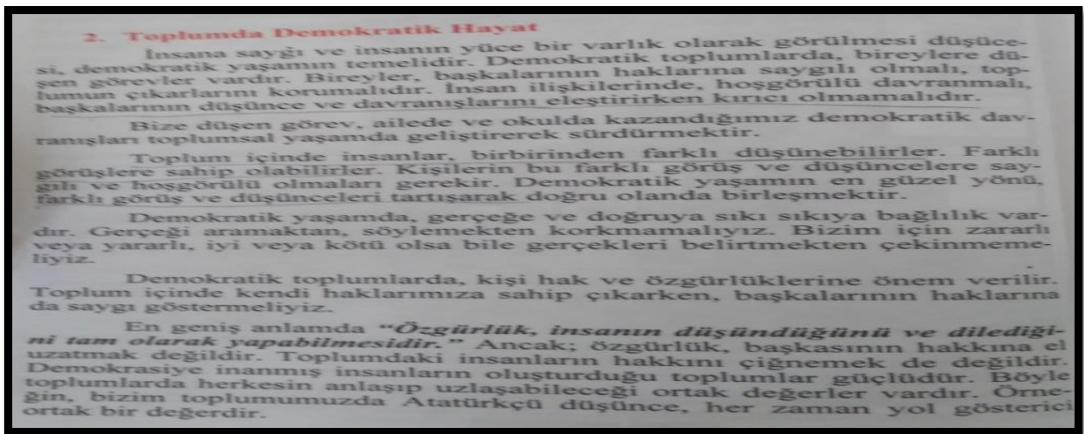
Etkinlik incelendiğinde (Bkz. Görsel, 7,8); demokratik toplumlarda bireylere düşen görevler öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu görevler; insan ilişkilerinde hoşgörülü davranmalı, başkalarının düşünce ve davranışlarını eleştirirken kırıcı olmamalı, farklı görüş ve düşüncelere saygılı ve hoşgörülü olmaları, insan sevgisinin esas alınması, ilişkilerde kin ve nefrete yer verilmemesi, birbirimizle olan ilişkilerde hoşgörülü olmanın demokrasinin gereği olduğuna dair amaçlar öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır.

❑ **Amaç 27. “Toplumda demokratik hayatın gereklerine uymaya istekli oluş”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Toplumda demokratik hayatın gereklerine uymaya istekli oluş*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; “toplum içinde bireyin değerinin, onun topluma saygısı ve katkısı oranında artacağıının, bireylerin toplumun çıkarlarını kendi çıkarlarının üstünde tutmayı ilke edinmeleri, demokrasinin bir yaşam tarzı olduğu, çağdaşlaşmanın, insana sevginin, saygının ve güvenin gereği olduğu” ifade edilmiştir (Bkz. Görsel, 7,8).

❑ **Amaç 28. “Farklı düşüncede olan kişileri dinlemeye duyarlılık”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer verilmezken, ders kitabında konu olarak ise; “toplum içinde insanlar, birbirinden farklı düşünebilirler, farklı görüşlere sahip olabilirler. Kişilerin bu farklı görüş ve düşüncelere saygılı ve hoşgörülü olmaları, farklı görüş ve düşünceleri tartışarak doğru yolu bulmaları öğretilmeye çalışılmıştır. İnsana saygı ve insanın yüce bir varlık olarak görülmesi düşüncesi, demokratik yaşamın temelidir. Bireyler, başkalarının haklarına saygılı olmalı, toplumun çıkarlarını korumalı, insan ilişkilerinde hoşgörülü davranmalı, başkalarının düşünce ve davranışlarını eleştirirken kırıcı olmamalı” olarak yer verilmiştir. Devamında toplum içinde insanların birbirinden farklı düşünüp farklı görüşlere sahip olduğu, kişilerin bu farklı görüş ve düşüncelere saygılı ve hoşgörülü olmaları gerektiği ifade edilmesi çokkültürlülüğe uygun olduğu söylenebilir (Bkz. Görsel, 7,8).

Görsel 7. “Toplumda Demokratik Hayat” Etkinliği

Demokratik toplumlarda kişisel hak ve hürriyetler devlet tarafından güvence altına alınmıştır. Türk toplumunda da vatandaşların her türlü hak ve özgürlükleri anayasa ile güvence altındadır. Ancak bu özgürlük, Türkiye Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürecek şekilde kullanılamaz. Herkes Anayasamıza göre, devlet ve millet bütünlüğünü bozmadığı sürece özgürdür.

Toplum hayatında, kişisel ilişkilerin de ayrı bir önemi vardır. İlişkilerimizde, insan sevgisini esas almalıyız. Karşımızdakine güven duymalıyız. İlişkilerde kin ve nefrete asla yer vermemeliyiz. Çünkü, birbirimizle olan ilişkilerimizde, hoşgörülülük olmak demokrasinin gereğidir.

Toplum içinde bireyin değeri, onun topluma saygısı ve katkısı oranında artar. Bireyler, toplumun çıkarlarını, kendi çıkarlarının üstünde tutmayı ilke edinmelidir. Sevgili Başöğretmenimiz Atatürk'e göre de, *"En iyi kişi, kendinden çok, ait olduğu toplumu düşünen, onun varlığının ve mutluluğunun korunmasına kendini adayan insandır."*

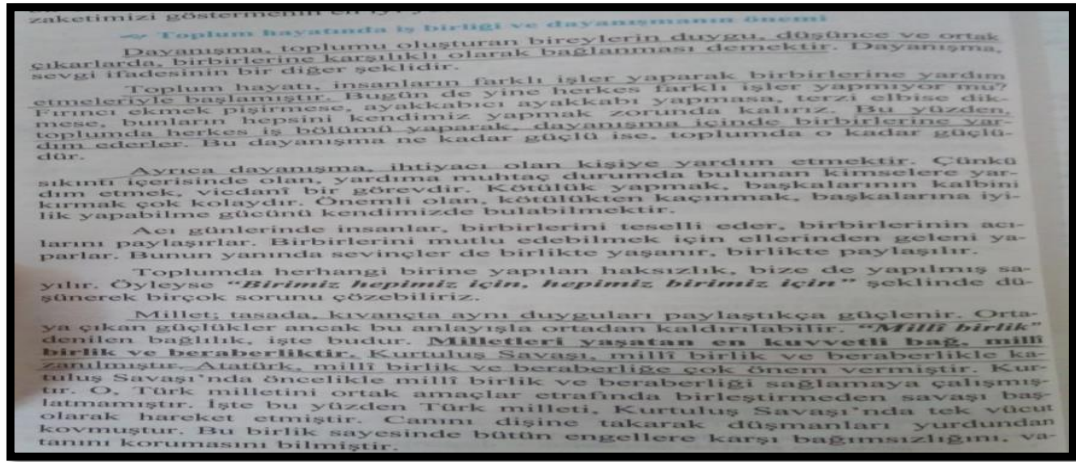
Demokrasi, bir yaşam tarzıdır. Çağdaşlaşmanın bir gereğidir. İnsana sevgidir, saygıdır, güvendir. Bu değerlerin, bilincine varılması ve özümlemesinin biricik yolu da eğitimidir. Ailede, okulda ve toplumda kazandığımız demokratik değerlere sahip çıkmalıyız. Benimsediğimiz bu değerleri, kendi yaşantımızda uygulamalıyız.

Görsel 8. "Toplumda Demokratik Hayat" Etkinliği

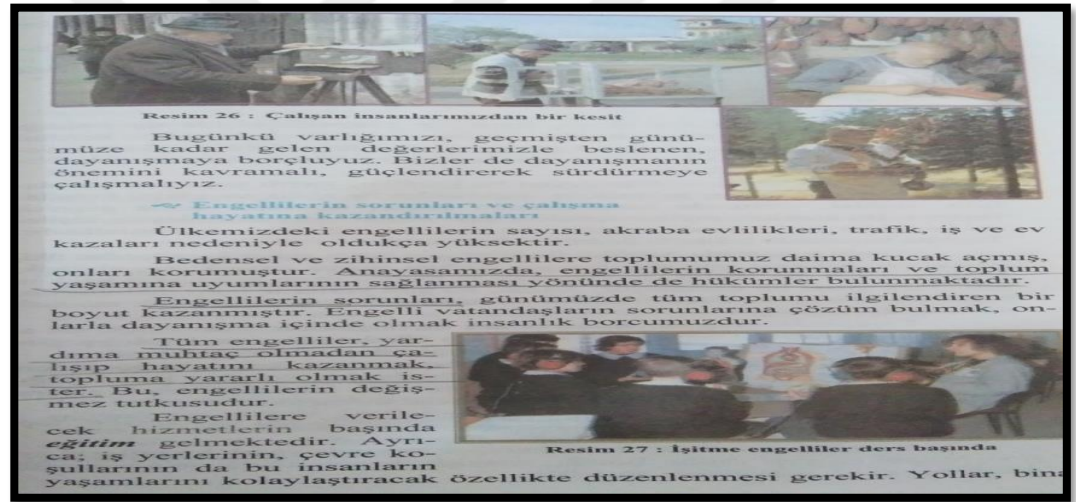
□ Amaç 29. "Dayanışmanın toplum hayatındaki önemini kavrayabilme".

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, *"Dayanışmanın toplum hayatındaki önemini kavrayabilme"* şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; "Toplum hayatında sevgi, saygı, iş birliği ve dayanışmanın önemi (Engellilerin de sorunları ve çalışma hayatına kazandırılmaları üzerinde durulacaktır)" şeklinde yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde (Bkz. Görsel, 9,10); dayanışmanın, toplumu oluşturan bireylerin duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması olarak tanım yapılmıştır. Toplum hayatı, insanların farklı işler yaparak birbirlerine yardım etmeleriyle başlamıştır. Dayanışma, muhtaç sahibi insanlara yardım etmektir. Millet; tasada, kıvançta aynı duyguları paylaştıkça güçlenir. Böyle olunca Milli birlik ve beraberliğin ortaya çıktığı gibi vurgulamalarla öğrencilerin toplum içinde birbirlerine dayanışma içinde olmaları öğretilmeye çalışılmıştır. Ayrıca toplum içinde bulunan engelli vatandaşlara yardım etmenin, onların ihtiyacının giderilmeye çalışılması ve haklarının korunması da toplumda dayanışmanın önemini ifade etmektedir. Etkinlik incelendiğinde, dayanışmanın toplumu oluşturan bireylerin duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda, birbirlerine karşılıklı olarak bağlanması olarak ifade edilmiştir. Toplumsal yaşam içinde bazı mesleklere yer verilerek dayanışma kavramının somutlaştırılması sağlanmıştır.

Görsel 9. "Toplum Hayatında Sevgi, Saygı, İş Birliği ve Dayanışmanın Önemi" Etkinliği

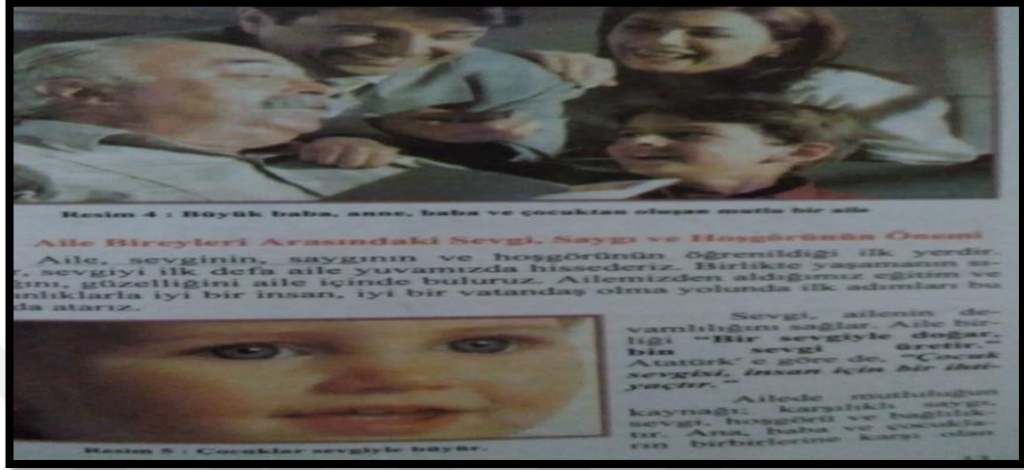

Görsel 10. "Toplum Hayatında Sevgi, Saygı, İş Birliği ve Dayanışmanın Önemi" Etkinliği

□ Amaç 3. "Aile bireyleri arasındaki sevgi, saygı ve hoşgörünün önemi".

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, "Aile bireyleri arasındaki sevgi, saygı ve hoşgörünün önemi" şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak yer verilmemiştir.

Etkinlik incelendiğinde; Ailenin, sevginin, saygının ve hoşgörünün öğrenildiği ilk yer olarak ifade edilmektedir. Sevginin, birlikte yaşamamanın, vatandaş olma yolunda ilk adımların aile içinde öğretildiği ifade edilmektedir (Bkz. Görsel, 11).

Görsel 11. "Aile Bireyleri Arasındaki Sevgi, Saygı ve Hoşgörünün Önemi" Etkinliği

❑ Amaç 5. "Toplumda ve çalışma hayatında Türk kadını".

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, "Toplumda ve çalışma hayatında Türk kadını" şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak yer verilmemiştir.

Etkinlik incelendiğinde; tarih boyunca Türk kadınının, Türk erkeği ile birlikte yan yana, omuz omuza çarpıştığı; vatanın ve milletin kurtuluşu, bağımsızlığı ve mutluluğu için her zaman özveriyle çalıştığı ifade edilmektedir. Bu nedendir ki Türk kadınının hem aile hayatında hem de toplum hayatında yüce bir yere sahip olduğu ifade edilmektedir (Bkz. Görsel, 12). Ayrıca etkinlikte, bir yolun karşısına geçmeye çalışan yaşlı bir insana ve iki çocuğa yardım eden bir kadın polisin olduğu görülmektedir. Etkinliğin devamı incelendiğinde geçmişten günümüze Türk kadınının toplumdaki yeri, her zaman önemli olduğu, ailesiz bir toplum düşünülmemeyeceği gibi kadının olmadığı bir aile yaşamı ve toplumda düşünülmemeyeceği ifade edilmiştir. Devamında Atatürk'ün Türk kadınına karşı daima büyük bir saygı duyduğu, Cumhuriyet Döneminde kadınlara seçme ve seçilme vb. haklar verilerek kadın erkek eşitliğinin sağlanmaya çalışıldığının vurgulanması çokkültürlülüğe uygun etkinlik olduğu söylenebilir.

Görsel 12. "Toplum ve Çalışma Hayatında Türk Kadınının Yeri" Etkinliği

4.1.2.2 "Tarih, ilk yurdumuz ve tarihte anadolu" ünitesi

Yukarıda belirtildiği üzere bu ünite de sosyal bilgiler programında sadece 15 numaralı amaçta çokkültürlü eğitim olgusuna yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyindeki ders kitabı incelendiğinde 15 numaralı amaçtaki çokkültürlü eğitim vurgusunun kitaba da yansdığı tespit edilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren amaçlarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

□ Amaç 15. "Tarihi eserleri korumanın önemini kavrayabilme".

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, "Tarihi eserleri korumanın önemini kavrayabilme" şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; "Tarihi eserleri korumanın önemini kavrayabilme" olarak yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; Türkiye'nin eski eserlerin bolluğu, güzelliği, iyi korunmuşluğu ve özellikle çeşitliliği bakımından dünyada en ön sıralarda gelen ülkelerden olduğu bahsedilmektedir. Yabancı turistlerin yurdumuza eski eserleri görmek için geldiklerinin bunun için de Anadolu insanının bu eski kültür öğelerinin korumasının önemine değinilmiştir. Türkiye'nin eski eserlerin bolluğu, güzelliği, iyi korunmuşluğu ve özellikle çeşitliliği bakımından önde yer alan ülkeler olduğuna yer

verilmiş, yabancı turistlerin yurdumuza eski eserlerimizi görmek için gelindiğine yer verilmiştir. Devamında Frigya Kralı Midas, Lidya Kralı Krezüs, Kleopatra vb. tarihi örneklere yer verilmesi etkinliğin amaca ve çokkültürlülüğe uygun olduğu söylenebilir (Bkz. Görsel, 13).

Görsel 13. “Din ve İnanış ile Sosyal ve Ekonomik Hayat” Etkinliği

1. Sınıf düzeyinde çokkültürlü eğitime yer veren ünitelerin çokkültürlülük temaları incelendiğinde; “Okul ve Toplum Hayatı” ünitesinde aile kültürü, farklı cinsiyet, farklı değerlerin olması bir zenginliktir gibi temalara yer verilmiştir. “Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu” ünitesinde farklı tarihler, insanların yaşadığı coğrafyanın farklılığı gibi temalara yer verilmiştir.

4.1.3 1998 Tarihli 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi

Bu başlık altında 1998 tarihli 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında çokkültürlü eğitime doğrudan ve dolaylı olarak yer verme durumu incelenmiştir. 5. sınıf düzeyinde yer alan tüm ünitelerde, ders kitabı merkezli olarak

çokkültürlü eğitim konusuna ver verilme durumu aşağıdaki tabloda (Tablo 3) verilmiştir.

Tablo 3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üniteleri ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük

Çokkültürlülük	5. Sınıf Üniteleri											
	Vatan ve Millet			Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk			Güzel Yurdumuz Türkiye			İslamiyet'in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler		
	A.S.	D.S	Oran	A.S.	D.S	Oran	A.S.	D.S	Oran	A.S.	D.S	Oran
	7	12	11	12	39	36	31	62	33	12	21	20
Doğrudan	3			1			-					-
Dolaylı	1			-			-					-
Toplam	4			1			-					-
Amaç/Çokkültürlülük	4/7			~1			0					0

Kaynak: Kocaoluk, 1999: 697

Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan üniteler çokkültürlülük bakımından incelendiğinde, “*Vatan ve Millet*” ünitesinde yer alan 7 amaçtan 4 amacın (3, 4, 6 ve 7); “*Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde ise 12 amaçtan 1 amacın (9) çokkültürlü eğitim konusuyla ilgili olduğu tespit edilirken; “*Güzel Yurdumuz Türkiye*” ve “*İslamiyet'in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler*” ünitelerde ise çokkültürlülük konusuna yer verilmediği görülmüştür.

Bu amaçlardan “*Vatan ve Millet*” ünitesinde yer alan 3 amacın (3, 4 ve 6) doğrudan çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu, 1 amacın (7) ise dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde 9. amacın doğrudan çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu görülmüştür. 5. sınıf düzeyi genel olarak değerlendirildiğinde 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 2 ünitenin ve bu ünitelerdeki 19 amaç içinde 5 amacın çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Aşağıda bu amaçların çokkültürlü eğitim ile bağlantılarını gösteren açıklamalara yer verilmiştir.

4.1.3.1.“Vatan ve Millet” Ünitesi

Yukarıda belirtildiği üzere bu ünite sosyal bilgiler dersi öğretiminde; 3, 4, 6 ve 7 numaralı amaçlar bağlamında çokkültürlü eğitim olgusuna yer verilmiştir. 3 numaralı amaçta program ve ders kitabının her ikisinde de yer verilirken 4, 6 ve 7 amaçlara

sadece programda yer verilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren amaçlarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

□ Amaç 3. “Milleti oluşturan öğeler bilgisi”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Milleti oluşturan öğeler bilgisi*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; “Milleti oluşturan öğeler olarak; Dil birliği, Tarih birliği, Yurt birliği, Kültür birliği ve Ülkü birliği” olarak verilmiştir. Etkinlik incelendiğinde; *Genel* olarak Türkiye devleti bünyesinde yaşayan insanların birlik ve beraberlik içinde yaşamalarına vurgu yapılmıştır. Özellikle Kültür birliği öğesinde konukseverlik, düşkünlere yardım etme gibi gelenek ve göreneklerimiz, inançlarımız, ibadetlerimiz ve bayramlarımızın kültürel zenginlik olarak ifade edilmiştir. Ders kitabında da farklı yörelere ait görsellere yer verilmiştir (Bkz. Görsel, 14).

Görsel 14. “Milleti Oluşturan Öğeler” Etkinliği

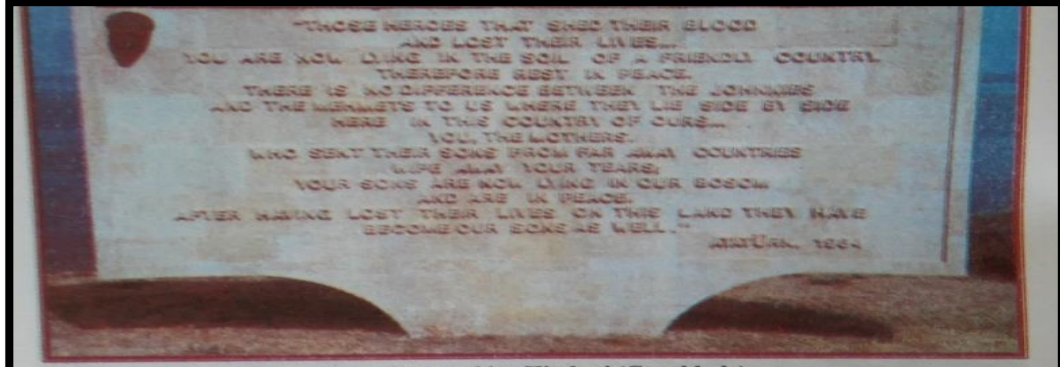
□ Amaç 4. “Millet sevgisinin önemini kavrayabilme”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Millet sevgisinin önemini kavrayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak yer verilmemiştir. Etkinlik incelendiğinde; insanları mutlu kılmanın yolunun onları birbirine yakınlaştırmak ve birbirine sevmek olarak verilmiştir. İnsanlar arasındaki bağı her şeyden önce millet

sevgisinin sağlanacağı konusuna vurgu yapılmıştır. Atatürk'ün de sözüne yer verilerek insanın hem kendi milletini sevmesi hem de diğer milletleri sevmesi gerektiği belirtilmiştir. Onların da milli değerlerine, dini duygularına, gelenek ve göreneklerine karşı saygı duyulması gerektiği dile getirilmiştir. Çanakkale savaşında bize karşı savaşan askerlerin Atatürk'ün *“Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra, artık bizim çocuklarımız olmuştur”* sözüne yer vererek tüm insanların başta gelen görevinin insan sevgisi olduğu vurgusunda bulunulmuştur (Bkz. Görsel, 15,16).

Görsel 15. “Millet Sevgisi” Etkinliği

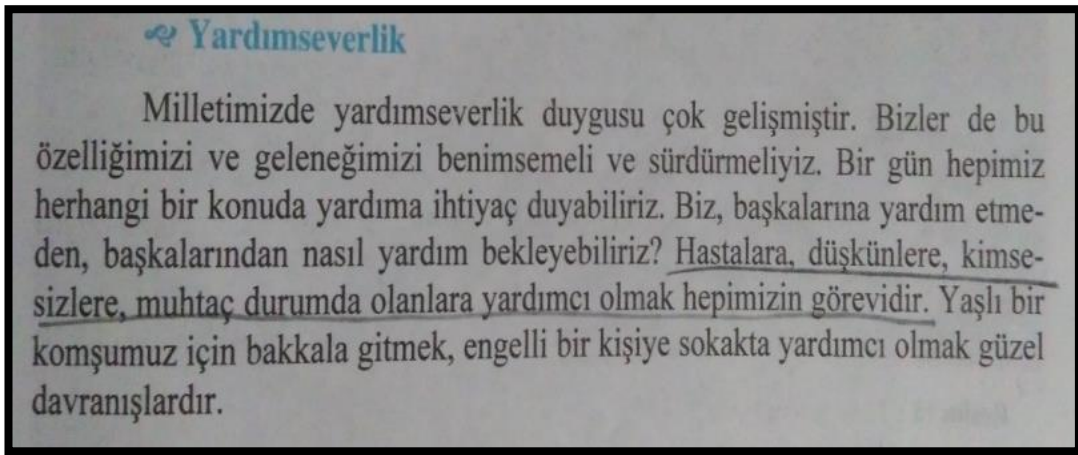
Resim 7 : Anzaklar Kitabesi (Çanakkale)

canlarını verdikten sonra, artık bizim çocuklarımız olmuşlardır.” demiştir. Böylece eski düşmanlıkları, ölümsüz dostluğa çevirmiştir. Sonuç olarak, tüm insanların başta gelen görevi milletini sevmektir. Hiçbir sevgi, millet sevgisinin üzerinde değildir.

Görsel 16. “Millet Sevgisi” Etkinliği

❑ Amaç 6. “Vatanını ve milletini seven bir kişiliğe sahip oluş”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Vatanını ve milletini seven bir kişiliğe sahip oluş*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak yer verilmemiştir. Etkinlik incelendiğinde; Türk milletinin yardımsever bir millet olduğu ve bu özelliğimizin devam etmemiz gerektiği vurgulanmaktadır. Hastalara, düşkünlere, kimsesizlere, muhtaç durumda olanlara yardımcı olmak hepimizin görevi olarak ifade edilmiştir (Bkz. Görsel, 17).

Görsel 17. “Yardımseverlik” Etkinliği

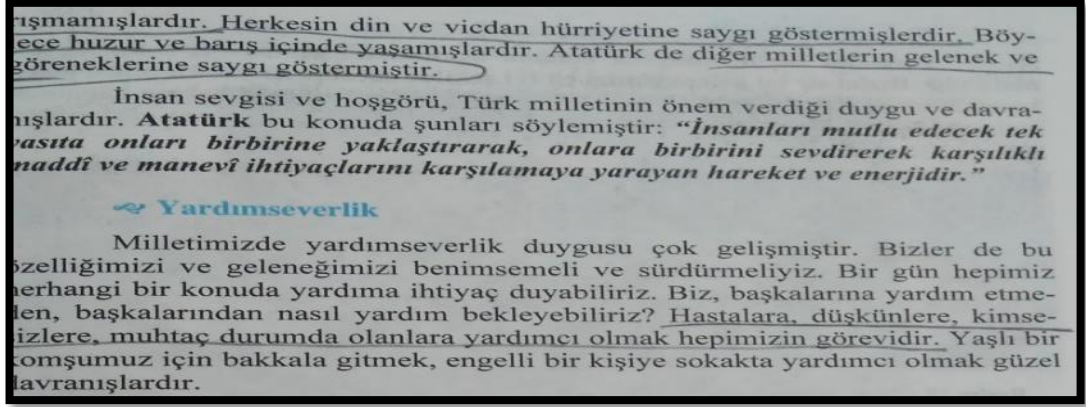
❑ **Amaç 7. “Vatanın birliği ve bütünlüğü için özveride bulunma bilincine sahip oluş”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Vatanın birliği ve bütünlüğü için özveride bulunma bilincine sahip oluş*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak yer verilmemiştir.

Etkinlik incelendiğinde; vatanını seven bir kişilikte nelerin olması gerektiği vurgulanmıştır. Bunlar; çalışkanlık, doğruluk, hoşgörülü olmak, yardımseverlik, cesaret, konukseverlik ve küçüklere sevgi büyüklere saygı olarak verilmiştir. Özellikle hoşgörülü olmak bölümünde bizim gibi düşünmeyen, bizim gibi davranmayan birçok kişi ile karşılaştığımızın, onların dini inançları, gelenek ve görenekleri farklı olabileceği, bizlerin de bu gibi durumlarda onlara saygı gösterip hoşgörülü olmamız gerektiği vurgulanmıştır. Yardımseverlik bölümünde, hastalara düşkünlere, kimsesizlere, muhtaç durumda olanlara yardım etmemiz gerektiği vurgulanmıştır (Bkz. Görsel, 18,19).

Görsel 18. “Hoşgörülü Olmak ve Yardımseverlik” Etkinliği

Görsel 19. “Hoşgörülü Olmak ve Yardımseverlik” Etkinliği

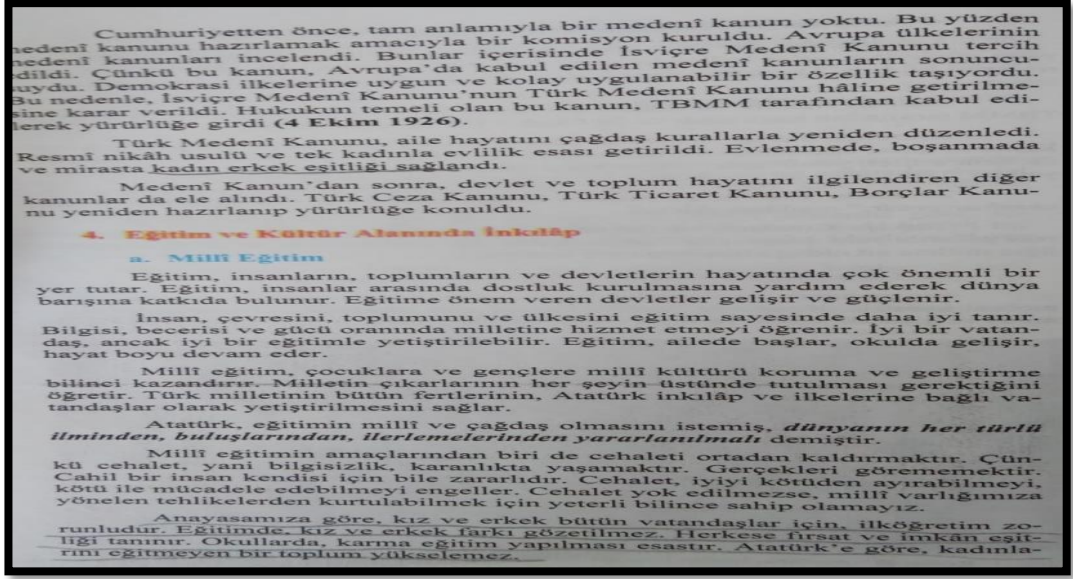
4.1.3.2. “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk” Ünitesi

Yukarıda belirtildiği üzere bu ünite de sosyal bilgiler dersi öğretiminde 9 numaralı amaçta çokkültürlülük olgusuna yer verilmiştir. 9 numaralı amaç program ve ders kitabının her ikisinde de yer verilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren amaçla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

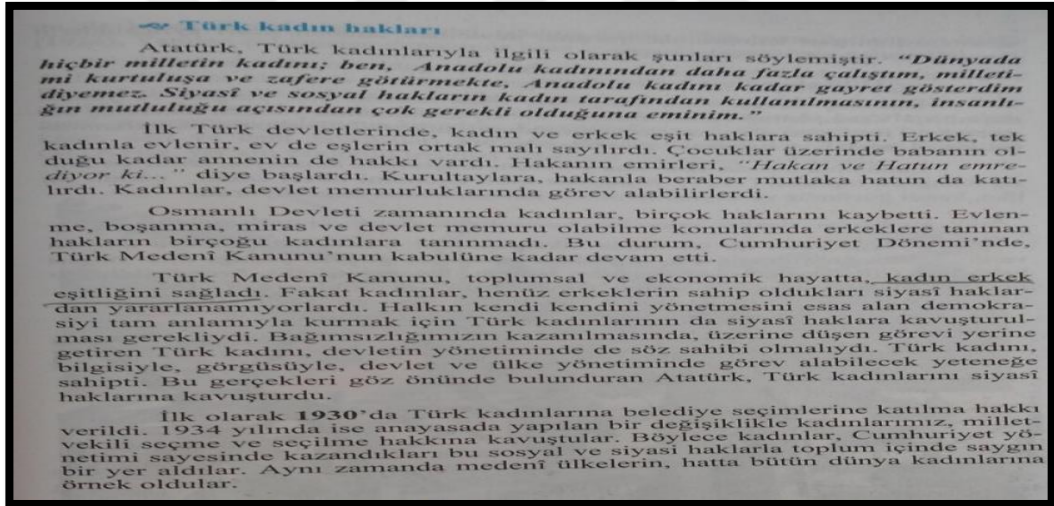
□ Amaç 9. “Türk inkılabı ile ilgili sınıflamalar bilgisi”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Türk inkılabı ile ilgili sınıflamalar bilgisi*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; “toplumsal alanda inkılap (kıyafette değişiklik, takvim, saat ve ölçülerde değişiklik, soyadı kanunu, Türk kadın hakları)” şeklinde yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; Kurtuluş savaşı sonrası yeni kurulan Türkiye devletinin devlet yönetiminde ve toplumda yapılan inkılaplara yer verilmiştir. Siyasi, hukuk, eğitim, kültür, toplumsal ve ekonomik alanda yapılan inkılaplara yer verilmiştir (Bkz. Görsel, 20,21). Özellikle hukuk alanında yapılan medeni kanun ile birlikte kanunlar önünde kadın erkek eşitliğinin sağlanması, eğitim ve kültür alanında yapılan inkılaplarla kız ve erkek bütün vatandaşlar için ilköğretimin fırsat ve imkân eşitliği ilkesi ile zorunlu olduğuna değinilmiş, toplumsal alanda yapılan inkılaplarda Türk kadınına verilen haklara değinilmiştir.

Görsel 20. "Eğitim ve Kültür Alanında İnkılap" Etkinliği

Görsel 21. "Toplumsal Alanda İnkılap" Etkinliği

2. Sınıf kademesinde çokkültürlülüğe yer verilen ünitelerin temaları incelendiğinde; "Vatan ve Millet" ünitesinde; Kültür farklılığı ve çeşitliliği, gelenek ve görenek farklılığı, inanç özgürlüğü, farklı yaşam tarzı, kültürel miras temaları ile ilgilidir. "Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk" ünitesinde; cinsiyet farklılığı, farklı yaşam tarzı, eşitlik temalarına yer verilmiştir.

4.1.4 1998 Tarihli 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi

Bu başlık altında 1998 tarihli 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında çokkültürlü eğitime doğrudan ve dolaylı olarak yer verme durumu incelenmiştir. 6. sınıf düzeyinde yer alan tüm ünitelerde, ders kitabı merkezli olarak çokkültürlü eğitim konusuna yer verilme durumu aşağıdaki tabloda (Tablo 4) verilmiştir.

Tablo 4. 1998 Tarihli 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üniteleri ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük

Çokkültürlülük	6. Sınıf Üniteleri																	
	Demokratik Hayat			Coğrafya ve Dünyamız			Türkiye Tarihi			Moğollar ve Diğer Türk Devletleri			Türkiye'miz			Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu		
	A. S.	D. S.	Oran	A. S.	D. S.	Oran	A. S.	D. S.	Oran	A. S.	D. S.	Oran	A. S.	D. S.	Oran	A. S.	D. S.	Oran
	23	18	17	18	18	17	14	18	17	6	12	11	32	21	19	14	21	19
Doğrudan			7			1			-						-			3
Dolaylı			4			2			-						-			-
Toplam			11			3			-						-			3
Amaç/Çokkültürlülük			~ 1/2			~1/6			0				0					~1/8

Kaynak: Kocaoluk, 1999: 701

Altıncı sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan üniteler çokkültürlülük bakımından incelendiğinde, “*Demokratik Hayat*” ünitesinde yer alan 23 amaçtan 11 amacın (2, 4, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16,); “*Coğrafya ve Dünyamız*” ünitesinden 18 amaçtan 3 amacın (16,17 ve 18); “*Türkiye'miz*” ünitesinde yer alan 32 amaçtan 3 amacın (7, 8 ve 31) çokkültürlü eğitim konusuyla ilgili olduğu tespit edilirken; “*Türkiye Tarihi*”, “*Moğollar ve Diğer Türk Devletleri*” ve “*Osmanlı Devletinin Kuruluşu*” ünitelerde ise çokkültürlü eğitim konusuna yer verilmediği görülmüştür.

Bu amaçlardan “*Demokratik Hayat*” ünitesinde 7 amacın (2, 5, 11, 13, 14, 15, 16) doğrudan ilgili olduğu, 4 amacın (4, 7, 8, 12) çokkültürlülük ile dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Coğrafya ve Dünyamız*” ünitesinde 1 amacın (17) doğrudan ilgili olduğu, 2 amacın (16 ve 18) dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Türkiye’imiz*” ünitesinde 3 amacın (7, 8 ve 31) doğrudan ilgili olduğu tespit edilmiştir. 6. sınıf düzeyi genel olarak değerlendirildiğinde 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 3 ünitenin ve bu ünitelerdeki 73 amaçtan 17 amacın çokkültürlülük ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

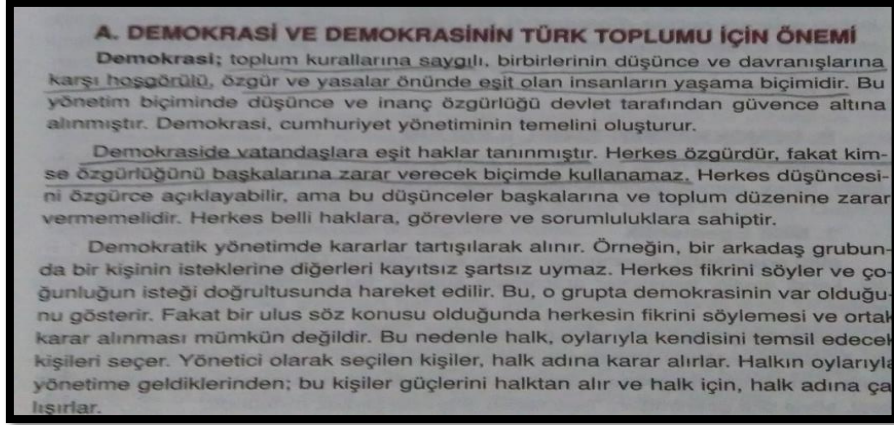
4.1.4.1 “Demokratik hayat” ünitesi

Yukarıda belirtildiği üzere bu ünite de sosyal bilgiler dersi öğretiminde; 2, 4, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15 ve 16 numaralı amaçlar bağlamında çokkültürlü eğitim olgusuna yer verilmiştir. 2, 5, 7, 11, 12, 13, 14 ve 16 numaralı amaçlarda program ve ders kitabının her ikisinde de yer verilirken; 4, 8 ve 15 numaralı amaçlara sadece programda yer verilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren amaçlarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

□ Amaç 2. “Demokrasinin önemini kavrayabilme”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Demokrasinin önemini kavrayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; “*demokrasi ve demokrasinin Türk toplumu için önemi*” şeklinde yer verilmiştir.

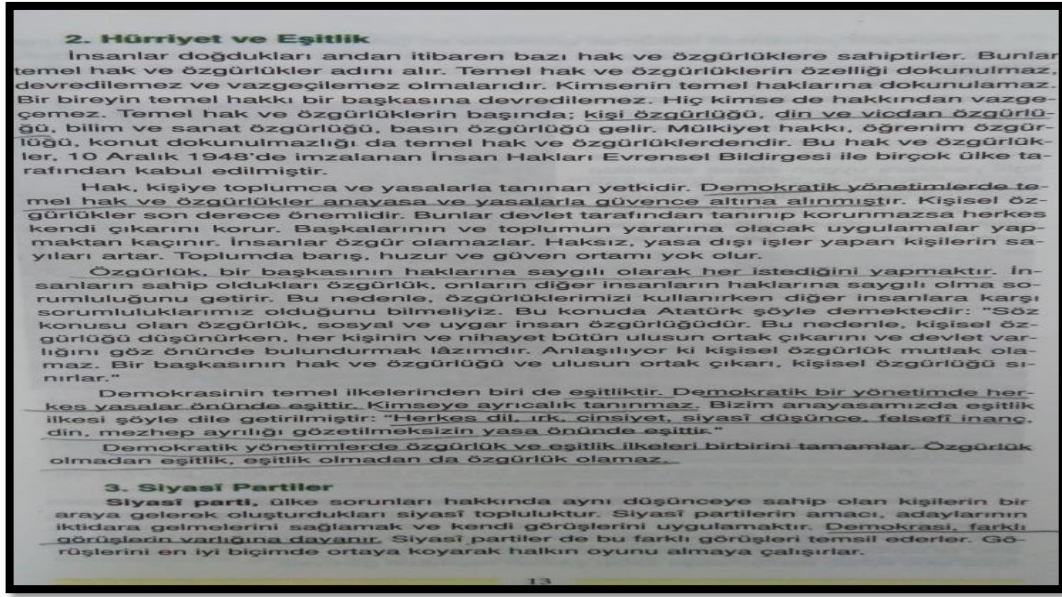
Etkinlik incelendiğinde; demokrasi kavramının ve demokratik yönetim biçiminin önemi üzerinde durmaktadır. Demokrasinin; bireylerin birbirlerinin düşünce ve davranışlarına karşı hoşgörülü, yasalar önünde herkesin eşit olduğuna vurgulamalar yapılmıştır (Bkz. Görsel, 22).

Görsel 22. “Demokrasi ve Demokrasinin Türk Toplumunu İçin Önemi” Etkinliği

□ Amaç 4. “Demokrasinin temel ilkelerinin kavrayabilme”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Demokrasinin temel ilkelerinin kavrayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak yer verilmemiştir. Etkinlik incelendiğinde; demokrasinin temel kavramları olan, milli egemenlik, hürriyet ve eşitlik, siyasi partilerin ne ifade ettikleri üzerinde durulmuştur. Milli egemenlik ilkesi gereği tüm ulusun yani fark gözetmeksizin herkesin eşit oy kullanarak yönetimde söz sahibi olması, hürriyet ve eşitlik ilkesinde; temel hak ve özgürlüklerin dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez olduğu, herkesin yasalar önünde eşit olduğu vurgulanmıştır (Bkz. Görsel, 23).

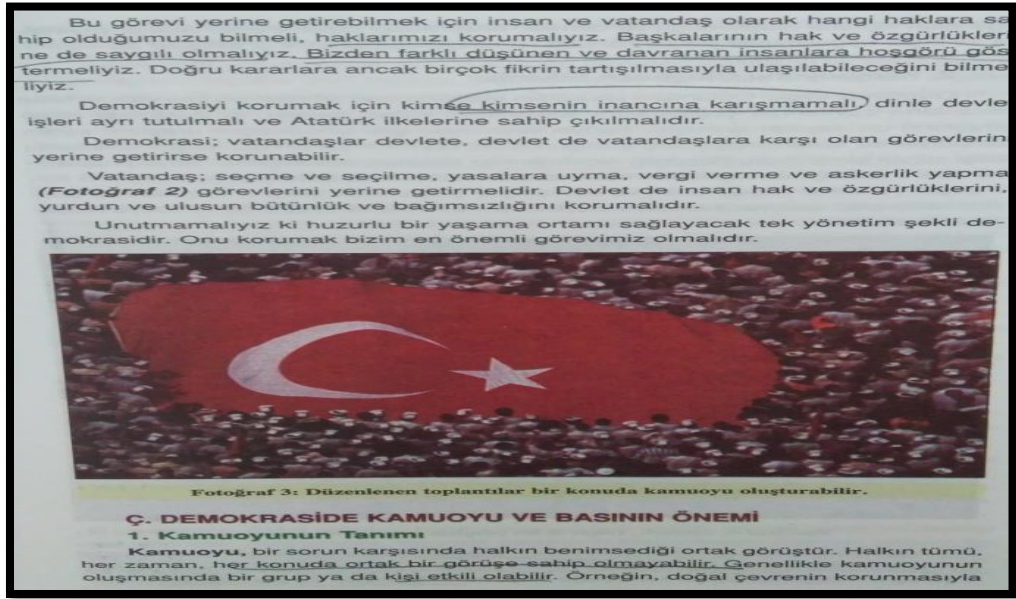

Görsel 23. "Hürriyet ve Eşitlik" Etkinliği

❑ **Amaç 5. "Demokrasinin korunmasında bireylere düşen görevler bilgisi".**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, "*Demokrasinin korunmasında bireylere düşen görevler bilgisi*" şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; "Demokrasinin korunmasında bireylere düşen görevler" şeklinde başlık olarak yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; demokratik yönetim sisteminin devam etmesi için bireylere düşen görevler ifade edilmiştir (Bkz. Görsel, 24). Özgür ve eşit bir yönetim için demokrasinin korunması gerekir. Bunun için; haklarımızı korumak, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duymak, bizden farklı düşünen ve davranan insanlara hoşgörü göstermek, kimsenin inancına karışmamak gibi görevler ifade edilmiştir.

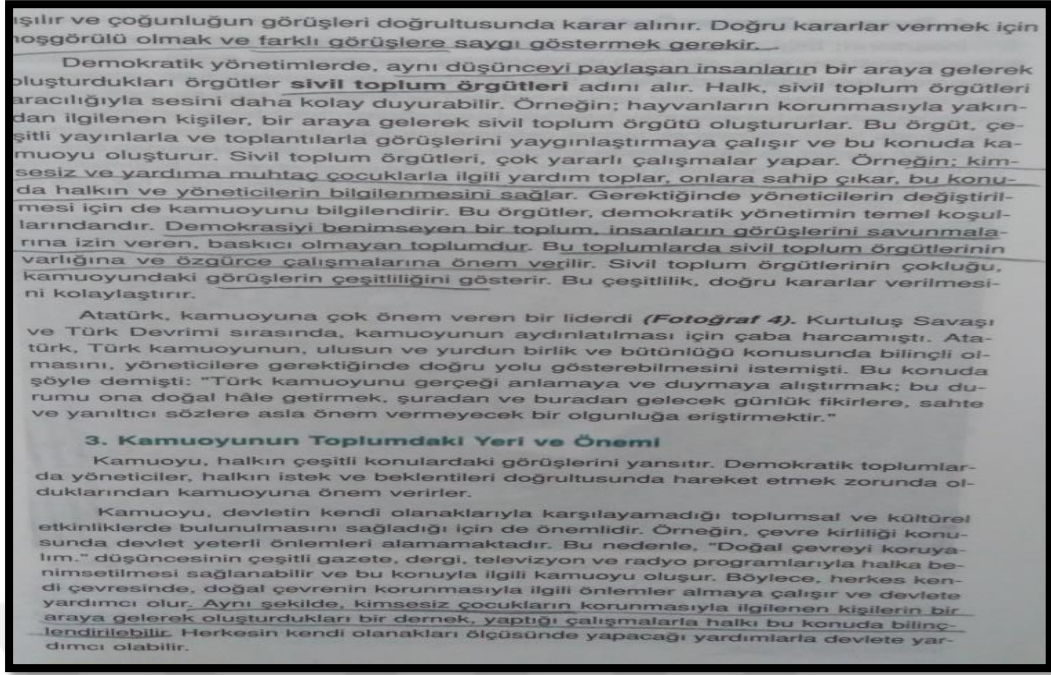

Görsel 24. “Demokrasinin Korunmasında Bireylere Düşen Görevler” Etkinliği

❑ Amaç 6. “Kamuoyunu oluşturan etkenler bilgisi”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Kamuoyunu oluşturan etkenler bilgisi*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “Kamuoyunu oluşturan etkenler bilgisi (Sivil toplum örgütlerinin oluşumu vurgulanacaktır)” şeklinde yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; kamuoyu kavramının tanımı, işlevi, özellikleri ve kamuoyu ile basının önemi üstünde durulmuştur. Kamuoyunda halk her zaman, her konuda ortak bir görüşe sahip olmayabilir. Demokraside ne kadar farklı görüş savunuluyorsa, demokrasinin gerekleri o kadar yerine getirilmiş sayılır. Demokrasi bu farklı görüşlerin özgürce ortaya konulduğu yönetim biçimidir. Doğru karar almak için hoşgörü ve farklı görüşlere saygı göstermek gerekir. Kamuoyu da toplumda farklılıkların ifade edildiği kavram olarak vurgulanmıştır (Bkz. Görsel, 25).

Görsel 25. "Kamuoyunu Oluşturan Etkenler" Etkinliği

❑ Amaç 7. "Eğitim ve demokrasi arasındaki ilişkiyi kavrayabilme".

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, "Eğitim ve demokrasi arasındaki ilişkiyi kavrayabilme" şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; "Eğitim ve demokrasi ilişkisi (Öğrencilerin okulda demokratik davranış kazanmalarına önem verilecektir, özellikle birbirlerinin görüş ve düşüncelerine karşı anlayışlı ve saygılı olmaları sağlanmaya çalışılacaktır)" şeklinde yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; Eğitimin, kişinin iyi bir insan, iyi bir vatandaş olarak yetişmesi amacıyla yapılan çalışmaların bütünüdür. Eğitimin; toplumsal, ekonomik ve siyasi işlevleri olduğu ifade edilmiştir. Özellikle siyasi işlevde demokrasinin temel ilkelerine saygılı, haklarını bilen kişiler olarak yetiştirilmesi ifade edilmiştir (Bkz. Görsel, 26).

❑ Amaç 8. "Eğitimde demokrasinin önemini kavrayabilme".

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, "Eğitimde demokrasinin önemini kavrayabilme" şeklinde yer verilirken ders kitabında konu olarak yer verilmemiştir. Etkinlik incelendiğinde; demokrasi eğitiminin, eğitimimizin temel ilkesi olarak ifade

edilmiştir. Demokratik toplum düzeninin oluşması için önce ailenin sonra da okulların önemli görevleri olduğu vurgulanmıştır (Bkz. Görsel, 26).

Görsel 26. “Eğitim ve Demokrasi İlişkisi” Etkinliği

❑ Amaç 11. “Toplumsal yardımlaşmanın önemini kavrayabilme”.

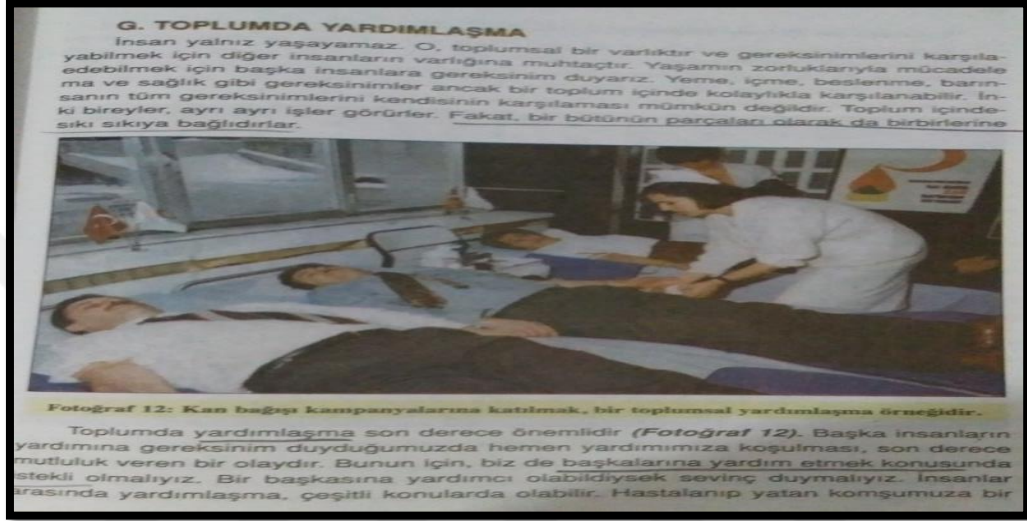
Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Toplumsal yardımlaşmanın önemini kavrayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “doku ve organ bağışının önemi, insanın toplumsal bir varlık olduğu, gereksinimleri olduğu ve bu gereksinimlerin de karşılanması için toplumda yardımlaşma ve dayanışmanın önemi” şeklinde yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; Toplum içinde bireyler ayrı ayrı işler görse de aslında bir bütünün parçası olduğu vurgulanmıştır (Bkz. Görsel, 27). Ayrıca doku ve organ bağışı ile birçok insanın yaşama dönmesini sağlamak, doğal afetlerde insanların birbirine yardımlaşma ve dayanışma içinde olmasına vurgu yapılmıştır.

❑ Amaç 12. “Başkalarına yardım etmeye istekli oluş”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Başkalarına yardım etmeye istekli oluş*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “yardımlaşma ve

dayanışmanın önemi, bireyin toplumsal bir varlık olarak gücü yettiğinde maddi ve manevi olarak başkalarına yardım etmeye istekli olacağı” şeklinde yer verilmiştir. Etkinlik incelendiğinde; Hasta bir komşuya yemek götürmek, muhtaçlara destek olmak, yardım derneğine üye olmak gibi davranışlar toplumda birlik ve beraberlik oluşmasını sağladığına yer verilmiştir (Bkz. Görsel, 27).

Görsel 27. “Toplumda Yardımlaşma” Etkinliği

❑ **Amaç 13. “Çocuk hakları bilgisi”.**

“Kim demiş çocuk küçük bir şeydir?

Bir çocuk belki en büyük şeydir”.

Dizeleri ile çocukların ve çocuk haklarının önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Çocuk hakları bilgisi” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “çocuk sağlığının ve kimsesiz çocukların korunması” şeklinde yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; hem ülkemizde çocukların korunmasıyla ilgili Sosyal Hizmetler ve Çocuk Mahkemeleri Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve iş kanunu olduğu hem de Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin onaylandığı bilgisi verilmiştir (Bkz. Görsel, 28, 29, 30).

❑ **Amaç 14. “Çocukların korunmasının önemini kavrayabilme”.**

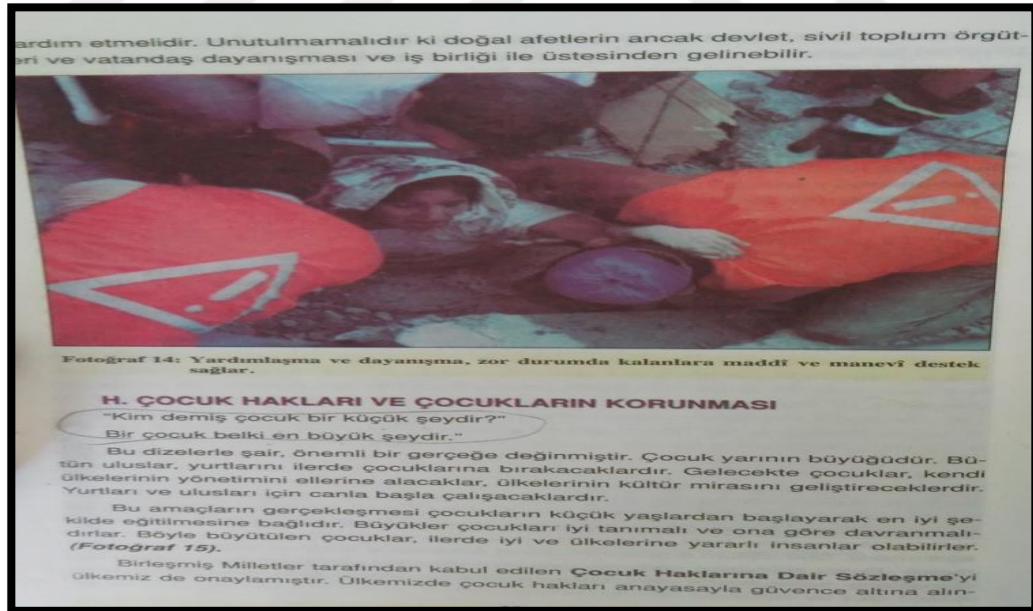
Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Çocukların korunmasının önemini kavrayabilme” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “zararlı yayınların çocuklara olumsuz etkileri üzerinde durulacaktır” şeklinde yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; Çocuklar, yarının büyüğü, geleceğin emanetçisi, ülkelerin mirasının devrini alacak kişiler olduğu ve bundan dolayı çocuklarla özellikle ilgilenilmesi üstünde durulmuştur (Bkz. Görsel, 28, 29, 30).

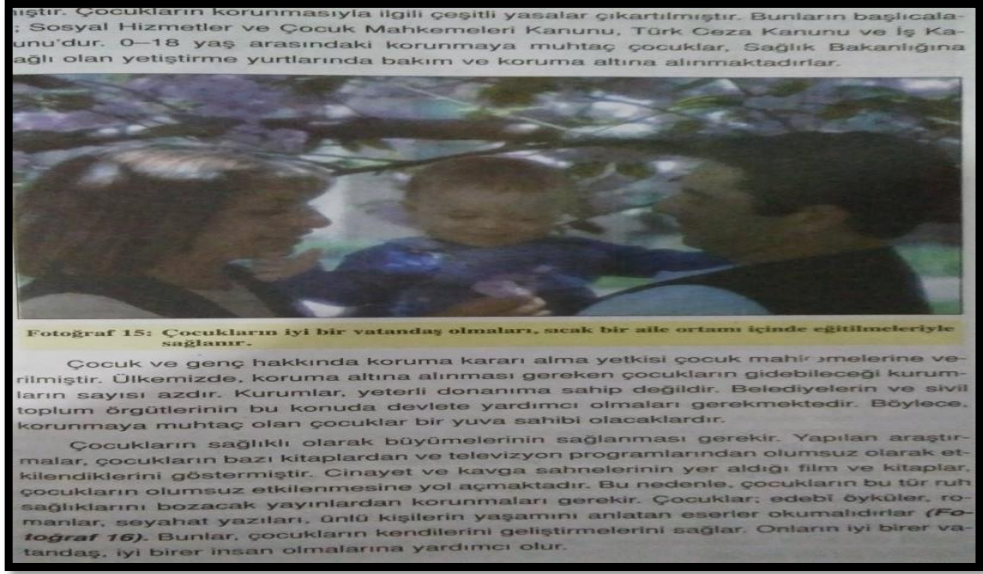
❑ Amaç 15. “Çocukların korunmasının önemini takdir ediş”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Çocukların korunmasının önemini takdir ediş” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “çocuk hakları ve çocukların korunması” şeklinde yer verilmiştir.

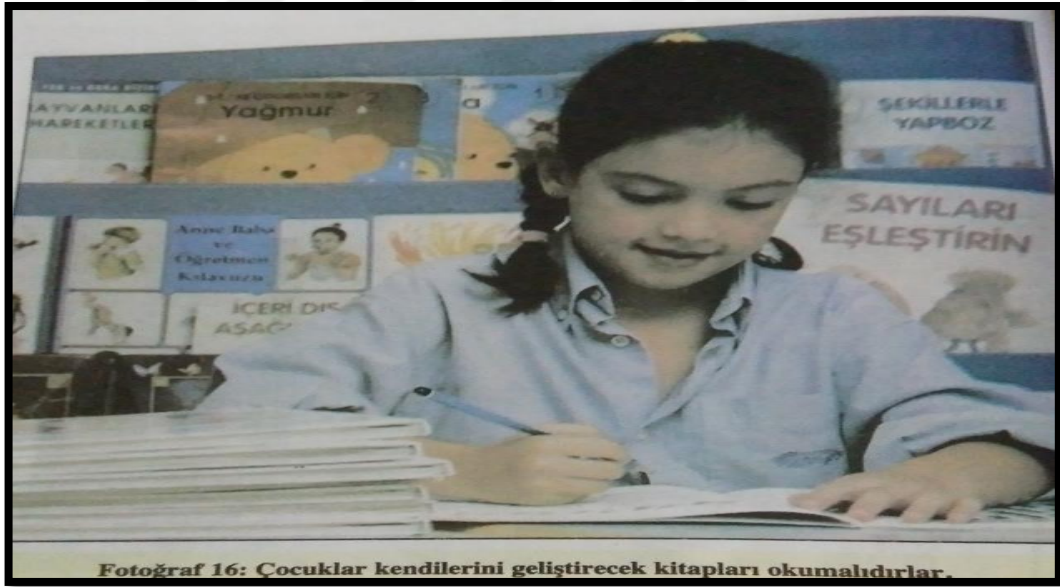
Etkinlik incelendiğinde; 0-18 yaş arasındaki korunmaya muhtaç çocukların Sağlık Bakanlığına bağlı olan yetiştirme yurtlarında bakım ve koruma altına alındığı ifade edilmiştir. Böylece korunmaya muhtaç olan çocuklar yuva sahibi olmuş olur (Bkz. Görsel, 28, 29, 30).

Görsel 28. “Çocuk Hakları ve Çocukların Korunması” Etkinliği

Görsel 29. “Çocuk Hakları ve Çocukların Korunması” Etkinliği

Görsel 30. “Çocuk Hakları ve Çocukların Korunması” Etkinliği

4.1.4.2“Coğrafya ve Dünyamız” Ünitesi

Yukarıda belirtildiği üzere bu ünite sosyal bilgiler dersi öğretiminde; 16, 17 ve 20 numaralı amaçlar bağlamında çokkültürlü eğitim olgusuna yer verilmiştir. 16 ve 20 numaralı amaçlarda program ve ders kitabının her ikisinde de yer verilirken; 17

numaralı amaca sadece programda yer verilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren amaçlarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

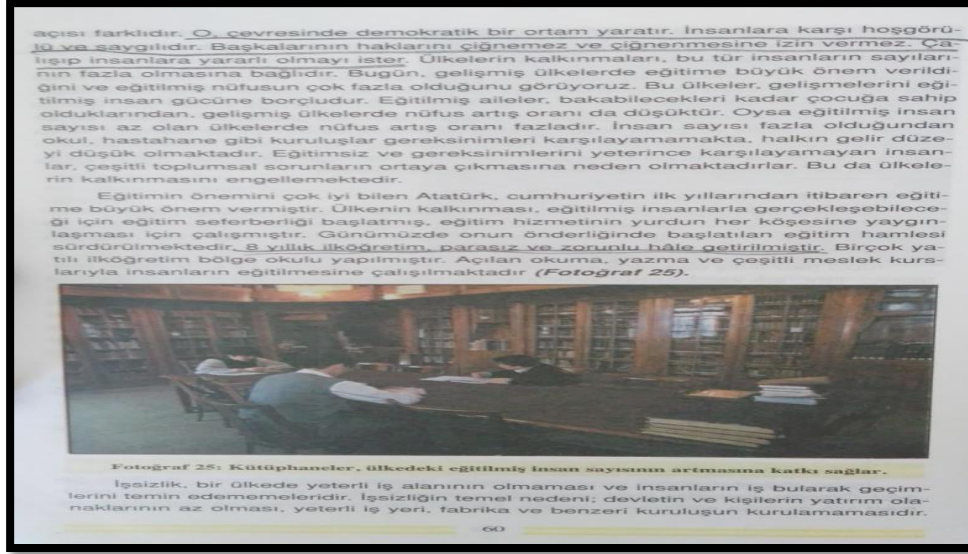
□ **Amaç 16. “Dünyamızda insanlığı etkileyen başlıca olaylar bilgisi”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Dünyamızda insanlığı etkileyen başlıca olaylar bilgisi*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “dünyamızda bazı toplumsal ve doğal olaylar, insan için önemli tehdit unsurları” şeklinde değinilmiştir. Bunlar; canlı türlerinin yok olması, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, savaş, açlık, israf, bulaşıcı hastalıklar ve eğitimsiz nüfus ve işsizlik. Etkinlik incelendiğinde; Özellikle savaş, açlık ve israf konu başlığında yaşanan olumsuzlukların masum insanların nasıl zarar gördüğü, eğitimsiz nüfus ve işsizlikte, toplumda eğitimin ne kadar önemli olduğu ve eğitimin yeteri kadar gerçekleşmediği toplumda hoşgörüsüzlüğün, saygısızlığın arttığı gibi konulara değinilmiştir (Bkz. Görsel, 31).

□ **Amaç 17. “Dünyamızda insanlığı etkileyen başlıca olayların önemini kavrayabilme”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Dünyamızda insanlığı etkileyen başlıca olayların önemini kavrayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak yer verilmemiştir.

Etkinlik incelendiğinde; dünyayı olumsuz etkileyen konular ve bunların önemi vurgulanmıştır (Bkz. Görsel, 31). Canlıların yok olması ve dengenin bozulması sonucu canlı varlıkların özellikle zarar gördüğü, savaş, açlık ve israf durumunda insanların yaşama haklarının elinden alındığı yani masum insanların hiçbir suçu yokken ölmelerine neden olduğuna değinilmiştir. Ayrıca dünya devletleri arasında dayanışma sağlanarak Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı tarafından yoksul ülkelere yardım yapıldığına değinilmiştir. Eğitimsiz nüfus ve işsizlik sorununun aşılması durumunda yani eğitim seviyesinin artması sonucunda demokratik bir ortamın oluşacağı, insanlar arasında hoşgörü ve saygının olacağı, başkalarının haklarının korunduğu ve çalışan insanların başka insanlara yardım edeceği vurgulanmıştır.

Görsel 31. “Eğitimsiz Nüfus ve İşsizlik” Etkinliği

❑ **Amaç 18. “20.yüzyılda bilim ve teknolojiye meydana gelen bazı önemli olayların insanlığa etkileri bilgisi”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “20.yüzyılda bilim ve teknolojiye meydana gelen bazı önemli olayların insanlığa etkileri bilgisi” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “Nükleer enerji, iletişim teknolojileri, uzayın keşfi, ulaşım teknolojileri, silahsızlanmaya gidilmesi, doku ve organ nakli” gibi konular ele alınmıştır.

Etkinlik incelendiğinde; 20.yüzyılda yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmelerin insanlığa nasıl hizmet ettiği, insanların refah ve bilgi düzeylerinin nasıl arttığına değinilmiştir. Özellikle yaşanan bu gelişmeler arasında organ ve doku nakli bizim için önem arz etmektedir. Organ ve doku nakli ile birlikte toplumda yardımlaşma ve dayanışmanın önemi vurgulanmıştır (Bkz. Görsel, 32).

Organ naklinde nakilleri yapılan organlar; böbrek, karaciğer, pankreas, retina (göz), kalp ve akciğerlerdir. Bu işlemin koşulları her ülkede yasalarla belirlenmiştir. Canlıdan organ nakli yapılabilmesi için kişinin; organ vermeyi istemesi, 18 yaşını doldurması ve aklî dengesinin yerinde olması gerekir. 18 yaşından küçük olanların anne ve babasından izin alınması zorunludur. Daha önce organ bağışında bulunmamış ve beyin ölümü gerçekleşenlerde ise yakınlarının izni alınmalıdır.

Organ bağışında bulunmak hasta olan insanlara can vermektir. Yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örneğidir. Ülkemizde ve dünyada birçok kişi sağlığına kavuşabilmek için gerekli olan organın bulunmasını beklemektedir. Bunlardan bazıları organ bulunamadığı için yaşamlarını kaybetmektedirler. Bu nedenle, organ bağışında bulunmalı ve çevremizdekileri de bu konuda uyarmalıyız.

Görsel 32. “Doku ve Organ Nakli” Etkinliği

4.1.4.3. “Türkiye’imiz” Ünitesi

Yukarıda belirtildiği üzere bu ünite de sosyal bilgiler dersi öğretiminde; 7, 8, 31 numaralı amaçlar bağlamında çokkültürlü eğitim olgusuna yer verilmiştir. 7 ve 31 numaralı amaçlarda program ve ders kitabının her ikisinde de yer verilirken, 8 numaralı amaca sadece programda yer verilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren amaçlarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

❑ Amaç 7. “Kırsal yerleşim yerlerinden kentlere göçün sonuçlarını kavrayabilme”.

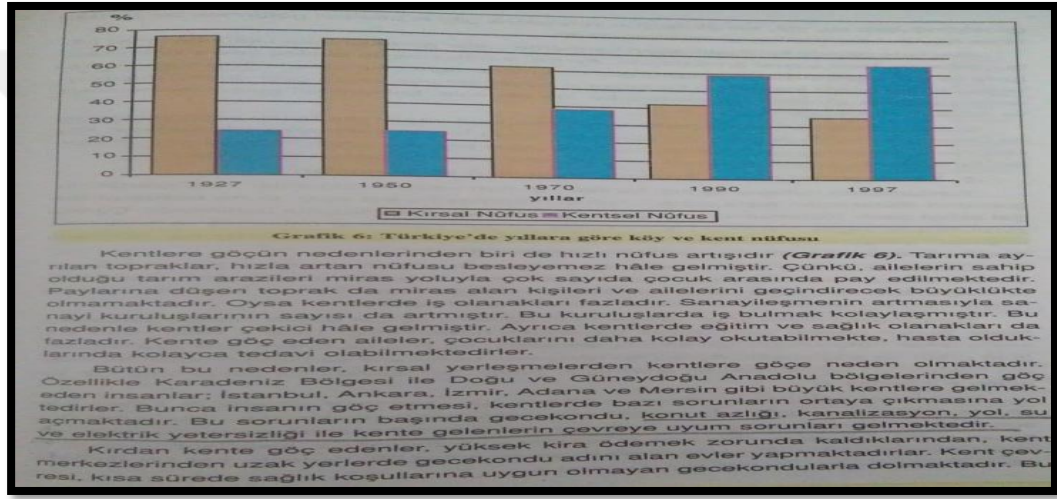
Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Kırsal yerleşim yerlerinden kentlere göçün sonuçlarını kavrayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “kırsal yerleşim yerlerinden kentlere göçün nedenleri ve sonuçları (özellikle çarpık kentleşme ve göç edenlerin kent yaşamına uyum sorunları üzerinde durulacaktır)” olarak yer verilmiştir.

Etkinlik incelendiğinde; Belirtilen nedenlerden dolayı insanların kendi memleketlerinden başka memleketlere göç etmesi ve göç ettikleri memlekette yaşanan sonuçlar üstünde durulmuştur. Örneğin kentlerde konut azlığı ya da pahalı olması nedeniyle yaşanan gecekondulaşma, kanalizasyon, yol, su gibi sıkıntıların yaşanması ve özellikle köyden kente göç eden insanların kente uyum sorunu yaşamaları. Bir nevi kent yaşamına uyum sağlayamamalarıdır. Çünkü köy kültürü ile kent yaşamının kültürü farklı olmaktadır (Bkz. Görsel, 33, 34).

❑ Amaç 8. “Kent yaşamına uyum kurallarının farkında oluş”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Kent yaşamına uyum kurallarının farkında oluş” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak yer verilmemiştir.

Etkinlik incelendiğinde; kente göç eden vatandaşların geldikleri yeni yerin kültürü ile uyumu vurgulanmıştır. Özellikle kırsal yörelerden kente gelen insanların kent yaşamına uyum sağlayamaması ülkemizde kentleşmenin yol açtığı bir sorun olarak karşımıza gelebileceği vurgulanmıştır. Köy kültürü ile yetişen insanlar, kent kültürüne uyum sağlayamamaktadır. Bu nedenle, çeşitli psikolojik ve toplumsal sorunların ortaya çıktığı vurgulanmıştır (Bakınız Görsel, 33, 34).

Görsel 33. “Kırsal Yerleşmelerden Kentlere Göçün Nedenleri ve Sonuçları” Etkinliği

gecekondulara su, yol, kanalizasyon ve elektrik gibi hizmetleri götürmek zor olmaktadır ve büyük harcamaları gerektirmektedir.

Göçlerle gitgide kalabalıklaşan kentlerde yollar gereksinimleri karşılayamaz hâle gelmekte, taşıt sayısı artmaktadır. Ayrıca; kentleşmeyle birlikte çevre kirlenmesi, içme ve kullanma suyu yetersizliği gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Kırsal yerleşmelerden kente gelen insanların bir kısmı iş bulamamakta ya da gelir düzeyi düşük işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle, beklentileri gerçekleşmemekte ve mutsuz olmaktadır.

Kırsal yörelerden kente gelen insanların kent yaşamına uyum sağlayamaması da ülkemizde kentleşmenin yol açtığı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Köy kültürüyle yetişmiş olan insanlar, kent kültürüne kolayca uyum sağlayamamaktadırlar. Bu nedenle, çeşitli psikolojik ve toplumsal sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Görsel 34. “Kırsal Yerleşmelerden Kentlere Göçün Nedenleri ve Sonuçları” Etkinliği

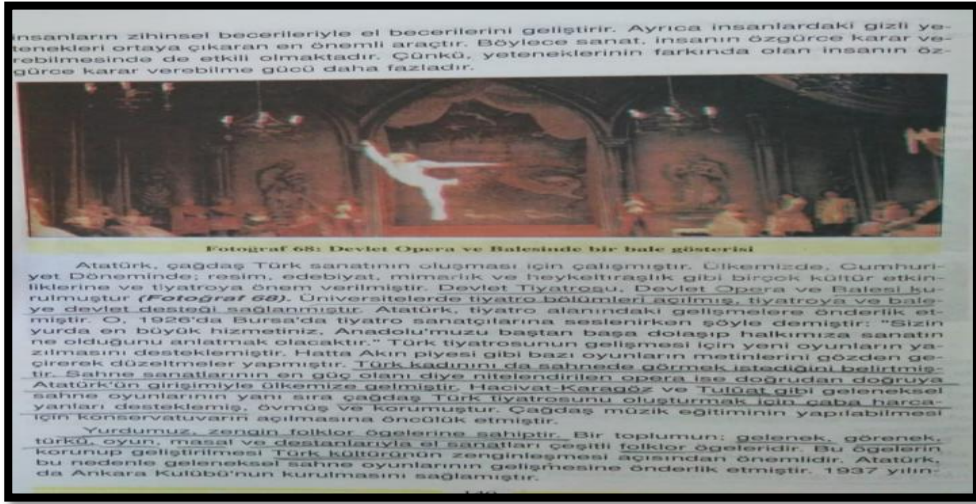
❑ **Amaç 31. “Sporun bir toplumun sağlıklı gelişmesindeki yerini ve önemini kavrayabilme”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Sporun bir toplumun sağlıklı gelişmesindeki yerini ve önemini kavrayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “Yurdumuzda spor, yurdumuzda eğitim, sanat ve spora önemi ve devletin bu önemden dolayı bunlara nasıl destek verdiği” şeklinde yer verilmiştir.

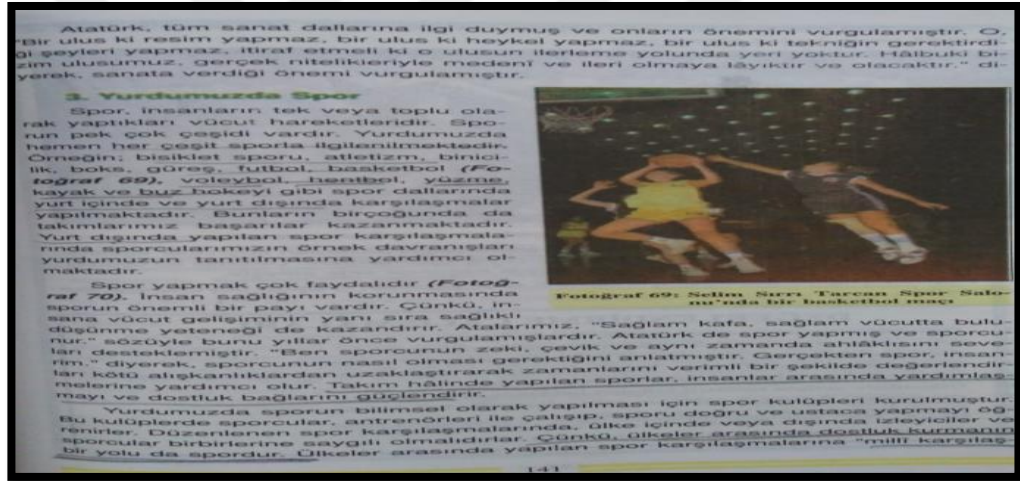
Etkinlik incelendiğinde; Türklerin tarih boyunca sanata önem verdiğine değinilmiştir. Ayrıca Atatürk’ün “*Hepiniz milletvekili olabilirsiniz, bakan olabilirsiniz, hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz, fakat sanatkâr olamazsınız*” sözüne yer verilerek sanatın önemine vurgu yapılmıştır. Sanatçıların ülkeler arasında kültür bağı kuran, dostluk ve sevgi taşıyan insanlar olduğu ifade edilmiştir. Ülkemizin hem zengin bir folklor öğelerine sahip olduğu hem de ülkemize getirilen opera, bale gibi sanatsal faaliyetlere yer verildiğine değinilmiştir (Bkz. Görsel 35, 36, 37).

Görsel 35. “Yurdumuzda Sanat” Etkinliği

Görsel 36. "Yurdumuzda Sanat" Etkinliği

Görsel 37. "Yurdumuzda Spor" Etkinliği

3. Sınıf kademesinde çokkültürlü eğitim konusuna yer veren ünitelerin çokkültürlülük temaları incelendiğinde; "Demokratik Hayat" ünitesinde farklı kültüre sahip insanların olması, çok fazla kültürün bir arada olması, her toplumun kendi değer yarısı vardır, ekonomik seviyenin farklı olması temalarına yer verilmiştir. "Coğrafya ve Dünyamız" ünitesinde dayanışma, yardımlaşma, farklı ekonomik seviye, barış temalarına yer verilmiştir. "Türkiye'miz" ünitesinde kültür farklılığı ve çeşitliliği, gelenek ve görenek farklılığı, göç hareketleri ile

farklı kültürlerle tanışmak, farklı yaşam tarzları, farklı devletlerden bahsetmek temalarına yer verilmiştir.

4.1.5. 1998 Tarihli 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi

Bu başlık altında 1998 tarihli 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında çokkültürlü eğitime doğrudan ve dolaylı olarak yer verme durumu incelenmiştir. 7. sınıf düzeyinde yer alan tüm ünitelerde, ders kitabı merkezli olarak çokkültürlü eğitim konusuna yer verilme durumu aşağıdaki tabloda (Tablo 5) verilmiştir.

Tablo 5. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Üniteleri ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük

Çokkültürlülük	7. Sınıf Üniteleri											
	Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri			İstanbul'un Fethi ve Sonrası			Avrupa'da Yenilikler			17.ve 18.Yüzyıllarda Osmanlı Devleti		
	A.S.	D.S	Oran	A.S.	D.S	Oran	A.S.	D.S	Oran	A.S.	D.S	Oran
	25	24	5	11	18	20	5	9	18	8	12	12
Doğrudan			-			-			-			-
Dolaylı			-			-			-			-
Toplam			-			-			-			-
Amaç/Çok kültürlülük			0			0			0			0
Çokkültürlülük	7. Sınıf Üniteleri											
	19.ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti			Osmanlı Kültür ve Uygarlığı			Yurdumuzu Ve Türk Dünyası					
	A.S.	D.S	Oran	A.S	D.S	Oran	A.S.	D.S	Oran			
	10	12	12	11	9	9	23	24	6			
Doğrudan			-			-			7			
Dolaylı			-			-			1			
Toplam			-			-			8			
Amaç/Çok kültürlülük			0			0			~1/3			

Kaynak: Kocaoluk, 1999: 706

7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı üniteleri bazında çokkültürlülük bakımından incelendiğinde, “Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası” ünitesinde yer alan 23 amaçtan 8 amacın(5, 8, 16, 19, 20, 21, 22, 23) çokkültürlü eğitim

konusuyla ilgili olduğu tespit edilirken; “Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri”, “İstanbul’un Fethi ve Sonrası”, “Avrupa’da Yenilikler”, “17. Yüzyıl ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti”, “19. Ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti” ve “Osmanlı Kültür ve Uygarlığı” ünitelerde ise çokkültürlülük konusuna yer verilmediği görülmüştür.

Bu amaçların “Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası” ünitesinde 7 amacın (5, 8, 16, 20, 21, 22, 23) doğrudan, 1 amacın (19) dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf kademesi genel olarak değerlendirildiğinde 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 1 ünitenin ve bu üniteye 23 amaç içinde 8 amacın çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu belirlenmiştir.

4.1.5.1 “Yurdumuzun komşuları ve Türk dünyası” ünitesi

Yukarıda belirtildiği üzere bu üniteye sosyal bilgiler dersi öğretiminde; 5, 8, 16, 19, 20, 21, 22 ve 23 numaralı amaçlar bağlamında çokkültürlü eğitim olgusuna yer verilmiştir. 5, 8, 16, 19, 20 ve 22 numaralı amaçlarda program ve ders kitabının her ikisinde de yer verilirken, 21 ve 23 numaralı amaçlara sadece programda yer verilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren amaçlarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

□ Amaç 5. “Türkiye’nin komşu ülkelerle olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini kavrayabilme”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Türkiye’nin komşu ülkelerle olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini kavrayabilme” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “komşu devletlerle Türkiye’nin karşılıklı yapmış oldukları sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler” hakkında bilgiler verilmektedir.

Etkinlik incelendiğinde; Bulgaristan’la çeşitli ekonomik alanlarda ithalat ve ihracat yapıldığından bahsedilmiştir. Bulgaristan’ın yüzlerce yıl Türk hâkimiyetinde kalmasından dolayı ülkede çok sayıda kültürel mirasımızın bulunduğu ve burada yaşayan Türk vatandaşların kendi örf ve adetlerine sahip olarak milli benliklerini korudukları vurgulanmıştır (Bkz. Görsel, 38).

Etkinlikte Yunanistan ile çeşitli alanlarda ekonomik ilişkilere değinilmektedir. Ayrıca uzun dönem Osmanlı hâkimiyetinde kalmasından dolayı ülkede pek çok tarihi eserden bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra Yunan hükümetinin Lozan anlaşması ile buradaki Türk vatandaşlarına baskı uyguladığı bundan dolayı Türklerin çeşitli

sıkıntılar yaşadığı ifade edilmiştir (Bkz. Görsel, 39). Yine Ege adaları ve Kıbrıs sorunu nedeniyle Türk–Yunan devletleri arasında çeşitli sorunlar olduğu vurgulanmıştır.

Kitapta Suriye'nin uzun dönem Osmanlı hâkimiyetinde kalması nedeniyle Türklerin izini taşıyan birçok tarihi esere sahip olduğu belirtilmiştir. Bu ülkede yer alan Caber Kalesi'nin Türk toprağı olduğu ve buranın Türk askerler tarafından korunduğı da dile getirilmektedir. Ancak Güneydoğı Anadolu Projesinden dolayı Suriye ile Türkiye arasında Fırat nehri suyu sorunu olduğu da vurgulanmaktadır (Bkz. Görsel, 40).

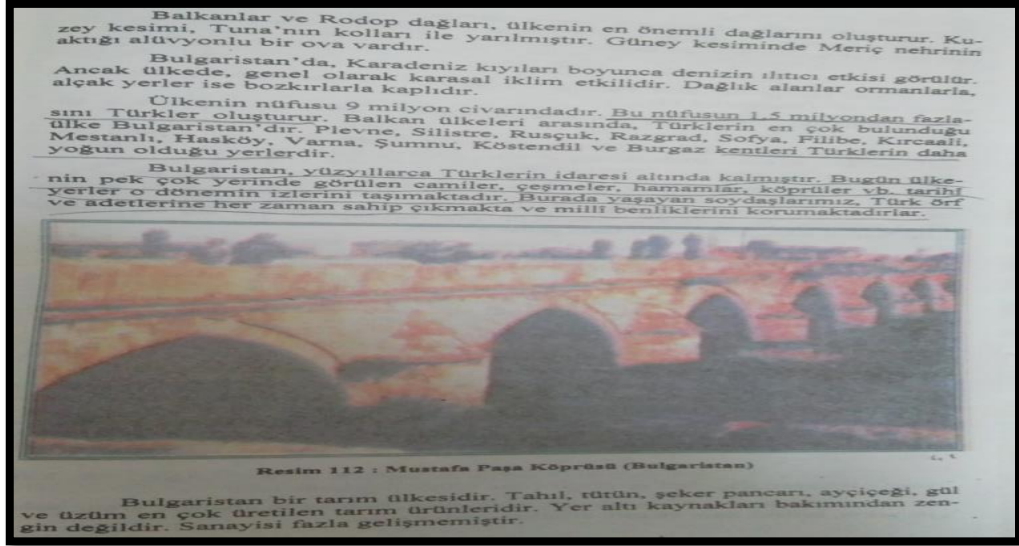
Irak ile ülkemizin çeşitli ekonomik alanda ithalat-ihracat yapıldığı ifade edilmiştir (Bkz. Görsel, 41). İran-İrak savaşında burada yaşayan Türk vatandaşların da etkilendiğı bundan dolayı Türkiye-İran ilişkilerinin zayıfladığı dile getirilmiştir (Bkz. Görsel, 42).

Azerbaycan devletinin 1991 yılında bağımsız olmasıyla, Türkiye ile olan sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkilerin güçlendiğı vurgulanmıştır. Ülkedeki Türklerin ülkemize karşı sevgi ve kardeşlik bağlarının güçlendiğı, oradan ülkemize her yıl çok sayıda Azeri öğrencinin eğitim için ülkemize geldiğı vurgulanmıştır (Bkz. Görsel, 43).

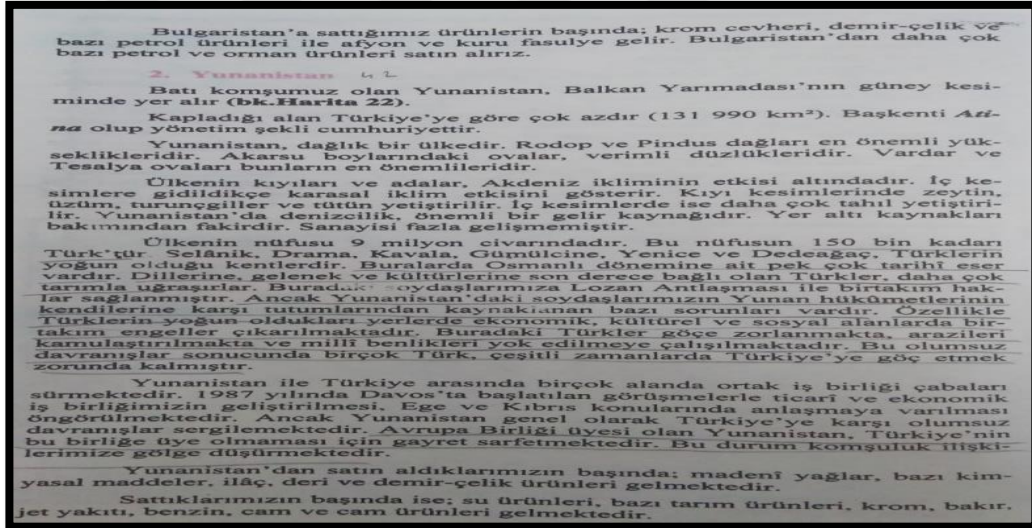
Ermenistan ile çeşitli ekonomik alışveriş olduğu dile getirilmiş ama bu devlet ile olan ilişkilerin fazla gelişmediğı ifade edilmiştir (Bkz. Görsel, 44).

Gürcistan ile yine ekonomik alanda ilişkilerin olduğu, açılan Sarp sınır kapısı ile ilişkilerin gün geçtikçe arttığı ifade edilmiştir (Bkz. Görsel, 45).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uzun dönem Osmanlı hâkimiyeti altında kalmasından dolayı adaya çok fazla Türk ailenin yerleştiğı, buradaki Türklerin inançlarını, geleneklerini günümüze kadar korudukları bundan dolayı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin “*Ana vatan*” olarak söz ettiği dile getirilmiştir (Bkz. Görsel, 47).

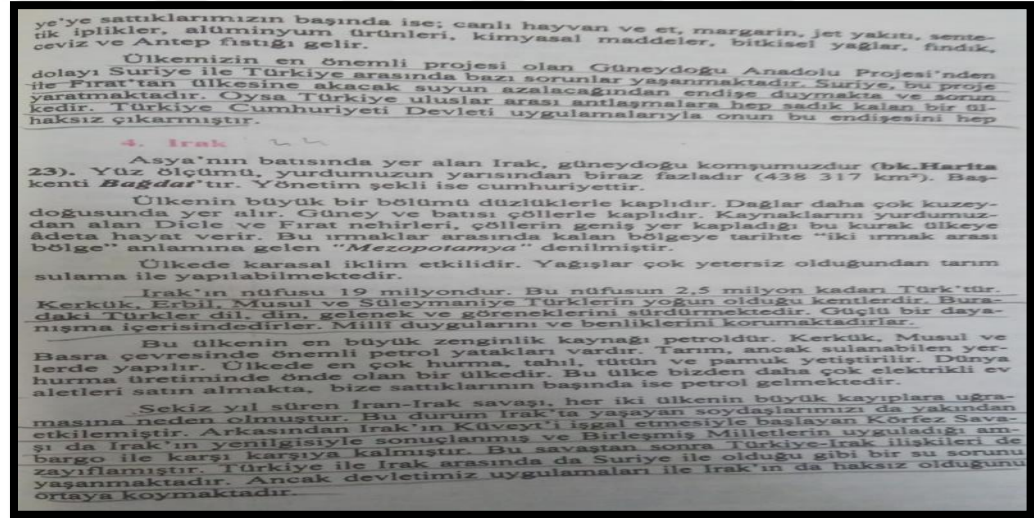
Görsel 38. “Yurdumuzun Komşuları ve Bulgaristan” Etkinliği

Görsel 39. “Yurdumuzun Komşuları ve Yunanistan” Etkinliği

Görsel 40. “Yurdumuzun Komşuları ve Suriye” Etkinliği

Görsel 41. “Yurdumuzun Komşuları ve Irak” Etkinliği

5. İran
Doğu komşumuz olan İran, kapladığı alan bakımından Türkiye'nin iki katı büyüklüğündedir (1 648 000 km²) (bk.Harita 23). Yönetim şekli cumhuriyettir. Başkenti ise **Tahran**'dir.

İran, genel olarak dağlık bir ülkedir. Elburz ve Zagros dağları, en önemli yükseltilerdir. İç kesimlerde plâtolar yer alır. Urmîye gölü, ülkenin en büyük gölüdür. Etrafı dağlarla çevrili olması nedeniyle deniz etkisinin görüldüğü iç kesimlerde, yazın çok sıcakları vardır. Hazar gölü kıyıları ise nemli ve her zaman yağışlıdır. Ülkenin iç kesimleri bozkırlarla, Elburz dağlarının kuzey yamaçları ormanlarla kaplıdır.

İran'ın nüfusu 60 milyon civarındadır. Bu nüfusun 18 milyon kadarını Türkler oluşturur. Azeri Türkleri çoğunluktadır. Türklerin yoğun olduğu yerler; Tebriz, İsfahan, Meşhed ve Sıraz'dır.

İran'da çeşitli tarım ürünleri yetiştirilir. Buğday, arpa, meyve, sebze, çay, pamuk, tütün, şeker kamışı ve pirinç en çok yetiştirilen ürünlerdir. Hayvancılık da önemlidir. Ancak, ülkenin asıl zenginlik kaynağını petrol oluşturur. Petrol üretiminde, dünyanın sayılı ülkeleri arasındadır. Petrol yataklarının hemen tamamı ülkenin güneybatısındadır.

İran'da sanayi fazla gelişmemiştir. El tezgâhlarında dokunan yün ve ipek halıları dünyaca ünlüdür.

İran'a ihraç ettiğimiz belli başlı ürünler; başta buğday olmak üzere çeşitli tarım ürünleri, canlı hayvan ve hayvan ürünleri ile demir-çelik ürünleridir. İthal ettiğimiz malların başında ise; petrol ve petrol ürünleri gelmektedir.

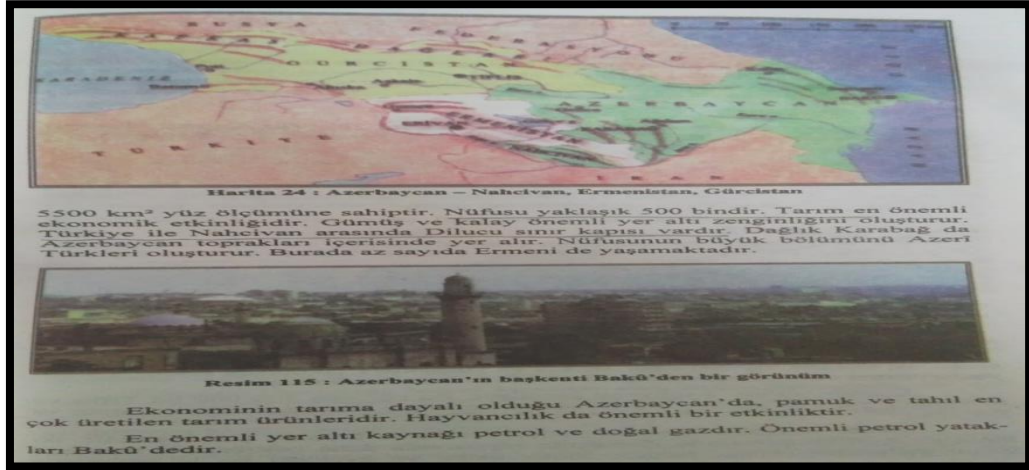
Avrupa ülkelerinden İran'a yapılan transit ticaret yolu da Türkiye üzerinden geçmektedir.

6. Azerbaycan - Nahçıvan
Azerbaycan, Kafkas dağlarının güney doğusu ile Hazar gölü arasındaki bölüme yer alan bir ülkedir (bk.Harita 24). Yüz ölçümü itibariyle Türkiye'den küçüktür (86 600 km²). 1991 yılında bağımsızlığını ilân eden Azerbaycan'ın başkenti **Bakü**, yönetim şekli ise cumhuriyettir.

Genel olarak dağlık bir ülke olan Azerbaycan'ın iç kesimleri ovalarla kaplıdır. Kura ve Aras önemli akarsularıdır. Ülkede karasal iklim görülür. Ancak Hazar gölü kıyılarında daha nemli ve ılıman bir iklim etkilidir. Bozkırlar ülkede geniş yer kaplar. Yüksek kesimlerde ise ormanlar yer alır.

Ülkenin nüfusu 7,5 milyondur. Bu nüfusun büyük çoğunluğunu Türkler oluşturur. Gence, Sumgait, Ağdam ve Nahçıvan başlıca önemli kentleridir. Nahçıvan kenti, Azerbaycan'a bağlı Özerk bir cumhuriyet olan Nahçıvan'ın başkentidir. Türkiye'nin doğu komşusu olan Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti.

Görsel 42. “Yurdumuzun Komşuları ve İran” Etkinliği

Görsel 43. “Yurdumuzun Komşuları ve Azerbaycan” Etkinliği

7. Ermenistan
Türkiye'nin doğusunda yer alır (bk.Harita 24). Yüz ölçümü itibarıyla Kafkas ülkelerinin en küçüğüdür (29 800 km²). Yönetim şekli başkanlık tipi cumhuriyettir. Başkenti **Erivan**'dir.

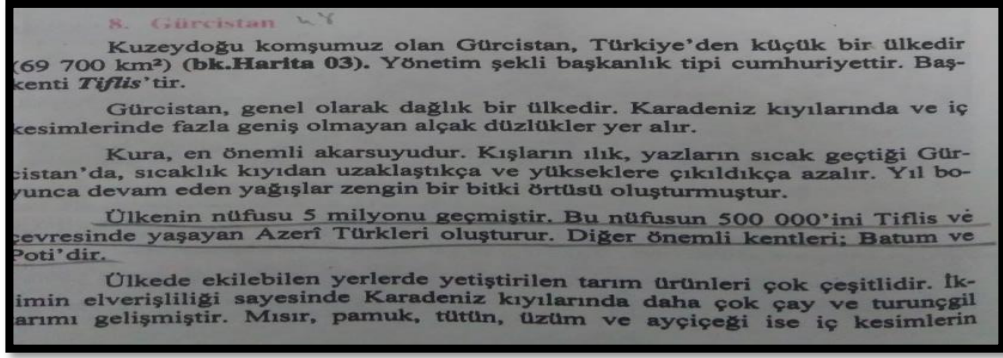
Yüksek dağlar ve plâtolarla kaplı bir ülkedir. Önemli akarsuyu Aras'tır. İklimi karasaldir.

Ülkenin nüfusu 3 milyonu geçmiştir. Nüfusun büyük çoğunluğu Ermenidir. Azeri Türkleri, Gürcüler ve Ruslar nüfusun geri kalan kısmını oluştururlar. Türkler daha çok Erivan ve Azerbaycan sınırına yakın yerlerde yaşarlar.

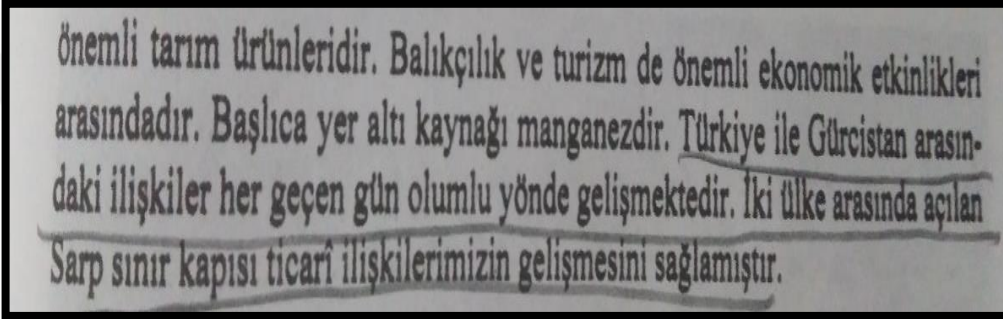
Ermenistan'da ekilebilen yerlerde tahıl, şeker pancarı, tütün ve pamuk yetiştirilir.

Ülkede, besin, dokuma, demir-çelik, alüminyum ve tarım aletleri sanayi gelişmiştir. En önemli yer altı kaynağı bakırdır. Türkiye ile olan ilişkileri fazla gelişmemiştir.

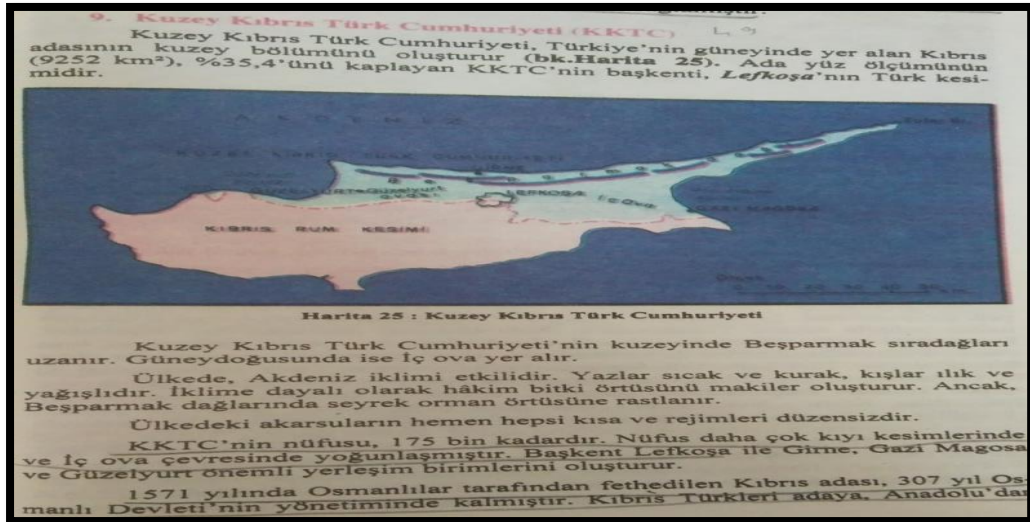
Görsel 44. “Yurdumuzun Komşuları ve Ermenistan” Etkinliği

Görsel 45. “Yurdumuzun Komşuları ve Gürcistan” Etkinliği

Görsel 46. “Yurdumuzun Komşuları ve Gürcistan” Etkinliği

Görsel 47. “Yurdumuzun Komşuları ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” Etkinliği

❑ **Amaç 8. “Türkiye’nin Bağımsız ve Türk Cumhuriyetleri ile olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini açıklayabilme”.**

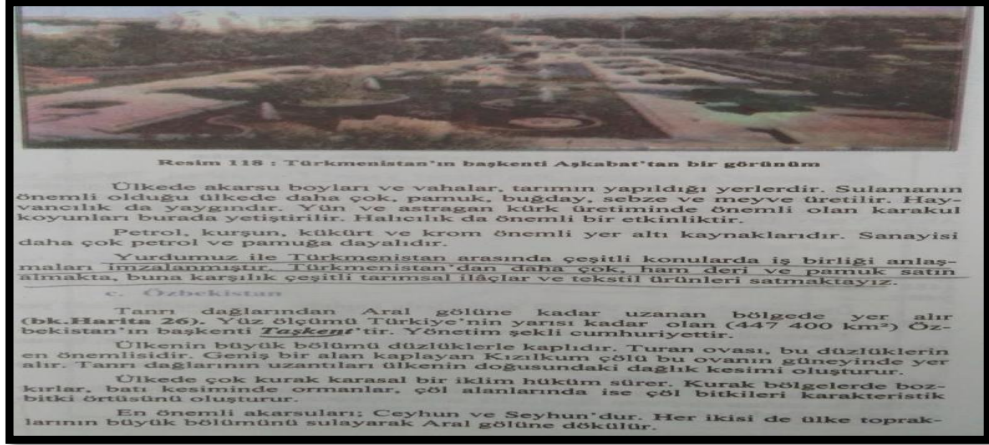
Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Türkiye’nin Bağımsız ve Türk Cumhuriyetleri ile olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini açıklayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak; “Türkiye devletinin Türkmenistan bölgesinde yer alan devletlerle karşılıklı olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler” hakkında bilgiler verilmektedir.

Etkinlik incelendiğinde; Kazakistan ile ekonomik ve kültürel ilişkilerin her geçen gün gittikçe geliştiğinden ve bu ülke ile çeşitli ekonomik alanda ithalat ve ihracat yapıldığından bahsedilmektedir. Yine bu ülkede kurulan Ahmet Yesevi Üniversitesi ile Türkiye ve Kazakistan arasında kurulan ortak bir üniversite olduğundan ve bu üniversite ile birlikte kültürel ilişkilerin geliştiği konusuna değinilmiştir. (Bkz. Görsel, 48).

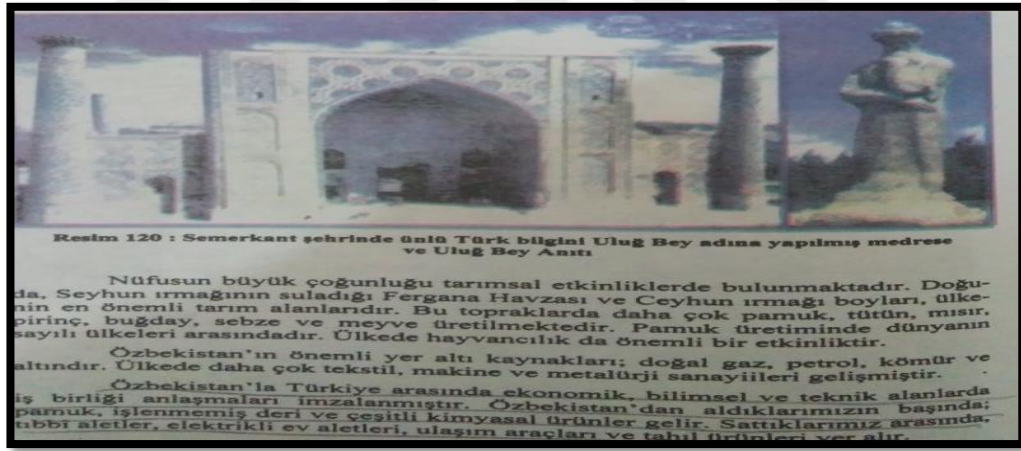
Görsel 48. “Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Kazakistan” Etkinliği

Türkmenistan ile çeşitli alanlarda iş birliği anlaşmaları olduğundan ve bu ülke ile ülkemizin kültürel ve ekonomik ilişkiler içinde olduğundan bahsedilmektedir (Bkz. Görsel, 49).

Görsel 49. “Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Türkmenistan” Etkinliği

Özbekistan ile ekonomik, bilimsel ve teknik alanlarda anlaşmalar yapılması ve bu ülke karşılıklı ekonomik ve kültürel etkileşim içinde olduğumuz konusuna vurgu yapılmıştır (Bkz. Görsel 50).

Görsel 50. “Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Özbekistan” Etkinliği

Kırgızistan ile ekonomik ve kültürel ilişkilerin her geçen gün arttığı ve Türkiye'nin bu ülkeye sağladığı krediler ile ülke ekonomisinin geliştiğinden bahsedilmektedir. (Bkz. Görsel, 51).

Görsel 51. “Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Kırgızistan” Etkinliği

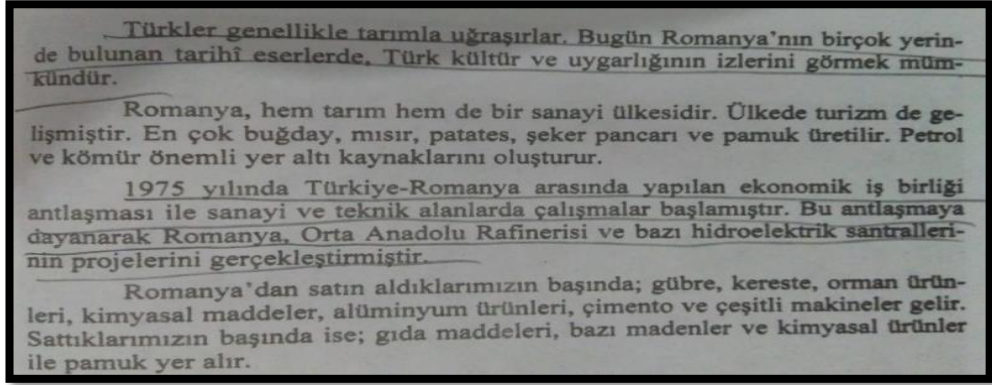
❑ **Amaç 16. “Türkiye’nin Avrupa’da Türklerin yaşadığı başlıca ülkelerle olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini açıklayabilme”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Türkiye’nin Avrupa’da Türklerin yaşadığı başlıca ülkelerle olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini açıklayabilme” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “Avrupa devletlerinde yaşayan Türklerle olan sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkiler” ile ilgili bilgiler verilmektedir.

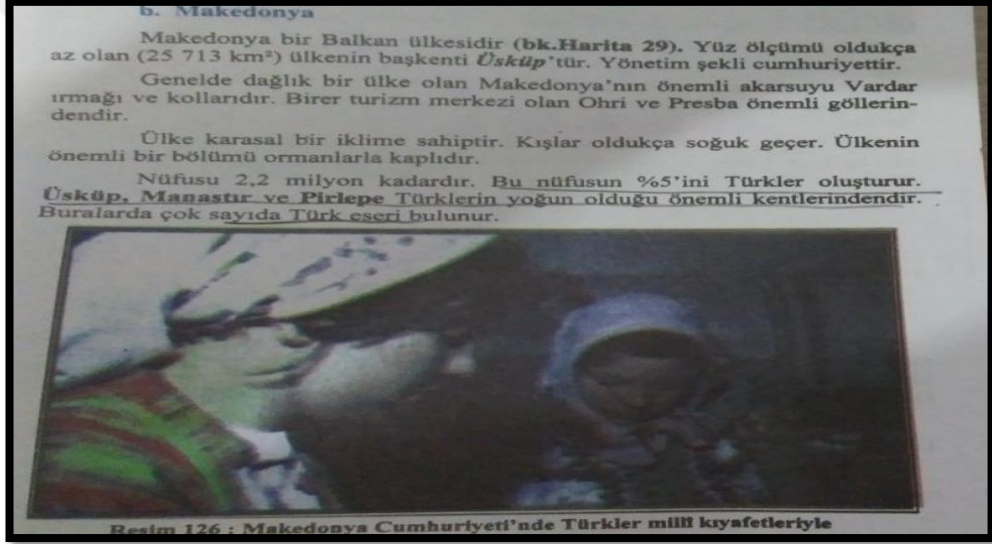
Etkinlikte; Romanya’da Türklerin genel olarak tarımla uğraştığı, birçok yerinde Türk kültür ve uygarlığının izlerini taşıyan tarihi eserler bulunduğu bahsedilmektedir. Ayrıca Romanya ile yapılan anlaşmalar ile sanayi ve teknik alanlarda çalışmalar yapıldığı konusuna vurgu yapılmıştır (Bkz. Görsel, 52).

Makedonya’nın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmamızla birlikte, devletimizin bu ülkeye hem siyasi hem de ekonomik alanda destek olduğu vurgulanmaktadır (Bkz. Görsel, 53).

Bosna- Hersek’in bağımsızlığını tanıyan devletlerden biri olduğumuz ve Sırpların Bosnalılara yaptıkları soykırım nedeniyle birçok Boşnak’ın ülkemize göç ettiği konusuna yer verilmiştir. Türkiye’nin Bosna-Hersek’in haklı davasında uluslararası platformda bu ülkeyi desteklediği ve insani yardım yaptığı vurgulanmaktadır (Bkz. Görsel, 54). Ülkemizin Moldova ile yakın ilişkiler içinde olduğu, özellikle eğitim ve ekonomi konularında Türkiye’nin yakın ilgi gösterdiği vurgulanmıştır.

Görsel 52. “Avrupa’da Türklerin Yaşadığı Diğer Ülkeler ve Bölgeler ile Romanya” Etkinliği

Görsel 53. “Avrupa’da Türklerin Yaşadığı Diğer Ülkeler ve Bölgeler ile Makedonya” Etkinliği

Görsel 54. “Avrupa’da Türklerin Yaşadığı Diğer Ülkeler ve Bölgeler ile Bosna-Hersek” Etkinliği

❑ **Amaç 19. “Ulusal kuruluşlar bilgisi”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Ulusal kuruluşlar bilgisi*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “yurdumuzun her köşesinde birçok sosyal yardım kurumları ve onların işlevleri” hakkında bilgiler verilmektedir.

Etkinlikte yardım kuruluşları olarak; Kızılay, Yeşilay, Sosyal Yardım ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu, Milli Eğitim Vakfı gibi kurumlar ele alınmıştır. Bu yardım kuruluşları ile toplumsal alanda dayanışma ve yardımlaşmanın arttığı görülmektedir. (Bkz. Görsel, 55, 56 ve 57).

Görsel 55. “Yurdumuzdaki Sosyal Yardım Kurumları ve Kızılay” Etkinliği

Görsel 56. “Yurdumuzdaki Sosyal Yardım Kurumları ve Türk Hava Kurumu” Etkinliği

Görsel 57. “Yurdumuzdaki Sosyal Yardım Kurumları ve Milli Eğitim Vakfı” Etkinliği

❑ Amaç 20. “Uluslararası kuruluşlar bilgisi”.

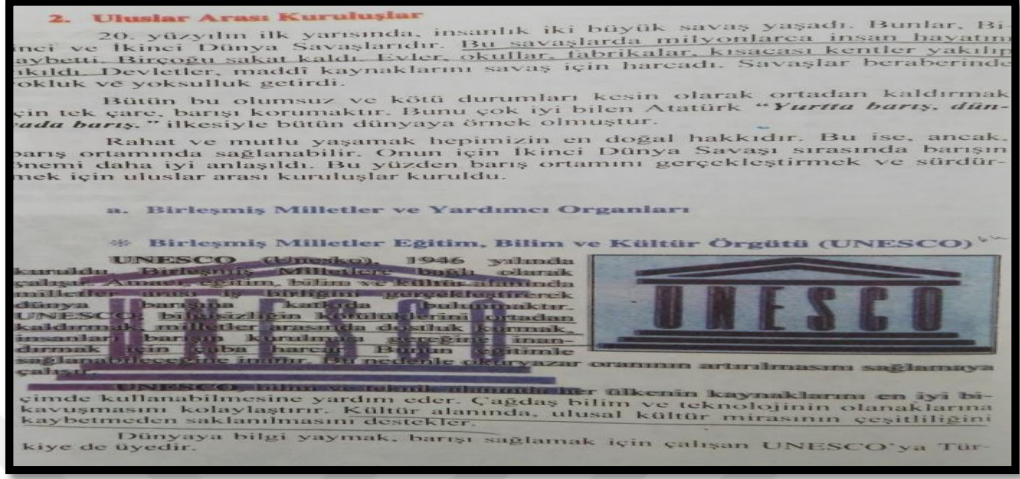
Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “*Uluslararası kuruluşlar bilgisi*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “Birleşmiş Milletler ve Yardımcı Organları (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) kuruluşların kuruluş amaçları ve yapmış oldukları faaliyetler” hakkında bilgi verilmektedir.

Etkinlikte; Birinci ve İkinci Dünya savaşıdan sonra milyonlarca insan hayatını kaybettiği, birçoğunun sakat kaldığı, evlerinin ve okullarının yıkıldığına ver verilmiştir. Bu durumun beraberinde yokluk ve yoksulluk getirdiği ifade edilmiştir. Bu durum sonucu daha barışçıl bir yaşam için uluslararası kuruluşların kurulduğu vurgulanmıştır. (Bkz. Görsel, 58).

❑ Amaç 21. “Uluslararası kuruluşların önemini kavrayabilme”.

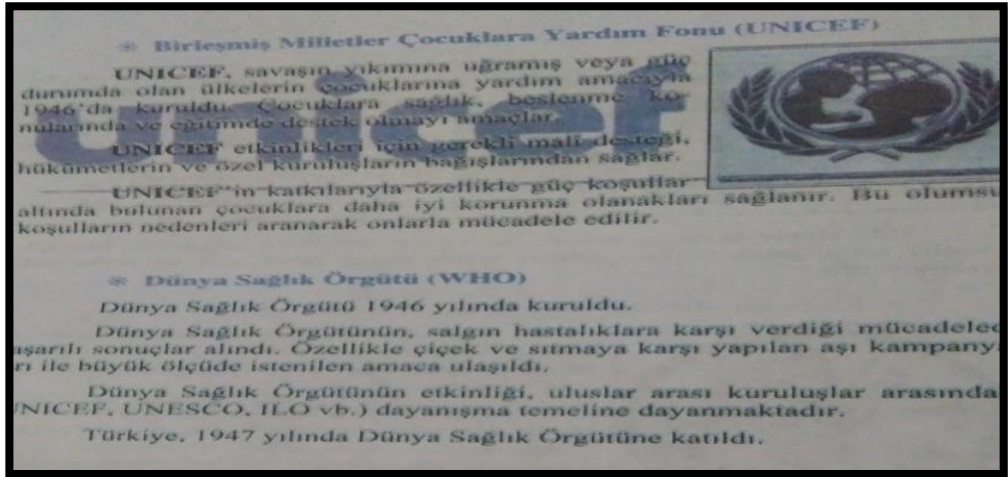
Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Uluslararası kuruluşların önemini kavrayabilme*” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak yer verilmemiştir. Belirtilen özel amaç doğrultusunda ders kitabında bazı uluslararası kuruluşlara yer

verilmiştir. Bunlar: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) (Bkz. Görsel, 58).

Görsel 58. "Uluslararası Kuruluşlar" Etkinliği

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF); savaşın yıkımına uğramış olan ülkelerin çocuklarına yardım ve destek amacıyla kurulduğu vurgulanmıştır (Bkz. Görsel, 59).

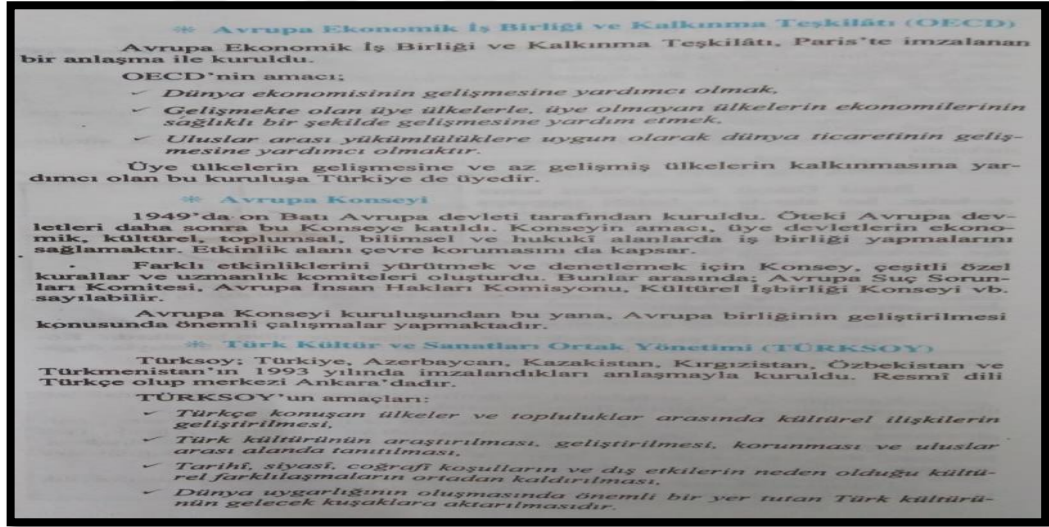

Görsel 59. "Uluslararası Kuruluşlar" Etkinliği

Dünya Sağlık Örgütü (WHO); dünya genelinde çiçek ve sıtma gibi bulaşıcı hastalıklarla mücadele amacıyla kurulmuş bir örgüt olduğuna yer verilmiştir. Ayrıca Uluslararası Çalışma Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü gibi kurumların yine dünya barışını sağlamak amacıyla kendi alanlarında çalışmalar yapan kurumlar olduğu ifade edilmiştir.

❑ **Amaç 22. “Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar bilgisi”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar bilgisi” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak ise; “Türkiye’nin Atatürk’ün “Yurtta sulh, Cihanda sulh” söylemiyle dünya barışına katkı sağlamak amacıyla üye olduğu uluslararası kuruluşlar” hakkında bilgiler verilmektedir. Bunlar; Birleşmiş Milletler, NATO, Karadeniz Ekonomik İş Birliği, Avrupa Ekonomik İş Birliği, Avrupa Konseyi, Türk Kültür ve Sanatlar Ortak Yönetimi ve Avrupa Birliği gibi kurumlardır (Bkz. Görsel, 60).

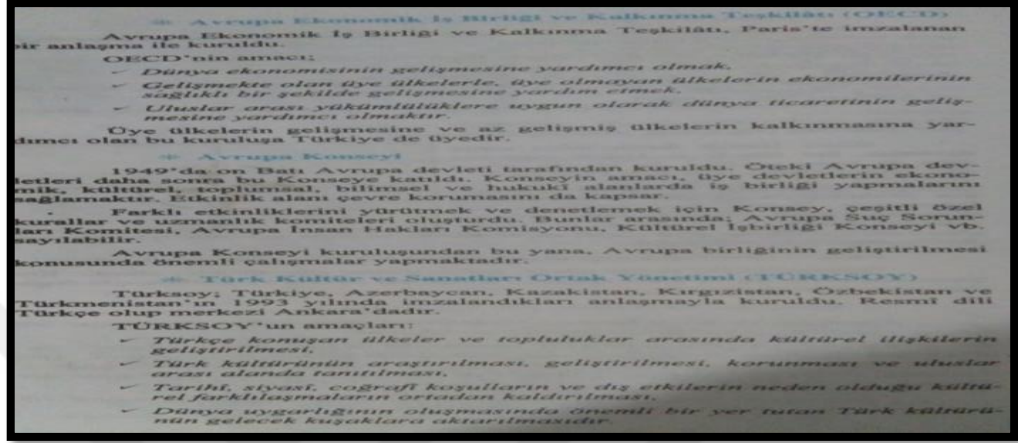

Görsel 60. “Türkiye’nin Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar” Etkinliği

❑ **Amaç 23. “Uluslararası kuruluşlar ve Türkiye arasındaki ilişkiyi kavrayabilme”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Uluslararası kuruluşlar ve Türkiye arasındaki ilişkiyi kavrayabilme” şeklinde yer verilirken, ders kitabında konu olarak yer verilmemiştir.

Etkinlikte; Türkiye'nin dünya barışının sağlanması amacıyla uluslararası kuruluşlar ile olan ilişkilerine yer verilmiştir. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler, NATO gibi bazı uluslararası kuruluşlara üye olarak dünya barışının sağlanması amacıyla çeşitli sorumluluklar üstlendiği belirtilmiştir (Bkz. Görsel, 621

Görsel 61. “Türkiye'nin Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar” Etkinliği

Yedinci sınıf kademesinde çokkültürlü eğitime yer veren ünitenin çokkültürlülük temalarına yer verme durumu incelendiğinde; “*Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası*” ünitesinde kültür farklılığı ve çeşitliliği, gelenek ve görenek farklılığı, her toplumun kendi değer yargısının varlığı, etnik yapı farklılığı, farklı dil, farklı yaşam tarzı, giyim tarzı temalarına yer verilmiştir.

4.2 2017 TARİHLİ SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA VE SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK KAVRAMINA YER VERİLME DURUMUNA AİT BULGULAR

2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı 4 ve 5. sınıflarda haftada üçer ders saati olmak üzere, her sınıf için 36 haftada toplam 108 saatlik bir süre öngörülerek hazırlanmıştır. Programın amaç ve üniteleri, çokkültürlülük bağlamında incelenmiş ve aşağıda amaçlar, açıklamalar ve sınıflar düzeyinde tablo ve görseller ile birlikte verilmiştir.

4.2.1 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Genel Amaçlar Bölümünün Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi

Bu başlık altında, 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan genel amaç ve açıklamalardan doğrudan veya dolaylı olarak çokkültürlü eğitimle ilgili olanları maddeler halinde verilmiş ve her maddenin altına açıklamalar verilmiştir. 2017 programının genel amaçlar ve açıklamalar kısmında tespit edilen çokkültürlü eğitimle bağlantılı maddeler aşağıdaki tabloda (Tablo 6) toplu olarak verilmiştir.

Tablo 6. 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Genel Amaçlar ve Açıklamalarda Çokkültürlülük

Çokkültürlülük	Genel Amaçlar	Açıklamalar
Doğrudan	4 (md: 2,10, 16, 17)	1 (md: 6)
Dolaylı	3 (md: 3, 14, 15)	1 (md: 8)
Toplam	7	2

2017 tarihli sosyal bilgiler dersi programının genel amaçlar ve açıklamalar kısmı incelendiğinde; genel amaçlar kısmında yer alan 18 maddeden 4 maddenin (md, 2,10, 16, 17) çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu, 3 maddenin de (md, 3, 14, 15) dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. Açıklamalar kısmındaki 10 madde incelendiğinde ise; 1 maddenin (md, 6) çokkültürlü eğitim ile doğrudan, 1 maddenin (md, 8) de dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda genel amaçların üçte ikisinden fazla bir kısmının, açıklamalar kısmının yaklaşık beşte bir kısmının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu söylenebilir. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi programı genel amaçları değerlendirildiğinde çokkültürlü eğitime doğrudan ve dolaylı olarak ilgili olan maddeler şu şekilde belirlenmiştir.

□ **Madde 2:** “Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları”.

Genel amaçta bireylerin Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavramakla birlikte demokratik, laik, milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur vurgulaması incelendiğinde çokkültürlü eğitimle doğrudan ilgili olduğu söylenebilir. Ülkemizin demokratik, laik ve çağdaş değerler

düşünüldüğünde toplumda yer alan farklı gruplara mensup bireylere aynı şekilde yaklaşmayı, fark gözetmeksizin hepsinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak kabul edildiği görülmektedir. Örneğin ülkemizdeki laiklik anlayışı ile birlikte ülkemizde bulunan farklı din ve inançlara sahip insanların olduğu ancak laik toplum yapısı ile birlikte bu farklılıklara saygı ve sevgi ile yaklaşıldığı görülmektedir.

□ **Madde 3:** “*Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir*”.

Genel amaçta hukuk kurallarının hiçbir ayırım yapılmadan herkes için geçerli olduğuna dair vurgulama yapılması, tüm vatandaşların ırk, dil, din ayrımı gözetilmeksizin eşit olarak kabul edilmesi, bu kazanımın çokkültürlülük ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir.

□ **Madde 10:** “*Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları*”.

Dünya üzerinde tarih boyunca farklı mekânlarda farklı sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamlara sahip insan toplumları var olmuştur. Bu durum günümüze kadar yaşanan değişim ve süreklilikler ile birlikte devam etmiştir. Bugün de dünyanın farklı mekânlarında farklı yaşam biçimleri bulunmaktadır. Genel amaç cümlesi de incelendiğinde tarihsel kanıtların kullanılarak insanlar, olaylar, nesnelere ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkların belirlenmesi, yaşanan değişim ve sürekliliğin algılanması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu değişim ve algılanmanın sağlanması sonucunda bireyler dünya üzerinde farklı insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular olduğunu fark edecektir. Bu durumda bu genel amacın çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu söylenebilir.

□ **Madde 14:** “*Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri*”.

Genel amaçta kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için her bireyin kendi görüşlerini ayırım olmaksızın ileri sürebileceğinin vurgulanması, bu kazanım maddesinin çokkültürlülük ile dolaylı olarak ilgili söylenebilir.

□ **Madde 15:** “İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri”.

Genel amaçta insan hakları kavramının, herhangi bir ayırım belirtmeden dünyada ve ülkemizde insanların doğuştan sahip olduğu, yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemesi, demokrasi kavramının ülkede yaşayan tüm insanların eşitlik ve adalet içinde yaşamaları olarak düşünüldüğünde bu kazanımın çokkültürlülük ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir.

□ **Madde 16:** “Milli, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilir”.

Genel amaç cümlesi incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Günümüzde yaşanan teknolojik ve bilimsel değişim ile birlikte dünya küresel bir hal almaktadır. Böyle bir durumda dünya bir nevi küçük bir köy durumuna gelmiştir. Artık dünyanın farklı yerlerindeki insanlar hızlı bir şekilde etkileşime girmekte. Ayrıca farklı değerleri, kültürleri, gelenek ve görenekleri olan; farklı dilden, dinden, ırktan olan insanlar yoğun bir etkileşim içinde olmakta. Böyle bir durumda günümüz dünyasında bireylerden hem kendi kültürüne ve değerlerine bağlı hem de bir dünya insanı olarak kendi kültür ve değerlerinden farklı olanlara saygı duymakta. Böylece bireylerin milli, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimsemiş erdemli bireyler olmaları sağlanmaktadır.

□ **Madde 17:** “Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri”.

Genel amaçta hem kendi ülkesini hem de dünyayı ilgilendiren konularda her bireyin sorumlu olduğunun vurgusunun yapılması aslında tüm dünyadaki bireylerin sadece kendi ülkelerini değil diğer ülkeleri ilgilendiren konularda duyarlılık göstermeleri amaçlanmıştır. İnsanlığın birlik ve beraberliğine vurgu yapıldığı düşünülerek bu kazanımın çokkültürlülük ile doğrudan ilgili olduğu söylenebilir.

4.2.2 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Açıklamalar Bölümünün Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi

- ❑ **Madde 6:** “*Milli ve dini bayramlar, mahalli kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak öğrencilerin tarihsel duyarlılığı ve milli bilinçleri geliştirilmelidir*”.

Açıklama maddesi incelendiğinde maddenin çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu söylenebilir. Sosyal bilgiler dersi öğretimi ile birlikte öğrencilere öğretilen kazanımlardan biri de Milli ve dini bayramlar ile birlikte; mahalli kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar ve belirli gün ve haftalarla birlikte tarihsel duyarlılık ve milli bilinç sahibi olmalarını sağlamaktır. Örneğin 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı tüm yurttan hep birlikte kutlanmaktadır.

- ❑ **Madde 8:** “*Efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak Sosyal Bilgiler dersi edebi ürünlerle desteklenmelidir. Öğrenciler; konuları sevdirecek roman, tarihi roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebi ürünler okumaya teşvik edilmelidir. Ayrıca uygun görülen kazanımlar resim, musiki, minyatür, gravür, hat, heykel, mimari, tiyatro, sinema, gibi geleneksel veya modern sanat ürünleriyle desteklenmelidir*”.

Açıklama maddesi incelendiğinde çokkültürlü eğitim ile dolaylı ilgili olduğu söylenebilir. Açıklamada sosyal bilgiler dersi öğretiminin hem bizim kendi kültürümüzdeki musiki, minyatür vb. geleneksel yöntemlerle hem de ülkemizin çağdaşlaşması ile birlikte batıdan alıp kendi kültürümüzde yer verdiğimiz sinema, tiyatro vb. çağdaş yöntemlerle yapılması gerektiği belirtilmiştir. Çağdaşlaşma sonucu milli ve yerli kültürel öğelerimizin yanında batı kültürüne ait farklı kültürel değerleri kullanmamız çokkültürlülüktür. Bu durumda maddenin çokkültürlülük ile dolaylı olarak ilgili olduğu söylenebilir.

4.2.3 2017 Tarihli 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi

Bu başlık altında 2017 tarihli 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında çokkültürlü eğitime doğrudan ve dolaylı olarak yer verme durumu incelenmiştir. 4. sınıf düzeyinde yer alan tüm ünitelerde, ders kitabı merkezli olarak

çokkültürlü eğitim konusuna ver verilme durumu aşağıdaki tabloda (Tablo 7) verilmiştir.

Tablo 7. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük

Çokkültürlülük	4. Sınıf Öğrenme Alanları											
	Birey ve Toplum			Kültür ve Miras			İnsanlar, Yerler ve Çevreler			Bilim, Teknoloji ve Toplum		
	Kznm.	D.S	Oran	Kznm.	D.S	Oran	Kznm.	D.S	Oran	Kznm.	D.S	Oran
	5	12	11,1	4	14	13	6	20	18,5	5	16	14,8
Doğrudan	2 (md, 4, 5)			1 (md, 2)			-			-		
Dolaylı	-			1 (md, 3)			-			-		
Toplam	2			2			-			-		
Amaç/Çokkültürlü lük	2/5			2/4			0			0		

Çokkültürlülük	4. Sınıf Öğrenme Alanları								
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim			Etkin Vatandaşlık			Küresel Bağlantılar		
	Kznm.	D.S	Oran	Kznm.	D.S	Oran	Kznm.	D.S	Oran
	5	18	16,6	4	14	13	4	14	13
Doğrudan	-			1 (md, 1)			4 (md, 1, 2, 3, 4)		
Dolaylı	-			1 (md, 3)			-		
Toplam	-			2			-		
Amaç/Çokkültürlü lük	0			2/4			4		

4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı öğrenme alanları bazında çokkültürlülük bakımından incelendiğinde; “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında yer alan 5 kazanımdan 2 kazanımın (4 ve 5); “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında 4 kazanımdan 2 kazanımın (2 ve 3), “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında 4 kazanımdan 2 kazanımın (1 ve 4), “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında yer verilen 4 kazanımın hepsinin çokkültürlü eğitim konusuyla ilgili olduğu tespit edilirken; “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*”, “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*” ve “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanlarında ise çokkültürlü eğitim ile ilgili yer verilmediği görülmüştür.

Bu öğrenme alanlarında “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında 2 kazanımın (4 ve 5.) doğrudan çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında 1 kazanım (2) çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu; 1 kazanımın (1) dolaylı ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında 1 kazanım (1) doğrudan çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında 4 kazanımın (1, 2, 3, 4.) çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu tespit edilmiştir. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı genel olarak değerlendirildiğinde 4. Sınıf kademesinde 4 ünitenin ve bu 4

ünitenin 17 kazanımından 9 kazanımın çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

4.2.3.1 “Birey ve Toplum” Öğrenme Alanı

Yukarıda belirtildiği üzere bu ünite de sosyal bilgiler dersi öğretim programında; 4 ve 5 numaralı kazanımlar bağlamında çokkültürlü eğitim olgusuna yer verilmiştir. 4 ve 5 numaralı kazanımlar hem program hem de açıklama bölümünde çokkültürlülükle ilişkilendirilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren kazanım ve açıklamalara yer verilmiştir.

□ Kazanım 4. “Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar*” şeklinde verilen kazanım, açıklama kısmında; “Farklı yeteneklere, beğenilere ve kişilik özelliklerine sahip bireylerin yanı sıra dezavantajlı (engelli, yoksul, devlet bakımına muhtaç veya kronik sağlık sorunları yaşayan) bireylerin durumlarına da değinilir” şeklinde ifade edilmiştir. Açıklama kısmı incelendiğinde toplum içinde duygusal, düşünse, fiziksel vb. özelliklere sahip insanların belirtildiği görülmektedir.

Etkinlik incelendiğinde engelli bireylerin farkına varılması amacıyla İzmir Büyükşehir Belediyesinin 2016 yılında açılan Engelli Farkındalık Merkezine eğitim gören öğrencilerin gezdirildiği görülmektedir. Bu merkez sayesinde öğrenciler, engelli bireylerin yaşadığı zorlukları fark etmekte. Çeşitli uygulamalar ile engellilerin yaşadığı zorluk ve sıkıntıları daha yakından anlamış oluyorlar. Örneğin bedensel engelliler gibi tekerlekli sandalyeye binip özel parkuru geçmeye çalışmaları, otizmlili bireyleri anlamak için duyu labirentine girmeleri gibi etkinlikler ile öğrenciler engelli bireyleri daha iyi anlamaları sağlanmaya çalışılmasıyla ilgili etkinliğe yer vermiştir.

Dilerim yurdumun çocukları

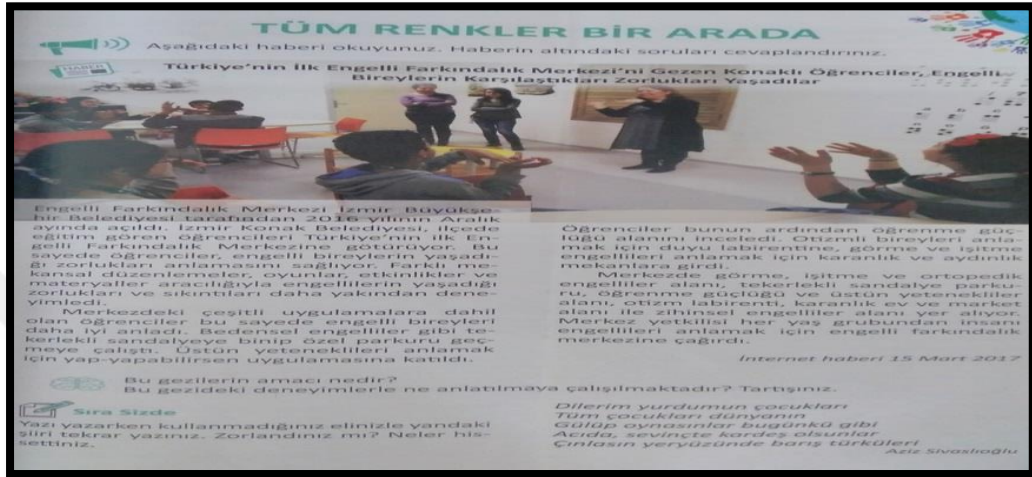
Tüm çocukları dünyanın

Gülüp oynasınlar bugünkü gibi

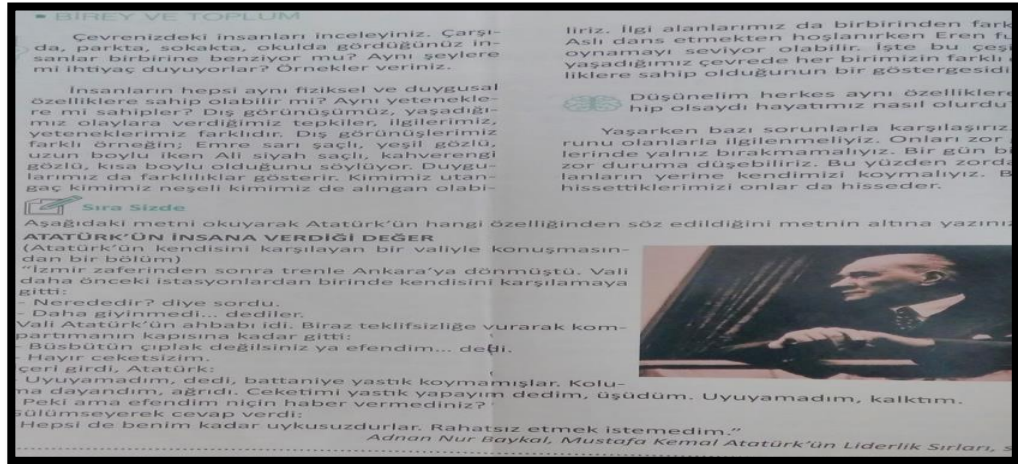
Acıda, sevinçte mutlu olsunlar

Çınlasın yeryüzünde barış türküleri

Aziz Sivaslıoğlu'nun şiirine de etkinlikte yer verilerek yurdumuzun ve dünya çocuklarının acıda ve sevinçte birlik olmaları amaçlandığı görülmektedir (Bkz. Görsel, 62, 63).

Görsel 62. "Tüm Renkler Bir Arada" Etkinliği

Görsel 63. "Tüm Renkler Bir Arada" Etkinliği

❑ Kazanım 5. "Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar".

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında "Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar" şeklinde yer verilirken açıklama kısmında yer verilmemiştir.

Etkinlik incelendiğinde dış görünüşümüz, yaşadığımız olaylara verdiğimiz tepkiler, ilgilerimiz, yeteneklerimizin farklı olduğuna değinilmiştir. İşte bu çeşitlilik yaşadığımız çevrede her birimizin farklı özelliklere sahip olduğu vurgulanmaktadır (Bkz. Görsel, 64, 65, 66).

İnsanların duygularını ve düşüncelerini farklı yollarla anlattıklarını görebiliriz. Sözlü olarak, resimle, şiirle...

İNSAN
Gelin yüzlü papatyalar,
Kırmın en güzel süsüdür;
Ondan daha güzeller var
Bu, gülen insan yüzüdür.
İlhamî Bekir Tez
Metin Celal, Çocuk Şiirleri Antolojisi, s.31

Başkalarının düşüncelerini dinlemeli ve bu düşüncelere saygı göstermeliyiz. Bu onların da bizim düşüncelerimize saygı göstermesini sağlar. Herkesin düşüncelerini özgürce söylemesi doğru bulmamıza kolaylaştırır. Siz de grup çalışmalarınızda arkadaşlarınızın fikirlerine değer verir ve onlarla ortak karar alırsanız kararı herkes sahiplenir.

"İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"nde "Herkesin düşüncesini serbestçe ifade etme hakkı vardır." denmiştir.

Sıra Sizde

Şağıdaki karikatürü inceleyerek altındaki soruları cevaplayınız.

Görsel 64. "Tüm Renkler Bir Arada" Etkinliği

• BİREY VE TOPLUM

Her insanın değerli olduğunu unutmamalıyız. İnsanlar pek çok yönden birbirine benzer. Onları bir araya getiren ortak ilgi alanları vardır. Bunun yanında insanlar birbirinden farklılaşır. Bir çok özellik de karşımıza çıkar. Farklılıklarımıza rağmen spor müsabakalarında, sosyal faaliyetlerde aynı hisleri paylaşabiliyoruz.

Özel Sporcular Türkiye Masa Tenisi Şampiyonası Başladı.

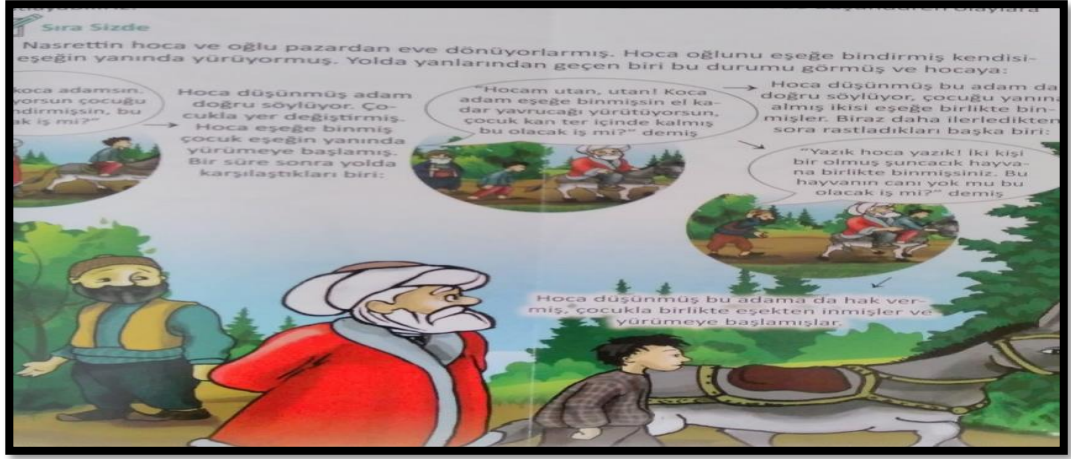
Özel Sporcular Türkiye Masa Tenisi Şampiyonası, otizm ve down sendromlu sporcuların müsabakalarıyla Antalya'nın Kemer ilçesinde başladı. Şampiyonaya 166 sporcu katıldı. Şampiyonada 22 yaş kategorilerinde oynanan müsabakalar, otizm, mental ve down sendromu disiplinlerinde yapıyor. Türkiye Özel Sporcular Spor Federasyonunun (TÖSFEED) başkanı şampiyonaya katılan sporcuların kıyasıyla mücadele ettiğini belirtti. Şampiyona sonrası en iyi dereceyi alan sporcuların milli takım aday kadrosuna seçileceğini kaydetti.

İnternet haberi, 14 Mart 2017 (Düzenlenmiştir)

Kim PEEK (Kim Pik): Sadece bir veya birkaç konu üzerinde düşünabiliyor. O konuda ileri derecede başarı gösterebiliyor. 12.000 (on iki bin) kitabı ezberlemiş. Bu özellikleriyle "Yağmur Adam" filmine konu olmuştur. Ancak günlük hayatta babasına muhtaçtır.

Beethoven (Beytofn) (1770-1827): Alman klasik müzik bestecisidir. İstisna kaybolmuş ama bu rahatsızlığına rağmen bir bayyapıt olan 9. Senfoni'yi bestelemiştir.

Görsel 65. "Tüm Renkler Bir Arada" Etkinliği

Görsel 66. “Tüm Renkler Bir Arada” Etkinliği

4.2.3.2 “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı

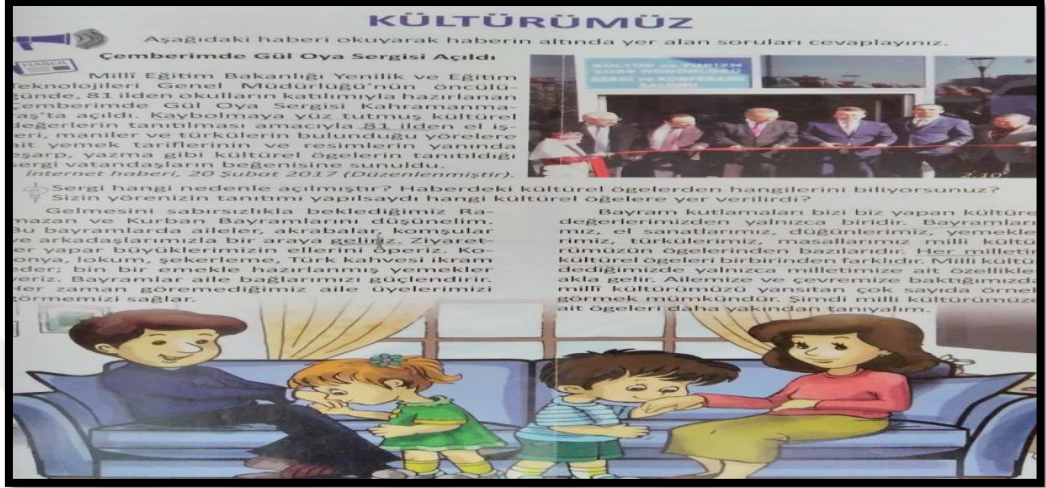
Yukarıda belirtildiği üzere bu ünite de sosyal bilgiler dersi öğretim programında; 2 ve 3 numaralı kazanımlar bağlamında çokkültürlü eğitim olgusuna yer verilmiştir. 2 ve 3 numaralı kazanımlar hem program hem de açıklama bölümünde çokkültürlülükle ilişkilendirilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren kazanım ve açıklamalara yer verilmiştir.

□ Kazanım 2. “Ailesi ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “Ailesi ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir” şeklinde yer verilirken açıklama kısmında; “Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihi bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır” şeklinde yer verilmiştir. Açıklama kısmı incelendiğinde milli kültürümüze ait değerlerin öğrencilerin tanınıp öğrenilmesi için geziler ve çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Ders kitabındaki etkinlikler incelendiğinde Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü’nün öncülüğünde, 81 ilden okulların katılımıyla hazırlanan “Çemberimde Gül Oya Sergisi” Kahramanmaraş’ta açıldığı ve bu sergide kaybolmaya yüz tutmuş yurdumuzun farklı bölgelerine ait maniler, türküler, yemek tarifleri, eşarp, yazma vb. kültürel değerlerin sergilendiği belirtilmektedir. Etkinliğin

devamı incelendiğinde yine milli kültürümüze ait farklı kültürel değerlerimizin öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durum çokkültürlü eğitime uygun kazanımlar olduğu söylenebilir (Bkz. Görsel, 67, 68).

Görsel 67. "Kültürümüz" Etkinliği

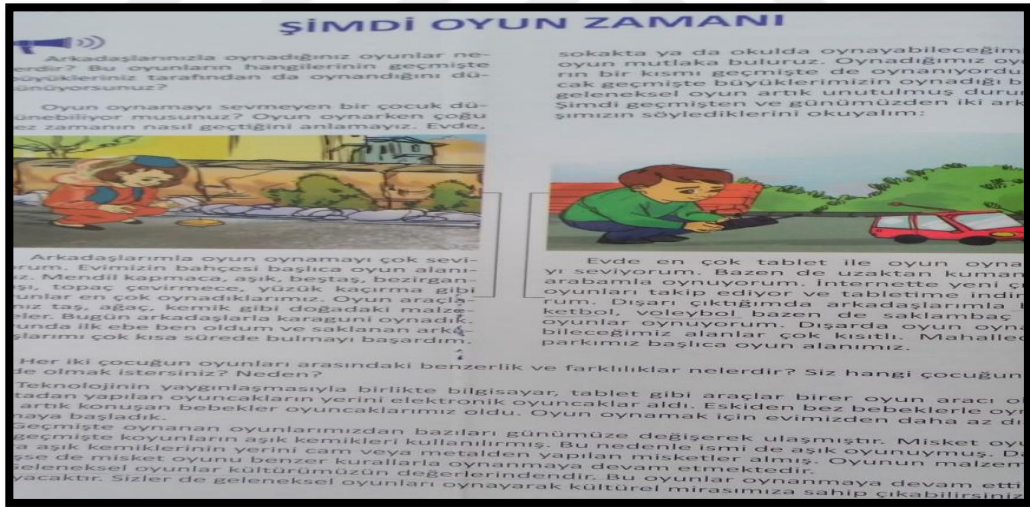

Görsel 68. "Kültürümüz" Etkinliği

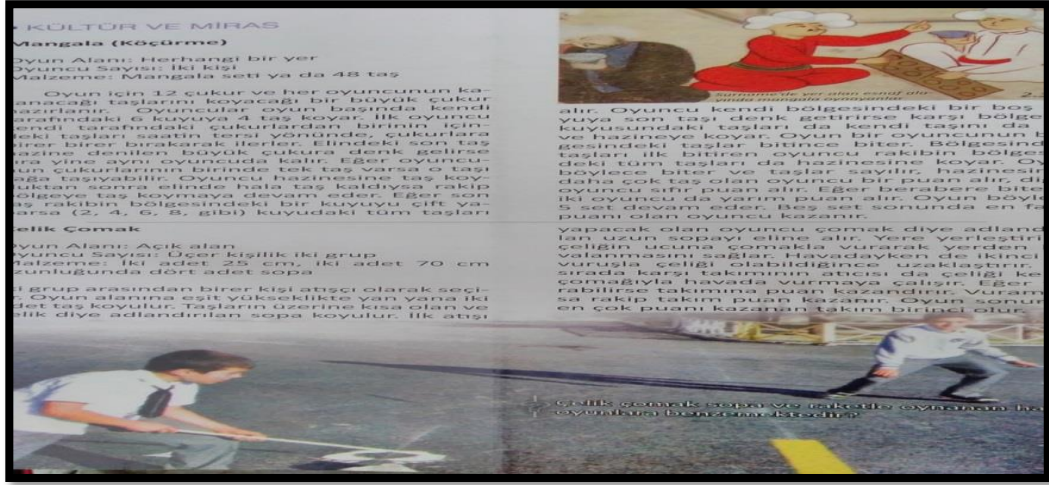
❑ Kazanım 3. "Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır".

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “*Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır*” şeklinde yer verilirken açıklama kısmında yer verilmemiştir.

Etkinlik incelendiğinde geleneksel oyunların kültürümüzün değerlerinden olduğu ifade edilmiştir. Etkinlikte geçmiş döneme ait farklı oyunlara örnekler verilmiştir. Mendil kapmaca, topaç çevirme, yüzük kaçırma gibi örnekler verilmiştir. Örnekler incelendiğinde farklı bölgelere ait oyunların olduğu görülmektedir. Ancak günümüzde teknolojinin ilerlemesi ile birlikte geleneksel oyunlardan çok bilgisayar ve tablet ile birlikte bu oyunların unutulmaya yüz tutulduğuna değinilmiştir. Ayrıca bizim kültürümüze ait olmayan, başka ülkelerin kültürlerine ait olup zamanla kendi kültürümüzde yer verdiğimiz voleybol, basketbol gibi oyunların oynandığı ifade edilmektedir. Ancak etkinliğin devamında geleneksel değerlerimiz olan oyunlarımızın oynandıkça yaşayacağı, öğrencilerin geleneksel oyunları oynayarak kültürel mirasa sahip çıkacaklarından söz edilmiştir (Bkz. Görsel, 69, 70).

Görsel 69. “Şimdi Oyun Zamanı” Etkinliği

Görsel 70. “Şimdi Oyun Zamanı” Etkinliği

4.2.3.3 “Etkin Vatandaşlık” Öğrenme Alanı

Yukarıda belirtildiği üzere bu ünite de sosyal bilgiler dersi öğretim programında; 1 numaralı kazanım bağlamında çokkültürlü eğitim olgusuna yer verilmiştir. 1 numaralı kazanım hem program hem de açıklama bölümünde çokkültürlülükle ilişkilendirilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren kazanım ve açıklamaya yer verilmiştir.

❑ Kazanım 1. “Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir”

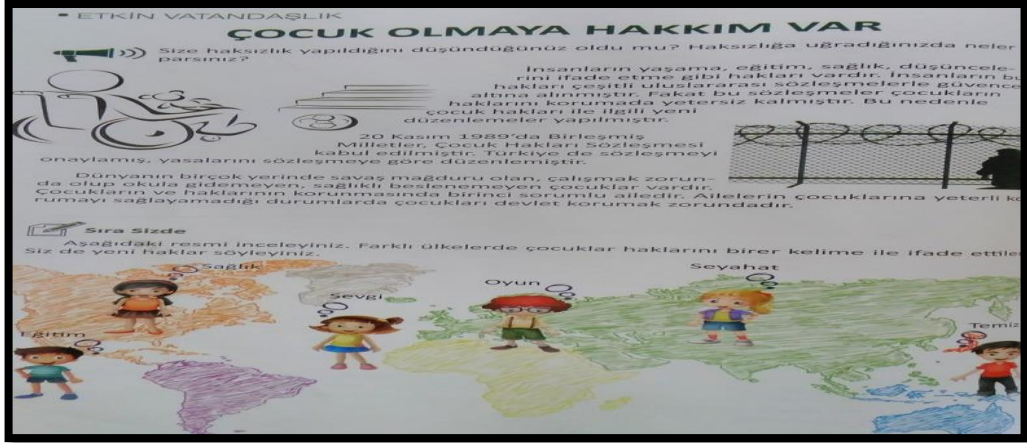
Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir” şeklinde yer verilirken açıklama kısmında; “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ’deki maddeler ele alınır” şeklinde yer verilmiştir. Açıklama kısmı incelendiğinde Çocuk Haklarına Dair sözleşme maddelerinin ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenen sözleşme 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Türkiye de dahil olmak üzere 142 ülke sözleşmeyi imzalamış ya da onay ve katılma yolu ile taraf durumuna gelmiştir. Bu sözleşme 2 Ekim 1995 tarihinde uygulanmaya başlanmıştır. Sözleşmeyle çocuk haklarının korunması amaçlanmış ve taraf devletlerin sözleşme maddelerine kesinlikle uymaları hükmü verilmiştir. Söz konusu sözleşmenin bazı maddeleri incelendiğinde;

❑ Her birey 18 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilir. Her çocuk vazgeçilmez haklara sahiptir.

- ❑ Çocuk hakları, bütün çocuklar için geçerlidir. Doğum yerleri, konuştukları dil ne olursa olsun fark etmez. Büyüklerinin inançları ya da görüşleri nedeniyle hiçbir çocuğa ayırım yapılamaz.

Maddeler ile birlikte dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin tüm dünya çocuklarının korunmaya alındığı görülmektedir. Bu durum uluslararası alanda çokkültürlülüğün uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir.

Ders kitabındaki etkinlik incelendiğinde dünyanın birçok yerinde savaş mağduru olan, çalışmak zorunda olup okula gidemeyen, sağlıklı beslenemeyen çocukların olduğu, çocukların ve haklarının korunması için birinci derecede ailenin sorumlu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca etkinlikte bir dünya haritası ve üzerinde bazı çocukların haklarını ifade ettikleri gösterilmiştir. Daha sonrasında farklı ülkedeki bazı çocukların ne gibi haklara sahip olduğu belirtilmiştir. Etkinlik sayesinde öğrenciler dünyanın farklı bölgesinde kendi yaştlarının hem ne gibi haklara sahip olduklarını hem de başka kültürler hakkında farkındalık oluşturmayı amaçladığı görülmektedir. (Bkz. Görsel, 71, 72, 73, 74).

Görsel 71. “Çocuk Olmaya Hakkım Var” Etkinliği

ETKİN VATANDAŞLIK

İsmim Pan (Pen), 10 yaşındayım, Çin’de yaşıyorum. Her çocuk eğitim hakkına sahiptir. Hepimiz ülkemizde kendi kültürümüzde çocuk eğitim hakkına sahibiz. Ne yazık ki bu hakkını kullanamayan çocuklar var. Birçok çocuk okula gidemiyor, çok ağır işlerde çalıştırılıyor. Eğitim hakkından mahrum bırakılıyor.

Oyun oynamaya, eğlenmeye, boş zamanlarını değerlendirme gibi pek çok hakkımız da vardır. Çocuk parkları, kütüphaneler, spor alanları bizlerin kolay ulaşacağı yerlerde olmalıdır.

Çevrenizde sizlerin faydalanması için ayrılmış eğitim ve oyun alanları var mı? Anlatınız.

İsmim Felipe, 11 yaşındayım, Meksika’da yaşıyorum. Her türlü şiddet, ihmal ve istismara karşı korunmamız gerektiğini biliyor musunuz? Kimse bize istemediğimiz bir şeyi zorla yaptırılmaz.

Sizi mutsuz eden bir davranışla karşılaştığınızda bunu ilk kiminizle paylaşmalı mı? Neden?

Benim adım Afgan, Suriye’de yaşıyordum. Ülkemdeki olumsuz koşullardan dolayı ailemle başka ülkelere sığınmak zorunda kaldım. Sığındığımız devletler bize uygun bakım ve koruma imkanı sağlamadı. Savaş insanları pek çok hakkını yok ediyor. Ülkemde savaşın bitmesini istiyorum. Savaşın olmadığı bir dünya hayal ediyorum. Herkesi bunun için mücadele etmeye çağırıyorum.

Savaşlar çocukları nasıl etkilemektedir?

Ben Alicia (Alisya), Almanya’da yaşıyorum. Başladığınız doğuştan veya sonradan özel gereksinimi olabilir. Özel eğitim ve ihtiyaçlarımızın karşılanması bizim hakkımızdır. Bizlere gereksinimlerimiz için imkanlar sağlamak devletimizin görevidir.

Çevrenizi gözlemleyiniz. Alicia sizin çevrenizde yaşıyor mu? Hangi problemlerle karşılaşırdı?

Görsel 72. “Çocuk Olmaya Hakkım Var” Etkinliği

Merhaba arkadaşlar, İsmim Sena, 10 yaşındayım. Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni duymuşsunuzdur. Bu sözleşme biz çocukların her daimi güvence altına alır. Dünyada pek çok ülke tarafından kabul edilmiştir.

İndi sizi dünyanın farklı ülkelerinden arkadaşlarımla tanıştırmam. Haklarımızı onlardan öğrenelim.

Ben Ahmed, 11 yaşındayım, Sudan’da yaşıyorum. Biz çocuklar yaşama ve sağlıklı büyüme hakkına sahibiz. Sağlıklı yaşayabilmek için, yeterince sağlıklı gıda ile temin suya ihtiyacımız var. Hastanelerden korunmamız için aşılarımız düzenli yapılmalı. Bize düzenli, yaygın ve nitelikli sağlık hizmeti verilmeli. Bu ihtiyaçları karşılayabilmek için başka ulusların yardımına muhtacız.

Ahmed’in yaşadığı ülkedeki çocukların hangi haklardan yoksun olduklarını söyleyiniz.

Ben Aine, 11 yaşındayım, İrlanda’da yaşıyorum. Bizimizin bir ismi vardır. Doğan her çocuğu isim verilir. Biri kimse isim değiştirmeye ve vatanımızdan gitmeye zorlayamaz. Biz çocuklar, ailemizle ve sevdiğimizlerle yaşamaya hakkımızdır. Ailemizle ya da bize en iyi bakacak kişilerle yaşamaya hakkımızı kimse bizden alamaz. Kimse bizi ailemizden ayırmaya hakkı yoktur. Bir yerden bir yere götüremez.

İsmi olmasa ne hissederdiniz?

İsmim Dawn (Dawn), 11 yaşındayım, Amerika’da yaşıyorum. Hiç kimse bize milliyetimi, cinsiyetimi ve dinimden dolayı ayrımcılık yapamaz. Düşüncelerimizi özgürce ifade etme hakkına sahibiz. Bunun için bizlere hizmet eden deneklere üye olabiliriz.

Ailenizde, okulunuzda düşüncelerinizi özgürce ifade edebiliyor musunuz? Anlatınız.

Görsel 73. “Çocuk Olmaya Hakkım Var” Etkinliği

Aşağıda Buket Uzuner’in UNICEF için yazdığı “Minik Hikaye”den bölüm okuyacaksınız.

“Çocuksu davranmal” diyor büyükler birbirlerine sık sık; kötü bir şeymiş gibi... Ben bir çocuğum ve çocuklar çocuksu davranırlar. Ama dünyada hiçbir savaşta çocuklar çıkartmadı. Tek bir kaç bile çocuklar tarafından kesilmedi. Havaya, suya ve toprağa yapılan saygısızlıklar çocukları değil, çocukların hiçbir etkinliği tek bir hayvan türünün tükenmesine neden olmadı. Şimdi büyüklerden her çocuk için bir dileğim var: Yetişkin gibi davranmayı bırakın ve çocukların geleceğini yok etmeyin!

Buket Uzuner, Minik Hikâyeler, www.unicef.org.tr

Sıra Sizde

Aşağıdaki metni okuyunuz.

Ablasının ayrı odası varken Seda kardeşi ile aynı odayı paylaşıyor. Seda ayrı odanın hakkını olduğunu düşünüyor. Cülay, öğretmeninin derslerde kendisine daha fazla söz hakkı vermesini istiyor. Cülay, öğretmeninin derste kendisine daha fazla söz hakkı vermesini istiyor. Cülay, öğretmeninin derste kendisine daha fazla söz hakkı vermesini istiyor.

Okulunuzda öğretmeninizle iş birliği yaparak “Hakların Kutusu” hazırlayınız. Hakların kutusu oluştururken:

Haksızlığa uğrayanların yaşadıklarını yazıp “Hakların Kutusu”na atabileceklerini duyurunuz. İsimlerini yazmak zorunda olmadıklarını belirtiniz. Yazılanları liste halinde raporlaştırınız. Raporunuzu büyüklerinizle ve arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 74. “Çocuk Olmaya Hakkım Var” Etkinliği

4.2.3.4 “Küresel Bağlantılar” Öğrenme Alanı

Yukarıda belirtildiği üzere bu ünite de sosyal bilgiler dersi öğretim programında; 1, 2, 3 ve 4 numaralı kazanımlar bağlamında çökkültürlü eğitim olgusuna yer verilmiştir. 1, 2, 3 ve 4 numaralı kazanımlar hem program hem de açıklama bölümünde çökkültürlülükle ilişkilendirilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren kazanım ve açıklamaya yer verilmiştir.

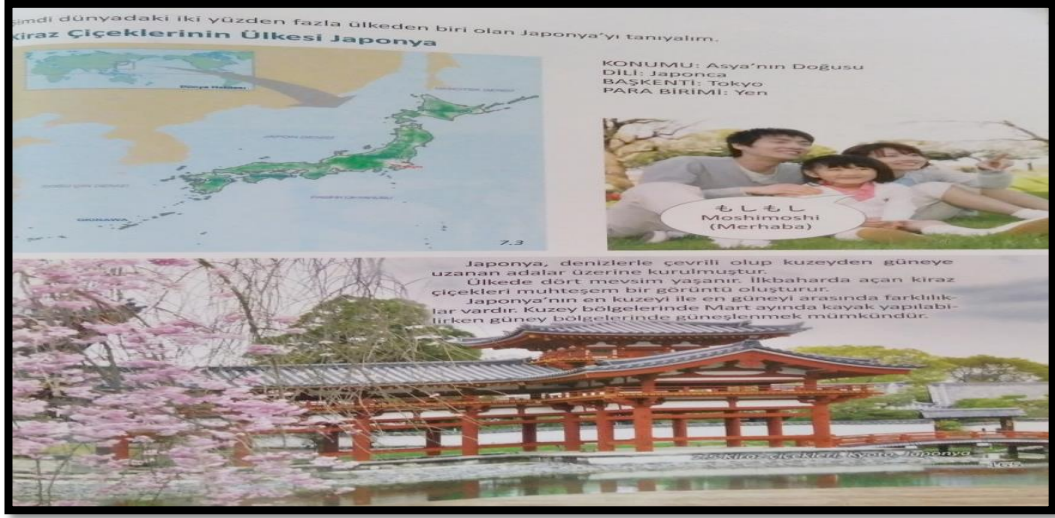
□ Kazanım 1. “Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanır”

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanır” şeklinde yer verilirken açıklama kısmında; “Araştırdığı bir ülkenin önemli özelliklerini görsel materyaller kullanarak sınıfta tanıtması sağlanır” şeklinde yer verilmiştir. Açıklama kısmı incelendiğinde öğrencilerden dünyanın herhangi bir ülkesini araştırması amaçlandığı görülmektedir. Açıklama ile birlikte öğrencinin araştırdığı ülkeyi tanınması, ülke hakkında bilgiler edinmesi ve edindiği bilgileri arkadaşları ile paylaşmayı sağlar. Bu durum öğrencinin farklı ülkeler, kültürler, gelenek ve görenekler hakkında farkındalık oluşturmayı amaçlandığı görülmektedir.

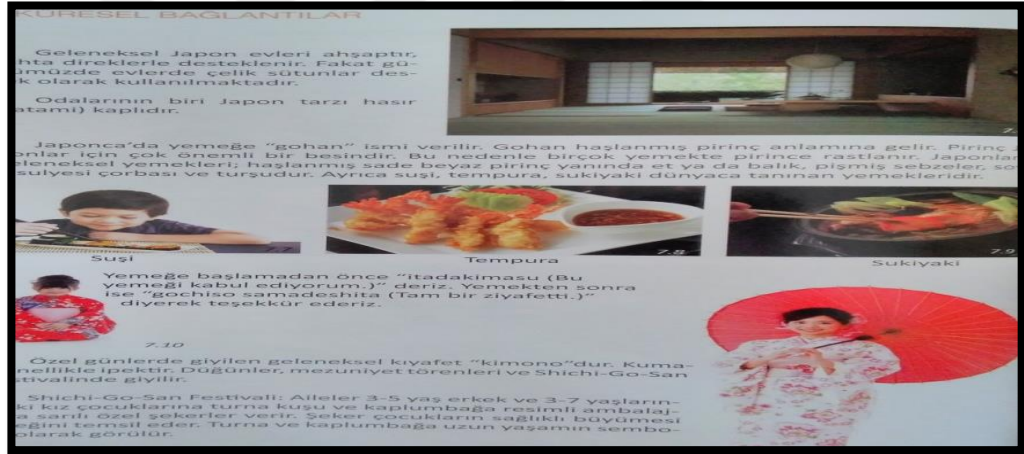
Ders kitabındaki örnek etkinlikler incelendiğinde ise bir dünya küresi ve etrafında dünyayı inceleyen çocuklar bulunmaktadır. Çocuklar kürede okyanus ve karaların olduğu; karaların kıtalara ve kıtalarında üzerinde çok sayıda ülke olduğunu görmekte dirler. Her ülkenin birbirinden farklı kültürel özellikleri olduğu ve bunu belirtmek amacıyla da görsellere yer verilmiştir. Etkinliğin devamında örnek olması amacıyla Japonya’ya ait coğrafi ve kültürel özelliklere yer verilmiştir (Bkz. Görsel, 75, 76, 77, 78).

Görsel 75. “Keşfe Çıkalım” Etkinliği

Görsel 76. “Keşfe Çıkalım” Etkinliği

Görsel 77. “Keşfe Çıkalım” Etkinliği

Görsel 78. “Keşfe Çıkalım” Etkinliği

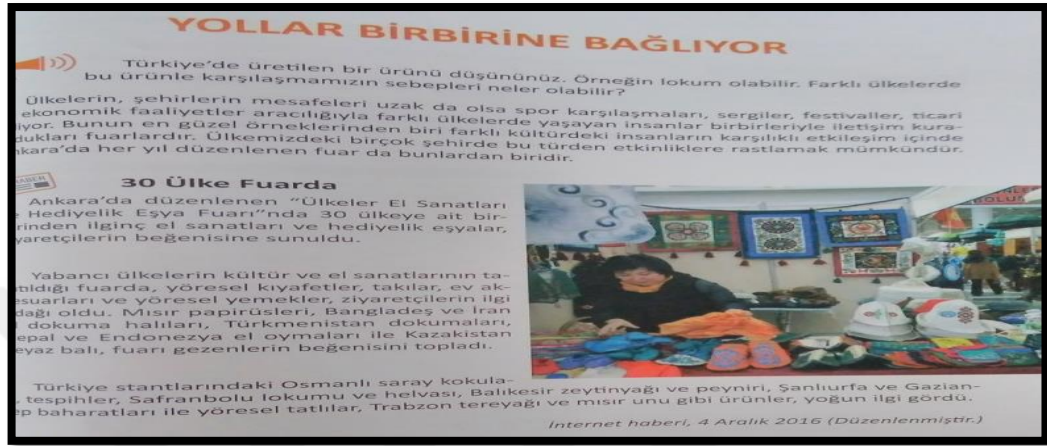
❑ Kazanım 2. “Türkiye’nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “*Türkiye’nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar*” şeklinde yer verilirken açıklama kısmına yer verilmemiştir.

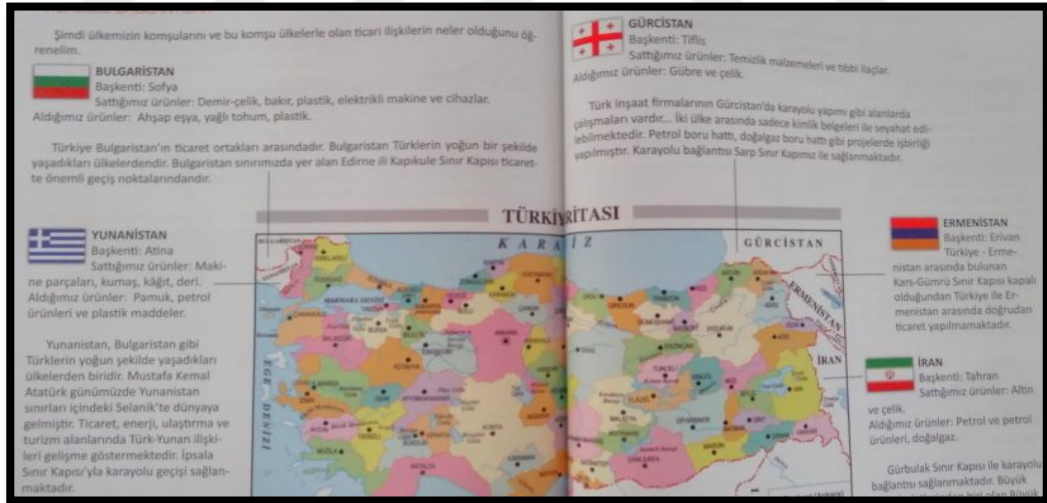
Ders kitabında yer alan etkinlik incelendiğinde ülkelerin, şehirlerin mesafeleri uzak da olsa spor karşılaşmaları, sergiler, festivaller, ticari ve ekonomik faaliyetler aracılığıyla farklı ülkelerde yaşayan insanlar birbirleriyle iletişim kurduğu belirtilmiştir. Özellikle fuarlar sayesinde farklı kültürdeki insanların karşılıklı etkileşim içinde olduğuna değinilmiştir. Örneğin etkinliğin devamında Ankara’da düzenlenen Ülkeler El Sanatları ve Hediyelik Eşya Fuarı’nda 30 ülkeye ait birbirinden ilginç el sanatları ve hediyelik eşyalar, ziyaretçilerin beğenisine sunulmuş.

Yabancı ülkelerin kültür ve el sanatlarının tanıtıldığı fuarda yöresel kıyafetler, takılar, ev aksesuarları ve yöresel yemeklerin ziyaretçilerin ilgi odağı olduğu; Mısır papirüsleri, Bangladeş ve İran el dokuma halıları, Türkmenistan dokumaları, Nepal ve Endonezya el oymaları ile Kazakistan beyaz balının gezenlerin beğenisini topladığı belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye’ye ait Osmanlı saray lokumları, tesbihler, Balıkesir zeytinyağı gibi ürünler de sergilenmiştir. Bu gibi ülkeler arasında gerçekleşen organizasyonlar ile birlikte kültürler arası etkileşimlerin olduğu

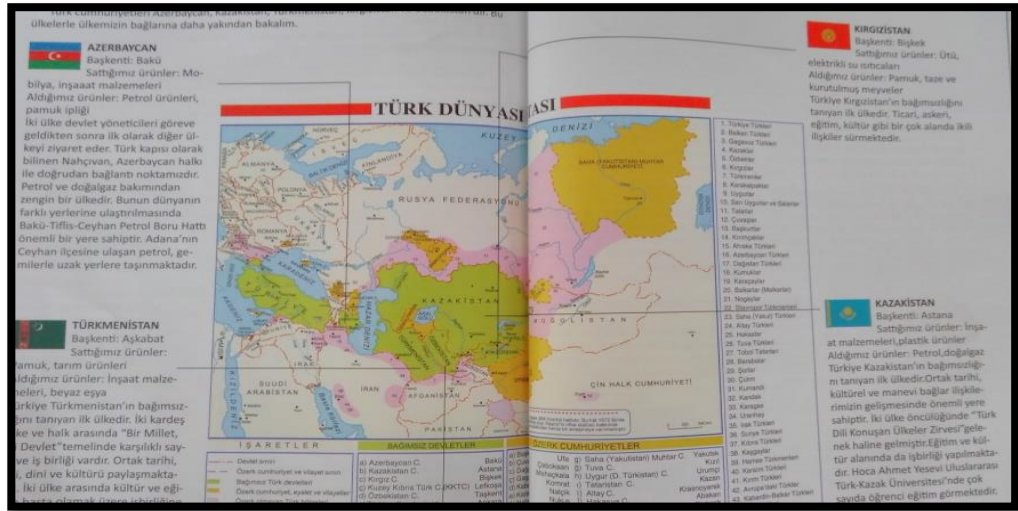
görülmektedir. Ayrıca Türk Cumhuriyetleri olan Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan gibi Türk devletlerinin yönetimleri, ekonomileri ve kültürleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir (Bkz. Görsel, 79, 80, 81).

Görsel 79. "Yollar Birbirine Bağlanıyor" Etkinliği

Görsel 80. "Yollar Birbirine Bağlanıyor" Etkinliği

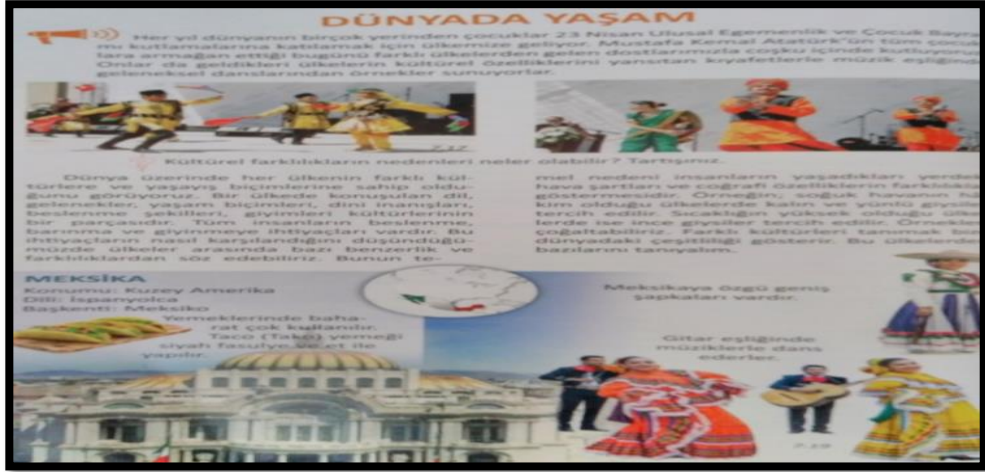

Görsel 81. “Yollar Birbirine Bağlanıyor” Etkinliği

❑ Kazanım 3. “Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştır”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “*Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştır*” şeklinde yer verilirken açıklama kısmında; “Görsel ve yazılı iletişim araçları ile kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun, aile ilişkileri gibi konular üzerinde durulur” şeklinde yer verilmiştir. Açıklama kısmı incelendiğinde kültürel unsurlar olan kıyafet, yemek, oyun gibi konular üzerinde durulması gerektiği belirtilmiştir. Yer alan açıklama kazanım ile birlikte düşünüldüğünde burada kazandırılmak istenen etkinlikte incelenen farklı kültürlere ait yemek, oyun, kıyafet gibi unsurların önemli olduğuna değinilmiştir.

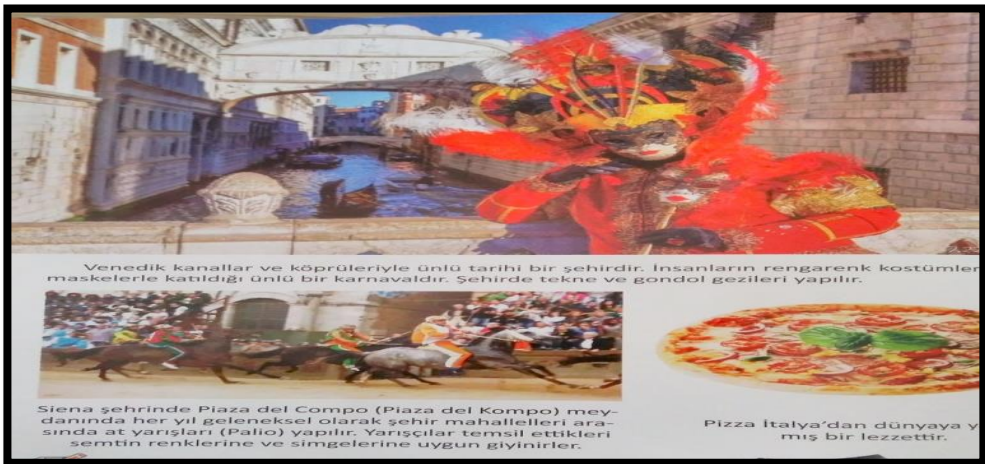
Ders kitabındaki etkinlikler incelendiğinde 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamaları ile birlikte her yıl ülkemize dünyanın birçok yerinden çocukların katıldığına değinilmektedir. Coşku içinde kutlanan bu bayramda farklı ülkelerden gelen çocukların kendi ülkelerin kültürlerini tanıttıkları görülmektedir. Ayrıca dünya üzerinde her ülkenin farklı kültürlere ve yaşayış biçimlerine sahip olduğunu, her ülkenin kendine göre konuşulan dili, geleneği, yaşam biçimi, dini inanışları ve giyimleri olduğu bilgisi verilerek farklı kültürlerin tanıtılması amaçlandığı görülmektedir. Etkinliğin devamında da farklı ülkeler ile ilgili kısa bilgiler verilmektedir (Bkz. Görsel, 82, 83, 84).

Görsel 82. "Dünyada Yaşam" Etkinliği

Görsel 83. "Dünyada Yaşam" Etkinliği

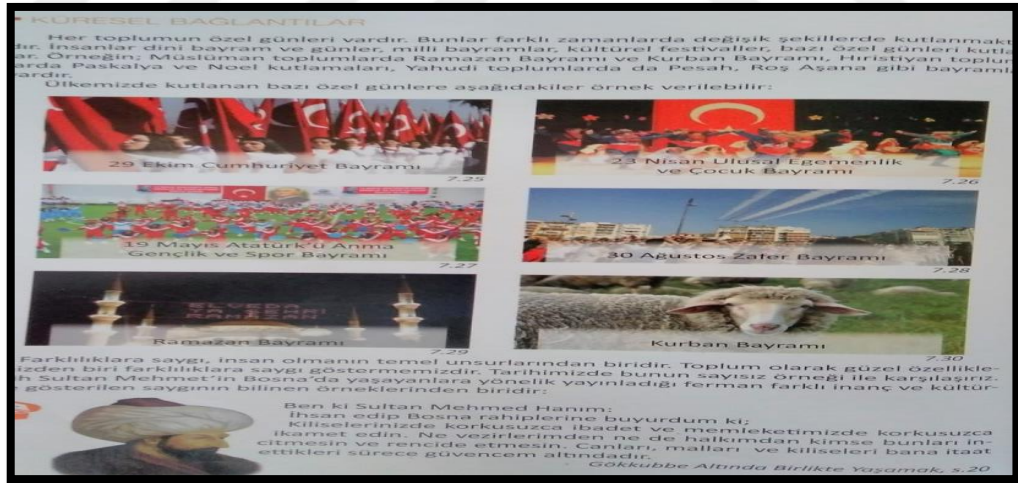
Görsel 84. "Dünyada Yaşam" Etkinliği

❑ Kazanım 4. “Farklı kültürlere saygı gösterir”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “*Farklı kültürlere saygı gösterir*” şeklinde yer verilirken açıklama kısmında yer verilmemiştir.

Ders kitabında yer alan etkinlikler incelendiğinde; Her toplumun özel günleri vardır. Bunlar farklı zamanlarda değişik şekillerde kutlanmaktadır. İnsanlar dini bayram ve günler, milli bayramlar, kültürel festivaller, bazı özel günleri kutlamaktadırlar. Örneğin; Müslüman toplumlarda Ramazan Bayramı, Hıristiyan toplumlarda Paskalya ve Noel kutlamaları, Yahudi toplumlarda da Pesah, Roş Aşana gibi bayramların olduğu bilgisi verilmektedir.

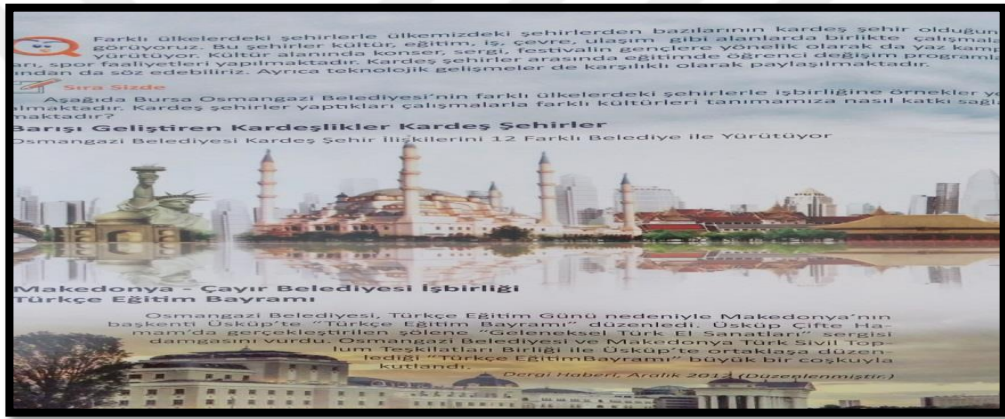
Farklılıklara saygı, insan olmanın temel unsurlarından biridir. Toplum olarak güzel özelliklerimizden biri farklılıklara saygı göstermemizdir. Tarihimizde bunun sayısız örneği ile karşılaşırız. Fatih Sultan Mehmet’in Bosna’da yaşayanlara yönelik yayınladığı ferman farklı inanç ve kültürlere gösterilen saygının bilinen örneklerdir (Bkz. Görsel, 85, 86, 87).

Görsel 85. “Dünyada Yaşam” Etkinliği

Görsel 86. "Dünyada Yaşam" Etkinliği

Görsel 87. "Dünyada Yaşam" Etkinliği

4. sınıf kademesinde çokkültürlü eğitime yer veren ünitelerin çokkültürlülük temaları incelendiğinde; "*Birey ve Toplum*" öğrenme alanında gelenek ve görenek farklılığı, her kültürün kendine özgü yapısı vardır, farklı değerlerin olması bir zenginliktir, her toplumun kendi değer yargısı vardır, etnik yapı farklılığı, farklı yaşam tarzları, giyim tarzı gibi temalara yer verilmiştir. "*Kültür ve Miras*" öğrenme alanında ekonomik seviyenin farklı olması, kültürel değerlerin çeşitlilik göstermesi, farklı kültürlerle sahip insanların olması, gelenek ve görenek farklılığı, kültür mozaikliği, her kültürün kendine özgü yapısı vardır, çok fazla kültürün bir arada olması, inanç özgürlüğü, farklı dil, farklı yaşam tarzı gibi temalara yer verilmiştir.

"*Etkin Vatandaşlık*" öğrenme alanında farklı yaşam tarzı, kültür mozaikliği, her toplumun kendi değer yargısı vardır gibi temalara yer verilmiştir. "*Küresel Bağlantılar*" öğrenme alanında ise kültürel değerlerin çeşitlilik göstermesi, gelenek

ve görenek farklılığı, farklı yaşam tarzı, ekonomik seviyenin farklı olması, etnik yapı farklılığı, sosyal etkileşim, her toplumun kendi değer yargısı vardır, kültür mozaikliği, inanç özgürlüğü temaları şeklinde yer verilmiştir.

4.2.4 2017 Tarihli 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabının Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi

Bu başlık altında 2017 tarihli 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında çokkültürlülük ile doğrudan ve dolaylı olarak yer verme durumu açıklanarak görseller ve Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Ders Kitapları Bazında Çokkültürlülük

Çokkültürlülük	5. Sınıf Öğrenme Alanları											
	Birey ve Toplum			Kültür ve Miras			İnsanlar, Yerler ve Çevreler			Bilim, Teknoloji ve Toplum		
	Kznm.	D.S	Oran	Kznm.	D.S	Oran	Kznm.	D.S	Oran	Kznm.	D.S	Oran
Doğrudan	4	14	13	5	18	16,6	5	18	16,6	5	14	13
Dolaylı	1 (md, 4)			3 (md, 3,4, 5)			-			-		
Toplam	-			-			1 (md, 5)			-		
Amaç/Çokkültürlülük	1			3			1			-		
	1/4			3/5			1/5			0		
Çokkültürlülük	5. Sınıf Öğrenme Alanları											
	Üretim, Dağ. ve T.			Etkin Vatandaşlık			Küresel Bağlantılar					
	Kznm.	D.S	Oran	Kznm.	D.S	Oran	Kznm.	D.S	Oran	Kznm.	D.S	Oran
Doğrudan	6	18	16,6	4	12	11,1	4	14	13			
Dolaylı	-			-			3 (md, 1, 3, 4)					
Toplam	-			2 (md, 1)			1 (md, 2)					
Amaç/Çokkültürlülük	-			1			4					
	0			¼			4					

5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı öğrenme alanları bazında çokkültürlülük bakımından incelendiğinde; “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında yer alan 4 kazanımdan 1 kazanımın (4); “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında 5 kazanımdan 3 kazanımın (3, 4 ve 5); “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında yer verilen 5 kazanımın 1 kazanımın (5); “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında yer alan 4 kazanımdan 1 kazanımın (1) çokkültürlü eğitim konusuyla ilgili olduğu, “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında yer verilen 4 kazanımdan hepsinin çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*”, “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanlarında böyle bir ilişki tespit edilmemiştir.

Bu öğrenme alanlarından “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında 4. kazanımın doğrudan; “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında 3, 4 ve 5. kazanımların doğrudan; “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında 5. kazanımın dolaylı; “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında 1. kazanımın dolaylı ve “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında ise 1, 3 ve 4. kazanımların doğrudan, 2. kazanımın ise dolaylı olarak çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı genel olarak değerlendirildiğinde 5. sınıf kademesinde 5 öğrenme alanının ve bu öğrenme alanlarındaki 22 kazanımdan 10 kazanımın çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

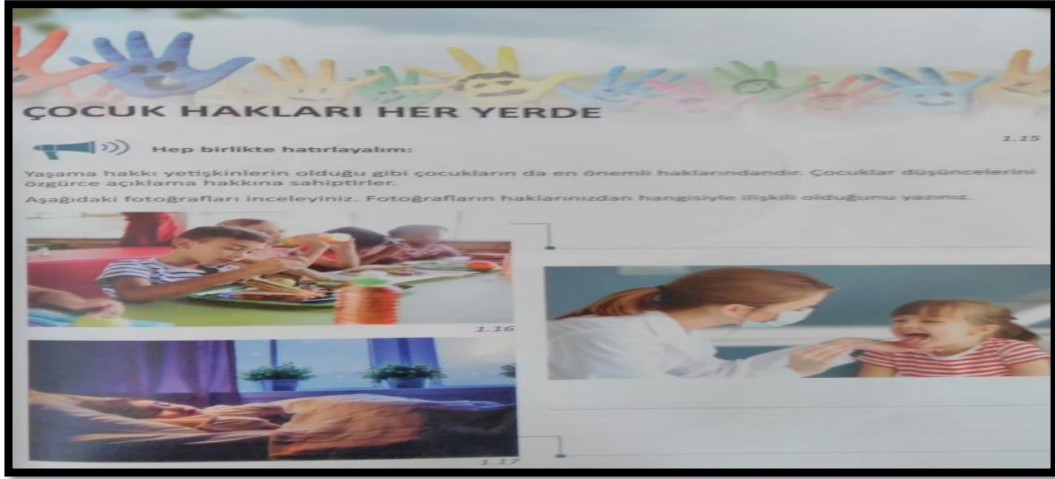
4.2.4.1. “Birey ve Toplum” Öğrenme Alanı

Yukarıda belirtildiği üzere bu öğrenme alanında; 4 numaralı kazanım çokkültürlü eğitim olgusuna program kısmında yer verilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren açıklamalara yer verilmiştir.

❑ **Kazanım 4. “Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “*Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir*” şeklinde yer verilirken, açıklama kısmında yer verilmemiştir.

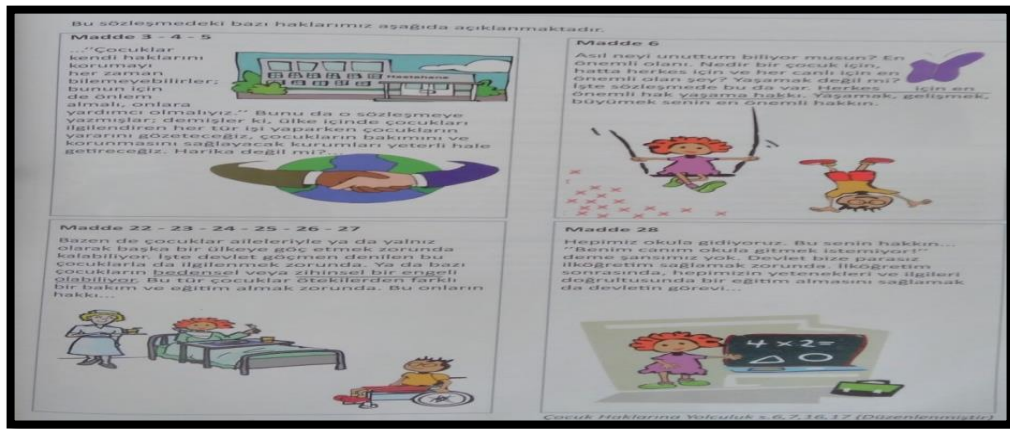
Etkinlik incelendiğinde; *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları sözleşmesinin* vurgulandığı görülmektedir. Özellikle *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin* çoğu devlet gibi ülkemizin de imzaladığı bu sözleşme ile birlikte çocuk haklarının; din, dil, ırk, renk ve cinsiyet ayırmaksızın bütün çocukların haklarının korunduğu görülmektedir. Ayrıca ders kitabı metin ve görseller incelendiğinde bakanlık tarafından 2023 yılına kadar geçerli olacak “*Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı*” hazırlandığı, programda çocuk işçiliğiyle ilgili eksikliklerin tespit edilmesi yer alıyor. Planlamalar ile birlikte; Çocuk işçilerin, tarımda aile işleri dışında çalışmaları yasaklanacak. 2018 yılı için “*Çocuk İşçiliği ile Mücadele Yılı*” ilan edilecek. Çalışan çocukların okula devamsızlığının takibi için birimler oluşturulacak (Bkz. Görsel, 88, 89, 90, 91, 92, 93).

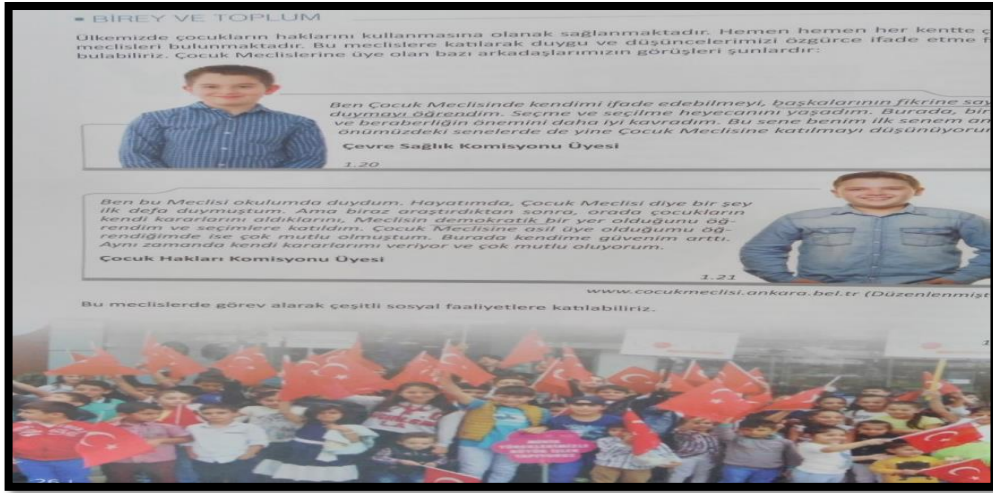
Görsel 88. . “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği

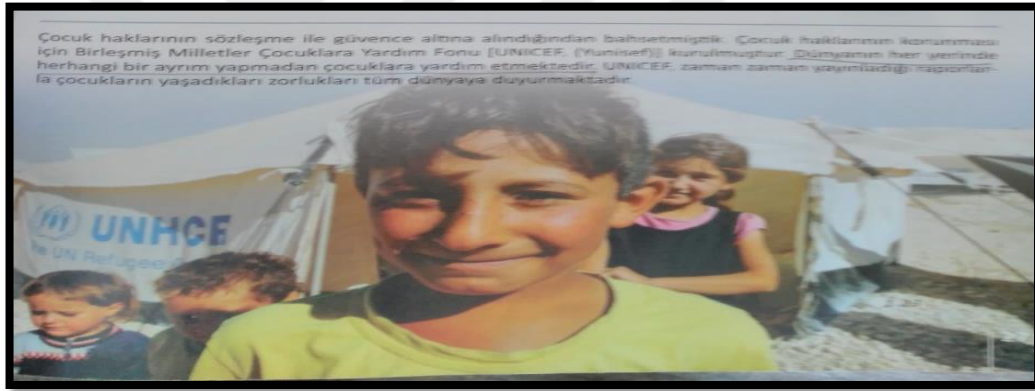
Görsel 89. “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği

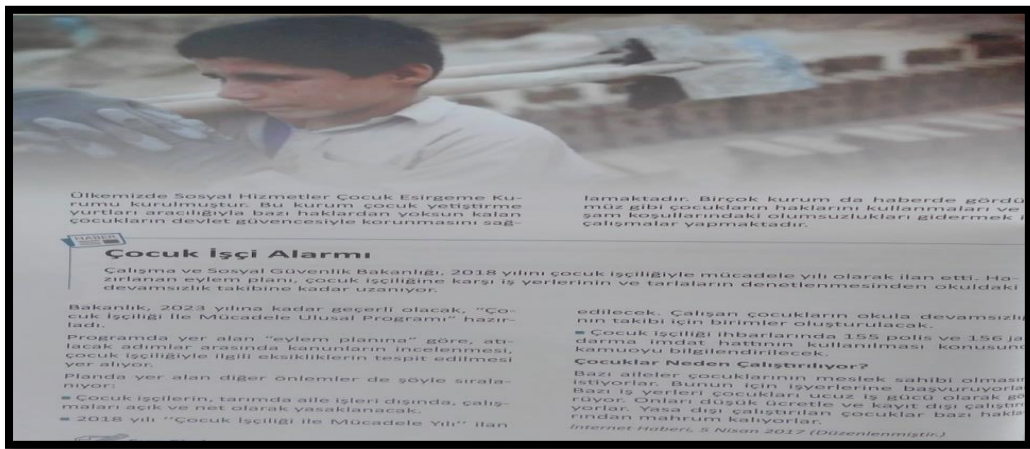
Görsel 90. “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği

Görsel 91. “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği

Görsel 92. “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği

Görsel 93. “Çocuk Hakları Her Yerde” Etkinliği

4.2.4.2. “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı

Yukarıda belirtildiği üzere bu öğrenme alanında; 3, 4 ve 5 numaralı kazanımlar çokkültürlü eğitim olgusuna program kısmında yer verilmiştir. Aşağıda bu bulguları gösteren açıklamalara yer verilmiştir.

□ **Kazanım 3. “Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler” şeklinde yer verilirken, açıklama kısmında yer verilmemiştir.

Etkinlik incelendiğinde; ülkemizde her bölgenin kültürel özelliklerini oluşturan el sanatları, halk oyunları, yemekleri, türküleri gibi öğelerin Türkiye’nin eşsiz kültür hazineleri olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca ülkemizde milletçe kutladığımız dini ve milli bayramların olduğu, bu bayramlar ile birlikte ülkemizde birlik beraberliğimizi güçlendirdiği, bayram kutlamalarının genelde benzer şekilde kutlansa da yöreden yöreye bazı farklılıklar olduğu belirtilmiştir. Örnek etkinlik olarak da Rize’ye bağlı Akdere köyünde Kurban Bayramının nasıl kutlandığı verilmiştir (Bkz. Görsel, 94, 95).

Görsel 94. “Kültürel Özelliklerimiz” Etkinliği

Görsel 95. “Kültürel Özelliklerimiz” Etkinliği

□ Kazanım 4. “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder” şeklinde yer verilirken, açıklama kısmında yer verilmemiştir.

Etkinlik incelendiğinde; özellikle kültürel öğelerin insanların bir arada birlik ve beraberlik içinde kalmalarını sağlayan önemli bir öğe olarak vurgulanmıştır. Bazı kültürel öğeler örnek olarak verilmiştir. Örneğin düğünler için; geçmişten günümüze yüzyıllar boyunca süregelen geleneklerimizin yaşatıldığı değerlerdir. Düğünler ülkemizin her yerinde aynı coşku ve mutlulukla yapılır. Gelen davetlilerin kaynaşmasını sağlar, birlik ve beraberliği güçlendirir. Düğünlerde yöreden yöreye değişen maniler söylenir, müzik eşliğinde türküler okunur. Düğünlerde her yörenin kendine göre halk oyunları oynanır. Bar, horon, halay, zeybek vb. Türküler ülkemizin farklı yörelerinin kültürel özelliklerini taşır. Türküler, mutlulukları, hüznüleri bir arada yaşayan halkımızın ortak anılarıdır, bizleri birleştiren ve ortak duygularda buluşturan değerlerimizdir (Bkz. Görsel, 96, 97, 98).

Kültürel öğelerimizden biri de düğünlerimizdir. Düğünler geçmişten günümüze yüzyıllar boyunca süregelen geleneklerimizin yaşatıldığı değerlerimizdir. Düğünler ülkemizin her yerinde aynı coşku ve mutlulukla yapılır. Gelen davetlilerin kaynaşmasını sağlar, birlik ve beraberliğini güçlendirir. Düğünlerde yöreden yöreye değişen maniler söylenir, müzik eşliğinde türküler okunur. Davul zurna eşliğinde halaylar çekilir. Evlenenlerin mutluluğu için dualar edilir. Bakın Kırıkkale’de düğünlerde hangi kültürel özellikler yaşatılıyor.

2.30

Düğün öncesinde kızın sandıktaki çeyizi kız evinde sergilenir. Damadın babasının en yakın arkadaşı "Düğün Kahyası", damadın en yakın arkadaşı da "Sağdıç" olarak seçilir. Düğünler genellikle Cuma günü namazdan sonra başlar. Cuma namazından çıkanlar, yanlarında imamla düğün evine gelirler. "Bayrak Yemeği" diye adlandırılan yemek yenir. Yemektan sonra bir sırık ucuna takılmış Türk Bayrağı ile bayrağın üzerinde bulunan ayna ve elma evin çatısına dikilir. Duanın ardından davul zurna çalmaya başlar. Aynı günün akşamı okuntular, yani davetliler gelir. Davetlilere yemek ikram edilir. Davetliler düğün

ne güçleri oranında hediye getirirler. Bu hediyeler; ev eşyası, para, düğün için yiyecek, zahire, düğünde kesmek için küçükbaş hayvan olabilir. Cumartesi akşamı düğün, gelin ve damat kinasının yapılması ile devam eder. Pazar günü gelini almaya gelenlere babası kızını teslim eder. Gelin eder varsa bir erkek kardeşinin koluna girmiş o anda sevinç gösterileri yaparlar. Gelin, oğlan evine gelirken beraberinde kaşık, çivi, bıçak gibi şeyler getirir. Bu da gelinin "bereketiyle gelmesi" anlamına gelir.

Görsel 96. "Kültürel Özelliklerimiz" Etkinliği

Halk oyunları kültürel değerlerimizden biridir. Oyunlar konularını doğadan, toplumsal olaylardan ve günlük yaşamdan alır. Başeseta Urfa Kimi oyununu, ekine zarar veren bir hasere yüzünden halkın yaşadığı sıkıntıyı dile getirir. Oyunlarda kullanılan giysiler oynadığı yörenin geleneksel kıyafetleridir. Birlikte oynanan halk oyunları kişiye

ye kaynaşmayı, beraber hareket etmeyi, paylaşmayı öğretir. Zengin bir kültüre sahip ülkemizin hermen her yöresinde farklı farklı oyunlar oynanır. Düğün, nişan, asker uğurlama, sunnet töreni ve bayramlar halk oyunlarımızın sergilendiği başlıca yerlerdir. Ülkemizin farklı yörelerinde oynanan halk oyunlarını daha yakından tanıyalım.

Bar, el ele ya da omuz başlarından tutuşarak oynanan, Hızlı, seri hareketleri olan oyuna genellikle davul zurna eşlik eder.

2.31

Horon el ele tutuşarak kemence eşliğinde oynanır. Baştan aydağı gibi hareketleri olan oyun Karadeniz’in birçok dalgasının andırır.

2.32

Zeybek, tek kişinin ya da grubun oynadığı bir halkoyunudur. Grupta oynandığında oyuncular çember şeklinde dizilir. Kollar omuz hizasında, eller başta aynı hizada olacak şekilde iki yana açılır. Büyük adımlar ve ağır hareketlerle oynanır. Arada yere doğru eğilip bir dinlenmeye vurulması, bu oyunun belirgin hareketlerindedir.

2.33

Görsel 97. "Kültürel Özelliklerimiz" Etkinliği

Türküler ülkemizin farklı yörelerinin kültürel özelliklerini yansıtır. Türk’e ait anlamına gelen Türkü milletimize özgüdür. Türkülerin her birinin bir hikâyesi vardır. Göç, askerlik, sevgi, hasret gibi pek çok konu türküye dönüşmüştür. Türküler, mutlulukları, hüznüleri bir arada yaşayan halkımızın ortak-anıdır. Kültürümüzün öğelerinden biri olan türkü, bizi birleştirir ve ortak duygularda buluşturur. Şimdi Tokat yöresinde söylenen bir türküye kulak verelim.

Sıra Sizde

Sabahtan kalktım da ezan sesi var
Ezan da sesi değil yavrum burçak yası var
Sorum şu muhtarın kaç tarlası var
Amanın da kızlar ne zorumuş burçak yolması
Burçak tarlasına yar yar gelin olması
Sabahtan kalktım da südü pişirdim
Südü de kaymağını yar yar yere taşırdım
Burçak tarlasında aklım şaşırdım

Kültürümüze ait öğelerden insanları bir araya getiren üçünü seçiniz. Bunların insanların bir arada yaşamasındaki önemini defterinize yazınız.

Görsel 98. "Kültürel Özelliklerimiz" Etkinliği

□ Kazanım 5. “Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihi gelişimini değerlendirir”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihi gelişimini değerlendirir” şeklinde yer verilirken, açıklama kısmında; “Günlük hayatta yerleşmiş kültürel unsurların sürekliliği ve değişimi üzerinde durulur” şeklinde yer verilmiştir.

Ders kitabındaki etkinlikler incelendiğinde Türk kültürüne ait öğelerin ve başka kültürlerle ait öğelerin zaman içinde yaşanan etkileşimler ve değişimler sonucu kendi kültürümüzde nasıl yer edindiği ya da bizim kültürel öğelerimizin nasıl diğer kültürlerde yer edindiğine değinilmiştir. Örneğin kolonya, bugün bizim kültürel öğelerimiz arasında yer almasına rağmen aslında ilk kolonyanın Almanya’nın Köln şehrinde icat edildikten sonra dünyaya yayıldığına değinilmiştir. Ya da Osmanlı mutfağının tatlıları arasında yer alan lokumun 1990’lu yıllarda insanımızın Batı’ya olan hayranlığı ile birlikte liderliğini çikolataya kaptırıldığına değinilmiştir. Ders kitabında yer alan kolonya, lokum, çay, mendil gibi örnekler zaman içinde kültürel etkileşimlerin nasıl meydana geldiğini ifade etmektedirler (Bkz. Görsel, 99, 100, 101).

• KÜLTÜR VE MİRAS

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE

Yandaki resmi inceleyiniz. Resimdeki kıyafet ve sofralarla günümüzdeki kıyafet ve sofraları karşılaştırınız. Gördüğünüz benzerlik ve farklılıkları söyleyiniz.

Günlük yaşamımızdaki kültürel öğeleri düşünelim. Yiyecek ve içeceklerimiz, kıyafetlerimiz, geleneklerimiz, kuşaklarımız bunlardan bazılarıdır. Kültürel öğeler zaman içinde değişebileceği gibi değişmeden de devam edebilir. Sofralarımızda severek tükettiğimiz yoğurt ve ayranı bakalım. Türklerin dünya mutfağına kazandırdığı bu yiyecek ve içeceği binlerce yıldır tüketiyoruz. Geçmişte yalnızca evlerde yapılırken günümüzde fabrikalarda da üretilmektedir. Meyvelisi, vanilyalı derken çeşitleri arttı. Ya— bancı dillere Türkçeden geçen yoğurt ile ilgili bakın. 1855’de ülkemizi ziyaret eden bir elçi nefer yazmış: *Türkler gayet az yerler. Sofra zevkine pek az düşkündürler. Bir parça ekmekle beraber tuz, soğan ve yoğurt bulurlarsa yemek için başka şey aramazlar. Yoğurt hem besleyici hem de hazmi kolaydır. Keremşarayıların hışpında bu yoğurt mutlaka bulunur. Üzümlü, vişne gibi kuru meyveleri sıcak suda kaynatıp toprak tabaklar içine koyarlar. Bir de birinciden yapılmış yemekleri vardır. Üzerine koyun ve kuzu eti koyarlar. (Busbecq, Türkiye’yi Böyle Gördüm, s.24.)*

Yoğurt Nasrettin Hoca fıkralarına da konu olmuştur. İşte size bir örnek:

2.37 III. Ahmet Surnameisi

Metinde yoğurt dışında hangi yiyecek ve içeceklerimizden bahsedilmektedir? Bunlar günümüzde de tüketiliyor mu?

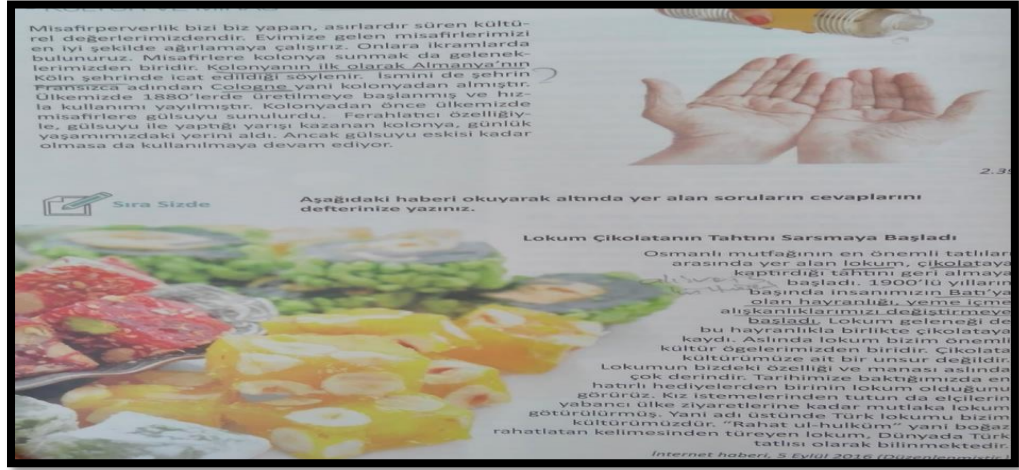
Ya Tutarsa
Adamin biri bir gün Hoca’yi gölün kenarında görmüş; bakmış ki Hoca kap kacak ykıyor.
- Hayrola Hoca, demis. Yine ne eğrip ne dokuyorsun?
Hoca, adamı tepeden tırnağa şöyle bir süzmüş:
- Hiç demis, bir şey eğrip dokumuyorum. Göle yoğurt calıyorum.
Adamcağız duyduklarına inanamamış:
- İlahi Hoca, demis. Bu görülmüş şey mi? Göl mayaya tutar mı hiç?
Hoca:
- Ben de biliyorum, demis. Tutmaz, tutmaz ama ya tutarsa!

Nasrettin Hoca, s.23

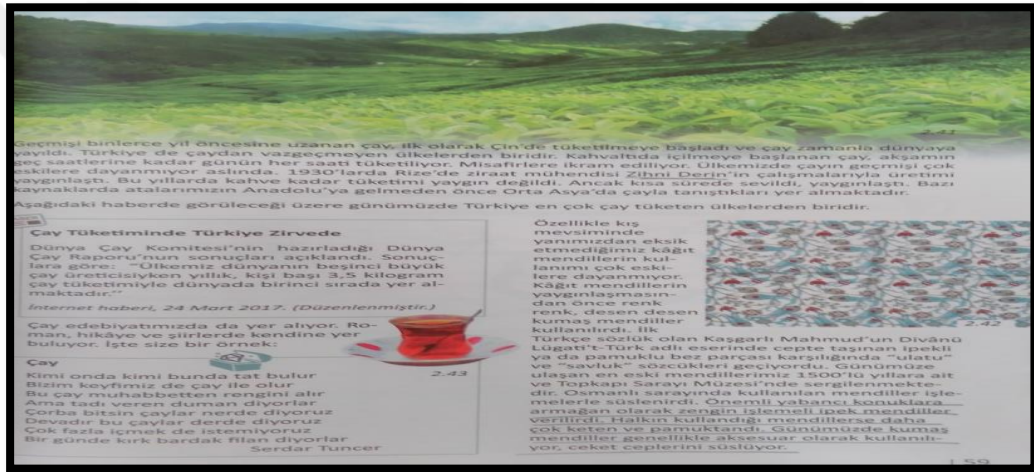

2.38

Görsel 99. “Geçmişten Günümüze” Etkinliği

Görsel 100. "Geçmişten Günümüze" Etkinliği

Görsel 101. "Geçmişten Günümüze" Etkinliği

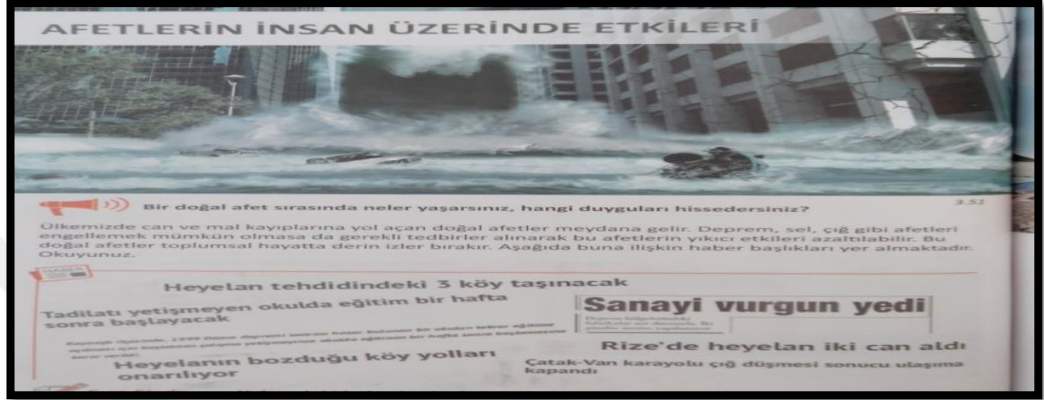
4.2.4.3. "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" Öğrenme Alanı

Yukarıda belirtildiği üzere bu öğrenme alanında; 5 numaralı kazanım çokkültürlü eğitim olgusuna program kısmında yer verilmiştir. Aşağıda bu bulguyu gösteren açıklamalara yer verilmiştir.

- ❑ **Kazanım 5. "Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar".**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, "Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar" şeklinde yer verilirken, açıklama kısmında yer verilmemiştir.

Ders kitabındaki etkinlikler incelendiğinde ülkemizde can ve mal kayıplarına neden olan doğal afetlerin gerçekleştiği belirtilmiştir. Afetlerden sonra milletimizin büyük bir dayanışma göstererek afete maruz kalmış insanların barınma, gıda, giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılandığı; devlet kurumları, sivil toplum kuruluşlarının ve halkın elbirliğiyle yaraları sardıklarına değinmiştir (Bkz. Görsel, 102, 103).

Görsel 102. "Afetlerin İnsan Üzerinde Etkileri" Etkinliği

Görsel 103. "Afetlerin İnsan Üzerinde Etkileri" Etkinliği

4.2.4.4 "Etkin Vatandaşlık" Öğrenme Alanı

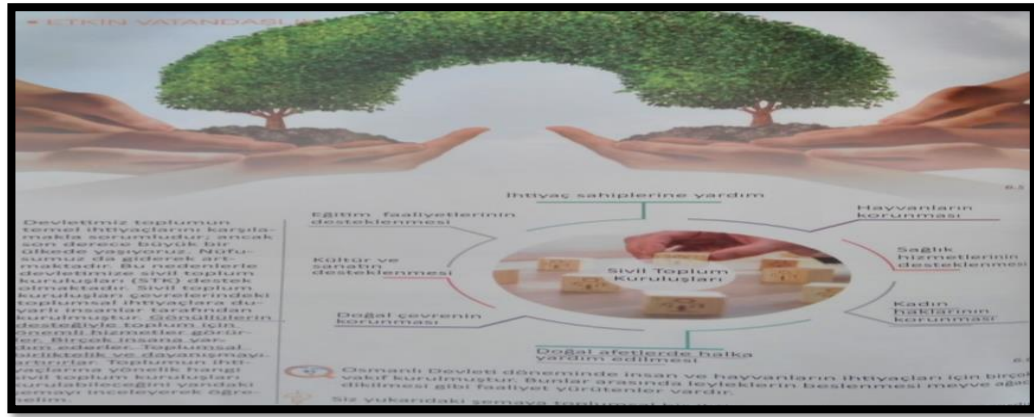
Yukarıda belirtildiği üzere bu öğrenme alanında; 1 numaralı kazanım çokkültürlü eğitim olgusuna program kısmında yer verilmiştir. Aşağıda bu bulguyu gösteren açıklamalara yer verilmiştir.

□ Kazanım 1. “Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir”.

Sosyal bilgiler dersi ğretim programında, “*Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir*” şeklinde yer verilirken, açıklama kısmında; “Günlük yaşantısında karşılaştığı kurumlar ele alınarak bu kurumların yurttaşların haklarını koruma ve geliştirme, vatandaşlara çeşitli hizmetler sunma ve onların ihtiyaçları ile güvenliklerini sağlamaya yönelik sorumlulukları olduğunu vurgular. evresindeki kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin karşılaştırılması sağlanır. Kazanım kapsamında e-devlet portalı ve bu portal üzerinden sağlanan hizmetlere değinilir” şeklinde yer verilmiştir.

Kazanımda verilen açıklama incelendiğinde ölkemizde insanların ihtiyaçlarını karşılayan, onlara yardım eden, birliktelik ve dayanışmayı artıran kamu kuruluşları ve Sivil Toplum kuruluşlarının kurulduğu ifade edilmektedir. Kamu kurumlar ve gönüllük esasına dayalı olan sivil toplum kuruluşları insanların ihtiyaçları karşılamaktadır. Bunlar sayesinde ölkemizde ihtiyaç sahipleri daha huzurlu yaşamlarını sürdürmektedir.

Ders kitabında yer alan kazanım etkinlikleri incelendiğinde yine kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte bireylerin ihtiyaçlarının karşılandığı görölmektedir. Özellikle sivil toplum kuruluşlarının toplumda birliktelik ve dayanışmayı artırdığına değinilmiştir. Örnek olarak verilen bazı sivil toplum kuruluşları incelendiğinde, kadın haklarının korunması, doğal afetlerde halka yardım edilmesi, eğitim faaliyetlerinin desteklenmesi gibi kuruluşların yanında vakıfların da olduğu görölmektedir. Türkiye Güsüzler ve Kimsesizler Yardım Vakfı ile korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç kişilerin sorunlarıyla ilgilenmek; Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı ile otizm rahatsızlığı olan çocukların topluma kazandırılması için yardım eden vakıfların olduğu belirtilmektedir (Bkz. Görsel, 104, 105).

Görsel 104. “Halka Hizmet Edenler” Etkinliği

Görsel 105. . “Halka Hizmet Edenler” Etkinliği

4.2.4.5. “Küresel Bağlantılar” Öğrenme Alanı

Yukarıda belirtildiği üzere bu öğrenme alanında; 1 numaralı kazanım çokkültürlü eğitim olgusuna program kısmında yer verilmiştir. Aşağıda bu bulguyu gösteren açıklamalara yer verilmiştir.

□ Kazanım 1. “Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır”.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır” şeklinde yer verilirken, açıklama kısmında; “Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi gibi ekonomik faaliyet alanlarından uygun olanlara değinilir” şeklinde yer verilmiştir. Açıklama kısmında yer alan ekonomik sektörlerin devletlerarasındaki etkileşimi sağlar. Devletler ülkelerinde üretilmeyen, az üretilen veya az bulunan

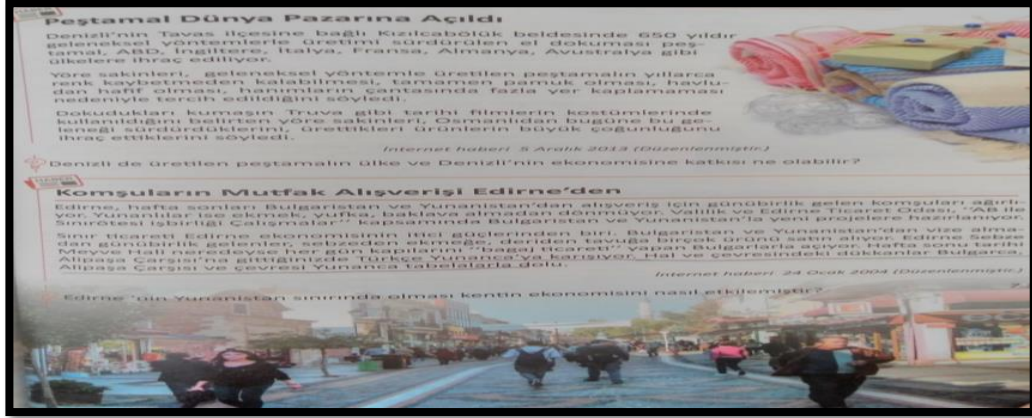
ürünleri başka ülkelerden temin etmektedirler. Ya da bir ülkede bulunan kültürel öğeler diğer ülkelere ihraç edilebilir. Bu gibi durumlar devletlerarasında etkileşimi artırmaktadır.

Kazanıma ait ders kitabındaki etkinlikler de incelendiğinde bunu uygun olduğu görülmektedir. Etkinlikte insanların ihtiyaçlarının çok çeşitli olduğu ve bu ihtiyaçların karşılanması amacıyla da ülkeler arasında ticaret yapıldığına değinilmektedir. Ülkemiz ise tarım, hayvancılık, madencilik, sanayi ve turizm yönünden farklı özelliklere sahiptir. Bu nedenle ülkemizde üretilen ürünler çok çeşitlidir. Bu çeşitlilik sayesinde ülkemizde çeşitli alanlarda ihraç ürünleri bulunmaktadır. Etkinlikte ülkemizin yaptığı bazı ihraç ürünlerine yer vermektedir.

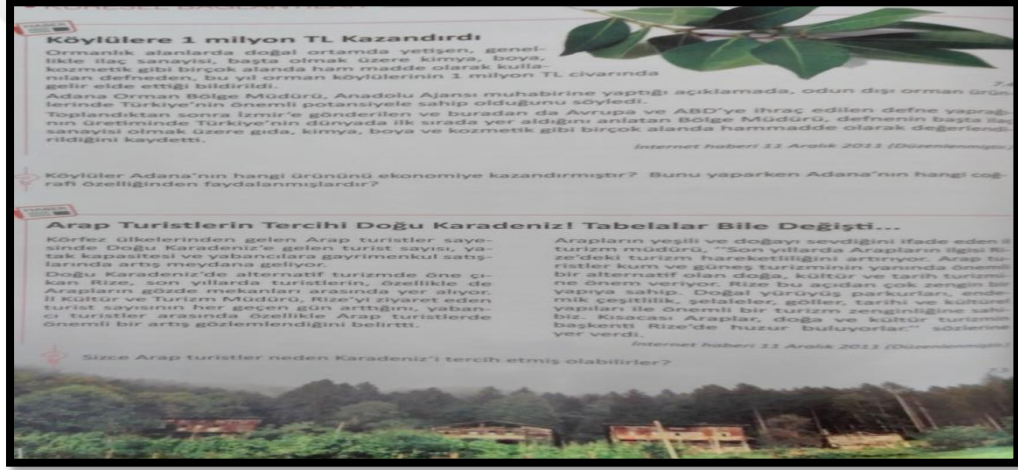
Örneğin; Denizli'nin Tavas ilçesine bağlı Kızılcabölük beldesinde 650 yıldır geleneksel yöntemlerle üretimi sürdürülen el dokuması peşamal, ABD, İngiltere, İtalya, Fransa, Almanya, Avustralya gibi ülkelere ihraç edildiğine değinilmiştir. Yine Edirne'de hafta sonları Bulgaristan ve Yunanistan'dan alışveriş için gününbirlik gelen komşuların ağırlandığından söz edilmektedir. Bundan dolayı hafta sonu tarihi Ali Paşa Çarşısı'na gittiğinizde Türkçe'nin Yunanca 'ya karıştığı, hal ve çevresindeki dükkânların Bulgarca, Ali Paşa Çarşısı ve çevresinin Yunanca tabelalarla dolu olduğuna değinilmiştir (Bkz. Görsel, 106, 107, 108, 109).

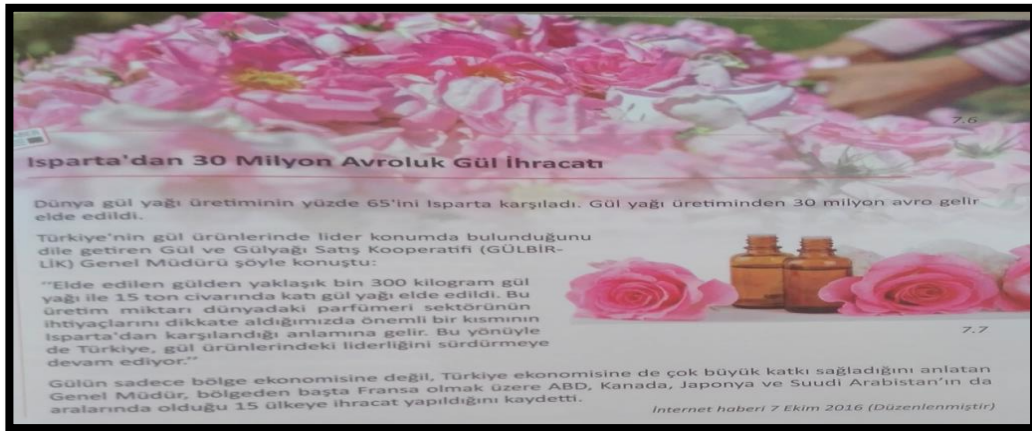
Görsel 106. “Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı” Etkinliği

Görsel 107. "Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı" Etkinliği

Görsel 108. "Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı" Etkinliği

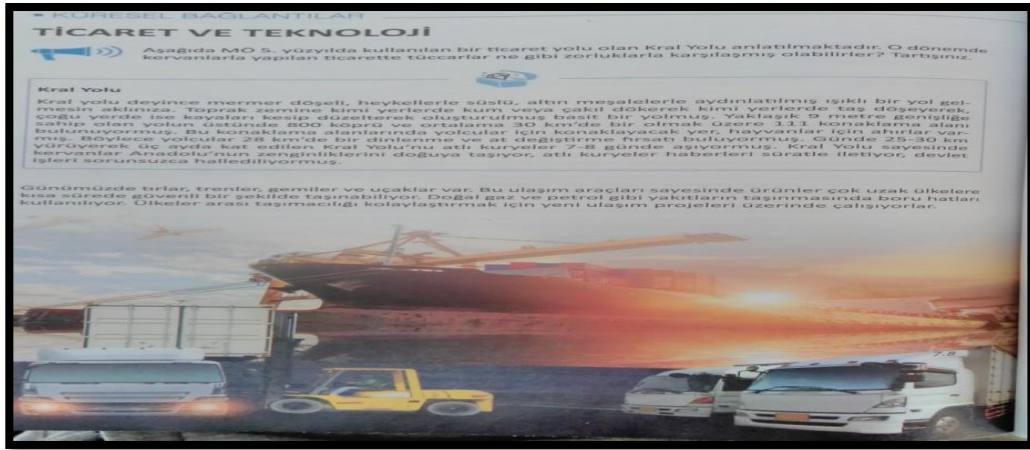

Görsel 109. "Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı" Etkinliği

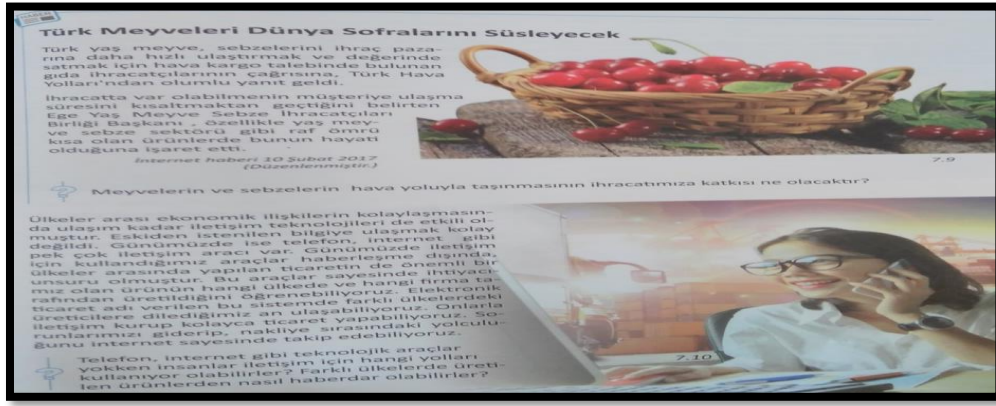
❑ **Kazanım 2. “Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır” şeklinde yer verilirken, açıklama kısmında yer verilmemiştir.

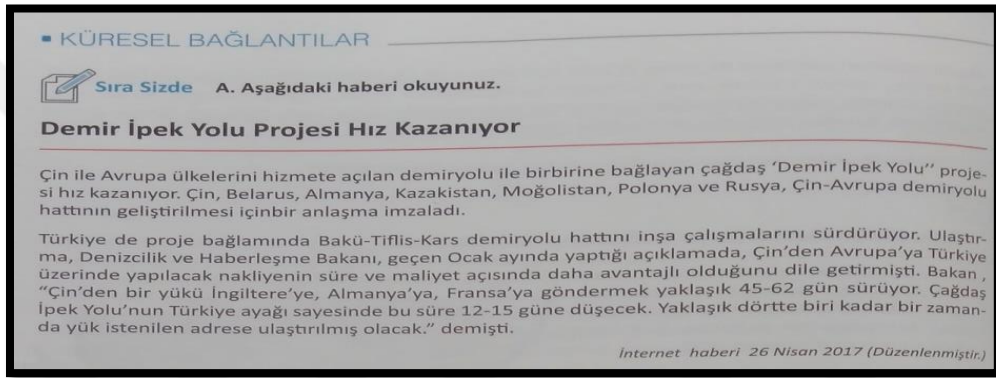
Kazanıma yönelik ders kitabında yer alan etkinlik incelendiğinde eskiden yer alan kral yolu ticareti ve günümüz teknolojisi ile birlikte değişen ulaşım teknolojisine yer verilmiştir. Eskiden ulaşım teknolojisinin yeterli olmamasından dolayı ticaret zor gerçekleşirdi. Ancak günümüzde tırlar, trenler, gemiler ve uçaklar sayesinde ulaşım olanakları çok daha kolay ve hızlı gerçekleşmektedir. Ayrıca ülkelere arası taşımacılığı geliştirmek için devletlerin birlikte uluslararası projeler üzerinde çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Örneğin “Demir İpek Yolu Projesi” ile Çin, Belarus, Almanya, Türkiye, Kazakistan, Moğolistan, Polonya, Rusya demiryolu hattının geliştirilmesi için bir anlaşma imzalandığına değinilmiştir. Yaşanan bu hızlı ve güvenli ticaret ile birlikte ülkeler arasında çok daha hızlı ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşimler meydana geleceği söylenebilir (Bkz. Görsel, 110, 111, 112).

Görsel 110. “Ticaret ve Teknoloji” Etkinliği

Görsel 111. "Ticaret ve Teknoloji" Etkinliği

Görsel 112. "Ticaret ve Teknoloji" Etkinliği

□ Kazanım 3. "Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar".

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, "Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar" şeklinde yer verilirken, açıklama kısmında; "Farklı ülke toplumlarının birbirini daha yakından tanımalarının, kültürel zenginliklerini görmesinin ve karşılıklı ön yargılarını fark etmesinin sağladığı kazançlar üzerinde durulacaktır" şeklinde yer verilmiştir. Turizm halklar arasında kültürel etkileşimin en önemli araçlarından biridir. Turizm farklı bölgelerden ya da farklı ülkelerden insanları bir araya getirir. İnsanların birbirlerini daha iyi tanımalarını ve daha çok sevmelerini, birbirlerine olan ön yargılarını kırmalarını sağlar. Günümüzde çok sayıda insan seyahat etmekte ve farklı ülkeleri tanıma fırsatı elde etmektedir. Turizmin gelişmesi farklı kültürden insanların barış içerisinde yaşamasına önemli katkı sağlamaktadır.

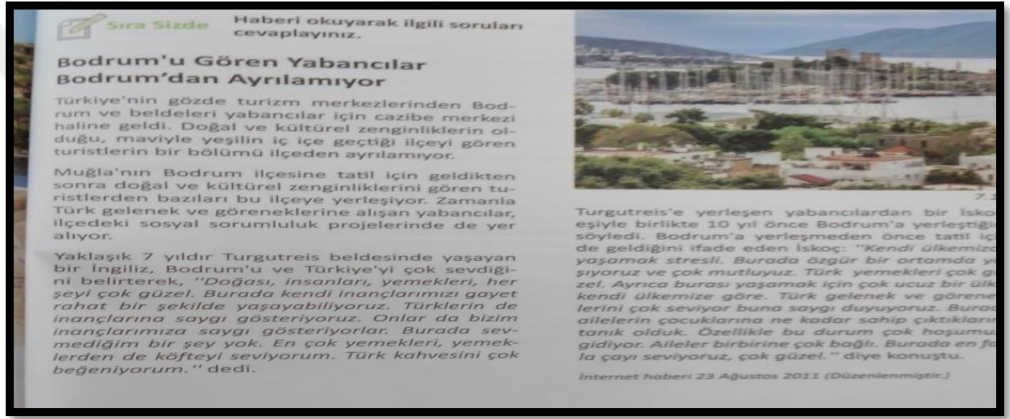
Ders kitabında kazanıma yönelik etkinlikler de incelendiğinde turizmin kültürler arasında etkileşimin, tanışmanın, tanınmanın ve ülkeler arasında barış, dostluk ve sevginin artmasına katkı sağladığına değinilmektedir. Etkinlikler incelendiğinde farklı kültürlere sahip iki çocuğun tanıştığı, arkadaş olduğu ve birbirlerinin kültürleri hakkında bilgi sahibi olduğu hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca görselde yine ülkeleri temsil eden bazı kültürel öğelere yer verilerek farkındalık oluşturulmuştur. Yine etkinlikte “Kaş- Meis Komşu Kapısı Oldu” etkinliği ile Antalya’nın Kaş ilçesinin güneyinde bir kaya gibi yükselen Yunanistan’a bağlı meis adası vize sorununun çözülmesiyle Türkler tarafından sıkça ziyaret edildiğine değinilmiştir. Yine aynı şekilde Türkiye’nin gözde turizm merkezlerinden Bodrum ve beldelerinin yabancılar için cazibe merkezi haline geldiği, doğal ve kültürel zenginliklerin olduğu, maviyle yeşilin iç içe geçtiği ilçeyi gören turistlerin bir bölümünün bu güzelliklerden dolayı ilçeden ayrılmadığından bahsedilmiştir (Bkz. Görsel, 113, 114, 115).

Görsel 113. “Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor” Etkinliği

Görsel 114. “Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor” Etkinliği

Görsel 115. “Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor” Etkinliği

❑ **Kazanım 4. “Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir”.**

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, “Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir” şeklinde yer verilirken, açıklama kısmında; “Ülkemizden ve dünyanın farklı ülkelerinden örnekler seçilerek ortak mirasın anlamı üzerinde durulur” şeklinde yer verilmiştir. İnsanlığın ortak mirası; insanların tarih boyunca ürettiği sanat, düşünce, edebiyat ve bilim eserlerinden oluşur. Ortak miras tarih boyunca farklı ulusların katkılarıyla oluşmuştur. Her toplum, yaşadığı çağa ve bölgeye göre değişik alanlarda az ya da çok insanlığın ortak mirasına katkı sağlamıştır (MEB). Bu gibi dünyadaki ortak miras öğeleri insanlığın ortak kültürleridir. Bu öğeler günümüzde farklı ülkelerde yer almasına rağmen turizm

sayesinde gezilip görülebilmektedir. Bu durum farklı ülke insanlarını etkileşimini de artırmaktadır.

Kazanıma yönelik örnek etkinlikler de incelendiğinde insanlığın ortak mirası olan bu öğelere değinilmiştir. Etkinlikte; Amerika Birleşik Devletleri'nin yayın yapan internet sitesinin Business Insider'ın bu yıl güncellediği “ölmeden önce görülmesi gereken 30 mekân” arasında Şanlıurfa'daki Göbekli Tepe 2. sırada yer verildiğine değinilmiştir. Etkinlikte ülkemizde yer alan Göbekli Tepe görseli ile birlikte bilim, sanat ve edebiyat mirasına da bazı örnekler verilmiştir. Bunlar; Louis Pasteur, Madam Curie, Aziz Sançar, Gazi Yaşargil; Oğuz Kağan Destanı, Sefiller, Homeros ve İlyada; Levni Minyatür, Leonardo Da Vinci Mona Lisa vb. örnekler verilmiştir. Ayrıca insanlığın ortak mirası olan bu öğeleri korumak amacıyla 1972 yılında yapılan UNESCO genel konferansında “*İnsanlığın Ortak Malı Olan Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunması Sözleşmesi*” kabul edildiği, Türkiye'nin de 1982 yılında bunu onaylayıp kabul ettiğine de değinilmiştir (Bkz. Görsel, 116, 117, 118, 119, 120).

Görsel 116. “İnsanlığın Ortak Mirası” Etkinliği

İnsanlığın ortak mirası geçmişten günümüze kadar tüm insanların, toplumların, uygarlıkların ve ulusların oluşturduğu maddel ve manevi değerlerdir. İnsanlığın ortak mirası tarihin en eski dönemlerinden başlayarak pek çok insanın bilgi birikimi, deneyimi ve emeği sonucunda oluşmuştur. İnsanlığın ortak mirası; insanların tarih boyunca ürettiği sanat, düşünce, edebiyat ve bilim eserlerinde oluşur. Ortak miras tarih boyunca farklı ulusların katkılarıyla oluşmuştur. Her toplum, yepedür çöge ve bölgeye göre değişik alanlarda az ya da çok insanlığın ortak mirasına katkı sağlamıştır.

Aşağıda insanlığın bilim mirasına örnekler verilmiştir.

LOUIS PASTEUR (Lüle Pasteör)

Fransa'da doğmuş bu bilim insanı fizik, kimya ve tıp alanındaki çalışmaları ile tanınmıştır. İnsan ve hayvanlarda görülen garbon, tavuk kolerası ve kuduz hastalıkları ile bağışıklık mekanizması ve aşı hazırlama teknikleri üzerinde çalışmıştır. Pasteür'ün tüm dünyada tanınmasını sağlayan çalışması ise kuduz aşısıdır. Kuduz aşısı diğer aşıların da önünü açmıştır.

MADAM CURIE (Madam KÜPİ)

Polonya'nın ünlü kadın bilimci, kimyacı Marie Skłodowska-Curie'dir. Radyoaktiviteyi keşfetmiş ve polonyum ve radyum elementlerini bulmuştur. Bilim tarihinde Nobel Ödülü'nü iki kere alan ilk bilim insanı olmuştur.

AZİZ SANCAR

ABD Ulusal Bilimler Akademisi'ne seçilen ilk Türk bilimci. "D.N.A." ile ilgili çalışmaları ve genetik alanındaki katkıları nedeniyle Nobel Kimya Ödülü'nü kazanmıştır. Çukurova'da doğmuş ve büyüyen bilim insanıdır.

GAZİ YAŞAR GİL

Bevin ve sinir sistemleri üzerine yaptığı çalışmaları tıp alanında çok önemli bulgular sağlamıştır. Mikro cerrahiye ve beyinle ilgili hastalıkların tedavilerine katkıları nedeniyle "Bevin Cerrahisi"nin kurucusu olarak "Bevin Cerrahisi Babası" olarak tanınmaktadır. "Bevin Cerrahisi"nin kurucusu olarak "Bevin Cerrahisi Babası" olarak tanınmaktadır.

Görsel 117. "İnsanlığın Ortak Mirası" Etkinliği

ÖZGÜR KİŞİLERİN DESTANI

Yeni Hükümet SEPİLLER

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA İTİP

Aşağıda insanlığın sanat mirasına örnekler yer almaktadır.

LEVNİ MİNYATÜR

LEONARDO DA VINCI

MONA LİSA

İnsanlığın ortak mirasına katkıda bulunmanın önemi nedir?

İnsanlığın ortak mirası uluslararası düzeyde korumak ve geliştirme amacıyla 1972 yılında yapılan UNESCO genel konferansında "İnsanlığın Ortak Malı Olarak Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunması Sözleşmesi" kabul edilmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 1982 yılında onaylayarak kabul etmiştir.

2016 yılı itibarıyla Dünya genelinde UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kayıtlı 1052 kültürel ve doğal varlık bulunmaktadır. Her yıl gerçekleştirilen Dünya Miras Komitesi toplantıları ile bu sayı artmaktadır. Ülkemizin, Kültür Varlıkları ve Müzeleri Genel Müdürlüğü'nün sorumlu olduğu çalışmalar neticesinde bugüne kadar UNESCO Dünya Miras Listesi'ne 16 varlığımızın alınması sağlanmıştır.

Görsel 118. "İnsanlığın Ortak Mirası" Etkinliği

Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası olarak bilinen bu yapı topluluğu, camii, darüşşifası (hastane) ve türbeden meydana gelen bir külliye'dir. Türkiye Selçuklu Devleti'ne bağlı Mengüçek Beyliği döneminde inşa edilmiştir. Başta kapılar ve sütunlar olmak üzere, külliye'nin bir çok yerinde, taş işçiliğinin en nadide ve en ince örneklerini yansıtan motifler dikkat çekmektedir. Bu eseri farklı ve özgün kulan bir diğer özellik de bezemelerde yer alan on binlerce motifin hiç birinin bir daha kendini tekrar etmemesidir.

Efes Antik Kenti farklı medeniyetlerin eserlerini içermektedir. Oldukça büyük olan Efes Antik Kenti içerisinde, kütüphane, tapınaklar, uzun yollar ve konaklamayı sağlayan yapılar bulunmaktadır.

Görsel 119. "İnsanlığın Ortak Mirası" Etkinliği

Görsel 120. “İnsanlığın Ortak Mirası” Etkinliği

5. sınıf kademesinde çokkültürlü eğitime yer veren ünitelerin çokkültürlülük temalarına yer verme durumları incelendiğinde; “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında inanç özgürlüğü, etnik yapı farklılığı, farklı dil, farklı cinsiyet gibi temalara yer verildiği görülmüştür. “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında kültürel değerlerin çeşitlilik göstermesi, insanların kültürlerinin ve gelenek-göreneklerinin farklılık gösterdiği, çok fazla kültürün bir arada olabileceği, farklı yaşam ve giyim tarzları gibi konular üzerinde durulmuştur. “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında dayanışma, ekonomik seviye farklarının olabileceği; “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında ekonomik seviyenin farklı olması, dayanışma; “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında kültürel değerlerin çeşitlilik göstermesi, farklı kültürlere sahip insanların var olması, farklı dil, kültür farklılığı ve çeşitliliği temalarına yer verilmiştir.

4.2.5 1998 ve 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları Karşılaştırması

Bu başlık altında 1998 ve 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının yapılan genel amaç, açıklamalar, amaçlar, kazanımlar ve ders kitabında çokkültürlü eğitime konu olarak yer verme durumlarının karşılaştırması yapılacaktır.

Tablo 9. 1998 ve 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Karşılaştırılması

Çokkültürlülük	1998 PROGRAMI		2017 PROGRAMI	
	Genel Amaçlar	Açıklamalar	Genel Amaçlar	Açıklamalar
Doğrudan	1(md: 2)	1 (md: 11)	4 (md: 2, 10, 16, 17)	1 (md: 6)
Dolaylı	8 (md: 1, 3, 8; 1, 3, 4, 5;4)	8 (md:1, 5, 8, 9, 10, 16, 32, 39)	3 (md: 3, 14, 15)	1 (md: 8)
Toplam	9	9	7	2

1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programının genel amaçları değerlendirildiğinde; çokkültürlü eğitim ile ilgili olarak 34 maddeden 1 maddenin doğrudan (md: 2), 8 maddenin dolaylı olarak (md:1, 3, 8; 1, 3, 4, 5; 4.) ilgili olduğu belirlenmiştir. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programının genel amaçlarından 17 maddeden 4 maddenin doğrudan (md, 2, 10, 16, 17), 3 maddenin (md, 3, 14, 15) ise dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir.

1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programının açıklamalar kısmı değerlendirildiğinde; 43 maddeden 1 maddenin (md: 11) çokkültürlü eğitim ile doğrudan, 8 maddenin (md: 1, 5, 8, 9, 10, 16, 32, 39) ise dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programının açıklamalar kısmında ise 17 maddeden 1 maddenin (md, 6) doğrudan, 1 maddenin (md, 8) de dolaylı olarak ilgili olduğu belirlenmiştir.

1998 tarihli programda genel amaçlar kısmında 9 maddenin, açıklamalar kısmında ise 9 maddenin çokkültürlülük ile uygun olduğu belirlenmiştir. 2017 tarihli programda ise genel amaçlarda 7 maddenin, açıklamalar kısmında 2 maddenin çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Konular oransal olarak ifade edildiğinde ise 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programının genel amaçlarında neredeyse dörtte bir kısmının çokkültürlü eğitim ile ilgiliyken, 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında üçte ikiden fazla bir kısmının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu görülmektedir. Açıklamalar kısmındaki maddelerin çokkültürlülük ile ilişkisi değerlendirildiğinde ise 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında neredeyse beşte birlik kısmının çokkültürlü eğitim

ile ilgisi varken, 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında beşte birlik kısmının çökkültürlü eğitim ile ilgisi vardır.

1998 ve 2004 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı genel amaçlar ve açıklamalar çökkültürlü eğitim ile ilgili olarak konular değerlendirildiğinde ise şu şekilde tespitler yapılmıştır: 1998 tarihli sosyal bilgiler programının genel amaçlarında, ailesine, milletine, vatanına sadık ve iyi vatandaş olmanın önemi üzerinde durulmuştur. Burada iyi vatandaştan kasıt birlik ve beraberlik içinde, toplumda farklılık ve benzerlik fark etmeksizin tüm yönleriyle toplumu benimsemiş iyi vatandaşların hedeflendiği söylenebilir. Öğrenme ortamlarında farklı kültürler hakkında bilgi verilmesi ve öğrencilerden farkındalık uyandırılması, öğrencilerin ortak değerleri öğrenmelerini sağlamak ve farklı kültürlere de değer vermeye çalışmak gibi konular çökkültürlülük ile uygun amaçlardır. Öğrencilerin beraber çalışma, sorumluluk alma, karar verme ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri benimseyen bireyler olmaları amaçlandığı görülmektedir. Bu gibi amaçların çocukların okul hayatından başlayarak beraber çalışma, sorumluluk alma gibi özelliklerinin gelişmesine yardımcı olmak amacıyla verildiği söylenebilir. Bu gibi amaçların da çökkültürlülüğe uygun olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden konu başlıklarına değinilmiştir. Öğrencinin demokratik rejimi benimseyen vatandaşlar olmaları beklenmektedir. Demokratik rejimi benimsemeleri aslında tüm insanların yaş, cinsiyet, ırk, dil vb. fark etmeksizin eşit olduklarının amaçlandıkları söylenebilir. Sınıf ve eğitici kol çalışmalarında aday olmada, çeşitli iş ve grup çalışmalarında öğrencilerin cesaretlendirilmesi ile bunun gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Öğretmen öğrencilerin yardımlaşma, iş birliği, başkalarının görüşlerine saygı duyma, eleştirel düşünme konularında yol gösterici olarak betimlenmiştir. Yardımlaşma, başkalarının görüş ve düşüncelerine saygı duyma gibi olguları verilerek çökkültürlülüğe uygun bireyler yetiştirmenin hedeflendiği görülmektedir.

2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programının genel amaçlar ve açıklamalar kısmında yer verilen maddeler çökkültürlülük bağlamında değerlendirildiğinde ise; hukuk kurallarının herkes için geçerli ve eşit olduğu önemi üzerinde durulmuştur. Farklılıklara değer verme, çoklu bakış açısı ve kültürel mirasa önem vermek;

öğrencinin daha aktif bireyler olarak bilgiyi doğrudan alan değil, bilgiyi sorgulayan, eleştiren, bilgiyi yapılandıran ve çıkarımlar yapan bireyler beklendiği görülmektedir. Küreselleşmenin bu programda daha fazla yer verilmesi sonucu öğrencilerin ülkesini ve dünyayı ilgilendiren sorunlar hakkında daha fazla duyarlılık göstermeleri beklenmektedir. Böylece öğrencinin dünya üzerindeki ülkeler, diller, dinler, ırklar vb. konular ile ilgili farkındalık uyandırılmaya çalışıldığı bunun çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim olgularına uygun kazanımlar olduğu söylenebilir.

Tablo 10. 1998 Tarihli Programın Ünite Bağlamında Çokkültürlülük Temaları

Sınıflar	4.Sınıf	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf				
	Aile, Okul ve Toplum Hayatı	Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	Vatan ve Millet	Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk	Demokratik Hayat	Coğrafya ve Dünyamız	Türkiye'miz	Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası
Kültür farklılığı ve çeşitliliği	+	+	+		+	+	+	+
Din ve inanç farklılığı					+			+
Farklı değerlere sahip olma			+				+	
Farklı dil								+
Farklı millet			+		+			+
Farklı yaşam tarzı			+			+	+	+
Farklı cinsiyet	+		+	+	+			
Yaş farklılığı	+		+		+			
Engelli olma	+		+		+			

Yukarıda verilen Tablo 10'de 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4, 5, 6 ve 7. sınıf kademelerinde çokkültürlülük ile ilgili olan ünitelerin çokkültürlülük temalarına yer verilmiştir. Tabloda sadece çokkültürlülük ilgili yer veren üniteler bulunmaktadır. 4.sınıf kademesinde yer alan “*Yakın Çevremiz*” ve “*İlimizi ve Bölgemizi Tanıyalım*” ünitelerine; 5.sınıf kademesinde yer alan “*Güzel*

Yurdumuz Türkiye” ve *“İslamiyet’in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler”* ünitelerine; 6.sınıf kademesinde yer alan *“Türkiye Tarihi”, “Türkiye’imiz”, “Osmanlı Devletinin Kuruluşu”* ve *“Moğollar ve Diğer Türk Devletleri”* ünitelerine ve 7.sınıf kademesinde yer alan *“Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri” “İstanbul’un Fethi ve Sonrası”, “Avrupa’da Yenilikler”, “17.ve 18.Yüzyıllarda Osmanlı Devleti”, “19. Ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti”* ve *“Osmanlı Kültür ve Uygarlığı”* ünitelere yer verilmemiştir.

Verilen tablo değerlendirildiğinde 4.sınıf kademesinde *“Aile, Okul ve Toplum Hayatı”* ünitesinde kültür farklılığı ve çeşitliliği, farklı cinsiyet, yaş farklılığı ve engelli olma temalarına; *“Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu”* ünitesinde kültür farklılığı ve çeşitliliği temalarına yer verildiği tespit edilmiştir.

5.sınıf kademesinde *“Vatan ve Millet”* ünitesinde kültür farklılığı ve çeşitliliği, farklı değerlere sahip olma, farklı millet, farklı yaşam tarzı, yaş farklılığı ve engelli olma temalarına; *“Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk”* ünitesinde farklı cinsiyet temaları ile ilgileri olduğu belirlenmiştir.

6.sınıf kademesinde *“Demokratik Hayat”* ünitesinde kültür farklılığı ve çeşitliliği, din ve inanç farklılığı, farklı millet, farklı cinsiyet yaş farklılığı ve engelli olma temalarına; *“Coğrafya ve Dünyamız”* ünitesinde kültür farklılığı ve çeşitliliği, farklı yaşam tarzı temalarına ve *“Türkiye’imiz”* ünitesinde kültür farklılığı, farklı değerlere sahip olma ve farklı yaşam tarzlarına sahip olma temaları ile ilgilidirler.

7.sınıf kademesinde *“Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası”* ünitesinde kültür farklılığı ve çeşitliliği, farklı dil, farklı millet ve farklı yaşam tarzı gibi temalar çokkültürlülük ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 11. 2017 Tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Programı Çokkültürlülük Temaları

Sınıflar	4.Sınıf				5.Sınıf				
	Birey ve Toplum	Kültür ve Miras	Etkin Vatandaşlık	Küresel Bağlantılar	Birey ve Toplum	Kültür ve Miras	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Etkin Vatandaşlık	Küresel Bağlantılar
Kültür farklılığı ve çeşitliliği	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Din ve inanç farklılığı	+	+	+	+	+	+			+
Farklı değerlere sahip olma	+	+		+		+	+	+	+
Farklı ırk				+					+
Farklı etnik yapı	+			+					+
Farklı dil		+		+	+				+
Farklı millet		+		+					+
Farklı yaşam tarzı	+	+	+	+		+	+	+	+

Yukarıda verilen Tablo 11’de 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4 ve 5. sınıf kademelerinde çokkültürlü eğitim ile ilgili olan öğrenme alanlarının temalarına yer verilmiştir. Tabloda sadece çokkültürlü eğitim ile ilgili yer veren öğrenme alanları bulunmaktadır. 4.sınıf kademesinde bulunan “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*”, “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanlarına; 5.sınıf kademesinde bulunan “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*”, “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*”, “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” ve “*Bir Ülke Bir Bayrak*” öğrenme alanlarına yer verilmemiştir.

Tablo 11’in değerlendirmesi sonucunda 4. ve 5. sınıf kademelerinde şu sonuçlara ulaşılmıştır. 4. sınıf kademesinde “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında gelenek ve görenek farklılığı, her kültürün kendine özgü yapısı vardır, farklı değerlerin olması zenginliktir, her toplumun kendi değer yargısı vardır, farklı yaşam ve giyim tarzı; “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında ekonomik seviyenin farklı olması, kültürel

değerlerin çeşitlilik göstermesi, farklı kültüre sahip insanların olması, gelenek ve görenek farklılığı, kültür mozaikliği, çok fazla kültürün bir arada olması, farklı dil ve yaşam tarzı; “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında farklı yaşam tarzı, kültür mozaikliği, her toplumun kendi değer yargısı vardır; “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında kültürel değerlerin çeşitlilik göstermesi, gelenek ve görenek farklılığı, farklı yaşam tarzı, ekonomik seviyenin farklı olması, etnik yapı farklılığı, sosyal etkileşim, inanç özgürlüğü, kültür mozaikliği gibi temalara yer verildiği belirlenmiştir.

5.sınıf kademesindeki “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında inanç özgürlüğü, etnik yapı farklılığı, farklı dil, farklı cinsiyet temalarına; “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında kültürel değerlerin çeşitlilik göstermesi, gelenek ve görenek farklılığı, çok fazla kültürün bir arada olması, farklı yaşam, farklı giyim; “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında dayanışma, ekonomik seviyenin farklı olması; “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında ekonomik seviyenin farklı olması, dayanışma ve “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında kültürel değerlerin çeşitlilik göstermesi, farklı kültüre sahip insanların olması, farklı dil, kültür farklılığı, farklı yaşam tarzı temalarına yer verilmiştir.

1998 tarihli sosyal bilgiler ders programındaki 4. sınıf amaçları değerlendirildiğinde; bu kademedeki yer alan 4 üniteden 2 üniteye kadar amaçların çokkültürlü eğitim ile ilgisi olduğu tespit edilmiştir. “*Aile, Okul ve Toplum Hayatı*” ünitesinde 32 amaçtan 9 amacın doğrudan, 1 amacın ise dolaylı olarak çokkültürlülük ile ilgili olduğu; “*Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu*” ünitesinde ise 16 amaçtan 1 amacın dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir.

2017 tarihli sosyal bilgiler ders programındaki 4.sınıf kademesinde kazanımları değerlendirildiğinde ise 7 öğrenme alanındaki 4 öğrenme alanı kazanımların çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında 5 kazanımdan 2 kazanımın çokkültürlü eğitim ile doğrudan; “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında 4 kazanımdan 1 kazanımın doğrudan, 1 kazanımın dolaylı; “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında 4 kazanımdan 1 kazanımın doğrudan; “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında 4 kazanımdan hepsinin doğrudan çokkültürlü eğitime uygunluğu belirlenmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 2 ünitenin ve bu kademedeki 96 amaçtan 11 amacın çokkültürlülük ile

ilgili olduğu tespit edilmiştir. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında ise 4 öğrenme alanının ve bu kademedeki 66 kazanımdan 8 kazanımın çokkültürlü eğitime ile uygunluğu belirlenmiştir. Bu durumda 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4. sınıf konularının neredeyse onda bir gibi kısmının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu görülmüştür. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4. sınıf konularının ise kazanımların yaklaşık sekizde bir kısmının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

1998 tarihli sosyal bilgiler ders programındaki 5.sınıf kademesindeki amaçları değerlendirildiğinde bu kademedeki yer alan 4 üniteden 2 ünite amaçlarının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Vatan ve Millet*” ünitesinde 7 amaçtan 3 amacın çokkültürlü eğitim ile doğrudan, 1 amacın dolaylı olarak ilgili olduğu, “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde 12 amaçtan 1 amacın doğrudan ilgili olduğu tespit edilmiştir.

2017 tarihli sosyal bilgiler ders programındaki 5. sınıf kademesi kazanımları değerlendirildiğinde ise 7 öğrenme alanından 5 öğrenme alanının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında 4 kazanımdan 1 kazanımın çokkültürlü eğitim ile doğrudan; “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında 5 kazanımdan 3 kazanımın doğrudan; “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında 5 kazanımdan 1 kazanımın dolaylı; “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında 4 kazanımdan 2 kazanımın çokkültürlü eğitim ile dolaylı ve “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında 4 kazanımdan 3 kazanımın doğrudan, 1 kazanımın ise dolaylı olarak çokkültürlü eğitime uygunluğu belirlenmiştir.

5. sınıf kademesi genel olarak değerlendirildiğinde 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 2 ünitenin ve bu kademedeki 62 amaçtan 5 amacın çokkültürlülük ile ilgisi tespit edilmiştir. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 5 ünitenin ve bu kademedeki 33 kazanımdan 11 kazanımın çokkültürlü eğitime uygunluğu belirlenmiştir. Bu durumda 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 5. sınıf konularının yaklaşık onda ikisinin çokkültürlülük ile ilgisi olduğu görülmüştür. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 5. sınıf konularının ise kazanımların üçte birlik kısmının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

1998 tarihli sosyal bilgiler ders programındaki 6. sınıf amaçları değerlendirildiğinde 6 üniteden 3 ünite amaçlarının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Demokratik Hayat*” ünitesinde 23 amaçtan 7 amacın çokkültürlü eğitim ile doğrudan, 4 amacın ise dolaylı olarak ilgili olduğu; “*Coğrafya ve Dünyamız*” ünitesinde 18 amaçtan 1 amacın doğrudan, 2 amacın dolaylı olarak ilgili olduğu; “*Türkiye’imiz*” ünitesinde 32 amaçtan 3 amacın çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgisi olduğu tespit edilmiştir.

6. sınıf kademesi genel olarak değerlendirildiğinde 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 3 ünitenin ve bu kademedeki 107 amaçtan 17 amacın çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 6. sınıf konularının yaklaşık onda ikisinin çokkültürlülük ile ilgisi olduğu tespit edilmiştir.

1998 tarihli sosyal bilgiler ders programındaki 7. sınıf amaçları değerlendirildiğinde 7 üniteden 1 ünite amaçlarının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu belirlenmiştir. “*Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası*” ünitesinde 23 amaçtan 7 amacın doğrudan, 1 amacın da dolaylı olarak çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

7. sınıf kademesi genel olarak incelendiğinde 1998 programında 1 ünitenin ve bu kademedeki 83 amaçtan 8 amacın çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Bu durumda 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 7. sınıf konularının yaklaşık onda ikisi gibi kısmının çokkültürlülük ile ilgisi vardır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada 1998-2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarının çokkültürlü eğitime yer verme durumları bakımından incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Özen, Güteryüz ve Bulut Özen (2012); İlköğretim milli bir kurumdur. Çocukların milli varlığın birer uzvu olduğu, ileride hangi mesleğe girerlerse girsinler, milli ödevlerini başaracak, milli ülkülerini gerçekleştirecek birer Türk yurttaşı olarak yetiştirmeleri gerektiğini hatırdan çıkarmamalıdır. Bunun için; ilköğretim, çocuklara milli kültürü aşılama mecburiyetindedir. İçinde yetişen bütün yurttaşlara aynı milli ülküleri, aynı milli amaçları vermek için gerekli bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri, hizmet arzusunu verimli bir şekilde kazandırmak ilköğretimin önemli ödevidir. Millet hayatı ve geleceği için gerekli gördüğü bütün değerleri ve ülküleri yurttaşlara aşılama her şeyden önce ilköğretimden bekler. Okulda her derse, milli hedeflere ulaşılacak birer vasıta olarak bakılmalıdır. Sosyal Bilgiler, Türkçe, Fen Bilgisi derslerini verirken öğretmenin en çok dikkat edeceği nokta Türk milletine, Türk yurduna ve milli meselelere ait bilgiler üzerinde durmak. Öğrencilere yurt ve millet sevgisi, bağlılık ve hizmet aşkı aşılama... İlköğretimde her dersle milli hayat arasında ilgi sağlanmasına ve milli hayata bağlanmasına geniş ölçüde dikkat edilmelidir (Ertürk, 2006).

Yukarıda verilen ilkeler incelendiğinde 1998 programının milli kimliği, milli kültürü, vatan sevgisi gibi konuları ön planda tuttuğu, bunların ülkedeki bütün yurttaşlara

kazandırmanın ilköğretim kurumundaki bütün derslerin ödevi olduğu vurgusu yapılmıştır.

1998 programında bu gibi milli kimliğe göre yurttaşlar yetiştirilmeye çalışılırken, çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime uygun amaçların da olduğu tespit edilmiştir. Programın açıklamalar, genel amaçlar, özel amaçlar ve özel amaçların açıklamaları incelendiğinde çokkültürlü eğitime uygun kazanımların olduğu görülmektedir.

Örneğin programın açıklamalar kısmında 11. Madde incelendiğinde “*öğrencilere topluluk halinde insanların sevgi, saygı ve anlayış duyguları içinde iş birliği yapmaları, birbirlerinin görüş ve düşüncelerine saygı göstermeleri ve başkalarını takdir etmeleri gerektiği benimselir*” maddesinin çokkültürlü eğitime uygun olduğu söylenebilir. Yine yurttaşların küreselleşen dünyanın bir vatandaşı olarak yetişmeleri için onların yakın ve uzak komşu ülkeler hakkında bilgi sahibi olmaları içinde genel amaçlar kısmında, Çevreyi, Yurdu ve dünyayı tanıma konu başlığı altında 2. Maddede “*Türkiye'nin, yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar*” maddesinin çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu söylenebilir.

1998 tarihli sosyal bilgiler dersi programının genel amaçlar kısmında yer alan 34 maddeden 1 maddenin (md: 2) çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu, 8 maddenin (md:1, 3, 8; 1, 3, 4, 5; 4.) ise çokkültürlü eğitim ile dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. Açıklamalar kısmındaki 43 madde incelendiğinde ise; 1 maddenin (md: 11) çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu, 8 maddenin (md: 1, 5, 8, 9, 10, 16, 32, 39) de çok kültürlü eğitim ile dolaylı ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda genel amaçların neredeyse dörtte bir kısmının, açıklamalar kısmının da neredeyse beşte birlik kısmının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu görülmektedir.

2017 tarihli sosyal bilgiler dersi programının genel amaçlar ve açıklamalar kısmı değerlendirildiğinde; genel amaçlar kısmında yer alan 18 maddeden 4 (md: 2,10, 16, 17) çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu, 3 (md: 3, 14, 15) dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. Açıklamalar kısmındaki 10 madde değerlendirildiğinde ise; 1 maddenin (md, 6) çokkültürlülük ile doğrudan, 1 maddenin (md, 8) de dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda genel amaçların üçte birden fazla bir kısmının, açıklamalar kısmının da beşte birlik kısmının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu söylenebilir.

1998 tarihli 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitabı değerlendirildiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir: 4. sınıf kademesi dört üniteden oluşmaktadır. Bu ünitelerdeki amaçlar çokkültürlülük bağlamında incelendiğinde “*Aile, okul ve Toplum Hayatı*” ünitesi ile “*Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu*” ünitelerinin çokkültürlü eğitim ile ilgisi tespit edilirken; “*Yakın Çevremiz*” ve “*İlimizi ve Bölgemizi Tanıyalım*” ünitelerinde çokkültürlü eğitim ile ilgili herhangi bir ilgi tespit edilmemiştir. “*Aile, Okul ve Toplum Hayatı*” 32 amaç içinde 9 amacın çokkültürlü eğitim ile doğrudan, 1 amacın da dolaylı olarak ilgili; “*Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu*” ünitesinde ise; 16 amaçtan 1 amacın dolaylı olarak ilişkisi tespit edilmiştir. Bu ilgiler dikkate alındığında “*Aile, Okul ve Toplum Hayatı*” ünitesinde dörtten birinden fazlası; “*Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu*” ünitesinde ise on altıda bir konunun çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4. sınıf kademesinde 2 ünitenin ve bu kademedeki 96 amaç içinden 11 amacın çokkültürlü eğitim ile ilgisi vardır.

2017 tarihli 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitabı değerlendirildiğinde; 4. sınıfta 7 öğrenme alanının olduğu görülmektedir. Bu öğrenme alanlarından “*Birey ve Toplum*”, “*Kültür ve Miras*”, “*Etkin Vatandaşlık*” ve “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanlarında çokkültürlü eğitim bağlamında ilişkinin olduğu tespit edilirken; “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*”, “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*” ve “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanlarında ise bu ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında 5 kazanımdan 2’sinin (1/3’ünün); “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında 4 kazanımdan 2’sinin (2/4’sinin); “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında 4 kazanımdan 1’sinin (1/4’inin); “*Küresel Bağlantılar*” ünitesinde 4 kazanımın tamamının doğrudan çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu görülmüştür. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı 4. sınıf kademesinde; 4 öğrenme alanının ve bu kademedeki 33 kazanımdan 9 kazanımın çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda 4. sınıf kazanımlarının yaklaşık dörtte birinin çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu söylenebilir.

1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı 5.sınıf kademesi değerlendirildiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir: “*Vatan ve Millet*” ünitesi ile “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitelerinin çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu tespit

edilmiştir. “Güzel Yurdumuz Türkiye” ve “İslamiyet’in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler” ünitelerinde bu ilginin olmadığı tespit edilmiştir. “Vatan ve Millet” ünitesinde 7 amaç içinde 3 amacın doğrudan çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu, 1 amacın ise dolaylı olarak ilgili olduğu; “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk” ünitesinde 12 amaç içinde 1 amacın çokkültürlü eğitim ile doğrudan ilgili olduğu görülmüştür. Bu ilgiler dikkate alındığında “Vatan ve Millet” ünitesinde amaçların yarısından fazlasının; “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk” ünitesinin ise oniksinde birinin çokkültürlü eğitim ile ilgisi olduğu görülmektedir. 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programı 5. sınıf kademesi genel olarak değerlendirildiğinde; 62 amaç içinde 5 amacın çokkültürlü eğitim ile ilgisi vardır. Bu durumda 5. sınıf kazanımlarının yaklaşık onda birlik kısmı çokkültürlülük ile ilgilidir.

2017 tarihli 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı değerlendirildiğinde; 5. sınıfta 7 öğrenme alanının olduğu görülmektedir. Bu ünitelerden “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında çokkültürlü eğitim bağlamında ilginin olduğu tespit edilmiştir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarında ise bu ilginin olmadığı tespit edilmiştir.

“Birey ve Toplum” öğrenme alanında 4 kazanımdan 1’inin (1/4’ünün); “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 5 kazanımdan 3’ünün (3/5’ünün); “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 5 kazanımdan 1’inin (1/5’inin); “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 4 kazanımdan 2 kazanımın (2/4’sinin); “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 4 kazanımdan tamamı da çokkültürlü eğitim ile ilgilidir. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 5. sınıf kademesinde genel olarak 5 öğrenme alanının ve bu kademedeki 33 kazanımdan 11 kazanımın çokkültürlü eğitim ile ilgisi vardır.

Bu durumda 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 5. sınıf konularının yaklaşık onda ikisinin çokkültürlülük ile ilgisi olduğu görülürken; 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında aynı sınıf düzeyindeki kazanımların üçte birinin çokkültürlü eğitim ile ilgisi vardır.

1998 tarihli 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitabı değerlendirildiğinde; 6. sınıfta 6 ünite olduğu görülmektedir. Bu ünitelerden “Demokratik Hayat”, “Coğrafya ve Dünyamız” ve “Türkiye’imiz” ünitelerinde

çokkültürlü eğitim bağlamında ilgili olduğu tespit edilmiştir. “*Türkiye Tarihi*”, “*Türkiye’imiz*”, “*Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*” ve “*Moğollar ve Diğer Türk Devletleri*” ünitelerinde bu ilginin görülmediği tespit edilmiştir. “*Demokratik Hayat*” ünitesinde 23 amaçtan 7’sinin doğrudan, 4’ünün dolaylı olarak; “*Coğrafya ve Dünyamız*” ünitesinde 18 amaçtan 1’inin doğrudan, 2’sinin ise dolaylı olarak; “*Türkiye’imiz*” ünitesinde toplam 32 amaçtan 3’ünün doğrudan ilgili olduğu görülmüştür. Bu ilgiler dikkate alındığında; “*Demokratik Hayat*” ünitesinde yaklaşık yarısının; “*Coğrafya ve Dünyamız*” ünitesinde yaklaşık onda ikisinin ve “*Türkiye’imiz*” ünitesinde onda bir çokkültürlülük ile ilgili olduğu görülmektedir. 6. sınıf kademesi genel olarak incelendiğinde 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 3 ünitenin ve bu kademedeki 107 amaçtan 17 amacın çokkültürlü eğitim ile ilgisi vardır.

1998 tarihli 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitabı değerlendirildiğinde; 7. sınıfta 7 ünite olduğu görülmektedir. Bu ünitelerden sadece “*Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası*” ünitesinde çokkültürlü eğitim konusuna yer verilirken; “*Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri*” “*İstanbul’un Fethi ve Sonrası*”, “*Avrupa’da Yenilikler*”, “*17.ve 18.Yüzyıllarda Osmanlı Devleti*”, “*19. Ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti*” ve “*Osmanlı Kültür ve Uygarlığı*” ünitelerinde ise yer verilmediği görülmektedir. “*Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası*” ünitesi değerlendirildiğinde; 23 amaç içinde 7 amacın çokkültürlü eğitim ile doğrudan, 1 amacın da dolaylı olarak ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu durum oransal olarak ifade edildiğinde adı geçen üniteadaki konuların üçten birinden fazlasının çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu görülmektedir. 1998 tarihli Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında 7. sınıf kademesinde 1 ünitenin ve bu kademedeki 83 amaç içinde 8 amacın çokkültürlü eğitim ile ilgisi vardır. Bu durumda 1998 tarihli Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında 7. sınıf konularının yaklaşık onda birinin çokkültürlü eğitim ile ilgisi olduğu görülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında cumhuriyeti ilan ederek kurulmuş bir devlettir. Kendisinden önce, uzun bir süre üç kıtaya hâkim olmuş, bünyesinde çok farklı milletten insanları barındıran Osmanlı İmparatorluğu hüküm sürmüştür. Ancak yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerle bu devlet yıkılmış, hüküm sürdüğü coğrafyada ise çok fazla devlet kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı devletinin mirası olarak Anadolu coğrafyasında varlığını devam ettirmektedir.

Kurulduğu coğrafya, medeniyetlerin beşiği benzetmesi ile her daim çok farklı toplumları bünyesinde barındırmıştır.

Ülkemizin hem bir imparatorluk mirası olması hem de küreselleşme olgusunun sonucunda ülkemizde çokkültürlü unsur etkileşmektedir. Çünkü içinde bulunduğumuz yüzyılda dünyamız, ekonomik, siyasi ve kültürel alanda hızla küreselleşmektedir. Bu nedenle bu gelişmelere duyarsız kalmamızın ve kendi değerlerimizi korumak adına sınırlarımız içerisine kapanmamızın pek akılcı bir yaklaşım olmayacağı düşünülmektedir (Cırık, 2008). Ülkeler arasında yaşanan göç olayları ve bunun sonucunda farklı kültürlerin birbirleriyle daha çok etkileşimleri artmaktadır. Ülkeler arasında yaşanan ticari ve ekonomik gelişmeler ile turizm sayesinde de devletlerarasında daha çok köprüler kurulmaktadır. Bütün yaşanan bu gelişmeler farklılıkların tanınmasını, farklı dil, din, ırk, cinsiyet vs. durumlara da hoşgörü ile yaklaşılmasını daha zorunlu hale getirmektedir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı pek çok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Bu konulardan biri de çokkültürlülüktür. Keskin ve Yaman (2014) “*İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı ve Ders Kitaplarında Yeni Bir Paradigma: Çokkültürlü Eğitim*” de yaptığı araştırmada 2004 tarihli sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında çokkültürlü eğitime vurgu yapıldığı belirtmiş ve bu değişimde ise çok katı bir anlayışın benimsenmediği, yumuşak bir geçişin amaçlandığını tespit etmiştir. Sosyal bilgiler programının sınıflar bazında ve kazanımlar esas alınarak yapılan analizi neticesinde, çokkültürlü eğitime vurgu yapan kazanımların tüm kazanımlara oranı yaklaşık %13 olarak belirtmiştir. “*Kültür ve “Miras” öğrenme alanında sınıflar düzeyinde toplam 29 kazanıma yer verilmiş olup bunların 9’unun;*” *Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında ise toplam 19 kazanıma yer verilmiş olup bunlardan 13’ünün çokkültürlülük ile ilgili olduğunu tespit etmiştir. Yapılan bu araştırmanın sonucuna göre de “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında sınıflar düzeyinde yer alan toplam 9 kazanım içinde 3 kazanımın; “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında ise sınıflar düzeyinde yer alan toplam 8 kazanım içinde 8 kazanımın çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu durumda iki çalışmanın bulgularının örtüştüğü söylenebilir.

Polat (2009) “*İlköğretim Programlarından Hareketle Çokkültürlü Eğitime Dayalı Sınıf Yönetimi*” adlı çalışmasında Hayat Bilgisi, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik

ve Fen Teknoloji derslerinde yer alan kazanım ve ara disiplinleri inceleyerek çokkültürlülük olgusuna vurgulamaların olduğunu belirterek şu sonuçlara ulaşmıştır: Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, çokkültürlü eğitimle ilgili kazanımların hem ders kazanımları hem de ara disiplin kazanımları içerisinde yer aldığını belirtmiştir. Hayat bilgisi dersinin devamı olan bu derste çokkültürlü eğitimle ilgili kazanımların, Hayat bilgisi dersinden sonra ikinci sırada yoğunlukta olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca 4-5. sınıf kademesinde sosyal bilgiler dersi öğretim programları kazanımlarının incelenmesi sonucu; 4. sınıf kademesinde 6 kazanımın, 5. sınıf kademesinde de 6 kazanımın çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu sonucuna varmıştır. Yapılan bu çalışmada da 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında ise 4. sınıf kademesinde 4 öğrenme alanının ve bu öğrenme alanlarından 17 kazanımdan 9 kazanımın çokkültürlü eğitime uygunluğu belirlenmiştir. 5. sınıf kademesinde ise 5 öğrenme alanının ve bu öğrenme alanlarındaki 22 kazanımdan 11 kazanımın çokkültürlü eğitimle uygunluğu belirlenmiştir. Bu iki araştırmada az bir fark olmasının sebebinin bu çalışmanın ayrıntılı olmasından dolayı kaynaklandığı söylenebilir. Sonuca bakıldığında iki araştırmanın örtüştüğü söylenebilir.

Açıkalın (2010) yılında yayınladığı “*Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar: Çokkültürlü ve Küresel Eğitim*” adlı çalışmasında ise; Türkiye’de son yıllarda yapılan eğitim reformları ile özellikle ilköğretim programlarında köklü değişikliklerin yapıldığını ve sosyal bilgiler programının da bu düzenlemelerden etkilendiğini belirtmiştir. Son yıllarda yapılan bu değişikliklerle ilköğretim sosyal bilgiler programlarında öğrencilerin dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan insanların yaşayışları ve kültürel öğeleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayacak *Küresel Bağlantılar* adlı bir öğrenme alanı ve bu öğrenme alanını destekleyen çeşitli üniteler eklenmiştir. Bu üniteler 4. ve 5. sınıf programında “*Uzaktaki Arkadaşım*” ve “*Hepimizin Dünyası*” başlığı altında verilmiştir. Açıkalın (2010) göre “*bu öğrenme alanı ve ünitelerin eklenmesi ile sosyal bilgiler programı çokkültürlü ve küresel eğitim yaklaşımlarını önceki programlara göre daha çok destekleyen bir hal almıştır*”. Bu üniteler içerisindeki kazanımlar ve etkinlikler incelendiğinde ‘*Diğer kültürleri anlama ve kültürlere saygı duyma*’, ‘*Küresel sorunlar hakkında bilgi sahibi olma*’ ve ‘*Dünyanın birbirine bağlantılı bir sistem olduğunu anlama*’ gibi kısmen çokkültürlü genel olarak da küresel eğitimi destekleyen öğeler görülmekle

birlikte bunların yeterince vurgulanmadığını belirtmiştir. Bu durumun aksine yaptığımız çalışmada da “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanının sınıflar bazındaki kazanımları ve ders kitabı etkinliklerinde, çokkültürlü eğitim ve küresel eğitim çalışmalarını destekleyecek kazanım ve ders kitabı etkinliklerine yeteri kadar yer verildiği söylenebilir.

Cırık (2008) “*Çokkültürlü Eğitim ve Yansımaları*” olarak yaptığı çalışmada 4 ve 5. sınıf kademelerinde yer alan 93 kazanımdan 16’sının (%17,2) çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu sonucuna varmıştır. Yapılan bu çalışma sonucunda ise 66 kazanım içinden 20 kazanımın (%21) çokkültürlülük ile ilgili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumda iki çalışmanın sonuçlarının örtüştüğü söylenebilir.

Akhan ve Yalçın (2016) “*Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Çokkültürlü Eğitimin Yeri*” adlı çalışmasında (1961, 1962, 1968, 1988, 1993, 1998, 2005) yıllarına ait sosyal bilgiler öğretim programlarının doküman analizi yöntemini kullanmış ve bu programların genel amaç ve kazanımlarının çokkültürlülük ile ilgili şu sonuçlara ulaşmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programlarının genel amaçları ve kazanımları incelendiğinde, çokkültürlü eğitime ilişkin ifadelere, yenilenen her programda bir önceki programa göre daha fazla yer verildiği görülmüştür. 1998 tarihli sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde, genel amaçların %15,2’nin; kazanımların ise %4,6’sının çok kültürlü eğitimin ilkelerini yansıtmakta olduğunu belirtmişlerdir. 2005 yılında yenilenmiş olan sosyal bilgiler öğretim programında ise genel amaçların %35,3’nün, kazanımlarının ise %17,8’nin çokkültürlü eğitim ilkelerine uygun olduğunu belirtmişlerdir.

Yapılan bu çalışma sonucunda ise 1998 ve 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi programları üzerinde ayrıntılı çalışma yapılarak belirtilen programların çokkültürlülük ile ilgileri tespit edilmiştir. 1998 ve 2017 tarihli programların genel amaç, açıklama, kazanım, kazanımların programda yer alan açıklamaları, bu programlara göre hazırlanan ders kitapları ve çokkültürlülük ile ilgili kültür farklılığı ve çeşitliliği, din ve inanç farklılığı, farklı cinsiyet gibi temalar ölçüt alınarak çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucunda ise 1998 tarihli programda genel amaçlar kısmında 9 maddenin, açıklamalar kısmında ise 9 maddenin çokkültürlülük ile ilgisi tespit edilmiştir. 2017 tarihli programda ise genel amaçlarda 7 maddenin, açıklamalar kısmında 2 maddenin çokkültürlülük ilgili olduğu tespit edilmiştir. Konular oransal

olarak değerlendirildiğinde de 1998 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında genel amaçlar kısmında 35 madde içinde 9 maddenin (%26) çokkültürlülük ile uygunluğu görülmektedir. İncelenen 348 amacın 31 amacı (%8) çokkültürlülük ile ilgisi tespit edilmiştir. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 17 genel amaç içindeki 7 amacın çokkültürlülüğe uygun olduğu, programda yer alan 66 kazanımdan 20 (%21) kazanımın çokkültürlülük ile uygun olduğu belirlenmiştir. İki çalışmanın sonuçlarının birbirini desteklediği söylenebilir.

Yapılan bu çalışmada 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4. ve 5. sınıf kademesinde toplam 66 kazanımdan 20 kazanımın (%21) oranında çokkültürlü eğitime uygun olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde çalışma yapan Seban ve Uyanık (2016) ise yaptıkları çalışma sonucunda: sosyal bilgiler dersinden toplam 92 kazanımdan 12 kazanım (%13.04) çokkültürlü eğitim ile ilgili olduğu sonucuna varmışlardır. İki araştırma karşılaştırıldığında arada az bir fark olduğu halde çalışmaların birbirini desteklediği söylenebilir.

Cırık (2008) da belirttiği gibi Ülkemizde yaşayan kültürler, “*ebru*” sanatında olduğu gibi birbiriyle kaynaşmış ve “*kitre*” ile birbirine bağlanmıştır. Ancak her renk ve desen de “*ebru*” da olduğu gibi kendi özgün yapısını korumaktadır. Bu nedenle öğretim programlarımızda çokkültürlü eğitimin uygulamalarına yer vermenin ülkemizin var olan güçlü yapısına artı değer katacağı söylenebilir. Bunu yapmak için de farklı etnik yapıların, dinlerin ve kültürlerin, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma potasında birleştirilerek, karşılıklı hoşgörü ve empati geliştirme üzerine temellendirilmesinin anlamlı olacağı düşünülmektedir. Eğitim ve öğretim programları ile yetiştirilmek istenilen vatandaş özelliklerini bireylere kazandırılabilir. Bu araştırma ile de Cırık ’ın belirttiği bu duruma 1998 ve 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programlarıyla katkı sağlandığı söylenebilir.

5.2 ÖNERİLER

Öğretmenlerde kültürel farklılıklara saygıyı, çok kültürlü anlayışı, demokratik nitelikleri geliştirmek öğretmen eğitimi sırasında sağlanabilir. Eğitim fakültelerinde

farklılıklara ve farklı kùltùrlere duyarlı, onları tanıyan, hoşgùrlù, çokkùltùrlù anlayışa sahip òğretmenlerin yetiştirilmesi, kendi kùltùrlerini koruyabilmeleri ve eğitimin kalitesini için de gereklidir.

- Sosyal bilgiler ve diğler derslerin program ve ders etkinliklerine çokkùltùrlùluk olgusuna yer verilerek òğrencilerin farklılıkları daha çok görmesi sağlanabilir.
- Uygun eğitim ortamları sağlanarak òğrencilerin farklılıklarla daha çok karşılaşmaları sağlanabilir.
- Sadece bu araştırma gibi sosyal bilgiler dersi òğretim programlarında değil, diğler derslerde de çokkùltùrlùluk ve çokkùltùrlù eğitim alanında araştırmalar yapılabilir.
- Ùlkemizin dili, dini, ırkı, inancı, düşüncesi, gelenek ve gùrenekleriyle bir zenginlik oluşturduğu, bu zenginliğin olumlu olduğu, òğrenci, òğretmen ve tüm toplum olarak bunun benimsetilmesi, saygı, sevgi, hoşgùrù ve empati gibi duygularının geliştirilmesi için eğitim alanında çalışmalar yapılabilir.
- Daha iyi bir eğitim ve çağa ayak uydurma amacıyla yenilenen programlara farklılıkların ifadesi olarak çokkùltùrlùluk ve çokkùltùrlù eğitim olgularına yer verilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar Çiftçi, Y., Aydın, H. (2014). Türkiye’de Çokkültürlü Eğitimin Gerekliliği Üzerine Bir Çalışma. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 197-218.
- Açıkalın, M. (2010). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar: Çokkültürlü ve Küresel Eğitim. *Elementary Education Online*, 9(3), 1226-1237.
- Afet, İ. (2000). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün El Yazıları*. Ankara: AAM Yayıncılık.
- Akhan, O., Yalçın, A. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Çokkültürlü Eğitimin Yeri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 23-46.
- APA (2002). Guidelines on Multicultural Education, Training, Research, Practice, and Organizational Change for Psychologists. *American Psychologist*, 58(5), 377– 402.
- Avcı, M. (2016). Kültürel Miras Eğitimine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerin Görüşleri. *İlköğretim Online*, 15(1), 104-124.
- Aykaç, N. (2011). Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşundan Günümüze Sosyal Bilgiler Programının Eğitim Programı Öğeleri Açısından Değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 406-420.
- Balı, A. S. (2001). *Çokkültürlülük ve Sosyal Adalet: “Öteki” İle Barış İçinde Yaşamak*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Başbay A., Bektaş Y. (2009). Çokkültürlü Eğitim Bağlamında Öğretim Ortamı ve Öğretmen Yeterlilikleri. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 30-44.
- Baş, S. (2006). *Çokkültürlü Bir Toplumda (Kanada) Orta Öğretim Kurumlarında Din Eğitimi: Quebec Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Bilgili, A. S. (2016). *Sosyal Bilgilerin Temeli*. Ankara: Pegem Akademi.
- Birbiçer, B. (2015). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: Dikey Yayıncılık.

- Canatan, K. (2009). Avrupa Toplumlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 80-97.
- Cırık, İ. (2008). Çok Kültürlü Eğitim ve Yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 27-40.
- Coşkun, H. (2006). Türkiye’de Kültürlerarası Eğitim. *Türkiye’de Eğitim Bilimleri: Bir Bilânço Denemesi*. M. Hesapçıoğlu ve A. Durmuş (Editörler). s. 276-296. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Coşkun, H. (1997). *Eğitim Teknolojileri Açısından Kültürlerarası Eğitim (2. Basım)*. Ankara: Hacettepe Taş.
- Çatak, M. (2014). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitim Programlarının İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 19(62), 69-94.
- Çelik, H. (2008). Çokkültürlülük ve Türkiye’deki Görünümü. *U.Ü Fen – Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(15), 319-332.
- Çoban, O., Akşit, İ. (2018). 2005 ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Öğrenme Alanı, Kazanım, Kavram, Değer ve Beceri Boyutları Açısından Karşılaştırılması. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 479-505. doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i1.1395>.
- Damgacı, F., Aydın, H. (2013). Akademisyenlerin Çokkültürlü Eğitime İlişkin Tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 325-341.
- Demirsoy M. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çokkültürlülüğe İlişkin Görüşleri ve Çokkültürlü Eğitime Yaklaşımları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Doytcheva, M. (2009). *Çokkültürlülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ertürk, E. (2006). *Ders Kitaplarında Toplum, Yurttaşlık, Vatanseverlik ve Ekonomi Anlayışının Dönüşümü: 1997 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir İçerik Analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gözübüyük, A. Ş. (2003). *Anayasa Hukuku (11. Basım)*. Ankara: Turhan Kitabevi, Ankara.

- İlhan, P., Kılıç, E. (2013). Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim ve Çokkültürlü Eğitimde Öğretmen Yeterlilikleri. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 352-372.
- Kabapınar, Y. (2009). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (2. Basım)*. Ankara: Maya Akademi.
- Kara, K., Vural, İ. ve Kaman, N. (2002). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. İstanbul: Serhat Yayınları.
- Karahan, Z, Bilgili, C. (Ed.). (2010). *Kırılan Kalıplar 2: Kültürlerarası İletişim, Çok Kültürlülük*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kaya, Y. (2013). *Öğretmenlerin Çokkültürlülük ve Çokkültürlü Eğitim Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi (Diyarbakır İli Örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keskin, Y., Yaman, E. (2014). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı ve Ders Kitaplarında Yeni Bir Paradigma: Çokkültürlü Eğitim. *Turkish Studies International Academic Journals*, 9(2), 933-960.
- Kocaoluk, F., Kocaoluk, M. Ş. (1999). *İlköğretim Okulu Programı ve 1-8 Sınıfların Yıllık Planı 1999-2000*. İstanbul: Kocaoluk Yayıncılık.
- Kymlicka, W. (2015). *Çokkültürlü Yurttaşlık. Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- MEB. (1998). *Tebliğler Dergisi*, 61(2487).
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu (Taslak Basım)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB TTKB. (2017). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf adresinden erişilmiştir.

- Oruç, D. (t.y.). Çokkültürlülük ve Çokkültürcülük Nedir?. https://www.academia.edu/13003072/Çokkültürlülük_ve_Çokkültürcülük_Nedir adresinden erişilmiştir.
- Özen, Y. Güteryüz, K. ve Bulut Özen, H. (2012). İlköğretim 1-3 Sınıf 4-5 Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerler ve Değerler Eğitiminin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 277-286.
- Özensoy, A. U., Aynacı, C. (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Berkay Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. C. Öztürk, (Editör). s. 1-31. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C., Coşkun Keskin S. ve Otluoğlu R. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Seban, D., Uyanık, H. (2016). Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim: 1-5. Sınıf Programlarında Yer Alan Kazanımların Analizi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 1-18. <http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2016.001>.
- Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H. S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H ve Akay, A. (2000). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Polat, İ., Eylem, K. (2013). Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim ve Çokkültürlü Eğitimde Öğretmen Yeterlilikleri. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 352-372.
- Polat, S. (2009). İlköğretim Programlarından Hareketle Çokkültürlü Eğitime Dayalı Sınıf Yönetimi. *International Congress on Intercultural Dialogue and Education*, 8(11), 152-171.
- Tacar, P. (1996). *Kültürel Haklar Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Tay, B. (2017). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programının Karşılaştırması. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.

- Tekten, Z. (2015). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: Yakın Çağ Yayınları.
- Uygur, N. (2003). *Kültür Kuramı (2. Basım)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yanık, C. (2012). *Dünyadaki Çokkültürlülük Tartışmaları Bağlamında Türkiye’de Çok Kültürlülük Eleştirel Bir Bakış*. Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Z. (2013). *Avrupa’da Çokkültürlülük Tartışması: Fransa ve Almanya Üzerinden Bir Değerlendirme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Basım)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K., Yiğit, Ö. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Avrupa, Ortadoğu ve Türkiye’ye Komşu Ünelere İlişkin Algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 229-242.

ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ

1991 yılında Bitlis iline bağlı Güroymak ilçesinin Budaklı Köyü'nde doğdum. İlkokul ve ortaokul eğitimimi Güroymak ilçesinde tamamladım. Lise eğitimimi İstanbul, Ümraniye ve Çekmeköy ilçelerinde tamamladım. Üniversite eğitimimi Edirne Trakya Üniversitesi'nde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde tamamladım. Milli Eğitim Bakanlığı'nda aktif olarak çalışmaktayım.

İletişim Bilgilerim: 0542 212 50 40

chn_fnr_1991@hotmail.com

